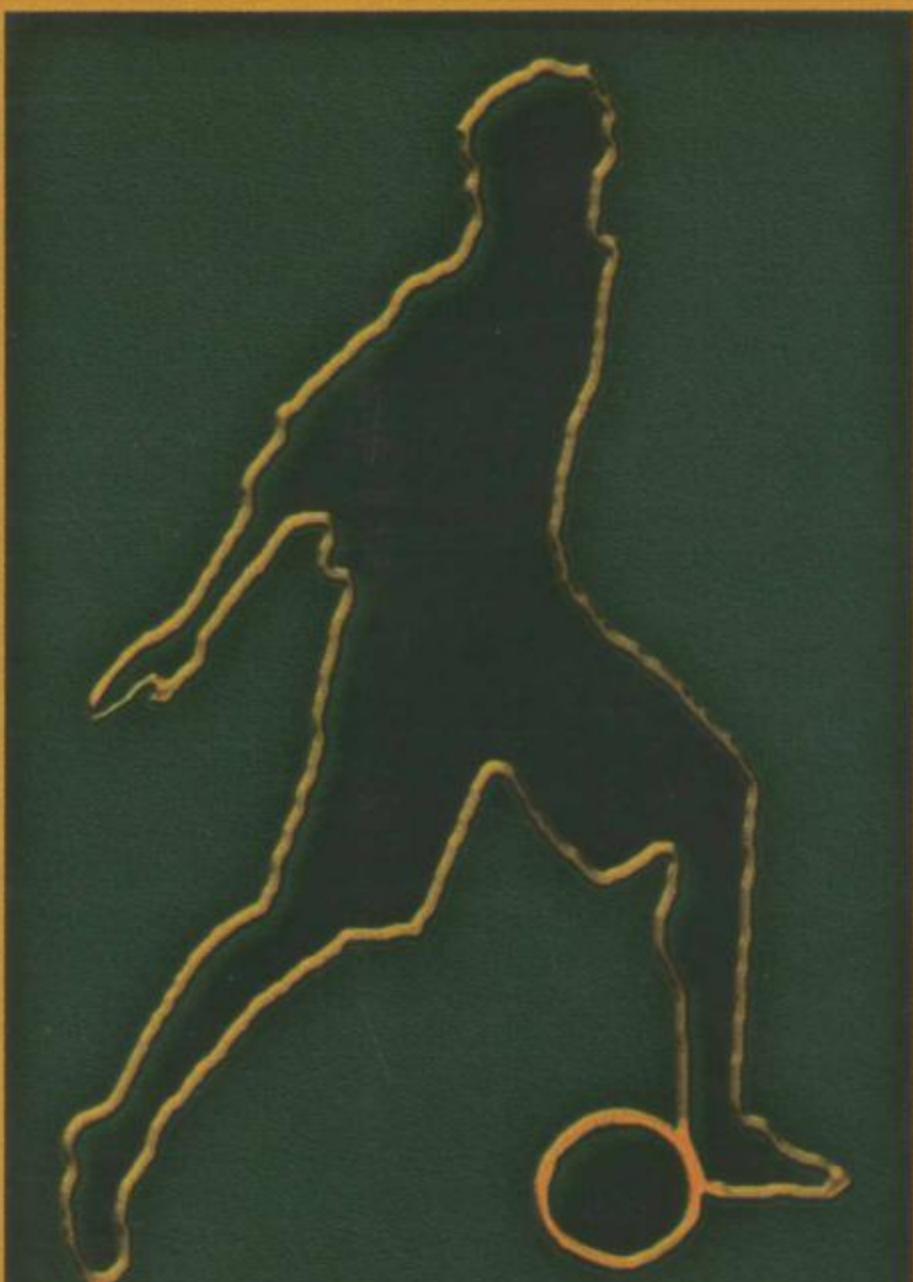

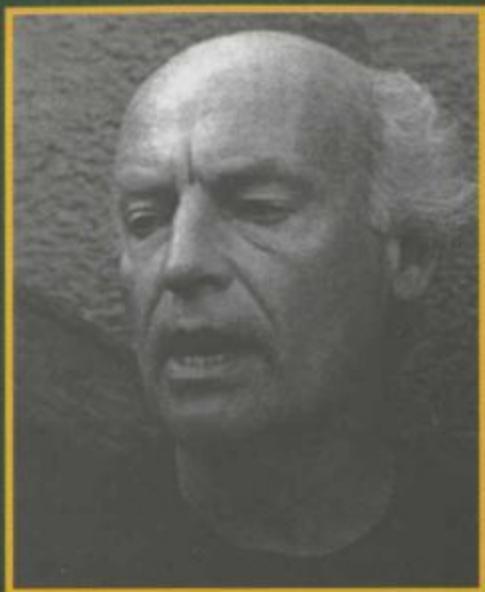
Εντουάρντο Γκαλεάνο

**ΤΑ ΧΙΛΙΑ
ΠΡΟΣΩΠΑ
ΤΟΥ
ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ**

Μετάφραση: Γιάννης Χρυσοβέργης

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

Ο Εντονάρντο Γκαλεάνο γεννήθηκε στο Μοντεβίδεο της Ουρουγουάης το 1940. Στη γενέτειρά του διατέλεσε διευθυντής σύνταξης των εβδομαδιαίου περιοδικού *Marcha*, και διευθυντής της ημερήσιας εφημερίδας *Erosa*. Στο Μπουένος Αιρες ίδρυσε και διηρύθυνε το περιοδικό *Crisis*. Έζησε εξόριστος στην Αργεντινή και την Ισπανία από το 1973 ως το 1984. Στις αρχές του 1985 επέστρεψε στην Ουρουγουάη. Έκτοτε ζει στο Μοντεβίδεο. Είναι συγγραφέας πολλών βιβλίων, τα οποία έχουν μεταφραστεί σε περισσότερες από είκοσι γλώσσες και έχει επιδείξει πλούσια δημοσιογραφική δραστηριότητα.

Έχει τιμηθεί με το Βραβείο Casa de las Américas το 1975 και το 1978 και το βραβείο Aloa των Δανών εκδότων το 1993. Η τριλογία του *Μημες φωτιάς* βραβεύτηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού της Ουρουγουάης και με το American Book Award (Washington University) το 1989.

ΤΑ ΧΙΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ

Τίτλος πρωτότυπου: *El fútbol a sol y sombra*, *Eduardo Galeano*
Copyright © 1998 by Eduardo Galeano

Copyright © 1998 «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»
για την ελληνική γλώσσα σε όλο τον κόσμο

Η πνευματική ιδιοκτησία αποκτάται χωρίς καμία διατύπωση και χωρίς την ανάγκη φήμας απαγορευτικής των προσθόλων της. Επισημαίνεται πάντως ότι κατά το Ν. 2387/20 (όπως έχει τροποποιηθεί με το Ν. 2121/93 και ισχύει σήμερα) και κατά τη Διεθνή Σύμβαση της Βέρνης (που έχει κυρωθεί με το Ν. 100/1975) απαγορεύεται η αναδημοσίευση, η αποθήκευση σε κάποιο σύστημα διάσωσης και γενικά η αναπαραγωγή του παρόντος έργου, με οποιοδήποτε τρόπο ή μορφή, τμηματικά ή περιληπτικά, στο πρωτότυπο ή σε μετάφραση ή άλλη διασκευή, χωρίς γραπτή άδεια του εκδότη.

Μετάφραση: Γιάννης Χρυσοβέργης
Επιμέλεια - Διόρθωση: Παναγιώτης Κερασίδης
Εξώφυλλο: Κώστας Χουχουλής

Εκδόσεις «ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ»
Ακαδημίας 88, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3302415, 3820612 - fax: 3836658

Βιβλιοπωλεία:
• Γ. Γενναδίου 6, 106 78 Αθήνα. Τηλ.: 3817826, 3806661 - fax: 3836658
• Στοά Ορφέως, Στοά Βιβλίου
Πεσμαζόγλου 5, 105 59 Αθήνα. Τηλ.: 3211246

Θεσσαλονίκη:
Κ. Μελενίκου 30, 546 35.
Τηλ.: 245222

ISBN 960-344-562-2

Εντουάρντο Γκαλεάνο

ΤΑ ΧΙΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ
ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ

Μετάφραση: Γιάννης Χρυσοβέργης

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ
ΑΘΗΝΑ 1998

Οι σελίδες που ακολουθούν αφιερώνονται σ' εκείνα τα παιδιά που, εδώ και χρόνια, συνάντησα μια μέρα στο δρόμο στην Καλέγια ντε Κόστα. Είχαν παίξει ποδόσφαιρο και τραγουδούσαν:

«Χάσουμε, κερδίσουμε
Εμείς θα το γλεντήσουμε».

Ευχαριστίες

Το βιβλίο αυτό οφείλει πολλά στον ενθουσιασμό και στην υπομονή των Πέπε Μπαριέντος, Μανόλο Επελμπάουμ, Εσεκιέλ Φερνάντες-Μόροες, Καρλ Χιούμπενερ, Φράνκλιν Μοράλες, Άνχελ Ρουόκο και Κλάους Σούστερ, που διάβασαν τα χειρόγραφα, διόρθωσαν λάθη και συνεισέφεραν σε ιδέες και πολύτιμες πληροφορίες.

Συνέβαλαν επίσης σημαντικά το κριτικό μάτι της συζύγου μου Ελένα Βιγιάγκρα και η ποδοσφαιρική μνήμη του πατέρα μου Μπέμπε Χιουγκ. Ο γιος μου Κλαούντιο και μερικοί φίλοι μου, ή φίλοι φίλων μου, έβαλαν και αυτοί ένα χεράκι, ψάχνοντας βιβλία και εφημερίδες, ή απαντώντας σε ερωτήσεις. Είναι οι: Ούγκο Αλφάρο, Σε Φερνάρντο Μπάλμπι, Τσίκο Μπουάρκε, Νικολάς Μπουεναβεντούρα Βιντάλ, Μανουέλ Καμπιέσες, Χόρχε Κονσουέγρα, Πιερ Σαράς, Χουλιάν Γκαρσία-Καρντάου, Χοσέ Γκονσάλες Ορτέγα, Πάντσο Γκράελς, Γενς Λόχμαν, Ντανιέλ Λόπες ντ' Αλεσάντρο, Σίστο Μαρτίνες, Χουάν Μανουέλ Μαρτίν Μέντεμ, Τζιάνι Μινά, Ντάμασο Μουρούα, Φελίπε Νεπομουσένο, Μιγκέ Νιέτο-Σολίς, Λουίς Νίνιο, Λουίς Οκάμπος Αλόνσο, Κάρλος Όσα, Νορμπέρτο Πέρες, Σίλβια Πεΐρού, Μιγκέλ Άνχελ Ραμίρες, Αλασταΐρ Ριντ, Αφόνσο, Ρομάνο ντε Σαντ Άννα, Πιλάρ Ρόγιο, Ρόσα Σαλγκάδο, Τζιουζέπε Σμόρτο και Χόρχε Βαλντάνο. Ο Οσβάλντο Σοριάνο συμμετείχε ως προσκεκλημένος συγγραφέας.

Θα έπρεπε να πω ότι όλοι αυτοί δε φέρουν καμιά ευθύνη για το αποτέλεσμα, αλλά η αλήθεια είναι ότι πιστεύω πως φταίνε με το παραπάνω γιατί μπλέχτηκαν σ' αυτή την ιστορία.

Εξομολόγηση του συγγραφέα

Όπως όλοι οι Ουρουγουανοί, μικρός ήθελα να γίνω ποδοσφαιριστής. Έπαιζα πολύ καλά, ήμουν χάρη μα οφθαλμών, αλλά στον ύπνο μου. Ξύπνιος, ήμουν ο χειρότερος στραβοκλότσης που είχε περάσει από τις αλάνες της χώρας μου.

Ούτε ως οπαδός έλεγα και πολλά πράγματα. Ο Χουάν Αλμπέρτο Σκιαφίνο και ο Χούλιο Σέσαρ Αμπάντιε έπαιζαν στην Πενιαρόλ, δηλαδή στο εχθρικό στρατόπεδο. Ως καλός οπαδός της Νασιονάλ, έκανα δ.τι μπορούσα για να τους μισήσω. Άλλα ο Πέπε Σκιαφίνο, με τις αριστουργηματικές του πάσες, οργάνωνε το παιχνίδι της ομάδας του θαρρείς και έβλεπε το γήπεδο από το ψηλότερο σημείο του πύργου του σταδίου, και ο μαύρος Αμπάντιε γλιστρούσε την μπάλα κατά μήκος της γραμμής του πλαγίου, τρέχοντας με εξαιρετική ταχύτητα, λικνιζόμενος χωρίς να αγγίζει την μπάλα ή να σκοντάφτει πάνω σε αντιπάλους. Κι εγώ δεν μπορούσα να κάνω αλλιώτικα από το να τους θαυμάζω, ακόμα και να τους χειροκροτήσω αισθανόμουν την ανάγκη.

Πέρασαν τα χρόνια και κατέληξα να αποδεχτώ την ταυτότητά μου: δεν είμαι τίποτα παραπάνω παρά ένας ζητιάνος του καλού ποδοσφαίρου. Περιφέρομαι στον κόσμο με το καπέλο στο χέρι και παρακαλάω στα γήπεδα:

– Ο Θεός να σας έχει καλά, ένα καλό παιχνίδι.

Και όταν παίζεται καλό ποδόσφαιρο, είμαι πανευτυχής για το θαύμα, χωρίς να νοιάζομαι ποια είναι η ομάδα ή η χώρα που το παίζει.

Το ποδόσφαιρο

Η ιστορία του ποδοσφαίρου είναι ένα θλιβερό ταξίδι απόλαυσης και καθήκοντος. Στο βαθμό που το άθλημα έχει βιομηχανοποιηθεί, έχει χαθεί σιγά σιγά η ομορφιά που γεννιέται από τη χαρά που νιώθει κανείς μονάχα γιατί παίζει. Σε αυτόν τον κόσμο του τέλους του αιώνα μας το επαγγελματικό ποδόσφαιρο καταδικάζει οτιδήποτε είναι άχρηστο, και είναι άχρηστο οτιδήποτε δεν αποφέρει κέρδη. Κανείς δεν κερδίζει από αυτή την τρέλα που κάνει τον άντρα παιδί για λίγο, καθώς παίζει σπως ένα παιδάκι με το τόπι του ή μια γάτα με το μάλλινο κουβάρι. Γίνεται ένας χορευτής που χορεύει με μια μπάλα ελαφριά σαν το παιδικό τόπι που το παίρνει ο αέρας και σαν το κουβάρι που κατρακυλάει παίζοντας χωρίς να ξέρει ότι παίζει, χωρίς σκοπό, χωρίς χρονόμετρο, χωρίς διαιτητή.

Το παιχνίδι έχει μετατραπεί σε θέαμα, με λίγους πρωταγωνιστές και πολλούς θεατές, σε ποδόσφαιρο για κοίταγμα, και το θέαμα έχει μετατραπεί σε μια από τις πιο επικερδείς οικονομικές δραστηριότητες στον κόσμο, δεν οργανώνεται για να γίνει παιχνίδι, αλλά για να αποφευχθεί το παιχνίδι. Οι τεχνοκράτες του επαγγελματικού αθλητισμού επέβαλαν ένα ποδόσφαιρο καθαρής ταχύτητας και πολλής δύναμης, που απεμπολεί την απόλαυση, ατροφεί τη φαντασία και απαγορεύει το θράσος.

Ευτυχώς εμφανίζονται ακόμα στα γήπεδα, μολονότι αυτό

συμβαίνει περιστασιακά, μερικοί ξεδιάντροποι βρωμιάρηδες που κάνουν του κεφαλιού τους και διαπράττουν το κακούργημα να τριπλάρουν όλη την αντίπαλη ομάδα, το διαιτητή και το κοινό, μόνο και μόνο για την αγνή απόλαυση του κορμιού που ξεχύνεται στην απαγορευμένη περιπέτεια της ελευθερίας.

Ο ποδοσφαιριστής

Τρέχει λαχανιασμένος στην κόψη του ξυραφιού. Από τη μια, τον περιμένει το βάθρο της δόξας, από την άλλη, η άβυσσος της καταστροφής.

Στη γειτονιά του τον ζηλεύουν. Ο επαγγελματίας ποδοσφαιριστής έχει γλιτώσει από το εργοστάσιο ή το γραφείο, τον πληρώνουν για να γλεντάει, έχει κερδίσει τον πρώτο λαχνό. Και μολονότι πρέπει να χύνει τον ιδρώτα με τους κουβάδες, χωρίς να έχει το δικαίωμα να κουραστεί ή να κάνει λάθος, φιλοξενείται στις εφημερίδες και στην τηλεόραση. Τα ραδιόφωνα αναφέρουν το όνομά του, οι γυναίκες τον ονειρεύονται, τα παιδιά θέλουν να του μοιάσουν. Άλλα αυτός, που άρχισε να παίζει μπάλα για την ευχαρίστηση του παιχνιδιού στους χωματόδρομους των φτωχογειτονιών, τώρα παίζει από επαγγελματικό καθήκον και έχει την υποχρέωση να κερδίζει και μόνο να κερδίζει.

Οι επιχειρηματίες τον αγοράζουν, τον πουλάνε, τον δανείζουν, και αυτός αφήνεται με αντάλλαγμα την υπόσχεση για περισσότερη φήμη και χρήμα. Όσο περισσότερη επιτυχία γνωρίζει και όσο περισσότερα χρήματα κερδίζει, τόσο περισσότερο γίνεται δμηρος του συστήματος.

Υποχρεωμένος οε στρατιωτική πειθαρχία, υποφέρει το μαρτύριο των ἀγριών προπονήσεων και υποβάλλεται στους βομβαρδισμούς των πανοίπονων και της κορτιζόνης, που τον κάνουν να ξεχνάει τον πόνο και δίνουν ψευδή εικόνα για την υγεία του. Και στις παραμονές σημαντικών αγώνων τον κλείνουν σε ένα στρατόπεδο συγκέντρωσης, όπου υποβάλλεται σε καταναγκαστικά έργα, τρέφεται με ἀνοστα φαγητά, μεθάει με νερό και κοιμάται μόνος του.

Στις άλλες ανθρώπινες δραστηριότητες η παρακμή έρχεται μαζί με τα γηρατειά, αλλά ο ποδοσφαιριστής συχνά γερνάει στα τριάντα του. Οι μύες κουράζονται νωρίς:

- *Ανιός δε βάζει γκολ ούτε στην κατηφόρα.*
- *Ανιός; Ανιός δε σκοράρει ακόμα και αν δέσεις τα χέρια του τερματοψύλακα.*

Καμιά φορά η παρακμή έρχεται και πριν από τα τριάντα, αν κάποια μπαλιά τον χτυπήσει άσχημα, αν, για κακή τύχη, κάποιος μυς καταστραφεί, ή κάποιο χτύπημα του προκαλέσει κάταγμα σε κάποιο από τα οστά που δεν αποκαθίστανται. Και κάποια αποφράδα ημέρα ο ποδοσφαιριστής διαπιστώνει ότι έπαιξε τη ζωή του οε μια μόνο ζαριά, και ότι τα χρήματα, μαζί με τη δόξα, έχουν πετάξει. Η δόξα, αυτή η τρελή κι αδέσποτη, δεν του άφησε ούτε ένα γράμμα παρηγοριάς.

Ο τερματοφύλακας

Ο νομάζεται επίσης και γκολκίπερ και πορτιέρο, αλλά θα μπορούσε επίσης να ονομαστεί μάρτυρας, αυτός που πληρώνει τα σπασμένα, ο εν πολλαίς αμαρτίαις μετανοών, ή ο καρπαζοεισπράκτορας των τσίρκων. Λέγεται ότι όπου πατεί χορτάρι δε φυτρώνει.

Είναι μονάχα ένας. Είναι καταδικασμένος να παρακολουθεί το παιχνίδι από μακριά. Χωρίς να μετακινείται από το τέρμα του, περιμένει, μόνος, τον τουφεκισμό του. Στο παρελθόν ήταν ντυμένος στα μαύρα όπως και ο διαιτητής. Τώρα ο διαιτητής δε μεταμφιέζεται πια σε κοράκι, και ο τερματοφύλακας ξεγελάει τη μοναξιά του με φαντασμαγορικά χρώματα.

Ο τερματοφύλακας δε σκοράρει. Είναι εκεί για να εμποδίσει τους άλλους να το κάνουν. Το γκολ είναι η γιορτή του ποδοσφαίρου. Ο σκόρερ προκαλεί χαρά και ο τερματοφύλακας, ο καρμίρης, του τη χαλάει.

Έχει στην πλάτη του πάντα τον αριθμό ένα. Μήπως είναι ο πρώτος που θα πληρωθεί; Κάθε άλλο. Είναι ο πρώτος που θα πληρώσει. Ο τερματοφύλακας πάντα φταίει. Άλλα και όταν δε φταίει, πάλι αυτός την πληρώνει. Όταν οποιοσδήποτε παίκτης υποπέσει σε πέναλτι, τιμωρείται ο τερματοφύλακας. Τον αφήνουν εκεί, μόνον απέναντι στο δήμιο του, χωρίς κανένα προστατευτικό τείχος. Και όταν η ομάδα του βρεθεί σε κακή μέρα, πάλι αυτός πληρώνει τη ζημιά, κάτω από μια βροχή από σουτ, εξιλεώνοντας αμαρτίες άλλων.

Οι άλλοι παίκτες μπορούν να κάνουν κάποιο χοντρό λάθος, μια ή περισσότερες φορές, αλλά το ξεπληρώνουν με

μια θεαματική προοποίηση, μια πάσα ακριβείας, ένα εύ-
στοχο σουτ. Αυτός ποτέ. Το πλήθος δε συγχωρεί τον τερ-
ματοφύλακα. Έκανε άστοχη έξοδο; Έκανε κάποια βλα-
κεία; Του έφυγε η μπάλα μέσα από τα χέρια; Τα ατσάλι-
να χέρια του έγιναν προς στιγμή μεταξωτά; Με ένα μονά-
χα λάθος του ο τερματοφύλακας κάνει να χαθεί ένα παι-
χνίδι, ή ένα πρωτάθλημα· και τότε το κοινό ξεχνάει μο-
νομιάς όλα του τα ανδραγαθήματα και τον καταδικάζει
σε αιώνια δυσμένεια. Η κατάρα αυτή θα τον κυνηγάει
μέχρι το τέλος της ζωής του.

Το είδωλο

Μια ωραία πρωία η θεά του ανέμου φιλάει το πόδι
του άντρα, το κακομεταχειρισμένο, το απεχθές πό-
δι, και από αυτό το φιλί γεννιέται ένα είδωλο του ποδο-
σφαίρου. Γεννιέται σε αχυρένια κούνια, σε μια παράγκα
με ντενεκεδένια σκεπή και έρχεται στον κόσμο αγκαλιά
με μια μπάλα.

Μόλις μάθει να περπατάει, ξέρει κιόλας να παίζει μπάλα.
Στα πρώτα χρόνια της ζωής του χοροπηδάει πίσω από
τους τερματοφύλακες, παίζει αδιάκοπα στις αλάνες των
φτωχογειτονιών μέχρι να νυχτώσει, οπότε δε φαίνεται πια
η μπάλα. Και όντας νεαρός πετάει δίνοντας φτερά και σε
άλλους μέσα στα γήπεδα. Οι μαγικές του ικανότητες προ-
καλούν κοσμοσυρροή, τη μια Κυριακή μετά την άλλη,
από νίκη σε νίκη, από αποθέωση σε αποθέωση.

Η μπάλα τον αναζητά, τον αναγνωρίζει, τον έχει ανάγκη. Στο κουντεπίέ του κουρνιάζει και αναπαύεται. Αυτός της δίνει λάμψη, την κάνει να μιλά και, μέσα από αυτή τη συνομιλία τους, επικοινωνούν εκατομμύρια κόσμοι μουγκών. Τα μηδενικά, οι καταδικασμένοι να είναι για πάντα μηδενικά, μπορούν για λίγο να αισθανθούν ότι είναι κάτι χάρη στις πάσεις που φεύγουν από το πόδι με το άγγιγμα της μπάλας, στις τρίπλες που κάνουν οχτάρια στο χορτάρι, στα φανταστικά γκολ με τακουνάκι ή ανάποδο ψαλίδι. Όταν παίζει αυτός, η ομάδα έχει δώδεκα παίκτες.

– Δώδεκα; Δεκαπέντε έχει! Είκοσι!

Η μπάλα γελάει χαρούμενη στον αέρα. Αυτός την κατεβάζει, την κοιμίζει, της λέει γλυκόλογα, τη χορεύει, και, βλέποντας όλα αυτά τα πρωτοφανή, οι θαυμαστές του νιώθουν οίκτο για τα εγγόνια τους που δε γεννήθηκαν ακόμα και δε θα τα δουν.

Αλλά το είδωλο παραμένει είδωλο για λίγο μόνο, πανάρχαια ανθρώπινη συνήθεια, σχεδόν καθόλου, και, όταν το χρυσό πόδι βρεθεί αντιμέτωπο με την κακοτυχία, το άστρο έχει ολοκληρώσει το ταξίδι του από το ζενίθ στο ναδίρ. Γίνεται ένα κορμί με περισσότερα μπαλώματα από το κοστούμι του παλιάτσου, ο ακροβάτης γίνεται παραλυτικός, ο καλλιτέχνης ένα κτήνος:

– Τα τίναξε τα πέταλα!

Η πηγή της συλλογικής ευτυχίας γίνεται τώρα αλεξικέραυνο της γενικής κατακραυγής:

– Μούμια!

Μερικές φορές το είδωλο δεν γκρεμίζεται εντελώς. Και μερικές φορές, όταν καταρρέει, ο κόσμος το κατασπαράζει.

Ο οπαδός

Mια φορά την εβδομάδα ο οπαδός το σκάει από το σπίτι του και πηγαίνει στο γήπεδο.

Ανεμίζουν οι σημαίες, ηχούν οι ροκάνες, τα πυροτεχνήματα και τα ταμπούρλα, βρέχει κορδέλες και ψιλοκομμένο χαρτί. Σε αυτόν τον ιερό τόπο η μοναδική θρησκεία που δεν έχει άθεους επιδεικνύει τις θεότητές της. Μολονότι ο οπαδός μπορεί να παρακολουθήσει το θαύμα με μεγαλύτερη άνεση από την τηλεόραση, προτιμάει την περιπλάνηση προς αυτόν τον τόπο προσκυνήματος, όπου θα δει τους αγγέλους του να αγωνίζονται με σάρκα και οστά ενάντια στους δαίμονες που έχουν βάρδια.

Εδώ ο οπαδός κουνάει το μαντίλι του, καταπίνει το σάλιο του, γκλουπ, καταπίνει φαρμάκι, μασάει το σκούφο του, ψιθυρίζει προσευχές και κατάρες, και ξαφνικά γδέρνει το λαιμό του σε μια επευφημία και πηδάει σαν τον ψύλλο, αγκαλιάζοντας τον άγνωστο που φωνάζει γκολ δίπλα του. Όσο διαρκεί αυτή η ειδωλολατρική τελετουργία, ο οπαδός δεν είναι ένας αλλά πολλοί. Μαζί με χιλιάδες άλλους πιστούς συμμερίζεται την πεποίθηση ότι είμαστε οι καλύτεροι, ότι δλοι οι διαιτητές είναι πουλημένοι, δλοι οι αντίπαλοι είναι ύπουλοι.

Σπάνια ο οπαδός θα πει: Απόψε παίζει η ομάδα μου. Συνήθως λέει: Απόψε παίζουμε εμείς. Ο δωδέκατος αυτός παίκτης γνωρίζει καλά ότι αυτός είναι που φυσάει τους ανέμους του πάθους που σηκώνουν την μπάλα όταν αυτή κοιμάται, όπως οι άλλοι έντεκα παίκτες γνωρίζουν καλά ότι αγώνας χωρίς οπαδούς είναι σαν να χορεύεις χωρίς μουσική.

Όταν τελειώνει ο αγώνας, ο οπαδός, που δεν έχει κουνηθεί από τις κερκίδες, γιορτάζει τη νίκη του: τους σκίσαμε, τους ρίξαμε στ' αυτιά· ή θρηνεί την ήττα του: πάλι μας την έφεραν, παλιοκερατά διαιτητή. Τότε ο ήλιος πέφτει και ο οπαδός φεύγει. Στο γήπεδο που αδειάζει πέφτουν σκιές. Στις τσιμεντένιες κερκίδες, ενώ σβήνουν τα φώτα και οι φωνές, καίνε μερικές μικρές εστίες φωτιάς εδώ και εκεί. Το γήπεδο μένει μόνο του, και ο οπαδός επιστρέφει και αυτός στη μοναξιά του, αυτός που υπήρξε εμείς. Ο οπαδός απομακρύνεται, διαλύεται, χάνεται, και η Κυριακή γίνεται μελαγχολική, όπως μια Καθαρή Δευτέρα μετά το τέλος του καρναβαλιού.

Ο φανατικός

Ο φανατικός είναι ένας οπαδός σε κατάσταση παραφροσύνης. Η επίμονη άρνηση της πραγματικότητας οδηγεί στην εξαφάνιση του ορθού λόγου και σε οτιδήποτε άλλο προσομοιάζει σ' αυτόν, και τα λείψανα του ναναγίου πλέονταν άσκοπα σε μανιασμένα νερά, τα οποία αναταράσσονται συνεχώς από μια οργή που δεν καταλαγιάζει.

Ο φανατικός μπαίνει στο γήπεδο τυλιγμένος με τη σημαία της ομάδας του, το πρόσωπό του βαμμένο με τα χρώματα της αγαπημένης φανέλας, φτιαγμένος με τη βοήθεια θορυβωδών και επικίνδυνων αντικειμένων, προκαλώντας πολλή φασαρία και αναστάτωση. Ποτέ δεν εί-

ναι μόνος του. Ανώνυμος μέσα στο επιθετικό πλήθος, αυτή την επικίνδυνη σαρανταποδαρούσα, ο ταπεινωμένος ταπεινώνει και προκαλεί τρόμο ο φοβισμένος. Η παντοδυναμία της Κυριακής εξορκίζει τη σκυφτή ζωή της υπόλοιπης εβδομάδας, το κρεβάτι το χωρίς πόθο, τη δουλειά χωρίς ενδιαφέρον ή την απουσία δουλειάς. Απελευθερωμένος για μια μέρα, ο φανατικός έχει πολλούς και πολλά να εκδικηθεί.

Παρακολουθεί τον αγώνα σε κατάσταση επιληψίας, αλλά δεν τον βλέπει. Ο δικός του αγώνας είναι στην κερκίδα. Εκεί είναι το πεδίο μάχης του. Και μόνη η παρουσία του οπαδού της άλλης ομάδας συνιστά απαράδεκτη πρόκληση. Ο Καλός δεν είναι βίαιος, αλλά τον υποχρεώνει να γίνει ο Κακός. Ο εχθρός φταίει πάντα, του αξίζει να του στρίψουν το λαρύγγι. Ο φανατικός δεν μπορεί να χαλαρώσει, γιατί ο εχθρός παραμονεύει παντού. Μπορεί να κρύβεται ακόμα και σε αυτόν το σιωπηλό θεατή, που μπορεί ανά πάσα στιγμή να εκφράσει την άποψη ότι ο αντίπαλος παιζει σωστά, οπότε θα τιμωρηθεί όπως του αξίζει.

Το γκολ

Το γκολ είναι ο οργασμός του ποδοσφαίρου. Και όπως ακριβώς και ο οργασμός, το γκολ είναι ολοένα πιο σπάνιο στη σύγχρονη ζωή.

Πριν μισό αιώνα ήταν σπάνιο να τελειώσει ένα παιχνίδι χωρίς γκολ: 0-0, δυο ανοιχτά στόματα, δυο χασμουρητά. Τώρα οι έντεκα ποδοσφαιριστές περνάνε όλο τον αγώνα κρεμασμένοι από το οριζόντιο δοκάρι, προσπαθώντας να αποτρέψουν το γκολ, χωρίς δύναμη να τους μένει χρόνος για να το επιτύχουν.

Ο ενθουσιασμός που προκαλείται κάθε φορά που η άσπρη μπάλα τραντάζει τα δίχτυα μπορεί να φαίνεται μυστήριο ή τρέλα, αλλά πρέπει να λάβει κανείς υπόψη του ότι το θαύμα κρατάει λίγο. Το γκολ, ακόμα και αν είναι ένα γκολάκι, γίνεται πάντα γκοoooooooooooo στο στόμα των ραδιοφωνικών αναμεταδοτών, ένα ντο βγαλμένο από τα στήθη, ικανό να αφήσει τον Καρούζο μουγκό για πάντα, και το πλήθος παραληρεί, και το γήπεδο ξεχνάει ότι είναι από τοιμέντο, ξεκολλάει από τη γη και απογειώνεται.

Ο διαιτητής

Ο διαιτητής εξ ορισμού αυθαιρετεί. Αυτός είναι ο αποκρουστικός τύραννος που ασκεί τη δικτατορική του εξουσία, χωρίς δυνατότητα αντιπολίτευσης, και ο πομπώδης δήμιος που εφαρμόζει την απόλυτη εξουσία του με χειρονομίες όπερας. Με μια σφυρίχτρα στο στόμα, ο διαιτητής ορίζει κατά πού θα πνεύσει ο άνεμος του πεπρωμένου, επικυρώνοντας ή ακυρώνοντας τα γκολ. Με μια κάρτα στο χέρι, υψώνει τα χρώματα της καταδίκης: το κίτρινο, που τιμωρεί τον αμαρτωλό και τον υποχρεώνει σε μετάνοια, και το κόκκινο, που τον καταδικάζει στην εξορία.

Οι επόπτες γραμμών, που τον βοηθούν αλλά δε διατάζουν, βλέπουν απ' έξω. Μόνο ο διαιτητής μπαίνει στον αγωνιστικό χώρο· και δικαίως σταυροκοπιέται μπαίνοντας, και μπαίνει σκυφτός μπροστά στο βρυχώμενο πλήθος. Η δουλειά του ουνίσταται στο να γίνει μισητός. Είναι το μόνο θέμα που προκαλεί ομοφωνία στο ποδόσφαιρο: όλοι τον μισούν. Τον σφυρίζουν πάντα, ποτέ δεν τον χειροκροτούν.

Κανείς άλλος δεν τρέχει όσο αυτός. Είναι ο μόνος που είναι υποχρεωμένος να τρέχει συνεχώς. Αυτός ο παρείσακτος, που ξεφυσάει ασταμάτητα ανάμεσα στους είκοσι δύο παίκτες, όλη την ώρα ποδοβολάει και σακατεύει την

πλάτη του σαν άλογο· και η ανταμοιβή για όλη αυτή τη θυσία είναι τα ουρλιαχτά του πλήθους που ζητάει το κεφάλι του. Από την αρχή μέχρι το τέλος του παιχνιδιού, υπό οποιεσδήποτε συνθήκες, ο διαιτητής είναι υποχρεωμένος να κυνηγάει τη λευκή μπάλα, που πάει και έρχεται ανάμεσα σε πόδια άλλων. Είναι προφανές ότι θα τον ευχαριστούσε πολύ να παίξει κι αυτός, αλλά ποτέ δεν του έκαναν αυτή τη χάρη. Όταν, συμπτωματικά, η μπάλα χτυπήσει επάνω του, όλο το γήπεδο θυμάται τη μητέρα του. Και αναμφίβολα, μόνο και μόνο επειδή είναι εκεί, στον ιερό πράσινο χώρο όπου στριφογυρνάει και πετάει η μπάλα, εισπράττει βρισιές, αποδοκιμασίες, πετροβόληματα και κατάρες.

Μερικές φορές, σπάνια, κάποια απόφαση του διαιτητή συμπλέει με την επιθυμία του οπαδού, αλλά ούτε και έτσι κατορθώνει να αποδείξει την αθωότητά του. Οι χαμένοι χάνουν εξαιτίας του διαιτητή και οι νικητές κερδίζουν ανεξαρτήτως διαιτητή. Άλλοθι όλων των λαθών, εξήγηση για κάθε δυστυχία· αν όμως δεν υπήρχε, οι οπαδοί θα ήταν υποχρεωμένοι να τον ανακαλύψουν. Όσο περισσότερο τον μισούν, τόσο περισσότερο τον έχουν ανάγκη. Για περισσότερο από έναν αιώνα ο διαιτητής ντυνόταν πένθιμα. Για ποιον; Για τον εαυτό του. Τώρα κρύβει τη θλίψη του με τα χρώματα.

Ο τεχνικός

Πριν υπήρχε ο προπονητής, στον οποίο κανείς δεν έδινε και πολλή σημασία. Ο προπονητής πέθανε, σιωπηλά, όταν το παιχνίδι έπαψε να είναι παιχνίδι, και το επαγγελματικό ποδόσφαιρο είχε πια ανάγκη την τεχνοκρατία της τάξης. Τότε γεννήθηκε ο τεχνικός, με αποστολή να αποτρέψει τον αυτοσχεδιασμό, να ελέγξει την ελευθερία και να αυξήσει την αποδοτικότητα των παικτών, υποχρεώνοντάς τους να μεταβληθούν σε πειθαρχημένους αθλητές.

Ο προπονητής έλεγε:

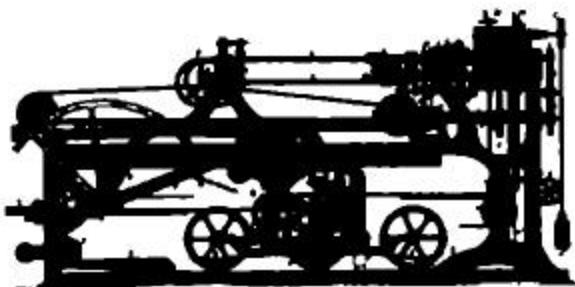
– *Πάμε να παίξουμε.*

Ο τεχνικός λέει:

– *Πάμε για δουλειά.*

Τώρα μιλάνε με αριθμούς. Το ταξίδι από την αποκοτιά μέχρι το φόβο, η ιστορία του ποδοσφαίρου στον εικοστό αιώνα είναι μια διαδρομή από το 2-3-5 ως το 4-5-1, περνώντας από το 4-3-3 και το 4-4-2. Οποιοσδήποτε αμύντος είναι σε θέση να το μεταφράσει αυτό με λίγη βοήθεια, αλλά στη συνέχεια κανείς δε βγάζει άκρη. Από το σημείο αυτό και μετά ο τεχνικός αναπτύσσει συνταγές μυστικές σαν τη σύλληψη του Ιησού και με αυτές επεξεργάζεται τακτικά σχήματα, τα οποία είναι περισσότερο ακατανόητα από την Αγία Τριάδα.

Από τον παλιό μαυροπίνακα φτάσαμε στις ηλεκτρονικές οθόνες: τώρα τα σημαντικά παιχνίδια σχεδιάζονται στον υπολογιστή και διδάσκονται σε βίντεο. Οι τελειοποιήσεις αυτές σπάνια εμφανίζονται στους αγώνες που αναμεταδίδει η τηλεόραση. Η τηλεόραση προτιμάει να επιδεικνύει τις συσπάσεις του προσώπου του τεχνικού και τον δείχνει να δαγκώνει τις γροθιές του και να φωνάζει προς τους παίκτες οδηγίες, οι οποίες θα άλλαζαν τη ροή

του παιχνιδιού αν κάποιος μπορούσε να τις ακούσει.

Όταν τελειώνει ο αγώνας, οι δημοσιογράφοι των βομβαρδίζουν με ερωτήσεις στη συνέντευξη Τύπου. Ο τεχνικός ποτέ δεν περιγράφει το μυστικό των επιτυχιών του, ενώ διαπιπώνει αξιοθαύμαστες εξηγήσεις για τις αποτυχίες του: «Οι οδηγίες ήταν σαφείς, αλλά δεν εφαρμόστηκαν», λέει όταν η ομάδα του χάνει από έναν αντίπαλο κατώτερο. Ή ανανεώνει την εμπιστοσύνη στον εαυτό του μιλώντας περίου έτσι: «Οι αποτυχίες δεν αναιρούν την κατάκτηση μιας νοητικής καθαρότητας, την οποία ο τεχνικός έχει χαρακτηρίσει ως τη σύνθεση πολλών θυσιών, οι οποίες είναι απαραίτητες για την επίτευξη της αποτελεσματικότητας».

Η μηχανή του θεάματος τα αλέθει όλα, όλα διαρκούν λίγο, και ο τεχνικός είναι το ίδιο αναλώσιμος με οποιοδήποτε άλλο προϊόν της κοινωνίας του θεάματος. Σήμερα το κοινό του φωνάζει:

– *Αθάνατος!*

Και την επόμενη Κυριακή τον προτρέπει να μην ξημερώσει.

Αυτός πιστεύει ότι το ποδόσφαιρο είναι μια επιστήμη και το γήπεδο ένα εργαστήριο, αλλά οι διοικούντες και οι οπαδοί δεν απαιτούν μόνο την ευρηματικότητα του Αϊνστάιν και τη λεπτολογία του Φρόιντ, αλλά και την ικανότητα πραγματοποίησης θαυμάτων της Παρθένου της Λούρδης και την υπομονή του Γκάντι.

Το θέατρο

Οι παίκτες παίζουν με τα πόδια οε μια παράσταση, η οποία απευθύνεται σε ένα κοινό χιλιάδων ή και εκατομμυρίων παθιασμένων, που την παρακολουθούν από τις κερκίδες ή από τα σπίτια τους με την ψυχή στο στόμα. Ποιος γράφει το έργο; Μήπως ο τεχνικός; Το έργο βγάζει τη γλώσσα στο συγγραφέα του. Η εξέλιξή του εξαρτάται από τη διάθεση και την ικανότητα των ηθοποιών και, οε τελική ανάλυση, εξαρτάται από την τύχη, που στρέφεται, όπως και ο άνεμος, προς όποια κατεύθυνση θέλει. Για το λόγο αυτό και η κάθαρση είναι πάντα ένα μυστήριο για τους θεατές, αλλά και για τους πρωταγωνιστές, εκτός από περιπτώσεις δωροδοκίας ή άλλης νομοτέλειας του πεπρωμένου.

Πόσα θέατρα παίζονται στο μεγάλο ποδοσφαιρικό θέατρο; Πόσα σενάρια αντιστοιχούν μέσα στο τετράγωνο πράσινο λιβάδι; Δεν παίζουν όλοι οι παίκτες μόνο με τα πόδια.

Υπάρχουν μερικοί που είναι τεχνίτες στο να εξοργίζουν τον άλλο: ο παίκτης φοράει τη μάσκα του αγίου, που είναι ανίκανος να σκοτώσει ακόμα και μύγα, και τότε φτύνει, βρίζει, σπρώχνει, πετάει χώμα στα μάτια του αντιπάλου, του ρίχνει μια εύστοχη αγκωνιά στο σαγόνι, του τρα-

βάει τα μαλλιά ή τη φανέλα, του πατάει το πόδι όταν στέκεται, ή το χέρι όταν είναι πεσμένος, και όλα αυτά συμβαίνουν πίσω από τις πλάτες του διαιτητή και ενώ ο επόπτης γραμμών κοιτάζει τα σύννεφα.

Υπάρχουν αξιοθαύμαστοι ηθοποιοί στην τέχνη της εκμαίευσης πλεονεκτημάτων: ο παίκτης φοράει τη μάσκα του δυστυχούς, που φαίνεται βλάκας αλλά είναι ηλίθιος, και τότε εκμαιεύει πλεονεκτήματα. Εκτελεί το φάουλ, το ελεύθερο ή το πλάγιο πολύ μακριά από το σημείο που υπέδειξε ο διαιτητής. Και όταν κάνει τείχος, γλιστράει αργά αργά, χωρίς να σηκώνει τα πόδια του, μέχρι να τον μεταφέρει το μαγικό χαλί κοντά στον παίκτη που θα εκτελέσει το φάουλ.

Υπάρχουν, τέλος, ηθοποιοί αμίμητοι στην τέχνη της καθυστέρησης: ο παίκτης φοράει τη μάσκα του μάρτυρα, που μόλις σταυρώθηκε, και τότε κυλιέται με πόνο κρατώντας το γόνατο ή το κεφάλι του, ή μένει ξαπλωμένος στο χορτάρι. Τα λεπτά κυλούν. Με ρυθμό χελώνας τον πλησιάζει ο μασέρ της ομάδας, αυτός με τα άγια χέρια, χοντρός και ιδρωμένος, μυρίζοντας κρέμες εντριβής, με την πετσέτα στο σβέρκο, με το μπουκάλι του νερού στο ένα χέρι και κάποιο θαυματουργό καταπότι στο άλλο. Και περνούν οι ώρες και τα χρόνια, μέχρι που ο διαιτητής δίνει εντολή να βγάλουν το πτώμα από τον αγωνιστικό χώρο. Και τότε, ξαφνικά, ο παίκτης δίνει ένα πήδημα και, χοπ, επαναλαμβάνεται το θαύμα της ανάστασης.

Οι ειδικοί

Πριν από κάθε αγώνα οι δημοσιογράφοι υποβάλλουν τις πονηρές τους ερωτήσεις:

– *Είστε έτοιμοι να νικήσετε;*

Και παίρνουν εκπληκτικές απαντήσεις:

– *Θα κάνουμε τα αδύνατα δυνατά για τη νίκη.*

Έπειτα παίρνουν το λόγο οι υπεύθυνοι για την αναμετάδοση των αγώνων. Αυτοί της τηλεόρασης συνοδεύουν τις εικόνες, αλλά γνωρίζουν καλά ότι δεν μπορούν να τις ανταγωνιστούν. Αντίθετα, αυτοί του ραδιοφώνου είναι ακατάλληλοι για καρδιακούς: οι ειδικοί αυτοί της έντασης τρέχουν περισσότερο από τους παίκτες, περισσότερο και από την ίδια την μπάλα, και αναμεταδίδουν με ιλιγγιώδη ρυθμό έναν αγώνα που συμβαίνει να μην έχει και πολλή σχέση με αυτόν που λαμβάνει χώρα. Σ' αυτόν τον καταρράκτη των λέξεων περνάει ξυστά από το οριζόντιο δοκάρι μια μπαλιά που πέρασε ξυστά από τον ουρανό, και διατρέχει άμεσο κίνδυνο η εστία, στην οποία μια αραχνούλα υφαίνει τον ιστό της από δοκάρι σε δοκάρι, ενώ ο τερματοφύλακας χασμουριέται.

Όταν ολοκληρώνεται η συγκλονιστική ημέρα σε αυτόν τον τσιμεντένιο κολοσσό, είναι πια η ώρα των σχολιαστών. Πριν οι σχολιαστές είχαν διακόψει πολλές φορές την αναμετάδοση του αγώνα, για να υποδείξουν στους παίκτες τι έπρεπε να κάνουν, αλλά αυτοί δεν είχαν μπορέσει να τους ακούσουν, διότι ήταν απασχολημένοι με τη συνέχιση των λαθών τους. Οι ιδεολόγοι αυτοί του *WW* εναντίον του *WM*, που συμβαίνει να είναι το ίδιο αλλά από την ανάποδη, χρησιμοποιούν μια ορολογία στην οποία η επιστημονική σοφία κινείται μεταξύ της πολεμικής προπαγάνδας και της λυρικής έκστασης. Και μιλούν πάντα στον πληθυντικό γιατί είναι πολλοί.

Το λεξιλόγιο των επιστημόνων του ποδοσφαίρου

Θα συνθέσουμε την οπτική μας γωνία διατυπώνοντας μια πρώτη προσέγγιση των υπέρ και των κατά από τακτικής, τεχνικής και φυσικής άποψης, στην αντιπαράθεση που έλαβε χώρα απόψε στο γήπεδο του Ποδοσφαιρικού Συλλόγου Ουνίδος Βενσερέμος, χωρίς να περιπέσουμε σε απλουστεύσεις μη συμβατές με το θέμα, το οποίο χρήζει βαθύτερης και λεπτομερέστερης ανάλυσης, και χωρίς να περιπέσουμε σε αμφισημίες που ήταν, είναι και θα είναι ξένες προς την αφοσίωση από μέρους μας, καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής μας, στην υπηρεσία της αγάπης προς τον αθλητισμό.

Θα ήταν εύκολο να απεκδυθούμε των ευθυνών μας επιρίπτοντας την ήττα της γηπεδούχου στην ανεπαρκή απόδοση των παικτών της, αλλά η υπερβολική καθυστέρηση, την οποία επέδειξαν κατά το σημερινό αγώνα, τη σπιγμή που έπρεπε να μεταβιβάσουν την μπαλιά, την οποία είχαν δεχτεί, ουδόλως δικαιολογεί, σημειώστε το καλά, κυρίες και κύριοι, ουδόλως, τέτοια γενικευμένη απαξία, και ως εκ τούτου άδικη. Όχι, δχι και πάλι δχι. Ο κομφορμισμός δε συνάδει σε μας, όπως καλά γνωρίζουν αυτοί που έχουν παρακολουθήσει την τόσων χρόνων μακρά διαδρομή μας, τόσο στη χώρα μας, δσο και στους χώρους του διεθνούς, ακόμα και του παγκοσμίου, αθλητισμού, όπου κληθήκαμε να εκπληρώσουμε τα ταπεινά μας καθήκοντα. Έτσι, θα το πούμε ευθαρσώς, όπως το συνηθίζουμε: η επιτυχία δεν έστεψε τις φυσικές δυνατότητες του σχήματος αυτής της ενισχυμένης ομάδας για τον απλούστατο λόγο ότι εξακολουθεί να είναι ανίκανη να διοχετεύσει σωστά τις επιθετικές της τάσεις προς τα όρια της αντίπαλης περιοχής. Το λέγαμε και την περασμένη

Κυριακή, το επαναλαμβάνουμε και σήμερα, με το μέτωπο ψηλά και χωρίς ενδοιασμούς, γιατί πάντα λέγαμε τα σύκα σύκα και τη σκάφη σκάφη, και θα συνεχίσουμε να λέμε την αλήθεια, μολονότι αυτή πονάει πολλούς, όποιος και αν πέσει και όποιο και αν είναι το κόστος της.

Ο χορευτικός πόλεμος

Στο ποδόσφαιρο αυτή την τελετουργική λατρεία του πολέμου, έντεκα άντρες με κοντά παντελόνια είναι το όπλο της συνοικίας, της πόλης ή του έθνους. Αυτοί οι πολεμιστές, χωρίς όπλα και ασπίδες, εξορκίζουν τα δαιμόνια του πλήθους και επιβεβαιώνουν την πίστη του: σε κάθε σύγκρουση δυο ομάδων αντιπαρατίθενται παλιά μίση και αγάπες, κληρονομημένα από πατέρα σε γιο.

Το στάδιο έχει πύργους και εμβλήματα, όπως ένα κάστρο, και μια βαθιά και πλατιά τάφρο γύρω από τον αγωνιστικό χώρο. Στη μέση μια λευκή σειρά σημαδεύει τις αμφισβητούμενες περιοχές. Σε κάθε άκρη είναι τα τέρματα, που θα βομβαρδιστούν με σουτ. Η περιοχή μπροστά στα τέρματα ονομάζεται ζώνη κινδύνου.

Στον κύκλο της σέντρας οι αρχηγοί ανταλλάσσουν σημαιάκια και χαιρετιούνται, όπως απαιτεί η τελετουργία. Ακούγεται το σφύριγμα του διαιτητή και η μπάλα, άλλος σφυριχτός άνεμος, αρχίζει να κινείται. Η μπάλα πάει κι

έρχεται, και ο παίκτης την πάιρνει και τη μεταβιβάζει μέχρι που τρώει ένα χτύπημα και πέφτει τάβλα. Το θύμα δε σηκώνεται. Ο παίκτης κείτεται πάνω στην απεραντοσύνη του πράσινου χλοοτάπητα. Στην απεραντοσύνη των κερκίδων βροντούν οι φωνές. Οι αντίπαλοι οπαδοί βρυχώνται χαρούμενοι:

- Σκοτώστε τους!
- Que se muera!
- Devi morire !
- Tuez le!
- Mach ihn nieder!
- Let him die!
- Kill, kill, kill!

Το λεξιλόγιο του πολέμου

Με επιδέξιες και ποικιλόμορφες τακτικές κινήσεις στα πλαίσια της στρατηγικής που είχαμε χαράξει, η ομάδα μας ξεχύθηκε στην επίθεση αιφνιδιάζοντας τον αντίπαλο. Ήταν μια σαρωτική επίθεση. Όταν οι δυνάμεις μας εισέβαλαν στην εχθρική περιοχή, η επίθεση μας προκάλεσε ένα ρήγμα στην αχίλλειο πτέρνα της αμυντικής διάταξης και διείσδυσε στην αντίπαλη περιοχή. Ο κανονιέρης δέχτηκε τη σφαίρα, με μια επιδέξια προσοίηση βρέθηκε σε θέση βολής, ετοίμασε το σουτ και ολοκλήρωσε την επίθεση με μια κανονιά που διέλυσε τα δίχτυα. Τότε ο νικημένος τερματοφύλακας, φύλακας του οχυρού, που έμοιαζε άπαρτο, έπεσε στα γόνατα με το πρόσωπο ανάμεσα στα χέρια, ενώ ο δήμιος που τον είχε πυροβολήσει χαιρετούσε το πλήθος που τον αποθέωνε.

Ο εχθρός δεν υποχώρησε, αλλά οι επιθέσεις του δεν κατόρθωσαν να πανικοβάλουν τις αμυντικές γραμμές μας

και ξεθύμαναν μπροστά στη θαρραλέα οπισθοφυλακή μας. Οι άντρες τους πυροβολούσαν με βρεμένη μπαρούτη, καθώς τους περιόρισε η γενναιότητα των μονομάχων μας, που αγωνίζονταν σαν λιοντάρια. Και τότε, απελπισμένοι από την αναπόφευκτη ήττα, οι αντίπαλοι κατέφυγαν στη βία, μεταβάλλοντας το γήπεδο σε πεδίο μάχης. Όταν δυο δικοί μας παίκτες τέθηκαν εκτός μάχης, το κοινό απαίτησε, μάταια, την εσχάτη των ποινών, όμως οι αντίπαλοι συνέχισαν ατιμώρητοι τις βαρβαρότητες, που προσιδιάζουν σε πολεμική αναμέτρηση και απάδουν των ιπποτικών κανόνων του ευγενούς αθλήματος του ποδοσφαίρου.

Όταν επιτέλους ο κουφός και τυφλός διαιτητής σφύριξε τη λήξη, το πλήθος αποχαιρέτησε τους νικημένους με ένα γιουχάισμα που τους άξιζε. Και τότε ο νικητής λαός ξεχύθηκε στο γήπεδο και πήρε στους ώμους τους έντεκα ήρωες της επικής αυτής νίκης, αυτού του άθλου, αυτής της εποποιίας, που τόσο αίμα, ιδρώτα και δάκρυα μας στοίχισε. Και ο αρχηγός μας, τυλιγμένος με τη σημαία μας, που ποτέ πια δε θα κηλιδωθεί από την ήττα, ύψωσε το τρόπαιο και φύλησε το μεγάλο ασημένιο κύπελλο. Ήταν το φιλί της δόξας!

Το γήπεδο

Mπήκατε ποτέ σας σε ένα άδειο γήπεδο; Κάντε τον κόπο. Σταθείτε στη μέση του αγωνιστικού χώρου και αφουγκραστείτε. Δεν υπάρχει τίποτα πιο γεμάτο από ένα άδειο γήπεδο. Δεν υπάρχει τίποτα πιο θορυβώδες από τις κερκίδες χωρίς κανένα θεατή.

Στο Γουέμπλεϊ αντηχούν ακόμα οι πανηγυρισμοί από το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66, που κέρδισε η Αγγλία, αλλά, αν ακούσει κανείς πιο προσεκτικά, μπορεί να ακούσει τους θρήνους του '53, όταν οι Ούγγροι κατατρόπωσαν την αγγλική ομάδα. Το Εστάδιο Σεντενάριο του Μοντεβίδεο αποπνέει ακόμα τη νοσταλγία για τις δόξες του ποδοσφαίρου της Ουρουγουάης. Το Μαρακανά κλαίει ακόμα τη βραζιλιάνικη ήττα στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '50. Στο Μπομπονέρα του Μπουένος Άιρες ηχούν ακόμα τα τύμπανα εδώ και μισό αιώνα τώρα. Από τα βάθη του σταδίου Αζτέκα αναδύεται ακόμα η ηχώ των τελετουργικών ύμνων του αρχαίου μεξικανικού παιχνιδιού της μπάλας. Το τσιμέντο του Καμπ Νόου στη Βαρκελώνη μιλάει καταλανικά, και οι κερκίδες του Σαν Μαμές στο Μπιλμπάο μιλάνε στην εουσκέρα. Στο Μιλάνο το φάντασμα του Τζιουζέπε Μεάτσα βάζει ακόμα γκολ που προκαλούν παραλήρημα στο στάδιο το οποίο φέρει το όνομά του. Ο τελικός του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '74, που κέρδισε η Γερμανία, παίζεται ακόμα νυχθημερόν στο Ολυμπιακό Στάδιο του Μονάχου. Το στάδιο του βασιλιά Φαχντ στη Σαουδική Αραβία έχει θεωρεί από μάρμαρο και χρυσάφι, και οι κερκίδες έχουν χαλιά, αλλά ούτε μνήμη έχει, ούτε κάτι το αξιόλογο για να διηγηθεί.

Η μπάλα

Στην Κίνα η μπάλα ήταν δερμάτινη, παραγεμισμένη με στουπί. Οι Αιγύπτιοι της εποχής των Φαραώ την έκαναν με άχυρα ή φλούδες από σπόρους και την περιτύλιγαν με χρωματιστά υφάσματα. Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι χρησιμοποιούσαν βοδινές κύστεις φουσκωμένες και ραμμένες. Οι Ευρωπαίοι του μεσαίωνα και της αναγέννησης χρησιμοποιούσαν μια μπάλα σχήματος οβάλ γεμάτη με αλογότριχες. Στην Αμερική η μπάλα, φτιαγμένη από καουτσούκ, πηδούσε όσο πουθενά άλλού στον κόσμο. Οι χρονικογράφοι της ισπανικής Αυλής διηγούνται ότι ο Ερνάν Κορτές χτύπησε κάτω με τα χέρια μια μεξικανική μπάλα και την έκανε να πετάξει ψηλά μπροστά στα έκπληκτα μάτια του αυτοκράτορα Καρόλου.

Ο ελαστικός θάλαμος, φουσκωμένος με τρόμπα και καλυμμένος από δέρμα, γεννήθηκε στα μέσα του περασμένου αιώνα χάρη στην εφευρετικότητα του Τσαρλς Γκουντγίαρ, ενός Βορειοαμερικανού από το Κονέκτικατ. Και χάρη στην εφευρετικότητα των Τοσολίνι, Βαλμπονέζι και Πόλο, τριών Αργεντινών από την Κόρντομπα, γεννήθηκε, πολύ αργότερα, η μπάλα χωρίς ραφή. Αυτοί εφεύραν το θάλαμο με βαλβίδα που φουσκωνε με ένεση αέρα, και από το Παγκόσμιο Κύπελλο του '38 κατέστη δυνατή η κεφαλιά χωρίς κίνδυνο τραυματισμού από το νήμα, που μέχρι τότε έδενε την μπάλα.

Μέχρι τα μέσα του αιώνα η μπάλα ήταν χρώματος καφέ. Έπειτα έγινε άσπρη. Στις μέρες μας υπάρχουν διάφορα μοντέλα, μαύρα σε άσπρο φόντο. Τώρα έχει περίμετρο εβδομήντα εκατοστών και καλύπτεται από πολυουραιθάνη πάνω σε αφρό πολυαιθυλενίου. Είναι αδιάβροχη, ζυγίζει λιγότερο από μισό κιλό και κινείται πολύ πιο γρήγορα από την παλιά δερμάτινη μπάλα, που γινόταν τρομερά βαριά τις βροχερές μέρες.

Έχει πολλά ονόματα: ο σφαιρικός, η στρογγυλή, ο χρήσιμος, η σφαίρα, το τόπι, το βλήμα. Αντίθετα, στη Βραζιλία ουδείς αμφιβάλλει ότι είναι γυναίκα. Οι Βραζιλιάνοι την αποκαλούν χοντρούλα (*gorduchinha*) ή μικρή (*menina*), και της δίνουν ονόματα, όπως Μαρικότα, Λεονόρ ή Μαργκαρίτα.

Ο Πελέ τη φίλησε στο Μαρακανά όταν έβαλε το χιλιοστό του γκολ, και ο Ντι Στέφανο της ανήγειρε μνημείο στην είσοδο του σπιτιού του, μια μπρούντζινη μπάλα με μια πλάκα που γράφει: *Ευχαριστώ, δικιά μου.*

Είναι πιστή. Στον τελικό του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '30 οι δυο ομάδες απαίτησαν να παίξουν με τη δική τους μπάλα. Σοφός σαν τον Σολομώντα, ο διαιτητής αποφάσισε να παίξουν στο πρώτο ημίχρονο με την μπάλα των Αργεντινών και στο δεύτερο ημίχρονο με τη μπάλα των Ουρουγουανών. Στο πρώτο ημίχρονο κέρδισε η Αργεντινή και στο δεύτερο η Ουρουγουάη. Άλλα η μπάλα έχει και τα καπρίτσια της, και πολλές φορές δεν μπαίνει στο τέρμα, γιατί αλλάζει γνώμη και πορεία στον αέρα. Και αυτό γιατί είναι πολύ ευαίσθητη. Δεν ανέχεται να την κλοτσάνε, ούτε να τη χτυπούν για εκδίκηση. Απαιτεί να τη χαιδεύουν, να τη φιλάνε, να την κοιμίζουν στο στήθος ή στο πόδι. Είναι περήφανη, ίσως φαντασμένη, και έχει

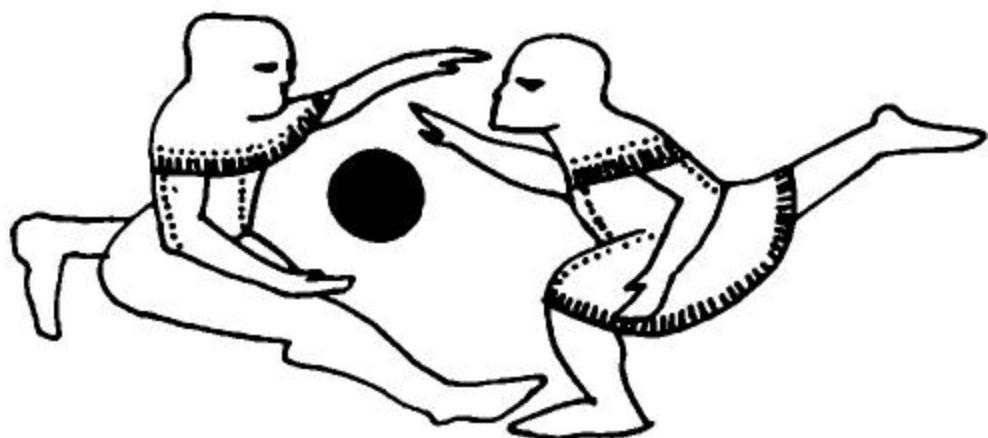
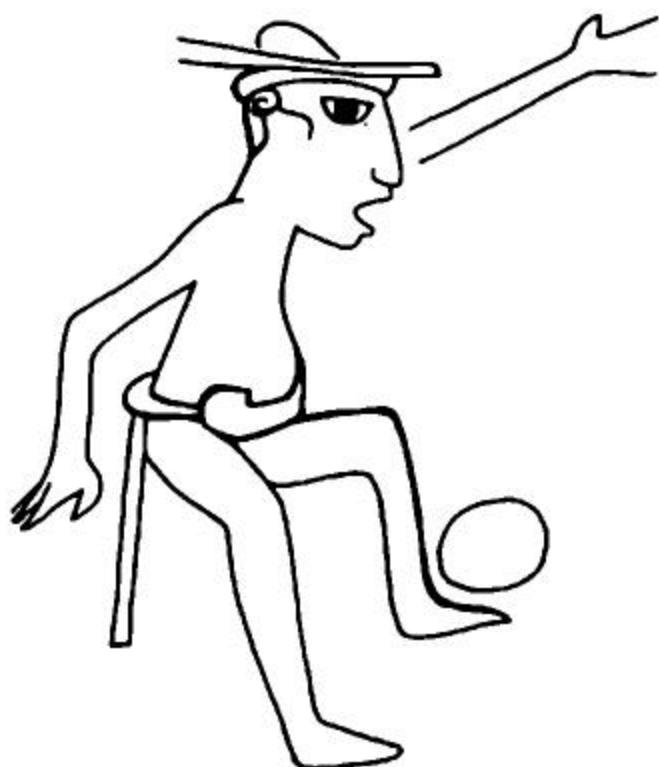

σοβαρούς λόγους: Ξέρει καλά ότι δίνει χαρά σε πολλές καρδιές όταν σηκώνεται με χάρη, και ότι πολλές καρδιές σφίγγονται όταν πέφτει άσχημα.

Κινέζικη γκραβούρα της δυναστείας των Μινγκ. Είναι του 15ου αιώνα, αλλά η μπάλα μοιάζει με αυτή της Adidas.

Δυο εικόνες από την ιστορία των ποδοοφαίρου. Η πρώτη εικόνα αναπαράγει ένα απόσπασμα τοιχογραφίας, ζωγραφισμένης πριν από περισσότερα από χίλια χρόνια στην Τεπαντίτλα, στο Τεοτιχουακάν του Μεξικού. Ο παππούς του Ούγκο Σάντσες σουντάρει με το αριστερό. Η δεύτερη αποτελεί σχέδιο ενός μεσαιωνικού ανάγλυφου στον καθεδρικό ναό του Γκλόουτσεστερ στη Μεγάλη Βρετανία.

Η προέλευση

Στο ποδόσφαιρο, όπως σχεδόν στα πάντα, οι πρώτοι διδάξαντες ήταν οι Κινέζοι. Πριν από πέντε χιλιάδες χρόνια, οι Κινέζοι ταχυδακτυλουργοί χόρευαν την μπάλα με τα πόδια τους, και στην Κίνα οργανώθηκαν, αρκετά αργότερα, οι πρώτοι αγώνες. Η εστία ήταν στο κέντρο, και οι παίκτες προσπαθούσαν, χωρίς να χρησιμοποιήσουν τα χέρια τους, να μην αφήσουν την μπάλα να χτυπήσει στο έδαφος. Το έθιμο συνεχίστηκε από δυναστεία σε δυναστεία, όπως φαίνεται σε μερικά ανάγλυφα μνημείων της προ Χριστού εποχής, αλλά και σε γκραβούρες της μετά Χριστόν εποχής, που δείχνουν Κινέζους της δυναστείας των Μινγκ να παίζουν με μια μπάλα που μοιάζει με Adidas.

Είναι γνωστό ότι κατά την αρχαιότητα οι Αιγύπτιοι και οι Ιάπωνες διασκέδαζαν κλοτσώντας μια μπάλα. Σε ένα ελληνικό μάρμαρο του 5ου προ Χριστού αιώνα φαίνεται ένας άντρας που παίζει με μια μπάλα με το γόνατό του. Στις κωμωδίες του Αντιφάνη υπάρχουν αποκαλυπτικές

εκφράσεις: μακρινή μπαλιά, κοντινή πάσα, πρωθημένη μπαλιά... Λέγεται ότι ο Ιούλιος Καίσαρ ήταν αρκετά καλός και στα δυο πόδια, ενώ ο Νέρων δεν τα πήγαινε καθόλου καλά. Σε κάθε περίπτωση, δεν υπάρχει αμφιβολία ότι οι Ρωμαίοι έπαιζαν ένα παιχνίδι που έμοιαζε αρκετά με το ποδόσφαιρο, την εποχή που ο Ιησούς και οι Απόστολοι πέθαιναν στο σταυρό.

Από τα πόδια των Ρωμαίων λεγεωνάριων ο νεωτερισμός έφτασε στα βρετανικά νησιά. Αιώνες αργότερα, στα 1314, ο βασιλιάς Εδουάρδος Β' έβαζε τη σφραγίδα του σε ένα βασιλικό διάταγμα που καταδίκαζε αυτό το λαϊκό και ταραχώδες παιχνίδι, αυτές τις συμπλοκές γύρω από μεγάλου μεγέθους μπάλες, αποτέλεσμα των οποίων είναι πολλά δεινά, που ο Θεός δεν επιτρέπει. Το ποδόσφαιρο, που ήδη είχε αυτό το όνομα, προκαλούσε πλήθος θυμάτων. Οι αγώνες γίνονταν στα αλώνια, και δεν υπήρχε ούτε καθορισμένος αριθμός παικτών, ούτε χρονικό δριο, ούτε οποιοσδήποτε άλλος περιορισμός. Ένα ολόκληρο χωριό κλοτσούσε μια μπάλα εναντίον ενός άλλου χωριού, σπρώχνοντάς την με κλοτσιές και μπουνιές προς την εστία, που την εποχή εκείνη ήταν ένας απομακρυσμένος τροχός μύλου. Οι αγώνες εκτείνονταν σε μήκος πολλών λευγών, για πολλές μέρες και με βαρύ φόρο αίματος. Οι βασιλείς απαγόρευαν αυτά τα αιματηρά επεισόδια: στα 1349 ο Εδουάρδος Γ' συμπεριέλαβε το ποδόσφαιρο μεταξύ των ανόητων και χωρίς καμιά χρησιμότητα παιχνιδιών· υπάρχουν επίσης σχετικά διατάγματα, που υπέγραψαν ο Ερρίκος Δ' στα 1410 και ο Ερρίκος ΣΤ' στα 1547. Όσο περισσότερο το απαγόρευαν, τόσο περισσότερο παιζόταν, γεγονός που απλώς επιβεβαιώνει την ικανότητα των απαγορεύσεων να ενισχύουν το απαγορευμένο.

Το 1592, στην *Κωμῳδία των λαθών*, ο Σαΐξπηρ κατέφυγε στο ποδόσφαιρο για να διατυπώσει τα παράπονα ενός προσώπου του έργου:

– Περιφέρομαι για σας κατά τρόπο που αναρωτιέμαι μήπως με θεωρείτε μπάλα ποδοσφαίρου. Εσείς με κλοτσάτε προς τα εκεί, εκείνος με κλοτσάει προς τα εδώ. Αν πρέπει να συνεχίσω να προσφέρω αυτή την υπηρεσία, πρέπει να με καλύψετε με δέρμα.

Και λίγα χρόνια αργότερα, στο *Βασιλιά Ληρ*, ο κόμης του Κεντ έβριζε με τα παρακάτω λόγια:

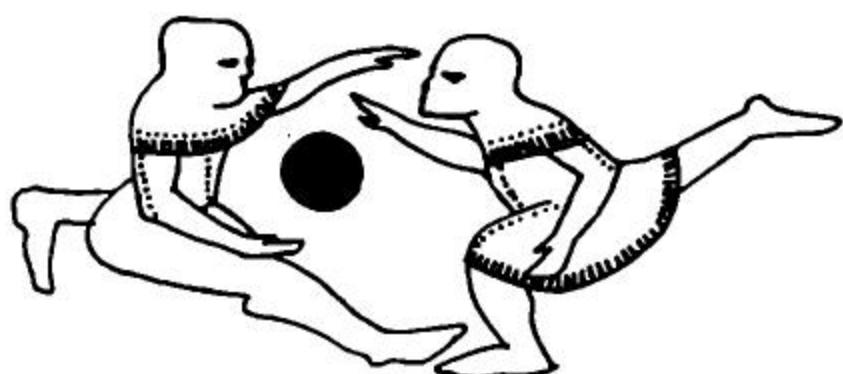
– Εσύ, αποκρουστικέ ποδοσφαιριστή!

Στη Φλωρεντία το ποδόσφαιρο αποκαλούνταν κάλτσιο, ονομασία που διατηρεί μέχρι σήμερα στην Ιταλία. Ο Λεονάρντο ντα Βίντσι ήταν φανατικός οπαδός, ενώ ο Μακιαβέλι έπαιζε ποδόσφαιρο συστηματικά. Οι ομάδες είχαν 27 παίκτες η καθεμία, που μοιράζονταν σε τρεις γραμμές και μπορούσαν να χρησιμοποιήσουν χέρια και πόδια για να χτυπήσουν την μπάλα και να θέσουν εκτός μάχης τους αντιπάλους τους. Πλήθος θεατών παρακολούθουσε τους αγώνες, που λάμβαναν χώρα στις μεγαλύτερες πλατείες και πάνω από τα παγωμένα νερά του Άρνο. Μακριά από τη Φλωρεντία, στους κήπους του Βατικανού, οι πάπες Κλήμης VII, Λέων IX και Ουρβανός VIII, συνήθιζαν να ανασκουμπώνται για να παίζουν κάλτσιο.

Στο Μεξικό και στην Κεντρική Αμερική η μπάλα από καυτσούκ ήταν ο ήλιος σε μια ιερή τελετή που χρονολογείται από το 1500 π.Χ. περίπου· αλλά δεν είναι γνωστό από πότε παιζόταν ποδόσφαιρο σε διάφορα μέρη της Αμερικής. Κατά τους Ινδιάνους της ζούγκλας του Αμαζόνιου στη Βολιβία, η προέλευση του παιχνιδιού, στο οποίο κυ-

νηγούν μια μπάλα από συμπαγές καουτσούκ, για να την περάσουν ανάμεσα από δύο στειλιάρια, χωρίς να την αγγίξουν με το χέρι, χάνεται στα βάθη των αιώνων. Το 18ο αιώνα ένας Ισπανός κληρικός, από τις ιεραποστολές των ιησουιτών του Άλτο Παρανά, περιέγραψε ως εξής ένα αρχαίο έθιμο των Γκουαρανί: Δεν πετούν την μπάλα με το χέρι, αλλά με το άνω μέρος των γυμνών ποδιών τους. Οι Ινδιάνοι του Μεξικού και της Κεντρικής Αμερικής χτυπούσαν την μπάλα με τους μηρούς και τον πήχη του χεριού, μολονότι σε ζωγραφιές του Τεοτιχουακάν και του Τσιτοέν Ιτσά αποκαλύπτεται πως σε μερικά παιχνίδια η μπάλα κλοτσιόταν με το κάτω μέρος του ποδιού και το γόνατο. Μια τοιχογραφία στο Τεπαντίτλα, που είναι άνω των χιλίων χρόνων, δείχνει έναν πρόγονο του Ούγκο Σάντος να παίζει την μπάλα με το αριστερό πόδι. Όταν το παιχνίδι ολοκληρωνόταν, το ταξίδι της μπάλας κορυφωνόταν: ο ήλιος έφτανε στην αυγή αφού πρώτα διέσχιζε την περιοχή του θανάτου. Τότε, για να βγει ο ήλιος, έπρεπε να τρέξει αίμα. Σύμφωνα με μερικούς ειδικούς, οι Αζτέκοι είχαν έθιμο να κάνουν ανθρωποθυσίες στους νικητές. Πριν τους κόψουν το κεφάλι, τους ζωγράφιζαν κόκκινες λωρίδες στο σώμα. Οι εκλεκτοί των θεών προσφεραν το αίμα τους, για να γίνει εύφορη η γη και γενναιόδωρος ο ουρανός.

Οι κανόνες του παιχνιδιού

Έγκα στερα από τόσους αιώνες επίσημης άρνησης, τα βρετανικά νησιά παραδέχτηκαν επιτέλους ότι στο πεπρωμένο τους υπήρχε μια μπάλα. Στην εποχή της βασίλισσας Βικτορίας το ποδόσφαιρο ήταν κοινά αποδεκτό, όχι μονάχα ως διαστροφή το όχλου αλλά και ως αριστοκρατική αρετή.

Οι μελλοντικοί ηγήτορες της κοινωνίας μάθαιναν να νικούν παίζοντας ποδόσφαιρο στις αυλές των κολεγίων και των πανεπιστημίων. Εκεί οι γόνοι της ανώτερης τάξης κατασίγαζαν τα νεανικά τους πάθη, ενίσχυαν την πειθαρχία τους, σφυρηλατούσαν το θάρρος τους και δέχναν την εφευρετικότητά τους. Στην άλλη άκρη της κοινωνικής κλίμακας, οι προλετάριοι δεν είχαν ανάγκη να εξαντλήσουν το κορμί τους, γι' αυτό ήταν τα εργαστήρια και τα εργοστάσια. Άλλα η πατρίδα του βιομηχανικού καπιταλισμού είχε ανακαλύψει ότι το ποδόσφαιρο, που πάθιαζε τις μάζες, πρόσφερε διασκέδαση και παρηγοριά στους φτωχούς και τους απέτρεπε από απεργίες και άλλες κακές σκέψεις.

Η σημερινή μορφή του ποδοσφαίρου είναι αποτέλεσμα μιας συμφωνίας κυρίων που υπέγραψαν οι εκπρόσωποι δώδεκα αγγλικών ομάδων το 1863 σε μια ταβέρνα του Λονδίνου. Οι ομάδες ενστερνίστηκαν τους κανόνες που είχε καθιερώσει το 1846 το Πανεπιστήμιο του Κέμπριτζ. Στο Κέμπριτζ το ποδόσφαιρο είχε πάρει διαζύγιο από το ράγκμπι. Απαγορευόταν να δώσει κατεύθυνση ο παίκτης στην μπάλα με το χέρι, μολονότι επιτρεπόταν να την πιάσει, και απαγορεύονταν οι κλοτσιές στους αντιπάλους. Τα λακτίσματα πρέπει να κατευθύνονται μόνο προς την μπάλα, προειδοποιούσε ένας από τους κανόνες: ενάμιση αιώνα μετά υπάρχουν ακόμα ποδοσφαιριστές που μπερδεύουν την μπάλα με το κρανίο του αντιπάλου, ίσως λόγω της ομοιότητας του σχήματός του με αυτό της μπάλας.

Η συμφωνία του Λονδίνου δεν περιόριζε τον αριθμό των παικτών, ούτε την έκταση του γηπέδου, ούτε το ύψος του τέρματος, ούτε τη διάρκεια των αγώνων. Οι αγώνες διαρκούσαν δυο με τρεις ώρες, και οι παίκτες κάπνιζαν και συζητούσαν όταν η μπάλα παιζόταν μακριά τους. Άλλα υπήρχε, μάλιστα υπήρχε, από τότε το οφσάιντ. Απαγορευόταν να βάλεις γκολ πίσω από τις πλάτες των αντιπάλων.

Εκείνη την εποχή κανείς δεν είχε συγκεκριμένη θέση μέσα στο γήπεδο: όλοι έτρεχαν χαρούμενα γύρω από την μπάλα, ο καθένας πήγαινε όπου ήθελε και άλλαζε θέση κατά βούληση. Η πρώτη οργάνωση των ομάδων σε άμυνα, μεσαία γραμμή και επίθεση έγινε στη Σκοτία γύρω στα 1870. Τότε οι ομάδες είχαν ήδη έντεκα παίκτες. Από το 1869 κανείς δεν επιτρεπόταν να πιάσει την μπάλα, ούτε καν για να τη σταματήσει και να τη στήσει μπροστά στα πόδια του. Άλλα το 1871 γεννήθηκε ο τερματοφύλακας, μοναδική εξαίρεση σε αυτή την απαγόρευση, που μπορούσε να υπερασπιστεί την εστία με δύο του το σώμα.

Ο τερματοφύλακας υπεράσπιζε ένα οροθετημένο τετράγωνο: η εστία, πιο μικρού μήκους από τη σημερινή και πολύ πιο ψηλή, αποτελούνταν από δυο δοκάρια, ενωμένα μεταξύ τους με μια ταινία σε ύψος πεντέμισι μέτρων. Η ταινία αντικαταστάθηκε από το οριζόντιο δοκάρι το 1875. Πάνω στα δοκάρια σημειώνονταν τα γκολ με μικρές χαρακιές. Η έκφραση σημειώνων ένα γκολ χρησιμοποιείται ακόμα, μολονότι τα γκολ δε σημειώνονται πια στα δοκάρια αλλά στους ηλεκτρονικούς πίνακες των σταδίων. Το τέρμα, με ορθές γωνίες, δεν έχει μορφή αψίδας, αλλά αποκαλείται ακόμα αψίδα σε μερικές χώρες, και αψιδοφύλακας αυτός που το υπερασπίζει, ίσως γιατί οι φοιτητές των αγγλικών κολεγίων χρησιμοποιούσαν για τέρματα τις αψίδες των αυλών.

Το 1872 εμφανίστηκε ο διαιτητής. Μέχρι τότε κριτές ήταν οι ίδιοι οι ποδοσφαιριστές και αυτοί οι ίδιοι τιμωρούσαν τα σφάλματά τους. Το 1880 ο διαιτητής, με το χρονόμετρο στο χέρι, αποφάσιζε πότε θα τέλειωνε το παιχνίδι και απέβαλλε από τον αγώνα αυτόν που επιδείκνυε κακή συμπεριφορά, αλλά τον αγώνα τον διηγύθυνε

απ' έξω και με φωνές. Το 1891 ο διαιτητής μπήκε για πρώτη φορά στον αγωνιστικό χώρο· σφυρίζοντας με μια σφυρίχτρα καταλόγισε το πρώτο πέναλτι και βαδίζοντας δώδεκα βήματα σημείωσε το σημείο εκτέλεσής του. Καιρό πριν ο βρετανικός Τύπος έκανε εκστρατεία υπέρ του πέναλτι. Ήταν απαραίτητο να προστατευτούν οι παίκτες στην περιοχή του τέρματος, που ήταν θέατρο σφαγών. Η *Gaceta de Westminster* είχε δημοσιεύσει έναν τρομακτικό κατάλογο με παίκτες νεκρούς και με σπασμένα κόκαλα.

Το 1882 οι Άγγλοι διοικούντες επέτρεψαν την εκτέλεση του πλάγιου άουτ. Το 1890 οι περιοχές των τερμάτων σχεδιάστηκαν με ασβέστη και χαράχτηκε ένας κύκλος στο κέντρο. Την ίδια χρονιά το τέρμα απέκτησε δίχτυ. Το δίχτυ, πιάνοντας την μπάλα, απέτρεπε τις διαφωνίες για το αν μπήκε ή όχι γκολ.

Έπειτα άλλαξε αιώνας και μαζί του τελείωσε το βρετανικό μονοπώλιο. Το 1904 γεννήθηκε η FIFA (Διεθνής Ομοσπονδία των Ποδοσφαιρικών Συλλόγων), που έκτοτε αποφασίζει, σε παγκόσμια κλίμακα, για τις σχέσεις μεταξύ μπάλας και ποδιού. Και με την πάροδο του χρόνου, από Μουντιάλ σε Μουντιάλ, η FIFA εισήγαγε μερικές αλλαγές σ' αυτούς τους βρετανικούς κανόνες, που οργάνωσαν το παιχνίδι.

Οι αγγλικές εισβολές

Σ την δχθη του τρελοκομείου, σε ένα χέρο χωράφι,
μερικοί ξανθοί νέοι κλοτσούσαν μια μπάλα.

- *Ti είναι αυτοί;* ρώτησε ένα αγόρι.
- *Τρελοί,* τον πληροφόρησε ο πατέρας του. *Εγγλέζοι τρελοί.*

Το γεγονός αναφέρει ο δημοσιογράφος Χουάν Χοσέ ντε Σδισα Ρέιγι ως ανάμνηση της παιδικής του ηλικίας. Στην αρχή το ποδόσφαιρο θεωρούνταν ένα παιχνίδι τρελών στο Ρίο ντε λα Πλάτα. Άλλα σε περίοδο ιμπεριαλιστικής επέκτασης, το ποδόσφαιρο ήταν ένα βρετανικό εξαγώγιμο προϊόν, τόσο τυπικό όσο και τα υφάσματα του Μάντσεστερ, οι σιδηρόδρομοι, τα δάνεια της τράπεζας Μπάρινγκ και το δόγμα του ελεύθερου εμπορίου. Είχε έρθει στα πόδια των ναυτικών, που το έπαιζαν γύρω από τις αποβάθρες του Μπουένος Αιρες και του Μοντεβίδεο, ενώ τα πλοία της Άυτής Υψηλότητος ξεφόρτωναν πόντος, μπότες και αλεύρι, και φόρτωναν μαλλί, δέρματα και στάρι, για να παράγουν, εκεί μακριά, πόντος, μπότες και αλεύρι. Τις πρώτες τοπικές ομάδες ίδρυσαν Άγγλοι πολίτες, διπλωμάτες και υπάλληλοι των εταιρειών σιδηροδρόμων και αερίου. Ο πρώτος διεθνής αγώνας που δόθηκε στην Ουρουγουάη ήταν μεταξύ των Άγγλων του Μοντεβίδεο και του Μπουένος Αιρες κάτω από ένα

τεράστιο πορτρέτο της βασίλισσας Βικτορίας με τα βλέφαρα πεσμένα και ένα μορφασμό απέχθειας, όπως επίσης έγινε κι άλλος αγώνας, υπό την αιγίδα ενός άλλου πορτρέτου της βασίλισσας των θαλασσών, μεταξύ των Βρετανών υπηκόων της Gas Company και της Sao Paulo Railway.

Οι παλιές φωτογραφίες δείχνουν αυτούς τους πρωτοπόρους με χρώμα μελανιού. Ήταν πολεμιστές έτοιμοι για μάχη. Οι πανοπλίες από βαμβάκι και μαλλί κάλυπταν δύο το σώμα τους, για να μην προσβάλουν τις κυρίες που παρακολουθούσαν τους αγώνες ανεμίζοντας μεταξωτές ομπρέλες για τον ήλιο και νταντελωτά μαντιλάκια. Οι παίκτες επιδείκνυαν μόνο τα πρόσωπά τους, με το αυστηρό βλέμμα και το περιποιημένο μουστάκι, που προβαλλαν κάτω από τους σκούφους ή τα ψαθάκια τους. Στα πόδια φορούσαν βαριά μποτάκια Μάνφιλντ.

Η μετάδοση δεν άργησε. Χωρίς να χάσουν καιρό οι κύριοι της τοπικής κοινωνίας βάλθηκαν να καταγίνονται με αυτή την αγγλική τρέλα. Από το Λονδίνο εισήγαγαν τα μπλουζάκια, τα μποτάκια, τις χοντρές κάλτσες και τα παντελόνια, που φορούσαν από το στήθος μέχρι κάτω από τα γόνατα. Οι μπάλες ποδοσφαίρου δεν προκαλούσαν πια την προσοχή των τελωνειακών, που στην αρχή δεν ήξεραν πού να τις κατατάξουν. Τα καράβια έφερναν επίσης και τα εγχειρίδια και, μαζί με αυτά, λέξεις που έρχονταν σε αυτές τις μακρινές ακτές της Νότιας Αμερικής για να μείνουν για πολλά χρόνια: σκορ, γκολ, γκολκίπερ, μπακ, χαφ, φορ, σουτ, πέναλτι, οφσάιντ. Το φάουλ άξιζε την τιμωρία από το διαιτητή, αλλά ο παίκτης που το υπέστη μπορούσε να δεχτεί τη συγγνώμη του τιμωρημένου, «με την προϋπόθεση ότι αυτή θα ήταν ειλικρινής και θα διατυπωνόταν σε σωστά αγγλικά», δηλαδή σε πρώ-

τος δεκάλογος του ποδοσφαίρου, που κυκλοφόρησε στο Ρέο ντε λα Πλάτα.

Ταυτόχρονα άλλες λέξεις της αγγλικής γλώσσας ενσωματώθηκαν στην καθημερινή ομιλία των λατινοαμερικανικών χωρών της Καραϊβικής: pitcher, catcher, innings. Οι χώρες αυτές, έχοντας βρεθεί υπό βιορειοαμερικανική επιρροή, μάθαιναν να χτυπούν μια μπάλα με ένα μπαστούνι στρογγυλεμένο στις άκρες. Οι πεζοναύτες το κουβαλούσαν στον ώμο, μαζί με το ντουφέκι τους, ενώ επέβαλαν διά πυρός και σιδήρου την ιμπεριαλιστική τάξη στην περιοχή. Έκτοτε το μπέιζμπολ είναι για τους κατοίκους της Καραϊβικής δ.τι είναι το ποδόσφαιρο για εμάς.

Το ποδόσφαιρο των μιγάδων

H Ποδοσφαιρική Ένωση Αργεντινής δεν επέτρεψε στις συναντήσεις των ηγετών της να μιλούν ισπανικά και η Uruguay Association Football League απαγόρευε να παίχτούν αγώνες την Κυριακή, γιατί το αγγλικό έθιμο επέβαλε να γίνονται οι αγώνες το Σάββατο. Άλλα από τα πρώτα κιόλας χρόνια του εικοστού αιώνα το ποδόσφαιρο είχε αρχίσει να εκλαϊκεύεται και να εθνικοποιείται στις όχθες του Ρίο ντε λα Πλάτα. Αυτή η εισαγόμενη διασκέδαση, που αποτελούσε ψυχαγωγία των παιδιών των καλών οικογενειών, είχε δραπετεύσει από το ψηλό της βάθρο, είχε κατέβει στη γη και ρίζωνε.

Ήταν μια αναπότρεπτη διαδικασία. Όπως και το ταγκό, το ποδόσφαιρο αναπτύχθηκε στις φτωχογειτονιές. Ήταν ένα άθλημα που δεν απαιτούσε χρήματα και μπορούσε να ασχοληθεί κανείς μ' αυτό χωρίς τίποτα περισσότερο από την επιθυμία να πάξει ποδόσφαιρο. Στις εισόδους, στα σοκάκια και στις παραλίες τα παιδιά των μιγάδων και οι νέοι μετανάστες οργάνωναν αγώνες με μπάλες φτιαγμένες από παλιές κάλτσες, γεμισμένες με κουρέλια ή χαρτιά, και δυο πέτρες για απομίμηση της εστίας. Χάρη στο λεξιλόγιο του ποδοσφαίρου, που είχε αρχίσει να γίνεται παγκόσμιο, οι διωγμένοι από τη γη εργάτες συ-

νεννοούνταν κατά τον καλύτερο τρόπο με τους εργάτες τους διωγμένους από την Ευρώπη. Η εοπεράντο της μπάλας ένωνε τους γεννημένους φτωχούς με τους εργάτες που είχαν διασχίσει τη θάλασσα από το Βίγο, τη Λισαβόνα, τη Νάπολι, τη Βηρυτό ή τη Βεσσαραβία και ονειρεύονταν να φτιαχτούν στην Αμερική χτίζοντας τοίχους, φορτώνοντας κασόνια, φουρνίζοντας ψωμί ή σκουπίζοντας δρόμους. Ωραίο ταξίδι είχε κάνει το ποδόσφαιρο: είχε οργανωθεί στα αγγλικά κολέγια και πανεπιστήμια, και στη Νότια Αμερική ομόρφαινε τη ζωή ανθρώπων που ποτέ τους δεν είχαν πατήσει σε σχολείο.

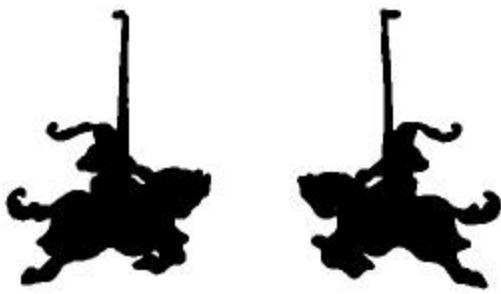
Στα γήπεδα του Μπουένος Άιρες και του Μοντεβίδεο γεννιόνταν ένα στιλ. Ένας νέος τρόπος ποδοσφαιρικού παιχνιδιού έβρισκε το δρόμο του, ενώ στις αυλές της μιλόνγκα καθιερωνόταν ένας ιδιαίτερος χορός. Οι χορευτές ζωγράφιζαν κυριολεκτικά, λικνιζόμενοι πάνω σε ένα μόνο πλακάκι, και οι ποδοσφαιριστές ανακάλυπταν τη δική τους γλώσσα στον ελάχιστο χώρο στον οποίο η μπάλα δεν κλοτσιόταν, αλλά αγκαλιαζόταν και καταχτιόταν, σαν να ήταν τα πόδια χέρια και αγκάλιαζαν το δέρμα. Και στα πόδια των πρώτων μιγάδων βιρτουόζων γεννήθηκε το παίξιμο: την μπάλα την παίζουν σαν να ήταν κιθάρα, μουσικό δργανό.

Ταυτόχρονα το ποδόσφαιρο εγκλιματίζόταν στους τροπικούς, στο Ρίο ντε Τζανέιρο και στο Σάο Πάολο. Ήταν οι φτωχοί αυτοί που, ενώ το απαλλοτρίωναν, το εμπλούτιζαν. Το ξένο αυτό άθλημα γινόταν βραζιλιάνικο, στο βαθμό που έπαινε να είναι προνόμιο κάποιων λίγων εύπορων νέων, οι οποίοι το έπαιζαν αντιγράφοντας, και γονιμοποιούνταν από τη δημιουργική ενέργεια του λαού, ο οποίος το ανακάλυπτε. Γεννιόταν έτσι το πιο όμορφο ποδόσφαιρο του κόσμου, αποτελούμενο από σπασίματα

της μέσης, κυματισμούς του σώματος και άλματα των ποδιών, που προέρχονταν από την καποέιρα, τον πολεμικό χορό των μαύρων σκλάβων και τα χαρούμενα μπαϊλόνγκος των προαστίων των μεγάλων πόλεων.

Το ποδόσφαιρο σιγά σιγά πάθιαζε το λαό και αποκάλυπτε τη μυστική του ομορφιά, ενώ ταυτόχρονα υποβαθμίζοταν ως αριστοκρατική ψυχαγωγία. Το 1915 ο εκδημοκρατισμός του ποδοσφαίρου προκαλούσε αντιδράσεις στο περιοδικό *Spor* του Ρίο ντε Τζανέιρο: «Όσοι κατέχουμε μια θέση σε αυτή την κοινωνία είμαστε υποχρεωμένοι να παίζουμε με έναν εργάτη ή έναν οδηγό αυτοκινήτου... Η ενασχόληση με το άθλημα γίνεται μαρτύριο, μια θυσία, δεν είναι πια διασκέδαση».

Η ιστορία του Φλα και του Φλου

Το 1912 έγινε το πρώτο κλαοικό ντέρμπι στην ιστορία του βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου, ο πρώτος Φλα-Φλου. Η Φλουμινένσε νίκησε τη Φλαμένγκο με 3-2.

Ήταν ένας ταραχώδης και βίαιος αγώνας, που προκάλεσε πολλές λιποθυμίες μεταξύ του κοινού. Οι κερκίδες ήταν φίσκα από λουλούδια, φρούτα, κυρίες και κυρίους. Ένώ οι κύριοι πανηγύριζαν κάθε γκολ πετώντας τα ψαθάκια τους στο γήπεδο, οι κυρίες άφηναν να τους πέσουν από τα χέρια οι βεντάλιες και λιποθυμούσαν, είτε από συγκίνηση για το γκολ, είτε εξουθενωμένες από τη ζέστη και το σφίξιμο του κορσέ τους.

Η Φλαμένγκο είχε έρθει πρόσφατα στην ποδοσφαιρική ζωή. Είχε γεννηθεί από μια διάσπαση της Φλουμινένσε, η οποία χωρίστηκε στα δυο μετά από πολλούς καβγάδες, πολεμικές ιαχές και ωδίνες τοκετού. Πολύ νωρίς ο πατέρας μετάνιωσε που δεν είχε πνίξει στην κούνια αυτό το αύθαδες και πειραχτήρι παιδί, αλλά δεν μπορούσε πια να κάνει τίποτα: η Φλουμινένσε είχε ζεστάνει στον κόρφο της την κατάρα της και η δυστυχία δεν είχε γιατρειά.

Έκτοτε πατέρας και γιος, ο γιος εξεγερμένος και ο πατέ-

ρας εγκαταλειμμένος, μισιούνται αμοιβαία. Κάθε αγώνας Φλα-Φλου είναι μια νέα μάχη αυτού του ατέλειωτου πολέμου. Και οι δυο αγαπούν την ίδια πόλη, το Ρίο ντε Τζανέιρο, αυτή την τεμπέλικη και αμαρτωλή πόλη, που αφήνεται νωχελικά στον έρωτά τους, και που προσφέρεται και στους δυο χωρίς να δοθεί σε κανέναν. Πατέρας και γιος παίζουν για την ερωμένη, η οποία παίζει μαζί τους. Γι' αυτήν παλεύουν, και αυτή παρίσταται στις μονομαχίες τους ντυμένη γιορτινά.

Το όπιο των λαών;

Σε τι μοιάζουν ο Θεός και το ποδόσφαιρο; Στην αφοσίωση που επιδεικνύουν απέναντι τους πολλοί πιστοί και στη δυσπιστία πολλών διανοούμενων απέναντι τους.

Το 1880, στο Λονδίνο, ο Ράντγιαρντ Κίπλινγκ ειρωνεύτηκε το ποδόσφαιρο και τις φτωχές ψυχές, που μπορούν να ξεδιψάσουν από τους λασπωμένους που το παίζουν. Έναν αιώνα αργότερα, στο Μπουένος Άιρες, ο Χόρχε Λουίς Μπόρχες επέδειξε περισσότερη λεπτότητα: έδωσε μια διάλεξη σχετικά με την αθανασία την ίδια μέρα και ώρα που η εθνική ομάδα της Αργεντινής έδινε τον πρώτο της αγώνα στα πλαίσια του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '78.

Η αποστροφή πολλών συντηρητικών διανοούμενων απέναντι στο ποδόσφαιρο βασίζεται στη βεβαιότητα ότι η ειδωλολατρία της μπάλας είναι η πρόληψη που αξίζει στο λαό. Ο όχλος υπό την επήρεια του ποδοσφαίρου σκέφτεται με τα πόδια, κάτι που τον χαρακτηρίζει, και αναδεικνύεται μέσα από αυτή την ταπεινή ευχαρίστηση. Το ένστικτο του ζώου επιβάλλεται στον ανθρώπινο ορθό λόγο, η άγνοια συνθλίβει τον πολιτισμό και έτσι ο όχλος έχει αυτό που επιθυμεί.

Αντίθετα, πολλοί αριστεροί διανοούμενοι απορρίπτουν το ποδόσφαιρο, γιατί ευνουχίζει τις μάζες και αποπροσανατολίζει τον επαναστατικό τους δυναμισμό. Άρτος και θεάματα, θεάματα και άρτος: υπνωτισμένοι από την μπάλα, που ασκεί μια διεστραμμένη γοητεία, οι εργάτες αφήνουν να ατροφήσει η ταξική τους συνείδηση και αφήνονται να άγονται και να φέρονται σαν κοπάδι από τους ταξικούς τους εχθρούς.

Όταν το ποδόσφαιρο έπαψε να είναι υπόθεση των Άγγλων και των πλουσίων, στο Ρίο ντε λα Πλάτα γεννήθηκαν οι πρώτες λαϊκές ομάδες, οργανωμένες στα εργαστήρια των σιδηροδρόμων και στη χαλυβουργία των λιμανιών. Τότε μερικοί αναρχικοί και σοσιαλιστές ηγέτες κατήγγειλαν αυτή τη ραδιουργία της αστικής τάξης, η οποία αποσκοπούσε στην αποφυγή των απεργιών και στη συγκάλυψη των κοινωνικών αντιφάσεων. Η διάδοση του ποδοσφαίρου στον κόσμο ήταν αποτέλεσμα ενός ιμπεριαλιστικού τεχνάσματος για τη διατήρηση των καταπιεσμένων λαών στην παιδική τους ηλικία.

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η ομάδα Αρχεντίνος Τζούνιορς γεννήθηκε αποκαλούμενη Μάρτυρες του Σικάγο προς τιμή των αναρχικών εργατών που απαγχούστηκαν μια Πρωτομαγιά, και ήταν Πρωτομαγιά η μέρα που επι-

λέχτηκε για να γεννηθεί η ομάδα Τσακαρίτα, η οποία πήρε την ονομασία της μέσα σε μια αναρχική βιβλιοθήκη του Μπουένος Άιρες. Εκείνα τα πρώτα χρόνια του αιώνα δεν έλειψαν οι αριστεροί διανοούμενοι που αγκάλιασαν το ποδόσφαιρο αντί να το απορρίψουν δημόσια ως αναισθητικό της συνείδησης. Μεταξύ αυτών ο Ιταλός μαρξιστής Αντόνιο Γκράμσι, που έπλεξε το εγκώμιο αυτού του βασιλείου της ανθρώπινης πίστης, η οποία ασκείται σε ελεύθερο χώρο.

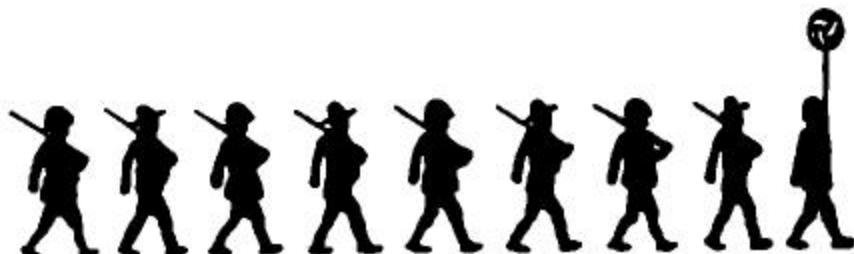

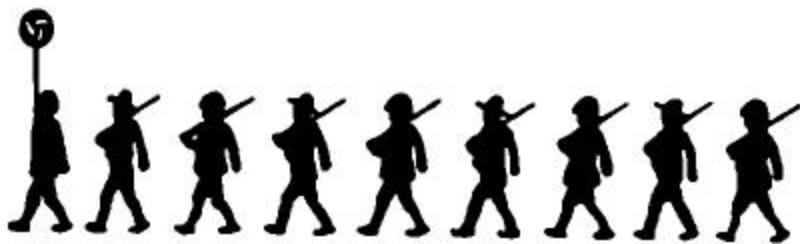
Η μπάλα ως σημαία

Το καλοκαίρι του 1916, μεσούντος του Α' Παγκοσμίου Πολέμου, ένας Αγγλος λοχαγός έδωσε το σύνθημα της επίθεσης κλοτσώντας μια μπάλα. Ο λοχαγός Νέβιλ εγκατέλειψε το οχυρό του και, τρέχοντας πίσω από μια μπάλα, τέθηκε επικεφαλής της επίθεσης εναντίον των γερμανικών χαρακωμάτων. Το σύνταγμά του, που δισταζε, τον ακολούθησε. Ο λοχαγός σκοτώθηκε από μια οβίδα, αλλά η Αγγλία κατέκτησε εκείνη τη νεκρή ζώνη και μπρεσε να γιορτάσει τη μάχη ως την πρώτη νίκη του αγγλικού ποδοσφαίρου στο πολεμικό μέτωπο.

Πολλά χρόνια αργότερα, ήδη στα τέλη του αιώνα, ο πρόεδρος της Μίλαν κέρδισε τις ιταλικές εκλογές με το σύνθημα «FORZA ITALIA», που προερχόταν από τις κερκίδες των γηπέδων. Ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι υποσχέθηκε να σώσει την Ιταλία, όπως είχε σώσει τη Μίλαν, την υπερομάδα που είχε κατακτήσει δλους τους τίτλους, και οι εκλογείς ξέχασαν πως ορισμένες από τις επιχειρήσεις του ήταν στο χείλος της καταστροφής.

Το ποδόσφαιρο και η πατρίδα συνδέονται πάντα άμεσα· και συχνά οι πολιτικοί και οι δικτάτορες επωφελούνται αυτών των ταυτίσεων. Η ομάδα της Ιταλίας κέρδισε τα Παγκόσμια Κύπελλα του '34 και του '38 στο όνομα της πατρίδας και του Μουσολίνι, και οι παίκτες της άρχιζαν και τελείωναν κάθε αγώνα ζητώκραυγάζοντας την Ιταλία και χαιρετώντας με το φασιστικό χαιρετισμό.

Το ποδόσφαιρο ήταν κρατική υπόθεση και για τους ναζί. Στην Ουκρανία έχει αναγερθεί μνημείο στη μνήμη των παικτών της Ντυναμό Κιέβου του 1942. Μεσούσης της γερμανικής κατοχής διέπραξαν την τρέλα να νικήσουν μια ομάδα επίλεκτων του Χίτλερ στο τοπικό στάδιο. Τους είχαν προειδοποιήσει:

– *An τυχόν κερδίσετε, θα πεθάνετε.*

Μπήκαν στον αγωνιστικό χώρο αποφασισμένοι να χάσουν, τρέμοντας από το φόβο και την πείνα, αλλά δεν μπόρεσαν να καταπνίξουν την επιθυμία τους για αξιοπρέπεια. Μόλις τελείωσε ο αγώνας, τουφεκίστηκαν και οι έντεκα σε έναν γκρεμό φορώντας τις φανέλες της ομάδας.

Ποδόσφαιρο και πατρίδα, αλλά και ποδόσφαιρο και λαός: το 1934, ενώ η Βολιβία και η Παραγουάη σφάζονταν στον πόλεμο του Τσάκο, διεκδικώντας ένα έρημο κομμάτι του χάρτη, ο Ερυθρός Σταυρός της Παραγουάης συγκρότησε μια ποδοσφαιρική ομάδα, που έπαιξε σε πολλές πόλεις της Αργεντινής και της Ουρουγουάης και συγκέντρωσε αρκετά χρήματα για την παροχή βοήθειας στους τραυματίες και των δυο πλευρών στα πεδία των μαχών.

Τρία χρόνια αργότερα, στον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο, δυο περιπλανώμενες ομάδες έγιναν σύμβολα της δημο-

κρατικής αντίστασης. Ενώ ο στρατηγός Φράνκο διά χειρός των Χίτλερ και Μουσολίνι βομβάρδιζε την ισπανική δημοκρατία, μια ομάδα Βάσκων επίλεκτων ταξίδευε στην Ευρώπη, και η ομάδα της Μπαρτσελόνα έδινε αγώνες στις ΗΠΑ και στο Μεξικό. Η βασική κυβέρνηση έστειλε την ομάδα του Εουσκάντι στη Γαλλία και σε άλλες χώρες με αποστολή να κάνει προπαγάνδα και να βρει χρήματα για την άμυνα. Ταυτόχρονα, η Μπαρτσελόνα μπαρκάρισε για την Αμερική. Είχε ήδη μπει το 1937 και ο πρόεδρος της ομάδας είχε ήδη πέσει από τις σφαίρες των φρανκιστών. Και οι δύο ομάδες ενσάρκωσαν, στα ποδοσφαιρικά γήπεδα αλλά και έξω από αυτά, την απειλούμενη δημοκρατία.

Μόνο τέσσερις Καταλανοί παίκτες επέστρεψαν στην Ισπανία κατά τη διάρκεια του πολέμου. Από τους Βάσκους μονάχα ένας. Όταν η δημοκρατία νικήθηκε, η FIFA θεώρησε αντάρτες τους εξόριστους παίκτες και τους απείλησε με οριστικό αποκλεισμό, αλλά αρκετοί από αυτούς κατόρθωσαν να ενταχθούν στο λατινοαμερικανικό ποδόσφαιρο. Στο Μεξικό δημιουργήθηκε, με πολλούς Βάσκους στη σύνθεσή της, η ομάδα Εσπανία, που κατά τα πρώτα χρόνια ήταν ακατανίκητη. Ο πρωθημένος μέσος του Εουσκάντι Ισίντρο Λάνγκαρα εντάχθηκε στο αργεντίνικο ποδόσφαιρο το 1939. Στον πρώτο του αγώνα έβαλε τέσσερα γκολ. Ήταν με τη Σαν Λορένσο, με την οποία διακρίθηκε επίσης και ο Άνχελ Θουμπιέτα, που είχε και αυτός παίξει στη μεσαία γραμμή του Εουσκάντι. Αργότερα, το 1945, ο Λάνγκαρα ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ στο τοπικό πρωτάθλημα του Μεξικού.

Η Ρεάλ Μαδρίτης, η ομάδα πρότυπο της Ισπανίας του Φράνκο, κυριάρχησε στον κόσμο από το 1956 ως το 1960. Η εντυπωσιακή αυτή ομάδα κέρδισε στη σειρά τέσσερα πρωταθλήματα Ισπανίας, πέντε κύπελλα Ευρώπης και ένα διηπειρωτικό κύπελλο. Η Ρεάλ Μαδρίτης πήγαινε παντού και πάντα άφηνε όλο τον κόσμο με το στόμα ανοιχτό. Η δικτατορία του Φράνκο είχε βρει μια ανυπέρβλητη κινητή πρεσβεία. Τα γκολ που αναμετάδιδε το ραδιόφωνο ήταν πολύ πιο αποτελεσματικά νικητήρια εμβατήρια από το φρανκικό ύμνο «CARA AL SOL». Το 1959 ο Χοσέ Σολίς, ένας από τους ηγέτες του καθεστώτος, εκφώνησε έναν ευχαριστήριο λόγο προς τους παίκτες, «γιατί άνθρωποι που άλλοτε μας μισούσαν τώρα μας κατανοούν χάρη σ' εσάς. Όπως και ο Ελ Σιντ, η Ρεάλ Μαδρίτης συγκέντρωνε όλες της αρετές της φυλής, παρά το γεγονός ότι η ομάδα της έμοιαζε περισσότερο με λεγέωνα των ξένων. Στην ομάδα αυτή έπαιζαν ένας Γάλλος, ο Κοπά, δυο Αργεντινοί, οι Ντι Στέφανο και Ριάλ, ο Ουρουγουανός Σανταμαρία και ο Ούγγρος Φέρεντς Πούσκας.

Τον Φέρεντς Πούσκας τον αποκαλούσαν «Το Κανονάκι πουμ» λόγω του ότι διέθετε τρομερό αριστερό πόδι, που

όμως μπορούσε να γίνεται και γάντι. Την ίδια εποχή στην Μπαρτσελόνα διέπρεπαν άλλοι Ούγγροι, ο Λαντισλάο Κουμπάλα, ο Ζόλταν Τζίμπορ και ο Σαντόρ Κότσις. Το 1954 τοποθετήθηκε ο θεμέλιος λίθος του Καμπ Νόου, του μεγάλου σταδίου που χτίστηκε για χατίρι του Κουμπάλα: το πλήθος που πήγαινε να τον δει να παίζει, να δει τις πάσες του με την ακρίβεια χιλιοστού και τα φονικά του σουτ, δε χωρούσε στο προηγούμενο γήπεδο. Στο μεταξύ τα παπούτσια του Τζίμπορ έβγαζαν σπίθες, ενώ ο Κότσις ήταν ειδικός στις κεφαλιές. «Χρυσοκέφαλο» τον αποκαλούσαν, και μια θάλασσα από μαντίλια πανηγύριζε τα γκολ του. Λέγεται ότι ο Κότσις ήταν το καλύτερο κεφάλι στην Ευρώπη μετά τον Τσόρτσιλ.

Το 1950 ο Κουμπάλα είχε ενταχθεί σε μια ομάδα εξόριστων Ούγγρων, γεγονός που του κόστισε διετή αποκλεισμό με απόφαση της FIFA. Έπειτα η FIFA τιμώρησε με αποκλεισμό, για διάστημα μεγαλύτερο του ενός χρόνου, τους Πούσκας, Τζίμπορ, Κότσις και άλλους Ούγγρους, οι οποίοι είχαν παίζει με άλλη ουγγρική ομάδα εξορίστων από τα τέλη του 1956, όταν η σοβιετική εισβολή συνέτριψε τη λαϊκή εξέγερση.

Το 1958, και ενώ ο αγώνας για την ανεξαρτησία ήταν σε εξέλιξη, η Αλγερία συγκρότησε μια ομάδα επίλεκτων ποδοσφαιριστών που φόρεσαν για πρώτη φορά τα χρώματα της πατρίδας τους. Στην ομάδα συμμετείχαν οι Μαχλούφι, Μπεν Τιφούρ και άλλοι Αλγερινοί, που έπαιζαν επαγγελματικά στο γαλλικό πρωτάθλημα.

Όμως η Αλγερία, εξαιτίας του αποκλεισμού που επέβαλε η αποικιακή δύναμη, μπόρεσε να παίζει μόνο με το Μαρόκο, ομάδα που λόγω ανάλογης αμαρτίας είχε αποβληθεί από τη FIFA για μερικά χρόνια, και μερικούς αγώνες

χωρίς σημασία που οργάνωσαν τα αθλητικά συνδικάτα μερικών αραβικών χωρών καθώς και χωρών της Ανατολικής Ευρώπης. Η FIFA έκλεισε όλες τις πόρτες στην αλγερινή ομάδα, και το γαλλικό ποδόσφαιρο τιμώρησε με πολιτικό θάνατο τους παίκτες της. Οι τελευταίοι, δεμένοι με συμβόλαια, δε θα μπορούσαν να ξαναπαίξουν επαγγελματικά.

Αλλά αφότου η Αλγερία κατέκτησε την ανεξαρτησία της, το γαλλικό ποδόσφαιρο δεν είχε άλλη λύση: προσκάλεσε και πάλι τους παίκτες που νοσταλγούσαν οι κερκίδες του.

Οι νέγροι

Το 1916, στο πρώτο πρωτάθλημα της Λατινικής Αμερικής, η Ουρουγουάη κατατρόπωσε τη Χιλή με 4-0. Την επαύριο η χιλιανή αντιπροσωπεία ζήτησε την ακύρωση του αγώνα γιατί η Ουρουγουάη χρησιμοποίησε δύο Αφρικανούς. Επρόκειτο για τους Ισαμπελίνο Γκραντίν και Χουάν Ντελγκάδο. Ο Γκραντίν είχε βάλει τα δύο από τα τέσσερα γκολ της Ουρουγουάης.

Δισέγγονος σκλάβων ο Γκραντίν είχε γεννηθεί στο Μοντεβίδεο. Ο κόσμος σηκωνόταν από τις θέσεις του όταν ξεχυνόταν με εκπληκτική ταχύτητα, ελέγχοντας την μπάλα σαν να περπατούσε, και ο οποίος, χωρίς να σταματάει, απέφευγε τους αντιπάλους και σουτάριζε. Είχε ένα αγαθό πρόσωπο και ήταν από τους ανθρώπους που όταν κάνουν τους κακούς δεν τους πιστεύει κανείς.

Ο Χουάν Ντελγκάδο, δισέγγονος και αυτός σκλάβων, εί-

χε γεννηθεί στη Φλόριδα, στο εσωτερικό της Ουρουγουάης. Διέπρεπε χορεύοντας με τη σκούπα στα καρναβάλια και με την μπάλα στα γήπεδα. Όταν έπαιζε συζητούσε και εκνεύριζε τους αντιπάλους:

– *Πάρε μου ανιό το τσαμπί, έλεγε σηκώνοντας την μπάλα.* Και όταν σουτάριζε έλεγε:

– *Τραβήξου έχει άμμο.*

Εκείνη την εποχή η Ουρουγουάη ήταν η μόνη χώρα στον κόσμο που είχε μαύρους παίκτες στην εθνική της ομάδα.

Ο Θαμόρα

Αρχισε να παίζει στην πρώτη κατηγορία σε ηλικία δεκαετίας χρόνων, ενώ φορούσε ακόμα κοντά παντελονάκια. Για να εμφανιστεί στο γήπεδο της Εσπανιόλ, φόρεσε ένα αγγλικό μπλουζάκι με κλειστό λαιμό, γάντια και ένα σκούφο σκληρό σαν κράνος, για να τον προστατεύει από τον ήλιο και τις κλοτσιές. Ήταν ήδη 1917 και η επίθεση ήταν της μόδας. Ο Ρικάρντο Θαμόρα είχε διαλέξει μια θέση υψηλού κινδύνου. Ο μόνος που διέτρεχε περισσότερο κίνδυνο από τον τερματοφύλακα ήταν ο διαιτητής, τον οποίο τότε αποκαλούσαν Ναζωραίο, διότι ήταν εκτεθειμένος στην εκδίκηση των θεατών, τους οποίους δε

χώριζε από τον αγωνιστικό χώρο κάποια τάφρος ή κάποιο κιγκλίδωμα. Σε κάθε γκολ ο αγώνας διακοπτόταν για πολλή ώρα, γιατί ο κόσμος ξεχυνόταν στον αγωνιστικό χώρο για να αγκαλιάσει ή να χτυπήσει.

Με τον καιρό ο Θαμόρα έγινε διάσημος φορώντας τα ίδια ρούχα εκείνης της πρώτης φοράς. Προκαλούσε πανικό στους αντίπαλους επιθετικούς. Αν τον κοίταζαν, ήταν χαμένοι: με τον Θαμόρα κάτω από τα δοκάρια το τέρμα μίκραινε και τα κάθετα δοκάρια απομακρύνονταν μέχρι να χαθεί από το βλέμμα.

Τον αποκαλούσαν «Ιερό». Για είκοσι ολόκληρα χρόνια υπήρξε ο καλύτερος τερματοφύλακας στον κόσμο. Του άρεσε το κονιάκ, κάπνιζε τρία πακέτα τσιγάρα την ημέρα και πότε πότε κάνα πούρο Αβάνας.

Εικόνες από ποδοσφαιρικό εγχειρίδιο που δημοσιεύτηκε στη Βαρκελώνη στις αρχές του αιώνα.

Ο Σαμιτιέρ

Σε ηλικία δεκαέξι ετών, όπως και ο Θαμόρα, έκανε το ντεμπούτο του στην πρώτη κατηγορία. Το 1918 υπέγραψε συμβόλαιο με την Μπαρτσελόνα έναντι ενός ρολογιού με φωτεινό καντράν, που ήταν πρωτοφανές, και ενός κοστουμιού με γιλέκο.

Αλλά λίγο καιρός αργότερα ήταν κιόλας ο άσος της ομάδας, και η βιογραφία του πουλιόταν στα περίπτερα της πόλης. Το όνομά του τραγουδιόταν στα τραγουδάκια των καμπαρέ, αναφερόταν στις κωμωδίες της μόδας και δοξαζόταν στα αθλητικά χρονικά που εγκωμιάζαν το μεσογειακό στιλ ποδοσφαίρου, που είχαν καθιερώσει ο Θαμόρα και ο Σαμιτιέρ.

Ο Σαμιτιέρ, ένας εκρηκτικός πρωθημένος κυνηγός, διακρινόταν για την ευρηματικότητά του, το χειρισμό της μπάλας, την παντελή έλλειψη σεβασμού εκ μέρους του προς τους κανόνες της λογικής και την ολύμπια απέχθειά του για τα όρια του χώρου και του χρόνου.

Θάνατος στον αγωνιστικό χώρο

Ο Αμπντόν Πόρτε φόρεσε τη φανέλα της ουρουγουανής Νασιονάλ για περισσότερους από διακόσιους αγώνες, σε διάστημα τεσσάρων χρόνων, πάντα χειροκροτούμενος, μερικές μάλιστα φορές γνώρισε την αποθέωση, μέχρι που το τυχερό του áστρο έδυσε.

Τότε τον έβγαλαν από την πρώτη ομάδα. Περίμενε, ζήτησε να επιστρέψει, επέστρεψε. Η επιστροφή δεν είχε καμιά σημασία, η κακοτυχία του συνεχίζταν, ο κόσμος τον σφύριζε: στην άμυνα του ξέφευγαν και οι χελώνες· στην επίθεση δε σταύρωνε γκολ.

Στο τέλος του καλοκαιριού του 1918 ο Αμπντόν Πόρτε αυτοκτόνησε μέσα στο γήπεδο της Νασιονάλ. Αυτοπυροβολήθηκε μεσάνυχτα στο κέντρο του γηπέδου, όπου το κοινό τον είχε λατρέψει. Όλα τα φώτα ήταν σβηστά. Κανείς δεν άκουσε τον πυροβολισμό.

Τον βρήκαν το πρωί. Με το πιστόλι στο ένα χέρι και μια επιστολή στο άλλο.

Ο Φρίντενραϊχ

Tο 1919 η Βραζιλία κέρδισε την Ουρουγουάη με 1-0 και ανακηρύχτηκε πρωταθλήτρια Νότιας Αμερικής. Ο λαός ξεχύθηκε στους δρόμους του Ρίο ντε Τζανέιρο. Μπροστά μπροστά, σηκωμένο ψηλά σαν σημαία, ήταν ένα λασπωμένο ποδοσφαιρικό παπούτσι, με μια καρτελίτσα που έγραφε: O GLORIOSO PÉ DE FRIEDENREICH (το δοξασμένο παπούτσι του Φρίντενραϊχ). Την επόμενη μέρα αυτό το παπούτσι, με το οποίο είχε επιτευχθεί το νικητήριο γκολ, τοποθετήθηκε στη βιτρίνα ενός κοσμηματοπωλείου στο κέντρο της πόλης.

Ο Άρτουρ Φρίντενραϊχ, γιος ενός Γερμανού και μιας μαύρης πλύστρας, έπαιξε στην πρώτη κατηγορία για είκοσι έξι χρόνια και δεν πήρε ποτέ του δεκάρα. Κανείς δεν έβαλε τόσα γκολ στην ιστορία του ποδοσφαίρου. Έβαλε περισσότερα γκολ και από τον άλλο μεγάλο κανονιέρη, τον Πελέ, επίσης Βραζιλιάνο, που υπήρξε ο μεγαλύτερος σκόρερ του επαγγελματικού ποδοσφαίρου. Ο Φρίντενραϊχ πέτυχε 1.329 γκολ έναντι 1.279 του Πελέ.

Αυτός ο μιγάς με τα πράσινα μάτια καθιέρωσε το βραζιλιάνικο στιλ ποδοσφαίρου. Περιφρόνησε τον καθιερωμένο απ' τους Άγγλους τρόπο παιχνιδιού: είτε αυτός, είτε ο διάβολος με τη μορφή του ποδιού. Ο Φρίντενραϊχ έφε-

ρε στο μεγαλοπρεπές στάδιο των λευκών την ασέβεια των παιδιών καφέ χρώματος, που διασκέδαζαν κλοτούντας μια μπάλα από κουρέλια στα προάστια. Έτσι, γεννήθηκε ένα στιλ με φαντασία, που προτιμάει την ευχαρίστηση από το αποτέλεσμα. Από τον Φρίντενραϊχ και μετά το βραζιλιάνικο ποδόσφαιρο, που είναι αληθινά βραζιλιάνικο, δεν έχει ορθές γωνίες, όπως δεν έχουν και τα βουνά του Ρίο ντε Τζανέιρο και τα κτίρια του Όσκαρ Νιμάγερ.

Από τον ακρωτηριασμό στην ολοκλήρωση

Το 1921 το Κύπελλο Αμερικής επρόκειτο να διεξαχθεί στο Μπουένος Άιρες. Ο πρόεδρος της Βραζιλίας Επιτάσιο Πεσόσα έβγαλε τότε εντολή λευκότητας: διέταξε να μη συμμετάσχουν στην αποστολή έγχρωμοι παίκτες για λόγους γοήτρου της χώρας. Η ομάδα των λευκών από τους τρεις αγώνες που έδωσε έχασε τους δύο.

Σε αυτό το Κύπελλο της Λατινικής Αμερικής δεν έπαιξε ο Φρίντενραϊχ. Την εποχή εκείνη ήταν αδύνατο να είσαι μαύρος και πολύ δύσκολο να είσαι μιγάς στο βραζιλιάνικο ποδόσφαιρο: ο Φρίντενραϊχ έμπαινε πάντα καθυστερημένος στο γήπεδο, γιατί έχανε μισή ώρα στα αποδυτήρια, πουδράροντας το πρόσωπό του, και ο μοναδικός μιγάς παίκτης της Φλουμινένσε, ο Κάρλος Αλμπέρτο, άσπριζε το πρόσωπό του με σκόνη από ρύζι.

Έπειρα, παρά τη θέληση των κατόχων της εξουσίας, και όχι με τη θέλησή τους, τα πράγματα σιγά σιγά άλλαξαν. Και με τον καιρό αυτό το ακρωτηριασμένο από το ρατσισμό ποδόσφαιρο μπόρεσε να αποκαλυφθεί με την ολοκλήρωση της πολυχρωμίας του. Και όπως προκύπτει μέσα στο χρόνο, οι καλύτεροι ποδοσφαιριστές στην ιστορία της Βραζιλίας, από τον Φρίντενραϊχ μέχρι τον Ρομάριο, περνώντας από τον Ντομίνγκος ντα Γκία, τον Λεόνιντας, τον Ζιζίνιο, τον Γκαρίντσα, τον Ντιντί και τον Πελέ, ήταν είτε μαύροι, είτε μιγάδες. Όλοι προέρχονταν από τη φτωχολογιά και μερικοί επέστρεψαν σ' αυτή. Αντίθετα, ουδέποτε υπήρξε κάποιος μαύρος ή μιγάς μεταξύ των Βραζιλιάνων πρωταθλητών αυτοκινήτου. Όπως και το τένις, το αυτοκίνητο χρειάζεται χρήματα.

Στην κοινωνική πυραμίδα του κόσμου οι μαύροι είναι κάτω και οι λευκοί επάνω. Στη Βραζιλία αυτό το αποκαλούν φυλετική δημοκρατία, αλλά η αλήθεια είναι ότι το ποδόσφαιρο προσφέρει έναν από τους λίγους σχετικά δημοκρατικούς χώρους, όπου οι σκουρόχρωμοι άνθρωποι μπορούν να ανταγωνιστούν με δρους ισότητας. Και αυτό μέχρι ένα σημείο, γιατί ακόμη και στο ποδόσφαιρο κάποιοι είναι πιο ίσοι από τους άλλους. Μολονότι έχουν τα ίδια δικαιώματα, ποτέ δεν ανταγωνίζονται στις ίδιες συνθήκες ο πεινασμένος και ο καλοθρεμμένος παίκτης. Άλλα τουλάχιστον στο ποδόσφαιρο το φτωχόπαιδο, συνήθως μαύρος ή μιγάς, που δε γνωρίζει άλλο παιχνίδι από την μπάλα, έχει κάποια ευκαιρία κοινωνικής ανόδου: η μπάλα είναι το μοναδικό μαγικό ραβδί στο οποίο μπορεί να πιστέψει.

Η εξαθλίωση το εκπαιδεύει στο ποδόσφαιρο και στην εγκληματικότητα. Από τη μέρα που γεννιέται το παιδί αυτό πρέπει να μετατρέψει σε όπλο το φυσικό του μειο-

νέκτημα και μαθαίνει γρήγορα να παρακάμπτει τους κανονισμούς της τάξης που του αρνείται μια θέση στον ήλιο. Μαθαίνει να ανακαλύπτει την παρέκκλιση κάθε διαδρομής και γίνεται επιστήμονας στην τέχνη της απόκρυψης, του αιφνιδιασμού, του ανοίγματος δρόμου εκεί που κανείς δεν το περιμένει, να χύνεται πάνω στον εχθρό με ένα σπάσιμο της μέσης, ή οποιαδήποτε άλλη μελωδία της μουσικής της διαστροφής.

Η δεύτερη ανακάλυψη της Αμερικής

Για τον Πέδρο Αρίσπε η πατρίδα δε σήμαινε τίποτα. Η πατρίδα ήταν ο τόπος που είχε γεννηθεί, του ήταν το ίδιο όποια και αν ήταν αυτή, γιατί κανείς δεν είχε ζητήσει τη γνώμη του, και ήταν ο τόπος όπου ξεμεσιαζόταν εργαζόμενος ως ανειδίκευτος εργάτης σε μια επιχείρηση ψυγείων, και του ήταν εξίσου αδιάφορο αν θα είχε το ένα ή το άλλο αφεντικό, σε οποιαδήποτε άλλη γωνιά του κόσμου. Άλλα όταν η εθνική ομάδα της Ουρουγουάης κέρδισε στη Γαλλία το χρυσό μετάλλιο στην Ολυμπιάδα του 1924, ο Αρίσπε ήταν ένας από τους θριαμβευτές· και ενώ η σημαία της Ουρουγουάης ανέβαινε αργά στον κεντρικό ιστό, με τον ήλιο επάνω και τις τέσσερις γαλάζιες λωρίδες, στη μέση όλων των σημαιών και πιο ψηλά από όλες τις άλλες, ο Αρίσπε ένιωσε να σπάει το στήθος του.

Τέσσερα χρόνια αργότερα, η Ουρουγουάη ξανακέρδισε το χρυσό μετάλλιο στην Ολυμπιάδα της Ολλανδίας. Και ένας Ουρουγουανός ηγέτης, ο Ατίλιο Ναράνσιο, που το 1924 είχε υποθηκεύσει το σπίτι του για να πληρώσει τα εισιτήρια του πλοίου των παικτών, σχολίασε:

– Τώρα είμαστε κάτι παραπάνω από αυτό το μικρό σημείο στον παγκόσμιο χάρτη.

Η γαλάζια φανέλα ήταν η απόδειξη της ύπαρξης ενός έθνους. Η Ουρουγουάη δεν ήταν ένα λάθος, το ποδόσφαιρο είχε ανασύρει αυτή τη μικροσκοπική χώρα από τη σκιά της παγκόσμιας ανωνυμίας.

Οι δράστες εκείνων των θαυμάτων του '24 και του '28 ήταν εργάτες και πλανόδιοι, οι οποίοι το μόνο πράγμα που δέχονταν από το ποδόσφαιρο ήταν η αγνή ευτυχία του παιχνιδιού. Ο Πέδρο Αρίοπε ήταν εργάτης στα κρέατα. Ο Χοσέ Νασάσι έκοβε μαρμαρόπλακες. Ο Περούτσο Πετρόνε ήταν μανάβης. Ο Πέδρο Σέα παγοπώλης. Ο Χοσέ Λεάντρο Άντραντε ήταν οργανοπαίχτης του καρναβαλιού και λούστρος. Όλοι ήταν είκοσι χρόνων, ίσως και μικρότεροι, μολονότι στις φωτογραφίες φαίνονται ώριμοι άντρες. Γιάτρευαν τα χτυπήματα από κλοτσιές με αλατόνερο, έμπλαστρα ξυδιού και μερικά ποτήρια κρασί.

Το 1924 έφτασαν στην Ευρώπη με εισιτήρια της τρίτης θέσης από το λιμάνι ταξίδεψαν με δανεικά σε βαγόνια της δεύτερης θέσης. Κοιμούνταν σε ξύλινες καρέκλες και ήταν υποχρεωμένοι να δίνουν τον έναν αγώνα μετά τον άλλο για τροφή και στέγη. Πηγαίνοντας για την Ολυμπιάδα του Παρισιού, έδωσαν εννέα αγώνες στην Ισπανία και τους κέρδισαν και τους εννέα.

Ήταν η πρώτη φορά που μια λατινοαμερικανική ομάδα έπαιζε στην Ευρώπη. Στον πρώτο της αγώνα η Ουρουγουάη έπαιζε με τη Γιουγκοσλαβία. Οι Γιουγκοσλάβοι έστειλαν κατασκόπους στην προπόνηση. Οι Ουρουγουανοί τους αντιλήφθηκαν και προπονήθηκαν κλοτσώντας το έδαφος, πετώντας την μπάλα στα σύννεφα, σκοντάφτοντας σε κάθε βήμα και σκουντουφλώντας ο ένας πάνω στον άλλον. Οι κατάσκοποι είπαν:

– *Προκαλούν θλίψη αυτοί οι γιωχούληδες, που ήρθαν από τόσο μακριά...*

Μόλις δυο χιλιάδες θεατές παρακολούθησαν εκείνον τον πρώτο αγώνα. Η σημαία της Ουρουγουάης υψώθηκε ανάποδα, με τον ήλιο κάτω, και, αντί για τον εθνικό ύμνο της Ουρουγουάης, ακούστηκε ένα βραζιλιάνικο εμβατήριο. Εκείνο το απόγευμα η Ουρουγουάη νίκησε τη Γιουγκοσλαβία με 7-0.

Και τότε συνέβη κάτι που θα μπορούσε να παρομοιαστεί με μια δεύτερη ανακάλυψη της Αμερικής. Παιχνίδι το παιχνίδι, το πλήθος συνωστιζόταν για να δει αυτούς τους ευέλικτους σαν σκίουρους άντρες που έπαιζαν σκάκι με την μπάλα. Η αγγλική σχολή είχε επιβάλει τη μακρινή και ψηλή πάσα, αλλά αυτά τα άγνωστα παιδιά, που μεγάλωσαν στη μακρινή Αμερική, δεν ακολουθούσαν το παράδειγμα αυτών που τους δίδαξαν το ποδόσφαιρο. Προτίμησαν να εφεύρουν το ποδόσφαιρο με την κοντινή

πάσα στο πόδι, με κεραυνοβόλες αλλαγές ρυθμού και προσποιήσεις κατά τη διάρκεια της κούρσας. Ο Ανρί ντε Μοντερλάν, αριστοκρατικός συγγραφέας, δημοσίευσε τον ενθουσιασμό του: «Πρόκειται για αποκάλυψη! Εδώ είναι το αληθινό ποδόσφαιρο. Αυτό που μέχρι σήμερα γνωρίζαμε, αυτό που μέχρι σήμερα παίζαμε, ήταν, συγκρινόμενο με αυτό που είδαμε, μια απλή μαθητική ψυχαγωγία».

Εκείνο το ποδόσφαιρο της Ουρουγουάης των Ολυμπιάδων του 1924 και του 1928, που έπειτα κέρδισε τα Παγκόσμια Κύπελλα του '30 και του '50, οφείλεται σε σημαντικό βαθμό στην επίσημη πολιτική της προαγωγής της σωματικής ανάπτυξης, που για το σκοπό αυτό είχαν χτιστεί γήπεδα σε όλη τη χώρα. Τα χρόνια πέρασαν και από εκείνο το κράτος με κοινωνική ευαισθησία απομένει μόναχα η νοσταλγία. Το ίδιο απομένει και από το ποδόσφαιρο εκείνης της εποχής. Μερικοί παίκτες, όπως ο Έντζο Φραντσεσκόλι, μπόρεσαν να κληρονομήσουν και να ανανεώσουν παλιές τεχνικές, αλλά το ουρουγουανό ποδόσφαιρο είναι μακριά από αυτό που υπήρξε στο παρελθόν. Είναι ολοένα λιγότερα τα παιδιά που παίζουν και ολοένα λιγότεροι οι άντρες που παίζουν με χάρη. Αναμφίβολα, δεν υπάρχει Ουρουγουανός που να μη θεωρεί εαυτόν ειδήμονα σε θέματα τακτικής και στρατηγικής του ποδοσφαίρου και παντογνώστη σε θέματα της ιστορίας του. Το πάθος του ποδοσφαίρου που διακατέχει τους Ουρουγουανούς προέρχεται από την προϊστορία του αθλήματος, και μερικές από τις ρίζες του φαινομένου είναι ορατές. Κάθε φορά που η εθνική ομάδα παίζει έναν αγώνα, εναντίον οιουδήποτε, κόβεται η ανάσα της χώρας και το βουλώνουν οι πολιτικοί, οι τραγουδιστές και οι τσαρλατάνοι, οι ερωτευμένοι σφέγγουν το ταίρι τους και οι μύγες διακόπτουν την πτήση τους.

Ο Αντράντε

Η Ευρώπη δεν είχε δει ποτέ της ένα μαύρο να παίζει ποδόσφαιρο. Στην Ολυμπιάδα του '24 ο Ουρουγουανός Χοσέ Λεάντρο Αντράντε έλαμψε με το πανέμορφο παιχνίδι του. Στη μεσαία γραμμή ο άνθρωπος αυτός με το σώμα σαν λάστιχο έκρυψε την μπάλα, χωρίς να αγγίζει τον αντίπαλο, και, όταν ξεχυνόταν στην επίθεση με λυγισμένο σώμα, τα πλήθη τον απολάμβαναν. Σε έναν αγώνα διέσχισε το μισό γήπεδο με την μπάλα κολλημένη, σαν να κοιμόταν, στο κεφάλι του. Το κοινό τον αποθέωνε, ο γαλλικός Τύπος τον αποκαλούσε «Μαύρο θαύμα».

Όταν τελείωσαν οι αγωνιστικές υποχρεώσεις της ομάδας, ο Αντράντε ξέμεινε για λίγο καιρό στο Παρίσι. Εκεί έζησε περιφερόμενος εδώ και εκεί και έγινε ο βασιλιάς των καμπαρέ. Τα λουστρινένια μποτάκια αντικατέστησαν τις ξεφτισμένες εσπαντρίγες που είχε φέρει από το Μοντεβίδεο, και ένα μπομπέ καπέλο αντικατέστησε το σκισμένο σκούφο του. Τα χρονικά της εποχής πρόβαλλαν την εικόνα αυτού του μονάρχη των νυκτών της Πιγκάλ. Το σβέλτο χορευτικό του βήμα, η έκφραση σιγουριάς στο πρόσωπό του, τα μισόκλειστα μάτια του, που κοίταζαν πάντα μακριά, και ένα βλέμμα που σκότωνε: μεταξωτά μαντίλια, ριγέ σακάκι, γάντια χρώματος κόκκινου της φωτιάς και μπαστούνι με ασημένια λαβή.

Ο Αντράντε πέθανε στο Μοντεβίδεο πολλά χρόνια αργότερα. Οι φίλοι του είχαν οκεφτεί να οργανώσουν διάφορες γιορτές προς τιμή του, αλλά δεν έγινε ούτε μία. Πέθανε φυματικός μέσα στη μαύρη φτώχεια.

Το πρώτο παγκόσμιο είδωλο των ποδοσφαιρού ήταν μαύρος, Λατινοαμερικάνος και φτωχός.

Οι φιόγκοι

Οι τρίπλες των Ουρουγουανών παικτών, που σχεδίαζαν διαδοχικά οχτάρια στον αγωνιστικό χώρο, ονομάζονταν φιόγκοι. Οι Γάλλοι δημοσιογράφοι θέλησαν να μάθουν το μυστικό αυτών των μαγικών, που άφηναν αγάλματα τους αντιπάλους τους. Ο Χοσέ Λεάντρο με τη βοήθεια διερμηνέα τους αποκάλυψε τη συνταγή: οι παικτες προπονούνταν κυνηγώντας κότες, οι οποίες διέφευγαν κάνοντας οχτάρια. Οι δημοσιογράφοι το πίστεψαν και το δημοσίευσαν.

Πολλά χρόνια αργότερα, οι ωραίοι φιόγκοι χειροκροτούνταν σαν να ήταν γκολ στο νοτιοαμερικανικό ποδόσφαιρο. Η παιδική μου μνήμη είναι γεμάτη από τέτοιες. Κλείνω τα μάτια και βλέπω, ας πούμε, τον Βάλτερ Γκόμες, αυτόν τον ιλιγγιώδη εμβολιστή που έμπαινε ανάμεσα στο δάσος των ποδιών των αντιπάλων και από φιόγκο

οε φιόγκο άφηνε πίσω του απόνερα από πεσμένα κορμιά. Οι κερκίδες τραγουδούσαν:

*O κόσμος δεν τρώει πια
Για να δει τον Βάλτερ Γκόμες*

Του άρεσε να ζυμώνει την μπάλα· αν του την έπαιρναν, θιγόταν. Κανένας τεχνικός δε θα είχε διανοηθεί να του πει, όπως λένε σήμερα:

– *Για ζύμωμα πήγαινε στο φούρνο.*

Ο φιόγκος δεν ήταν μονάχα μια επιτρεπόμενη σκανταλιά, ήταν μια απαραίτητη ευχαρίστηση.

Σήμερα αυτά τα κοσμήματα απαγορεύονται, ή τουλάχιστον είναι αυστηρά επιτηρούμενα με πολλή καχυποψία: τώρα θεωρούνται εγωιστικές επιδείξεις, που προδίδουν το ομαδικό πνεύμα, και είναι εντελώς άχρηστα απέναντι στα σιδερένια αμυντικά συστήματα του σύγχρονου ποδοσφαίρου.

Το ολυμπιακό γκολ

Όταν η εθνική ομάδα της Ουρουγουάης επέστρεψε από την Ολυμπιάδα του '24, οι Αργεντίνοι οργάνωσαν έναν αγώνα υποδοχής με την εθνική τους ομάδα. Ο αγώνας έγινε στο Μπουένος Άιρες. Η Ουρουγουάη έχασε με ένα γκολ διαφορά.

Σκόρερ του νικητήριου γκολ ήταν ο αριστερός εξτρέμ Σεσάρεο Ονσάρι. Εκτέλεσε ένα κόρνερ και η μπάλα μπήκε στα δίχτυα χωρίς να την αγγίξει κανείς. Ήταν η πρώτη φορά στην ιστορία του ποδοσφαίρου που έμπαινε τέτοιο γκολ. Οι Ουρουγουανοί απόμειναν άφωνοι. Όταν ξαναβρήκαν τη μιλιά τους, διαμαρτυρήθηκαν. Διατείνονταν ότι ο τερματοφύλακάς τους Μασάλι είχε δεχτεί σπρώξιμο ενώ η μπάλα ήταν στον αέρα. Ο διαιτητής δεν τους έδωσε σημασία. Και τότε μουρμούρισαν ότι ο Ονσάρι δεν είχε σκοπό να σουτάρει και ότι το γκολ το έβαλε ο άνεμος.

Για λόγους απότισης φόρου τιμής ή ειρωνείας το σπάνιο αυτό γεγονός ονομάστηκε ολυμπιακό γκολ. Και ακόμα έτσι ονομάζεται τις σπάνιες φορές που συμβαίνει. Ο Ονσάρι πέρασε την υπόλοιπη ζωή του ορκιζόμενος ότι το γκολ αυτό δεν ήταν τυχαίο. Και μολονότι έχουν περάσει πολλά χρόνια, η δυσπιστία υπάρχει πάντα. Κάθε φορά που ένα κόρνερ καταλήγει στα δίχτυα χωρίς παρεμβάσεις, το κοινό αποθεώνει τον σκόρερ, αλλά δεν τον πιστεύει.

Ένα γκολ του Πιεντιμπένε

Ταν στα 1926. Ο σκόρερ Χοσέ Πιεντιμπένε δεν πανηγύρισε το γκολ του. Ο Πιεντιμπένε, ένας σπάνιος δεξιοτέχνης και ταυτόχρονα άνθρωπος σπάνιας μετριοφροσύνης, ποτέ δεν πανηγύριζε τα γκολ του, για να μην προσβάλει τους αντιπάλους.

Η Πενιαρόλ έπαιζε στο Μοντεβίδεο με την Εσπανιόλ της Βαρκελώνης και δεν έβρισκε τρόπο να παραβιάσει την εστία του Θαμόρα. Η μπαλιά ήρθε από πίσω. Ο Ανσέλμο απέφυγε δυο αντιπάλους, άλλαξε την μπάλα με τον Σουφιάτι και βγήκε στον κενό χώρο περιμένοντας να ξαναπάρει την μπάλα. Τότε όμως τη ζήτησε ο Πιεντιμπένε, την πήρε, πέρασε τον Ουρκιθού και πλησίασε στο τέρμα. Ο Θαμόρα είδε ότι ο Πιεντιμπένε σημάδευε τη δεξιά του γωνία και εκτινάχτηκε. Η μπάλα δεν είχε κινηθεί, είχε μείνει, θαρρείς αποκοιμισμένη, στο πόδι. Ο Πιεντιμπένε την έσπρωξε γλυκά στην αριστερή γωνία της κενής εστίας. Ο Θαμόρα εκτινάχθηκε προς την μπάλα με ένα πήδημα γάτας και άγγιξε την μπάλα με τα ακροδάχτυλά του, όταν πια δεν μπορούσε να κάνει τίποτα.

Το ανάποδο ψαλίδι

Την μπαλιά αυτή την πρωτοχρησιμοποίησε ο Ραμόν Ουνσάγα σ' ένα γήπεδο στο Ταλκαουάνο, λιμάνι της Χιλής. Με το σώμα στον αέρα, την πλάτη να βλέπει το έδαφος, τα πόδια κλοτσούσαν την μπάλα προς τα πίσω, με ένα απρόσμενο πηγαινέλα, σαν τις λάμες του ψαλιδιού.

Αλλά το ακροβατικό αυτό ονομάστηκε «Χιλιανή» μερικά χρόνια αργότερα, το 1927, όταν η Κόλο-Κόλο ταξίδεψε στην Ευρώπη και ο κυνηγός της Νταβίντ Αρεγιάνο το επέδειξε στα ισπανικά γήπεδα. Οι Ισπανοί δημοσιογράφοι επευφήμησαν την ομορφιά αυτού του άγνωστου γυρίσματος της μπάλας και το ονόμασαν έτοι, γιατί είχε έρθει από τη Χιλή, όπως οι φράουλες και η κουέκα.

Μετά από αρκετά ιπτάμενα γκολ, ο Αρεγιάνο πέθανε εκείνη τη χρονιά στο γήπεδο του Βαγιαδολίδ σε μια φονική σύγκρουση με έναν αμυντικό.

Ο Σκαρόνε

Σ αράντα χρόνια πριν από τους Βραζιλιάνους Πελέ και Κουτίνιο, οι Ουρουγουανοί Σκαρόνε και Σέα ξεπερνούσαν τις άμυνες με τις πάσες που άλλαζαν με τη μία και με ζιγκ ζαγκ, με την μπάλα να πηγαινοέρχεται από τον ένα στον άλλο στη διαδρομή προς το αντίπαλο τέρμα, δικιά σου και δικιά μου, με άνοιγμα της μπάλας ή αποστολή στα πόδια συστημένη, ερώτηση και απάντηση, απάντηση και ερώτηση: η μπάλα αναπηδούσε χωρίς να σταματάει, σαν να χτυπούσε σε τοίχο. Εκείνη την εποχή αυτός ο τρόπος οργάνωσης της επίθεσης, αποκλειστικότητα του Ρίο ντε λα Πλάτα, ονομαζόταν τοίχος.

Ο Έκτορ Σκαρόνε μοίραζε τις πάσες σαν τη θεία μετάληψη και έβαζε γκολ με μια ακρίβεια, την οποία εξασκούσε στην πράξη σημαδεύοντας μπουκάλια και ρίχνοντάς τα κάτω από απόσταση τριάντα μέτρων. Και μολονότι ήταν αρκετά κοντός, κυριαρχούσε στο ψηλό παιχνίδι. Ο Σκαρόνε ήξερε να επιπλέει στον αέρα, παραβιάζοντας τους νόμους της βαρύτητας: όταν πηδούσε αναζητώντας την μπάλα, απέφευγε τους αντιπάλους του στον αέρα, παίρνοντας μια στροφή που τον έφερνε φάτσα με το τέρμα, και τότε σκοράριζε με το κεφάλι.

Τον αποκαλούσαν «Μάγο» γιατί έβγαζε γκολ εκεί που δεν υπήρχαν και ταυτόχρονα τον αποκαλούσαν «Γκαρντέλ του ποδοσφαίρου», γιατί τραγουδούσε παίζοντας δύως κανείς άλλος.

Ένα γκολ του Σκαρόνε

Ταν στα 1928, στον τελικό της Ολυμπιάδας. Η Ουρουγουάη και η Αργεντινή ήταν ισόπαλες, όταν ο Πίρις πέταξε την μπάλα στον Ταρασκόνι και προχώρησε προς την αντίπαλη περιοχή. Ο Μπόρχας την πήρε με την πλάτη στο τέρμα και την έστειλε με κεφαλιά στον Σκαρόνε με την κραυγή «Δική σου, Έκτορ», και ο Σκαρόνε σούταρε όπως του ήρθε η μπάλα. Ο Αργεντινός τερματοφύλακας, ο Μπόσιο, αντέδρασε όταν η μπάλα ήταν ήδη στα δίχτυα. Η μπάλα αναπήδησε στα δίχτυα και ξαναγύρισε στο γήπεδο. Ο Ουρουγουανός φορ Φιγκερόα την ξαναέστειλε στα δίχτυα, τιμωρώντας τη με μια κλοτοιά, γιατί αυτές οι έξοδοι υποδηλώνουν κακή ανατροφή.

Κρυφά όπλα

Ένας Ουρουγουανός ποδοσφαιριστής, ο Αντεμάρ Καναβέσι, θυσιάστηκε για να εξορκίσει το κακό της ίδιας του της παρουσίας στον τελικό της Ολυμπιάδας του '28 στο Άμστερνταμ. Η Ουρουγουάη επρόκειτο να παίξει με την Αργεντινή. Ο Καναβέσι αποφάσισε να μείνει στο ξενοδοχείο και κατέβηκε από το λεωφορείο που μετέφερε τους παίκτες στο γήπεδο. Όλες τις φορές που είχε παίξει εναντίον της Αργεντινής η ομάδα του είχε χάσει, και μάλιστα την τελευταία φορά είχε την κακοτυχία να βάλει αυτογκόλ. Στον αγώνα του Άμστερνταμ η Ουρουγουάη, χωρίς τον Καναβέσι, κέρδισε.

Την προηγούμενη νύχτα ο Γκαρντέλ είχε τραγουδήσει για τους παίκτες της Αργεντινής στο ξενοδοχείο που διέμεναν. Για να τους φέρει γούρι, τους τραγούδησε ένα ταγκό με τον τίτλο «Ντάντι». Δυο χρόνια αργότερα η ιστορία επαναλήφθηκε: ο Γκαρντέλ ξανατραγούδησε το «Ντάντι» ευχόμενος την επιτυχία της εθνικής ομάδας της Αργεντινής. Αυτή τη φορά ήταν παραμονή του τελικού του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '30 και ξανακέρδισε η Ουρουγουάη.

Πολλοί ορκίζονται ότι δεν υπήρχε καμιά πρόθεση από μέρους του, αλλά αρκετοί υποστηρίζουν ότι το γεγονός αποτελεί απόδειξη πως ο Γκαρντέλ ήταν Ουρουγουανός.

Ένα γκολ του Νόλο

Συνέβη το 1929. Η εθνική ομάδα της Αργεντινής αντιμετώπιζε την αντίστοιχη της Παραγουάης. Ο Νόλο Φερέιρα είχε πάρει την μπάλα μακριά από το τέρμα. Κινούνταν προς το αντίπαλο τέρμα και πίσω του έπεφταν κορμιά, μέχρι που βρέθηκε αντιμέτωπος με όλη την άμυνα, που είχε σχηματίσει ένα τείχος. Γότε ο Νόλο σταμάτησε. Άρχισε να παίζει την μπάλα από το ένα κουντεπιέ στο άλλο, χωρίς αυτή να αγγίζει το έδαφος. Και οι αντίπαλοι έγερναν υπνωτισμένοι, το κεφάλι δεξιά αριστερά, όλοι μαζί, παρακολουθώντας την ταλάντωση της μπάλας. Έκείνο το πηγαινέλα ήταν ατέλειωτο, μέχρι που ο Νόλο βρήκε ένα κενό στο τείχος, σούταρε και αμέσως η μπάλα πέρασε το τείχος και τράνταξε τα δίχτυα.

Οι άνδρες της έφιππης αστυνομίας αφίππευσαν για να τον συγχαρούν. Στο γήπεδο ήταν εκείνη τη μέρα είκοσι χιλιάδες άνθρωποι, αλλά όλοι οι Αργεντινοί ορκίζονται ότι ήταν εκεί.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '30

Τη νότια Ιταλία τη συγκλόνιζε ένας σεισμός, που έθαβε κάτω από τα ερείπια χίλιους πεντακόσιους Ναπολιτάνους, η Μάρλεν Ντίτριχ τραγουδούσε τον «Γαλάζιο άγγελο», ο Στάλιν ολοκλήρωνε το σφετερισμό της Ρωσικής Επανάστασης, ο ποιητής Βλαντιμίρ Μαγιακόφσκι αυτοκτονούσε. Οι Άγγλοι έκλειναν στη φυλακή τον Μαχάτμα Γκάντι, που, διεκδικώντας πατρίδα και ανεξαρτησία, είχε παραλύσει την Ινδία, ενώ με τα ίδια συνθήματα ο Αουγκούστο Σέσαρ Σαντίνο ξεσήκωνε τους χωρικούς στις άλλες Ινδίες, τις δικές μας, και οι Αμερικανοί πεζοναύτες προσπαθούσαν να τον νικήσουν με το όπλο της πείνας καίγοντας τις σοδειές.

Στις ήπα δύο χόρευαν το νέο χορό, το boogie woogie, αλλά η ευφορία της δεκαετίας του '20 είχε καταρρεύσει από τα άγρια χτυπήματα της κρίσης του '29. Το Χρηματιστήριο της Νέας Υόρκης είχε πέσει κατακόρυφα, και η κατάρρευσή του είχε προκαλέσει την κατάρρευση των διεθνών τιμών, που παρέσυρε στην άβυσσο πολλές λατινοαμερικανικές κυβερνήσεις. Στον ορυμαγδό της παγκόσμιας κρίσης, η κάθετη πτώση των τιμών του κασσιτέρου ανέτρεπε τον πρόεδρο Ερνάντο Σίλες στη Βολιβία και έφερνε στη θέση του ένα στρατηγό, ενώ η αντίστοιχη καταβαράθρωση των τιμών του κρέατος και του σταριού ανέτρεπε, με τη σειρά της, τον πρόεδρο Ιππόλιτο Ιριγκόγεν στην Αργεντινή και εγκαθιστούσε στην εξουσία έναν άλλο στρατηγό. Στη Δομινικανή Δημοκρατία η πτώση της τιμής της ζάχαρης άνοιγε τον κύκλο της δικτατορίας του επίσης στρατηγού Ραφαέλ Τρουχίγιο, που εγκαινίαζε την ανάληψη της εξουσίας βαφτίζοντας με το όνομά του την πρωτεύουσα και το λιμάνι.

Στην Ουρουγουάη το στρατιωτικό πραξικόπημα επρόκειτο να ξεσπάσει τρία χρόνια αργότερα. Το 1930 η χώρα είχε μάτια και αυτιά μόνο για το 1ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου. Οι νίκες της εθνικής Ουρουγουάης στις δυο προηγούμενες Ολυμπιάδες, που έγιναν στην Ευρώπη, είχαν καταστήσει τη χώρα αναπόφευκτο αμφιτρύωνα του Πρώτου Κυπέλλου.

Δώδεκα χώρες ήρθαν στο λιμάνι του Μοντεβίδεο. Όλη η Ευρώπη είχε προσκληθεί· αλλά μόνο τέσσερις ευρωπαϊκές ομάδες διέσχισαν τον Ατλαντικό με κατεύθυνση τις νότιες ακτές:

— Είναι πολύ μακριά, έλεγαν στην Ευρώπη, και τα εισιτήρια του καραβιού κοστίζουν ακριβά.

Ένα πλοίο μετέφερε από τη Γαλλία το τρόπαιο Ζιλ Ριμέ, συνοδευόμενο από τον ίδιο τον πρόεδρο της FIFA και από τη εθνική ομάδα της Γαλλίας, που ήρθε μετά από πιέσεις.

Η Ουρουγουάη εγκαινίασε εν χορδαίς και οργάνοις ένα μνημειώδες σκηνικό, που κατασκευάστηκε σε διάστημα οκτώ μηνών. Το στάδιο ονομάστηκε Σεντενάριο Στάδιο του Μοντεβίδεο προς τιμήν της εκατοστής επετείου του Συντάγματος, που έναν αιώνα νωρίτερα είχε αρνηθεί τα πολιτικά δικαιώματα στις γυναίκες, στους αναλφάβητους και τους φτωχούς. Στις κερκίδες δεν έπεφτε καρφίτσα δταν η Αργεντινή και η Ουρουγουάη έπαιξαν στον τελικό του Κυπέλλου. Το στάδιο ήταν μια θάλασσα από ψαθάκια. Ψαθάκια φορούσαν και οι φωτογράφοι, που χρησιμοποιούσαν φωτογραφικές μηχανές με τρίποδα. Οι τερματοφύλακες φορούσαν σκούφους, και ο διαιτητής διακρινόταν από ένα μαύρο φαρδύ παντελόνι που φορούσε και που του κάλυπτε τους αστραγάλους.

Ο τελικός του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '30 δεν άξιζε παραπάνω από ένα μονόστηλο είκοσι γραμμών στην ιταλική ημερήσια αθλητική εφημερίδα *La Gazzetta dello Sport*. Στο κάτω κάτω της γραφής, επαναλαμβανόταν η ιστορία της Ολυμπιάδας του Άμστερνταμ του 1928: οι δύο χώρες του Ρίο ντε λα Πλάτα πρόσβαλλαν την Ευρώπη δείχνοντας πού υπήρχε το καλύτερο ποδόσφαιρο στον κόσμο.

Όπως και το 1928, η Αργεντινή έμεινε στη δεύτερη θέση. Η Ουρουγουάη, που στο πρώτο ημίχρονο έχανε με 2-1, κέρδισε με 4-2 και κατέκτησε το κύπελλο. Για να διαιτητεύσει στον τελικό, ο Βέλγος Τζον Λανζενί αξιώσε ασφάλεια ζωής, αλλά δε συνέβη τίποτα πιο σοβαρό από μερικούς καβγάδες στην εξέδρα. Αργότερα το πλήθος πετροβόλησε το προξενείο της Ουρουγουάης στο Μπουένος Αΐρες. Την τρίτη θέση κατέλαβε η ομάδα των ΗΠΑ, που είχε στις τάξεις της μερικούς αμερικανοποιημένους Σκοτσεζούς, και την τέταρτη η Γιουγκοσλαβία.

Ούτε ένας αγώνας δεν τελείωσε ισόπαλος. Πρώτος σκόρερ ανακηρύχθηκε ο Αργεντινός Στάμπιλε με οκτώ γκολ, ακολουθούμενος από τον Ουρουγουανό Σέα, που πέτυχε πέντε γκολ. Το πρώτο γκολ στην ιστορία των Παγκοσμίων Κυπέλλων το σημείωσε ο Γάλλος Λουί Λοράν εναντίον του Μεξικού.

Ο Νασάσι

Δεν τον περνούσαν ούτε οι ακτίνες Χ. Τον αποκαλού-
οαν «Τρομερό».

— *To γήπεδο είναι ένα χωνί, έλεγε. Και στο στόμιο του χωνιού
είναι η περιοχή.*

Εκεί, στην περιοχή, έκανε κουμάντο.

Ο Χοσέ Νασάσι, αρχηγός των εθνικών ομάδων της Ουρουγουάης του '24, του '28 και του '30, ήταν ο πρώτος ηγέτης του ποδοσφαίρου της χώρας του. Ήταν η κινητήρια δύναμη όλης της ομάδας που έτρεχε στο ρυθμό των φωνών του, είτε ήταν για να επιστήσει την προσοχή των συμπαικτών του, είτε για να τους γκρινιάξει, είτε για να τους κάνει να επιταχύνουν το ρυθμό τους. Ποτέ δεν ακούστηκε παράπονο από τα χείλια του.

Ο Καμύ

Το 1930 ο Αλμπέρ Καμύ ήταν ο άγιος Πέτρος που φύλαγε την πύλη της ποδοσφαιρικής ομάδας του Πανεπιστημίου του Αλγερίου. Είχε συνηθίσει να παίζει τερματοφύλακας από παιδί, γιατί αυτή ήταν η θέση που χάλαγαν λιγότερο τα παπούτσια. Παιδί φτωχής οικογένειας, ο Καμύ δεν μπορούσε να προσφέρει στον εαυτό του την πολυτέλεια να τρέχει στον αγωνιστικό χώρο: κάθε βράδυ η γιαγιά του έκανε έλεγχο στις σόλες των παπούτσιών του, και, αν τις έβρισκε φθαρμένες, του τις έβρεχε.

Στα χρόνια που έπαιζε τερματοφύλακας ο Καμύ έμαθε πολλά πράγματα:

— *Έμαθα ότι η μπάλα ποτέ δεν πάει εκεί που την περιμένεις. Αυτό με βοήθησε πολύ στη ζωή, ιδίως στις μεγάλες πόλεις, όπου οι άνθρωποι δε συνηθίζεται να είναι αντό που λέμε ευθείς.*

Έμαθε επίσης να κερδίζει χωρίς να αισθάνεται Θεός και να χάνει χωρίς να αισθάνεται σκουπίδι –σοφία που δεν αποκτάται εύκολα— και έμαθε και μερικά μυστήρια της ανθρώπινης ψυχής, στους λαβύρινθους της οποίας έμαθε να κυκλοφορεί αργότερα κάνοντας επικίνδυνα ταξίδια μέσα από τα βιβλία του.

Οι αδυσώπητοι

Ένας από τους Ουρουγουανούς παγκόσμιους πρωταθλητές, ο Περούτσο Πετρόνε, έφυγε για την Ιταλία. Άρχισε την καριέρα του το 1931 στη Φιορεντίνα. Εκείνο το απόγευμα ο Πετρόνε έβαλε έντεκα γκολ.

Στην Ιταλία δεν άντεξε πολύ καιρό. Ανακηρύχθηκε σε πρώτο σκόρερ του ιταλικού πρωταθλήματος και η Φιορεντίνα τού πρόσφερε δ,τι ήθελε· αλλά ο Πετρόνε κουράστηκε πολύ νωρίς από τις φανφάρες του ανερχόμενου φασισμού. Η αηδία και η νοσταλγία τον έφεραν πίσω στο Μοντεβίδεο, όπου συνέχισε να βάζει τα τρομερά του γκολ για λίγο καιρό. Δεν ήταν ακόμα τριάντα χρόνων όταν σταμάτησε το ποδόσφαιρο. Τον υποχρέωσε να σταματήσει η FIFA, γιατί δεν είχε εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του που απέρρεαν από το συμβόλαιο του με τη Φιορεντίνα.

Λέγεται ότι ο Πετρόνε ήταν ικανός να γκρεμίσει τοίχο με ένα σουτ του. Ποιος ξέρει! Εκείνο που έχει αποδειχτεί είναι ότι λιποθυμούσαν οι τερματοφύλακες και τρυπούσαν τα δίχτυα από τα σουτ του.

Στο μεταξύ, στην αντίπερα όχθη του Ρίο ντε λα Πλάτα, ο Αργεντινός Μπερναμπέ Φερέρα έριχνε και αυτός κανονιές με τη λύσσα του δαιμονισμένου. Οπαδοί όλων των ομάδων πήγαιναν να δουν το «Θηρίο», που σουτάριζε από πολύ μακριά, περνούσε τις άμυνες και έστελνε την μπάλα στα δίχτυα μαζί με τον τερματοφύλακα.

Πριν και μετά τους αγώνες, αλλά και κατά τη διάρκεια του ημιχρόνου, τα μεγάφωνα μετέδιδαν ένα ταγκό αφιερωμένο στα κανόνια του. Το 1932 η εφημερίδα *Critica*

πρόοφερε ένα μεγάλο χρηματικό βραβείο στον τερματοφύλακα που θα κατόρθωνε να εμποδίσει τον Μπερναμπέ να σκοράρει. Και ένα απόγευμα του ίδιου χρόνου ο Μπερναμπέ υποχρεώθηκε να βγάλει τα παπούτσια του μπροστά στους δημοσιογράφους, για να αποδείξει ότι δεν έκρυψε κανένα κομμάτι σίδερο στις μύτες των παπουτσιών του.

Ο επαγγελματισμός

Μολονότι περνάει κρίση, το ποδόσφαιρο παραμένει μια από τις δέκα σημαντικότερες βιομηχανίες της Ιταλίας. Τα πρόσφατα δικαστικά σκάνδαλα, «καθαρά χέρια, καθαρά πόδια», έχουν φέρει σε δυσχερή θέση τους ηγέτες των ισχυρών ομάδων, αλλά το ιταλικό ποδόσφαιρο συνεχίζει να αποτελεί μαγνήτη για τους Λατινοαμερικάνους ποδοσφαιριστές.

Ήδη από τη μακρινή εποχή του Μουσολίνι ήταν η Μέκκα των ποδοσφαιριστών. Σε κανένα άλλο μέρος του κόσμου δεν πληρώνονταν τόσο καλά. Οι ποδοσφαιριστές απειλούσαν «Φεύγω για την Ιταλία». Και ο εξορκισμός αυτός έλυνε το κορδόνι του πουγκιού των ομάδων. Μερικοί πραγματοποιούσαν την απειλή τους: τα πλοία έφερναν ποδοσφαιριστές από το Μπουένος Άιρες, το Μοντεβίδεο, το Σάο Πάολο και το Ρίο ντε Τζανέιρο. Άν δεν είχαν γονείς ή παππούδες Ιταλούς, υπήρχαν στη Ρώμη αυτοί που τους ανακάλυπταν αμέσως και κατά παραγγελία, για να καταστήσουν εφικτή την άμεση απόκτηση της ιθαγένειας.

Η φυγή των παικτών ήταν μια από τις αιτίες της γέννησης του επαγγελματικού ποδοσφαίρου στις χώρες μας. Το 1931 επαγγελματοποιήθηκε το αργεντινό ποδόσφαιρο, τον επόμενο χρόνο ακολούθησε το ουρουγουανδό. Στη Βραζιλία ο επαγγελματισμός καθιερώθηκε από το 1934. Τότε νομιμοποιήθηκαν οι αμοιβές, που πρωτύτερα γίνονταν κάτω από το τραπέζι, και ο παίκτης μετατράπηκε σε εργάτη. Το συμβόλαιο τον έδεινε με την ομάδα του για πλήρη απασχόληση και εφ' όρου ζωής, και δεν μπορούσε να αλλάξει τόπο εργασίας αν δεν τον πούλαγε η ομάδα του. Ο παίκτης πρόσφερε δλες τις δυνάμεις του έναντι

ενός μισθού, όπως ο βιομηχανικός εργάτης, και ήταν φυλακισμένος σαν τον δουλοπάροικο. Ωστόσο, εκείνα τα πρώτα χρόνια, το επαγγελματικό ποδόσφαιρο απαιτούσε πολύ λιγότερα. Οι ώρες της υποχρεωτικής προπόνησης ήταν μονάχα δύο την εβδομάδα. Στην Αργεντινή όποιος απουσίαζε χωρίς βεβαίωση γιατρού πλήρωνε ένα πρόστιμο ύψους πέντε πέσος.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '34

Ο Τζόνι Βαϊσμίλερ έβγαζε την πρώτη του κραυγή ως Ταρζάν, το πρώτο βιομηχανικό αποσμητικό έκανε την εμφάνισή του στην αγορά, η αστυνομία της Λουιζιάνα γάζωνε τους Μπόνι και Κλάιντ. Η Βολιβία και η Παραγουάη, οι δυο φτωχότερες χώρες της Νότιας Αμερικής, αιματοκυλίζονταν διεκδικώντας το πετρέλαιο του Τσάκο για λογαριασμό της Standard Oil και της Shell. Ο Σαντίνο, που είχε νικήσει τους πεζοναύτες στη Νικαράγουα, έπεφτε δολοφονημένος σε μια ενέδρα, και ο Σομόζα, ο δολοφόνος, δημιουργούσε τη δυναστεία του. Ο Μάο άρχιζε τη μεγάλη πορεία της επανάστασης στην κινεζική ύπαιθρο. Στη Γερμανία ο Χίτλερ ανακηρυσσόταν σε Φίρερ του Τρίτου Ράιχ και δημοσίευε το νόμο περί προστασίας της αρίας φυλής, που καθιστούσε υποχρεωτική τη στείρωση των ατόμων τα οποία έπασχαν από κληρονομικές ασθένειες και των εγκληματιών, ενώ ο Μουσολίνι εγκαινίαζε στην Ιταλία το 2o Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Οι αφίσες του κυπέλλου έδειχναν έναν Ήρακλή να χαιρετάει φασιστικά με μια μπάλα μπροστά στα πόδια του. Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '34 ήταν για τον Ντούτσε μια μεγάλη προπαγανδιστική εκστρατεία. Ο Μουσολίνι παρακολούθησε όλους τους αγώνες από τις θέσεις των επισήμων με το βλέμμα στραμμένο προς τις εξέδρες, που ήταν γεμάτες από μελανοχιτώνες, και οι Ιταλοί ποδοσφαιριστές τού αφιέρωσαν τις νίκες τους χαιρετώντας φασιστικά.

Αλλά ο δρόμος για τον τίτλο δεν ήταν στρωμένος με άνθη. Ο αγώνας μεταξύ της Ιταλίας και της Ισπανίας ήταν ο εξαντλητικότερος όλων των Παγκοσμίων Κυπέλλων: η μάχη κράτησε 210 λεπτά και τελείωσε την επόμενη μέρα, όταν πολλοί παίκτες και των δυο ομάδων είχαν τεθεί εκτός μάχης με σοβαρά τραύματα ή γιατί δεν άντεχαν άλλο. Κέρδισε η Ιταλία, με τέσσερις από τους βασικούς της παίκτες εκτός μάχης. Η Ισπανία τελείωσε το παιχνίδι με επτά βασικούς παίκτες εκτός μάχης, μεταξύ των οποίων οι δυο καλύτεροι: ο επιθετικός Λάνγκαρα και ο τερματοφύλακας Θαμόρα, αυτός που υπνώτιζε τους αντιπάλους μέσα στην περιοχή.

Στον τελικό, που έγινε στο στάδιο του Εθνικού Φασιστικού Κόμματος, η Ιταλία αγωνίστηκε εναντίον της Τσεχοσλοβακίας. Κέρδισε στην παράταση με 2-1. Δυο Αργεντίνοι, που πρόσφατα είχαν πάρει την ιταλική ιθαγένεια, έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο: ο Όρσι πέτυχε το πρώτο γκολ τριπλάροντας τον τερματοφύλακα, και ο άλλος Αργεντινός, ο Γκουαΐτα, έδωσε την πάσα του νικητήριου γκολ στον Σκιάβιο, που πρόσφερε στην Ιταλία το πρώτο της Παγκόσμιο Κύπελλο.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '34 συμμετείχαν δεκαέξι

χώρες: δώδεκα ευρωπαϊκές, τρεις αμερικανικές και η Αίγυπτος, μοναχικός εκπρόσωπος του υπόλοιπου κόσμου. Η κυπελλούχος Ουρουγουάη αρνήθηκε να ταξιδέψει, γιατί η Ιταλία δεν είχε συμμετάσχει στο Ιο Παγκόσμιο Κύπελλο του Μοντεβίδεο.

Πίσω από την Ιταλία και την Τσεχοσλοβακία η Γερμανία και η Αυστρία κατέκτησαν την τρίτη και την τέταρτη θέση αντίστοιχα. Πρώτος σκόρερ αναδείχτηκε ο Τσεχοσλοβάκος Νέχεντλι με πέντε γκολ, ακολουθούμενος από το Γερμανό Κόνεν και τον Ιταλό Σκιάβιο.

Ο Θεός και ο διάβολος στο Ρίο ντε Τζανέιρο

Mια νύχτα που έβρεχε καταρρακτωδώς, στα τέλη του 1937, ένας εχθρικός οπαδός έθαψε ένα μαγεμένο αντικείμενο στο γήπεδο της Βάσκο ντα Γκάμα και εκτόξευσε την κατάρα του:

– *Να μην πάρει πρωτάθλημα η Βάσκο ντα Γκάμα για δώδεκα χρόνια! Να μην πάρει πρωτάθλημα αν υπάρχει Θεός!*

Αρουμπίνια ονομαζόταν ο οπαδός αυτής της μικρής ομάδας, που η Βάσκο ντα Γκάμα είχε συντρίψει με 12-0. Κρύβοντας τα μάγια του και αρνούμενος να αποκαλύψει σε ποιο σημείο τα είχε χώσει, ο Αρουμπίνια τιμωρούσε την υπερβολή.

Για χρόνια οπαδοί και ηγέτες της ομάδας έψαχναν τα μάγια στο γήπεδο και στα πέριξ του. Δεν τα βρήκαν ποτέ. Το γήπεδο έμοιαζε με σεληνιακό τοπίο από τις τρύπες. Η Βάσκο ντα Γκάμα αγόραζε τους καλύτερους παίκτες της Βραζιλίας, συγκροτούσε την πληρέστερη ομάδα της χώρας, μάταιος ο κόπος: ήταν καταδικασμένη να χάνει.

Το 1945 η ομάδα πήρε επιτέλους το πρωτάθλημα του Ρίο και ξόρκισε την κατάρα. Για τελευταία φορά είχε πάρει το πρωτάθλημα το 1934. Έντεκα χρόνια φαγούρα;

– Ο Θεός μάς έκανε μια μικρή έκπτωση, ανακοίνωσε ο πρόεδρος της.

Χρόνια μετά, το 1953, αυτή που είχε προβλήματα ήταν η Φλαμένγκο, η πιο δημοφιλής ομάδα του Ρίο ντε Τζανέιρο και όλης της Βραζιλίας, η μοναδική, που, όπου και αν παίζει, είναι στην έδρα της. Η Φλαμένγκο είχε εννέα ολόκληρα χρόνια να δει πρωτάθλημα. Οι πιο πολυάριθμοι και θερμοί οπαδοί του κόσμου πέθαιναν από την πείνα. Τότε ένας καθολικός παπάς, ο πατήρ Γκρές, εγγυήθηκε τη νίκη, με την προϋπόθεση ότι δλοι οι παίκτες θα συμμετείχαν στη λειτουργία του πριν από κάθε αγώνα, προσευχόμενοι γονατιστοί με το ροζάριο στο χέρι μπροστά στην αγία τράπεζα.

Έτοι, η Φλαμένγκο πήρε το κύπελλο τρία χρόνια συνεχώς. Οι άλλες ομάδες διαμαρτυρήθηκαν στον καρδινάλιο Ζάιμε Κάμαρα ότι η Φλαμένγκο χρησιμοποιούσε απαγορευμένα όπλα. Ο πατήρ Γκρές υπεραμύνθηκε των πράξεών του, ισχυριζόμενος ότι το μόνο που έκανε ήταν να δείχνει το δρόμο του Κυρίου, και συνέχισε να προσεύχεται ενώπιον των παικτών, με το ροζάριο με τις κόκκινες και μαύρες χάντρες, που είναι τα χρώματα της Φλαμένγκο, αλλά και μιας αφρικανικής θεότητας, η οποία συμβολίζει ταυτόχρονα τον Ιησού και το σατανά. Όμως τον τέταρτο χρόνο η Φλαμένγκο έχασε το πρωτάθλημα. Οι παίκτες έπαψαν να πηγαίνουν στη λειτουργία και ποτέ πια δεν προσευχήθηκαν. Ο πατήρ Γκρές ζήτησε τη βοήθεια του πάπα της Ρώμης, που δεν του απάντησε.

Αντίθετα, ο πατήρ Ρομουάλντο πήρε την άδεια του πάπα να γίνει εταίρος της Φλουμινένσε. Ο ιερέας παρακολούθουσε όλες τις προπονήσεις. Στους ποδοσφαιριστές η παρουσία του ξίνιζε. Η Φλουμινένσε είχε δώδεκα περί-

που χρόνια να δει πρωτάθλημα του Ρίο, και αυτό το μαύρο όρνιο, που έστεκε όρθιο στην άκρη του γηπέδου, ήταν κακός οιωνός. Οι παίκτες τον έβριζαν, αγνοώντας ότι ο πατήρ Ρομουάλντο ήταν εκ γενετής κουφός.

Κάποια μέρα η Φλουμινένσε άρχισε να κερδίζει. Πήρε ένα πρωτάθλημα κι ύστερα κι άλλο, κι άλλο. Οι παίκτες δεν μπορούσαν να παίξουν πια παρά μονάχα στη σκιά του πατέρα Ρομουάλντο. Μετά από κάθε γκολ του φιλούσαν τα ράσα. Γα Σαββατοκύριακα ο ιερέας παρακολούθουσε τους αγώνες από την εξέδρα των επισήμων, κι ένας Θεός ξέρει τι μουρμούριζε για το διαιτητή και τους αντιπάλους.

Οι πηγές της δυστυχίας

Όλος ο κόσμος γνωρίζει ότι αν πατήσεις ένα φρύνο, ή τη σκιά ενός δέντρου, ή περάσεις κάτω από μια σκάλα, ή καθίσεις ή κοιμηθείς ανάποδα, ή αν ανοξεις ομπρέλα μέσα στο σπίτι, μετρήσεις τα δόντια σου ή σπάσεις καθρέφτη, τότε σε περιμένουν κακοτυχίες. Αλλά στους ποδοσφαιρικούς χώρους ο κατάλογος αυτός είναι πολύ πιο περιορισμένος.

Ο Κάρλος Μπιλάρντο, τεχνικός της εθνικής Αργεντινής στα Παγκόσμια Κύπελλα του '86 και του '90, δεν επέτρεπε στους παίκτες του να τρώνε κοτόπουλο, γιατί τους έφερνε κακοτυχία, και τους υποχρέωνε να τρώνε μοσχαρίσιο, που τους έφερνε ουρικό οξύ.

Ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι, το αφεντικό της Μίλαν, απαγόρεψε στους οπαδούς της ομάδας να τραγουδούν τον ύμνο της ομάδας, το παραδοσιακό «Μίλαν, Μίλαν», διότι μετέδιδε επιβλαβή κύματα που παρέλυαν τα πόδια των παικτών, και το 1987 παρήγγειλε τη σύνθεση ενός νέου ύμνου, που τιτλοφορήθηκε «Milan dei nostri cuori».

Ο Φρέντι Ρινκόν, ο μαύρος γίγαντας της εθνικής Κολομβίας, απογοήτευσε τους θαυμαστές του στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '94. Έπαιξε χωρίς να δειξει τον παραμικρό ενθουσιασμό. Αργότερα μαθεύτηκε ότι δεν έπαιξε έτσι από έλλειψη ζήλου αλλά από υπερβολικό φόβο. Ένας προφήτης της Μπουεναβεντούρα, του τόπου καταγωγής του Ρινκόν, στις ακτές της Κολομβίας, είχε προβλέψει τα αποτελέσματα των αγώνων. Η πρόβλεψη του ήταν απόλυτα ακριβής, και του είχε ανακοινώσει ότι, αν δεν έπαιξε πολύ, μα πάρα πολύ, προσεχτικά, θα έσπαγε πόδι. Πρόσεχε τη φακιδιάρα, του είπε για την μπάλα, αλλά και

τη χολιασμένη και τη ματωμένη, εννοώντας την κίτρινη και την κόκκινη κάρτα των διαιτητών.

Στις παραμονές του ίδιου Παγκόσμιου Κυπέλλου του '94, οι Ιταλοί ειδικοί των απόκρυφων επιστημών εγγυήθηκαν ότι η χώρα τους θα κέρδιζε το κύπελλο. Πολλές κατάρες της μαύρης μαγείας θα αποτρέψουν τη νίκη της Βραζιλίας, διαβεβαίωσε τον Τύπο η Ιταλική Ένωση Μάγων. Το αποτέλεσμα του αγώνα δε συνέβαλε στην αύξηση του κύρους αυτής της συντεχνιακής οργάνωσης.

Φυλαχτά και ξόρκια

Πολλοί παίκτες μπαίνουν στον αγωνιστικό χώρο με το δεξί και κάνοντας τον σταυρό τους. Άλλοι πάνε κατευθείαν στην άδεια εστία και βάζουν ένα γκολ ή φιλούν τα δοκάρια. Άλλοι, τέλος, αγγίζουν το χορτάρι και φέρνουν μετά το χέρι τους στα χείλη.

Συχνά βλέπουμε παίκτες να φορούν ένα μενταγιόν και στον καρπό του χεριού να έχουν δεμένο ένα κορδονάκι, για να προστατεύονται από τα μάγια. Αν στείλουν το πεναλτί αστυ, είναι γιατί κάποιος τους έφτυσε την μπάλα. Αν χάσουν ένα σίγουρο γκολ, είναι γιατί ένας μάγος έφραξε την αντίπαλη εστία. Αν χάσουν τον αγώνα, είναι γιατί χάρισαν τη φανέλα που φορούσαν στην τελευταία νίκη της ομάδας τους.

Ο Αργεντινός τερματοφύλακας Αμαντέο Καρίσο δεν είχε δεχτεί γκολ επί οκτώ αγώνες χάρη στη δύναμη ενός σκούφου, που τον φορούσε στο κεφάλι του με ήλιο και βροχή. Ο σκούφος αυτός ξόρκιζε τους δαίμονες του γκολ. Ένα απόγευμα ο Άνχελ Κλεμέντε Ρόχας, παίκτης της Μπόκα Τζούνιορς, του έκλεψε το σκούφο. Ο Καρίσο, αποστερημένος από το ξόρκι του, δέχτηκε δυο γκολ και η Ρίβερ Πλέιτ έχασε τον αγώνα.

Ένας πρωταγωνιστής του ισπανικού ποδοσφαίρου, ο Πάμπλο Ερνάντεθ Κορονάδο, διηγούνταν ότι, όταν η Ρεάλ Μαδρίτης μεγάλωσε το γήπεδό της, πέρασε έξι ολόκληρα χρόνια χωρίς να στεφθεί πρωταθλήτρια, μέχρι που ένας οπαδός της έλυσε τα μάγια θάβοντας ένα σκόρδο στο κέντρο του γηπέδου. Ο διάσημος επιθετικός της Μπαρτσελόνα Λουίς Σουάρεθ δεν πίστευε σε κατάρες,

αντιθέτως, ήξερε ότι επρόκειτο να σκοράρει όταν του χυνόταν το κρασί την ώρα που έτρωγε.

Προκειμένου να καλέσουν τα κακά πνεύματα της ήττας, οι οπαδοί των ομάδων ραντίζουν με αλάτι την περιοχή της αντίπαλης ομάδας. Για να τα τρομάξουν, σπέρνουν την περιοχή της ομάδας τους με χούφτες σπόρων σταριού ή ρυζιού. Άλλοι ανάβουν κεριά, χύνουν ταίπουρο στη γη, ή πετούν λουλούδια στη θάλασσα. Υπάρχουν οπαδοί που παρακαλούν τον Ιησού της Ναζαρέτ και τις ψυχές των μαρτύρων, που πέθαναν στην πυρά, στην κρεμάλα ή χάθηκαν, και σε μερικά μέρη έχει αποδειχτεί ότι οι λόγχες του Αϊ-Γιώργη και του Αφρικανού δίδυμού του, του Ογκούμ, είναι ιδιαίτερα αποτελεσματικές ενάντια στους δράκους του κακού ματιού.

Οι χάρες ξεπληρώνονται. Οι οπαδοί που ευεργετήθηκαν από τους θεούς σκαρφαλώνουν γονατιστοί απότομες πλαγιές λόφων ντυμένοι με τη σημαία της ομάδας τους, ή περνούν το υπόλοιπο της ζωής τους μουρμουρίζοντας τα εκατομμύρια των προσευχών που υποσχέθηκαν ότι θα κάνουν. Όταν η Μποταφόγκο κέρδισε το 1957 το πρωτάθλημα, ο Ντιντί βγήκε από το γήπεδο χωρίς να περάσει από τα αποδυτήρια και όπως ήταν, με τη στολή της ομάδας, ξεπλήρωσε την υπόσχεση που είχε κάνει στον άγιο αφέντη του: διέσχισε το Ρίο ντε Τζανέιρο, απ' άκρη σ' άκρη με τα πόδια.

Αλλά οι άγιοι δε διαθέτουν πάντα τον απαραίτητο χρόνο για να σπεύσουν σε βοήθεια των κατατρεγμένων από τα μάγια ποδοσφαιριστών. Η εθνική ομάδα του Μεξικού πήγε στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '30 εξουθενωμένη από δυσμενή προγνωστικά. Την παραμονή του αγώνα εναντίον της Γαλλίας ο Μεξικανός προπονητής Χουάν Λου-

κέ ντε Σεραγιόνγκα απηύθυνε ένα ανακουφιστικό μήνυμα στους παίκτες του, που είχαν συγκεντρωθεί στο ξενοδοχείο τους στο Μοντεβίδεο: τους διαβεβαίωσε ότι η Παρθένος της Γουαδελούπης προσευχόταν γι' αυτούς εκεί, στην πατρίδα, στο λόφο του Τεπεγιάκ.

Όμως ο προπονητής δεν ήταν επαρκώς ενημερωμένος για την πληθώρα των δραστηριοτήτων της Παρθένου Μαρίας. Η Γαλλία έριξε τεσσάρα στο Μεξικό, που κατέλαβε την τελευταία θέση στην κατάταξη.

Ο Ερίκο

Μεσούντος του πολέμου του Τσάκο, ενώ οι χωρικοί της Βολιβίας και της Παραγουάης όδευναν προς το σφαγείο, οι Παραγουανοί ποδοσφαιριστές έδιναν αγώνες εκτός συνδρων, συλλέγοντας χρήματα για τους πολλούς τραυματίες που υπέφεραν αβοήθητοι σε μια έρημο, δύο δεν τραγουδούσαν τα πουλιά, ούτε άφηναν ίχνη οι άνθρωποι. Έτσι, έφτασε ο Αρσένιο Ερίκο στο Μπουένος Άιρες, δύο και έμεινε. Ο μεγαλύτερος κανονιέρης όλων των εποχών στο πρωτάθλημα της Αργεντινής ήταν Παραγουανός. Ο Ερίκο έβαζε περισσότερα από σαράντα γκολ σε κάθε αγωνιστική περίοδο.

Το κορμί του έκρυβε διάφορα μυστικά. Πηδούσε ο μάγος χωρίς να πάρει φόρα, και το κεφάλι του ήταν πάντα ψηλότερα από τα χέρια του τερματοφύλακα, και όταν τα πόδια του έμοιαζαν να κοιμούνται, εκτόξευαν ξαφνικά αληθινές αστραπές προς την εστία. Συχνά ο Ερίκο χτυπούσε με τακουνάκια. Δεν έχουν υπάρξει πιο ακριβή τακουνάκια στην ιστορία του ποδοσφαίρου.

Όταν ο Ερίκο δε σκοράριζε, πρόσφερε τα γκολ στο πιάτο στους συμπαίκτες του. Ο Κάτουλο Καστίγιο του αφέρωσε ένα ταγκό:

*Χιλια χρόνια θα περάσουν και κανείς
δε θα επαναλάβει τα ανδραγαθήματά σου
Τις πάσες με τακουνάκι και τις κεφαλιές σου.*

Και όλα αυτά τα έκανε με τη λεπτότητα του χορευτή. «Είναι Νιζίνσκι», παραδέχτηκε ο Γάλλος συγγραφέας Πολ Μοράν όταν τον είδε να παίζει.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '38

Ο Μαξ Θάιλερ ανακάλυψε το εμβόλιο για τον κίτρινο πυρετό, γεννιώταν η έγχρωμη φωτογραφία, ο Γουόλτ Ντίσονεϊ πρόβαλε σε πρεμιέρα τη «Χιονάτη», ο Αϊζενστάιν γύριζε τον «Αλέξανδρο Νιέβοκι». Το νάιλον, που πρόσφατα είχε ανακαλύψει ένας καθηγητής του Χάρβαρντ, άρχιζε να μετατρέπεται σε αλεξίπτωτα και σε γυναικείες κάλτσες.

Οι Αργεντίνοι ποιητές Αλφονσίνα Στόρνι και Λεοπόλντο Λουγκόνες αυτοκτονούσαν. Ο Λάσαρο Κάρντενας εθνικοποιούσε το πετρέλαιο στο Μεξικό και ερχόταν αντιμέτωπος με τον αποκλεισμό και τη λύσσα των δυτικών δυνάμεων. Ο Όρσον Ουέλς μηχανευόταν μια εισβολή Αρειανών στις ΗΠΑ και την αναμετέδιδε από το ραδιόφωνο, για να τρομάξει τους άμυναλους, η Standard Oil απαιτούσε την πραγματική εισβολή των ΗΠΑ στο Μεξικό, για να τιμωρηθεί ο ιερόσυλος Κάρντενας και να αποτραπεί η επέκταση του κακού παραδείγματος.

Στην Ιταλία συντασσόταν το *Φυλετικό μανιφέστο*, άρχιζαν οι αντισημιτικές τρομοκρατικές ενέργειες, η Γερμανία καταλάμβανε την Αυστρία, ο Χίτλερ ασχολούνταν με το κυνήγι των Εβραίων και την αρπαγή εδαφών. Η αγγλική κυβέρνηση μάθαινε τους πολίτες να προστατεύονται από τα δηλητηριώδη αέρια και διέτασε τη δημιουργία αποθεμάτων τροφίμων. Ο Φράνκο περικύκλωνε τα τελευταία

προπύργια της Ισπανικής Δημοκρατίας, και το Βατικανό αναγνώριζε την κυβέρνησή του. Ο Σέσαρ Βαγιέχο πέθαινε στο Παρίσι, ενδεχομένως από τα χτυπήματα της μοίρας, ενώ ο Σαρτρ δημοσίευε την *Αποστροφή*. Και εκεί, στο Παρίσι, όπου ο Πικάσο εξέθετε την «Γκουέρνικα», καταγγέλλοντας το όνειδος, γινόταν η έναρξη του 3ου Παγκοσμίου Κυπέλλου στο ποδόσφαιρο, κάτω από την απειλητική σκιά του επερχόμενου πολέμου. Στο στάδιο του Κολόμπ ο Γάλλος πρόεδρος Αλμπέρ Λεμπρίν έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα: σημάδεψε την μπάλα, αλλά χτύπησε το έδαφος.

Όπως και το προηγούμενο, ήταν ένα κύπελλο της Ευρώπης. Μόνο δύο αμερικανικές και έντεκα ευρωπαϊκές ομάδες συμμετείχαν στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '38. Η ομάδα της Ινδονησίας, που τότε αποκαλούνταν ακόμα Ολλανδικές Ινδίες, ήρθε στο Παρίσι και ήταν η μόνη εκπρόσωπος του υπόλοιπου κόσμου.

Η Γερμανία ενέταξε στην ομάδα της πέντε παίκτες, που προέρχονταν από την κατειλημμένη Αυστρία. Η ενισχυμένη αυτή γερμανική ομάδα εισέβαλε, δίνοντας την εντύπωση της ανίκητης, με τη σβάστικα στο στήθος και όλους τους συμβολισμούς των ναζί, που ήδη είχαν καταλάβει την εξουσία, αλλά σκόνταψε και ηττήθηκε από την περιορισμένων δυνατοτήτων Ελβετία. Η γερμανική ήττα ήρθε λίγες μέρες αφότου η ανωτερότητα της αρίας φυλής είχε δεχτεί ένα ισχυρό χτύπημα στη Νέα Υόρκη, όπου ο μαύρος πυγμάχος Τζόε Λούις έκανε σκόνη τον Γερμανό πρωταθλητή Μαξ Σμέλινγκ.

Η Ιταλία, αντίθετα, επανέλαβε την πορεία του 1934. Στους ημιτελικούς οι Ατζούρι νίκησαν τη Βραζιλία. Την ιταλική νίκη έδωσε ένα αμφισβητούμενο πέναλτι, αλλά

οι διαμαρτυρίες των Βραζιλιάνων ήταν μάταιες. Όπως και το '34, δλοι οι διαιτητές ήταν Ευρωπαίοι.

Έπειτα ήρθε ο τελικός, στον οποίο η Ιταλία αγωνίστηκε εναντίον της Ουγγαρίας. Για τον Μουσολίνι ο θρίαμβος αυτός ήταν κρατική υπόθεση. Την παραμονή του αγώνα οι Ιταλοί ποδοσφαιριστές δέχτηκαν από τη Ρώμη ένα τηλεγράφημα τριών λέξεων, και έφερε την υπογραφή του ηγέτη του φασισμού: «Νίκη ή Θάνατος». Δε χρειάστηκε να πεθάνουν, γιατί η Ιταλία νίκησε με 4-2. Την επόμενη μέρα οι νικητές φόρεσαν στρατιωτικές στολές στην τελετή των επινικίων που οργάνωσε ο Ντούτσε.

Η εφημερίδα *Gazzeta dello Sport* εγκωμίασε την αποθέωση του φασιστικού αθλητισμού σε αυτή τη νίκη της φυλής. Λίγο πριν ο επίσημος ιταλικός Τύπος είχε γιορτάσει ως εξής την ήττα της βραζιλιάνικης ομάδας: «Χαιρετίζουμε τη νίκη της ιταλικής εξυπνάδας επί της βάρβαρης δύναμης των νέγρων».

Στο μεταξύ ο διεθνής Τύπος εξέλεξε τους καλύτερους παίκτες του τουρνουά. Μεταξύ αυτών ήταν δυο μαύροι, οι Βραζιλιάνοι Λεόνιντας και Ντομίγκος ντα Γκία. Ο Λεόνιντας ήταν επιπλέον πρώτος σκόρερ με οκτώ γκολ, ακολουθούμενος από τον Ούγγρο Τζένγκελερ, που πέτυχε επτά γκολ. Από τα γκολ του Λεόνιντας, το πιο όμορφο το πέτυχε εναντίον της Πολωνίας, χωρίς παπούτσι. Ο Λεόνιντας είχε χάσει το παπούτσι του στη λάσπη της περιοχής κάτω από καταρρακτώδη βροχή.

Ένα γκολ του Μεάτσα

Ταν στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '38. Στον ημιτελικό η Ιταλία και η Βραζιλία τα έπαιζαν όλα για όλα.

Ο Ιταλός επιθετικός Πιόλα κατέρρευσε ξαφνικά σαν κεραυνοβολημένος, και με το μοναδικό ζωντανό του δάχτυλο έδειξε τον Βραζιλιάνο αμυντικό Ντομίγκος ντα Γκία. Ο Ελβετός διαιτητής τον πίστεψε και σφύριξε πέναλτι. Και ενώ οι Βραζιλιάνοι ωρύονταν και ο Πιόλα σηκωνόταν και τίναζε τη σκόνη από πάνω του, ο Τζιουζέπε Μεάτσα τοποθέτησε την μπάλα στο σημείο της εκτέλεσης.

Ο Μεάτσα ήταν ο ωραίος της ομάδας. Μικροκαμωμένος, σφιχτοδεμένος και αγαπητός, εξαιρετικός εκτελεστής πέναλτι, σήκωνε το κεφάλι προκαλώντας τον τερματοφύλακα, δύνατος ο ταυρομάχος τον ταύρο πριν από το τελειωτικό χτύπημα. Και τα πόδια του, ευέλικτα και επιδέξια σαν χέρια, ποτέ δε λάθευναν. Άλλα ο Βάλτερ, ο Βραζιλιάνος τερματοφύλακας, ήταν ειδικός στην απόκρουση των πέναλτι και είχε εμπιστοσύνη στον εαυτό του.

Ο Μεάτσα πήρε φόρα και τη στιγμή που επρόκειτο να σουτάρει του έπεσε το παντελόνι. Οι θεατές έμειναν εμβρόντητοι, ο διαιτητής κόντεψε να καταπιεί τη σφυρίχτρα. Άλλα ο Μεάτσα, χωρίς να σταθεί, μάζεψε το παντελόνι του με το χέρι και νίκησε τον εξουδετερωμένο από τα γέλια τερματοφύλακα.

Ήταν το γκολ που έστειλε την Ιταλία στον τελικό.

Ο Λεόνιντας

Eίχε το μπόι, την ταχύτητα και την πονηριά ενός κουνουπιού. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '38 ένας Γάλλος δημοσιογράφος του περιοδικού *Match* τον παρουσίασε με έξι πόδια και εξέφρασε τη γνώμη ότι το να έχει κανείς τόσα πόδια ήταν σίγουρα αποτέλεσμα μαύρης μαγείας. Εγώ δεν ξέρω αν ο Γάλλος δημοσιογράφος είχε παρατηρήσει ότι, σαν να μην έφτανε αυτό, τα πολλά του πόδια μπορούσαν να μακρύνουν πολλά μέτρα, και διπλώνονταν και μπλέκονταν κατά διαβολικό τρόπο.

Ο Λεόνιντας ντα Σίλβα μπήκε στα γήπεδα τη μέρα που ο Άρτουρ Φρίντενραϊχ, σαραντάρης πια, αποσύρθηκε. Αυτός πήρε το σκήπτρο του γεροδάσκαλου. Σύντομα, το όνομά του ήταν μάρκα τσιγάρων και σοκολατών. Δεχόταν περισσότερα γράμματα από τους ηθοποιούς του κινηματογράφου: του ζητούσαν μια φωτογραφία, ένα αυτόγραφο ή μια πρόσληψη στο δημόσιο.

Ο Λεόνιντας πέτυχε πολλά γκολ, που ποτέ δεν κάθισε να τα μετρήσει. Μερικά τα πέτυχε ενώ βρισκόταν στον αέρα, με τα πόδια να περιστρέφονται, το κεφάλι κάτω και την πλάτη γυρισμένη στο τέρμα: ήταν πολύ επιδέξιος στις ακροβασίες του ανάποδου ψαλιδιού, το οποίο οι Βραζιλιάνοι αποκαλούν «ποδήλατο».

Τα γκολ του Λεδνιντας ήταν τόσο όμορφα, που ακόμα και ο νικημένος τερματοφύλακας πήγαινε να τον συγχαρεί.

Ο Ντομίνγκος

Στην Ανατολή είναι το τείχος της Κίνας. Στη Δύση ο Ντομίνγκος ντα Γκία. Δεν υπήρξε καλύτερος αμυντικός σε όλη την ιστορία του ποδοσφαίρου. Ο Ντομίνγκος υπήρξε πρωταθλητής σε τέσσερις πόλεις: Ρίο ντε Τζανέιρο, Σάο Πάολο, Μοντεβίδεο, Μπουένος Άιρες, και λατρεύτηκε και στις τέσσερις. Όταν έπαιζε αυτός, γέμιζαν τα γήπεδα.

Τα προηγούμενα χρόνια οι αμυντικοί γίνονταν κολλιτούδες στους επιτιθέμενους και έδιωχναν την μπάλα σαν να τους έκαιγε τα πόδια, κλοτσώντας την το ταχύτερο δυνατό στα ουράνια. Ο Ντομίνγκος, αντίθετα, άφηνε τον αντίπαλο να επιχειρήσει μια μάταιη επίθεση, του έκλεβε την μπάλα, και στη συνέχεια την έδιωχνε από την περιοχή με την ησυχία του. Άνθρωπος γαλήνιος, έκανε τα πάντα προσποιούμενος τον αδιάφορο. Απεχθανόταν την ταχύτητα. Έπαιζε σε αργή κίνηση, ήταν μάστορας της καθυστέρησης, λάτρης των αργών ρυθμών. Η τέχνη της ήρεμης εξόδου από την περιοχή, δημιουργούσε από την μπάλα χωρίς να τρέχει και χωρίς να επιδιώκει να τη διώξει από τα πόδια του, γιατί πονούσε αν έμενε μακριά της, ονομάστηκε «ντομινγκάδα».

Ο Ντομίνγκος κι εκείνη

Αυτή εδώ, η μπάλα, με βοήθησε πολύ. Αυτή αλλά «**Α**και οι αδελφές της, έτσι δεν είναι; Είναι μια οικογένεια στην οποία είμαι υποχρεωμένος. Αυτή ήταν το σημαντικότερο πράγμα στη ζωή μου. Γιατί χωρίς αυτή κανείς δεν παίζει. Άρχισα από το εργοστάσιο Μπανγκού. Δούλευα, δούλευα, μέχρι που συνάντησα τη φίλη μου. Μαζί της ευτύχησα.

Γνωρίζω τον κόσμο ολόκληρο, ταξίδεψα πολύ, γνώρισα πολλές γυναίκες. Και οι γυναίκες είναι δμορφες, έτσι δεν είναι;»

(Μαρτυρία στον Ρομπέρτο Μούρα)

Ένα γκολ του Ατίλιο

Συνέβη το 1939. Η Νασιονάλ του Μοντεβίδεο και η Σύμπολο Τζούνιορς ήταν ισόπαλες με 2-2, και ο αγώνας πλησίαζε προς το τέλος. Οι παίκτες της Νασιονάλ ήταν στην επίθεση· οι παίκτες της Σύμπολο είχαν κλειστεί στην άμυνα. Τότε ο Ατίλιο Γκαρσία δέχτηκε την μπάλα, αντιμετώπισε ένα δάσος από πόδια, βρήκε χώρο από δεξιά και επέλαυνε προς το τέρμα περνώντας αντιπάλους.

Ο Ατίλιο ήταν συνηθισμένος στα κλαδέματα. Αποτελούσαν ψωμοτύρι γι' αυτόν, τα πόδια του ήταν γεμάτα ουλές. Εκείνο το απόγευμα, στην προσπάθειά του να επιτύχει γκολ, δέχτηκε σκληρά μαρκαρίσματα από τους Ανχελέτι και Σουάρες, και πρόσφερε στον εαυτό του την πολυτέλεια να τους περάσει δυο φορές. Ο Βαλούσι του έσκισε τη φανέλα, τον τράβηξε από το χέρι και του έριξε μια κλοτσιά, και ο σωματώδης Ιμπάνιες έπεσε επάνω του από πίσω με όλη του τη φόρα, αλλά η μπάλα ήταν κομμάτι του κορμιού του Ατίλιο, και κανείς δεν μπορούσε να σταματήσει αυτόν το σίφουνα, που ανέτρεπε παίκτες σαν να ήταν χάρτινες κούκλες, μέχρι που στο τέλος άφησε την μπάλα και το τρομερό σουτ του τίναξε τα δίχτυα.

Ο αέρας βρώμαγε μπαρούτι. Οι παίκτες της Σύμπολο περικύκλωσαν το διαιτητή: απαιτούσαν να ακυρώσει το γκολ λόγω των φάουλ στα οποία αυτοί είχαν υποπέσει. Και καθώς ο διαιτητής δεν τους έδωσε σημασία, αποχώρησαν προσβεβλημένοι από το γήπεδο.

Το τέλειο φιλί θέλει να είναι μοναδικό

Πολλοί Αργεντινοί ορκίζονται με το χέρι στην καρδιά ότι ήταν ο Ένρικε Γκαροία, «ο Τσουέκο», το αριστερό εξτρέμ της Ρασίνγκ. Και εξίσου πολλοί Ουρουγουανοί ορκίζονται, φιλώντας σταυρό, ότι ήταν ο Πέδρο Λάγο, «ο Μουλαράς», επιθετικός της Πενιαρόλ. Ήταν είτε ο ένας είτε ο άλλος, είτε και οι δύο.

Εδώ και μισό αιώνα, ίσως παραπάνω, όταν ο Λάγο ή ο Γκαροία έβαζαν ένα τέλειο γκολ, από αυτά που αφήνουν αγάλματα τους αντιπάλους, είτε από τη λύσσα είτε από θαυμασμό, μάζευαν την μπάλα από τα δίχτυα, την έπαιρναν παραμάσχαλα και ξανάκαναν προς την αντίστροφη διεύθυνση τη διαδρομή τους, βήμα βήμα, σέρνοντας τα πόδια τους. Έτσι, σηκώνοντας σκόνη, έσβηναν τα ίχνη τους, για να μην μπορέσει κανείς να μιμηθεί τον τρόπο του παιχνιδιού τους.

Η μηχανή

Σ τις αρχές της δεκαετίας του '40 η Ρίβερ Πλέιτ συγκρότησε μια από τις καλύτερες ομάδες όλων των εποχών.

«Άλλοι μπαίνουν, άλλοι βγαίνουν, όλοι ανεβαίνουν, όλοι κατεβαίνουν», εξηγούσε ο Κάρλος Πεουσέγε, ένας από τους γεννήτορες αυτής της ομάδας. Σε συνεχή εναλλαγή, οι παίκτες άλλαζαν θέσεις μεταξύ τους, οι αμυντικοί επιτίθονταν, οι επιθετικοί αμύνονταν. «Στα χαρτιά και στο γήπεδο», έλεγε ο Πεουσέγε, «το σύστημά μας δεν είναι το παραδοσιακό 1-2-3-5. Είναι το 1-10».

Μολονότι όλοι τα έκαναν όλα, σε εκείνη τη Ρίβερ Πλέιτ διακρινόταν ιδιαίτερα η επιθετική της γραμμή. Οι Μουνιός, Μορένο, Πεδερνέρα, Λαμπρούνα και Λοουστάου έπαιξαν μαζί μόνο δεκαοκτώ αγώνες, αλλά έγραψαν ιστορία και αποτελούν ακόμα θέμα συζήτησης. Οι πέντε έπαιζαν στα τυφλά, συνεννοούνταν με σφυρίγματα: σφυρίζοντας άνοιγαν διαδρόμους στην αντίπαλη άμυνα, σφυρίζοντας ζητούσαν την μπάλα, που τους ακολουθούσε σαν σκυλάκι που δε χάνεται ποτέ.

Το κοινό ονόμασε «Μηχανή» αυτή τη θρυλική ομάδα για την ακρίβεια του παιχνιδιού της. Ήταν ένα αμφίσημο εγκώμιο. Οι παίκτες αυτοί δεν είχαν τίποτα κοινό με την ψυχρότητα μιας μηχανής. Απολάμβαναν το ποδόσφαιρο, και από την πολλή απόλαυση ξεχνούσαν να σουτάρουν στην αντίπαλη εστία. Πιο σωστοί ήταν οι οπαδοί όταν τους αποκαλούσαν «Ιππότες της αγωνίας», γιατί αυτοί οι γαμβοταυροί έλουζαν με κρύο ιδρώτα τους οπαδούς τους πριν τους προσφέρουν τη χαρά του γκολ.

Ο Μορένο

Τον αποκαλούσαν «Καβαλάρη» λόγω των χαρακτηριστικών του που τον έκαναν να θυμίζει γόη του μεξικανικού κινηματογράφου, αλλά αυτός ερχόταν από τις φτωχογειτονιές του Μπουένος Αΐρες. Ο Χοσέ Μανουέλ Μορένο, ο πιο αγαπητός από όλους τους παίκτες της «Μηχανής» της Ρίβερ Πλέιτ, διασκέδαζε προσποιούμενος. Τα πόδια του, σκέτοι πειρατές, τινάζονταν προς τα εδώ και έφευγαν από εκεί, το κεφάλι του, σκέτος ληστής, υποσχόταν ένα γκολ στη μια γωνιά του τέρματος και το έβαζε στην άλλη.

Όταν κάποιος αντίπαλος τον ξάπλωνε κάτω με μια κλοτσιά, ο Μορένο σηκωνόταν χωρίς διαμαρτυρίες και χωρίς να ζητήσει βοήθεια και, όσο σοβαρά τραυματισμένος και αν ήταν, συνέχιζε να παίζει. Ήταν περήφανος, καυχησιάρης και καργατζής, ικανός να πλακωθεί με όλους τους οπαδούς των αντιπάλων, αλλά επίσης και μ' αυτούς της ομάδας του, που τον λάτρευαν, αλλά είχαν την κακή συνήθεια να τον βρίζουν κάθε φορά που έχανε η Ρίβερ Πλέιτ.

Λάτρης των μιλόνγκα και της παρέας, άνθρωπος της νύχτας του Μπουένος Αΐρες, τον έβρισκε το χάραμα είτε

μπλεγμένο σε καβγάδες είτε ακουμπισμένο στον πάγκο ενός μπαρ:

— Το ταγκό, έλεγε, είναι καλύτερη προπόνηση: κρατάς το ρυθμό, τον αλλάζεις στη σπιγμή, κινείσαι παίρνοντας υπόψη τις σιλουέτες που σε γυροφέρνουν, γυμνάζεις τη μέση και τα πόδια.

Τις Κυριακές το μεσημέρι, πριν από τον αγώνα, καταβρόχθιζε μια γαβάθα κοτόσουπα και έπινε περισσότερο από ένα μπουκάλι κόκκινο κρασί. Οι διοικούντες τη Ρίβερ Πλέιτ απαίτησαν να κόψει τις κραιπάλες, διότι δεν αρμόζουν σε έναν επαγγελματία ποδοσφαιριστή. Αυτός έκανε δ,τι ήταν δυνατό. Δεν ξενύχτησε για μια ολόκληρη εβδομάδα, κατά τη διάρκειά της δεν έπινε τίποτε άλλο εκτός από γάλα και έπαιξε το χειρότερο παιχνίδι της ζωής του. Όταν ξανάρχισε τα παλιά, η ομάδα διέκοψε το συμβόλαιό του. Οι συμπαίκτες του έκαναν απεργία για να του συμπαρασταθούν, και η Ρίβερ Πλέιτ έπαιζε επί εννέα παιχνίδια με αναπληρωματικούς.

Ξενυχτιού εγκώμιο: ο Μορένο ήταν ένας από τους ποδοσφαιριστές με την πιο μακρά σταδιοδρομία στην ιστορία του ποδοσφαίρου. Έπαιξε επί είκοσι χρόνια στην πρώτη κατηγορία διαφόρων ομάδων της Αργεντινής, του Μεξικού, της Χιλής, της Ουρουγουάης και της Κολομβίας. Το 1946, όταν επέστρεψε από το Μεξικό, οι οπαδοί της Ρίβερ Πλέιτ, ξετρελαμένοι που ξανάβλεπαν τα χτυποκάρδια τους και την απέχθειά τους, δεν μπόρεσαν να συγκρατηθούν μέσα στο γήπεδο. Οι πιστοί του γκρέμισαν τα κιγκλιδώματα και μπήκαν στον αγωνιστικό χώρο, αυτός έβαλε τρία γκολ και οι οπαδοί της ομάδας τον πήραν στους ώμους τους. Το 1952 δέχτηκε μια σημαντική προσφορά από τη Νασιονάλ του Μοντεβίδεο, αλλά προτίμησε να πάει να παίξει σε μια άλλη ομάδα της Ουρουγου-

άης, την Ντεφενούρ, μια μικρή ομάδα, που του έδινε ελάχιστα. Άλλα εκεί έπαιζαν οι φίλοι του. Εκείνη τη χρονιά ο Μορένο έσωσε την Ντεφενούρ από τον υποβιβασμό.

Το 1961, ενώ είχε ήδη αποσυρθεί, ήταν τεχνικός της Μεντεγίν της Κολομβίας. Η Μεντεγίν έχανε από την Μπόκα Τζούνιορς της Αργεντινή, και οι παίκτες της δεν έβρισκαν διαδρόμους που θα τους επέτρεπαν να σκοράρουν. Τότε ο Μορένο, που ήταν κιόλας 45 χρόνων, γδύθηκε, μπήκε στο γήπεδο, έβαλε δυο γκολ και η Μεντεγίν κέρδισε.

Ο Πεδερέρα

Απέκρουσα ένα πέναλτι που πρόκειται να γράψει «*Ιστορία στη Λετίσια*», έγραφε σε ένα γράμμα του από την Κολομβία ένας νεαρός Αργεντινός. Όνομαζόταν Ερνέστο Γκεβάρα, και ακόμα δεν είχε γίνει ο Τσε. Το 1952 αναζητούσε την περιπέτεια ταξιδεύοντας στην Αμερική. Στις δύσκολες του Αμαζονίου, στη Λετίσια, έκανε τον προπονητή μιας ποδοσφαιρικής ομάδας. Το συνταξιδιώτη του ο Γκεβάρα τον αποκαλούσε «Πεδερέρα». Δεν υπήρχε καλύτερο εγκώμιο γι' αυτόν.

Ο Αδόλφο Πεδερέρα ήταν κατά το παρελθόν ο άξονας της «Μηχανής» της Ρίβερ Πλέιτ. Αυτός ο άνθρωπος-ορχήστρα κάλυπτε όλες τις θέσεις από τη μια άκρη της επιθετικής γραμμής στην άλλη. Οργάνωνε το παιχνίδι από πάσω, περνούσε μπαλίες από την τρύπα της βελόνας, άλλαζε ρυθμό, εξέπληγτε στους εκτελεστικούς ρόλους· μπροστά κεραυνοβολούσε τερματοφύλακες.

Η επιθυμία του για ποδόσφαιρο ήταν ακατανίκητη. Δεν ήθελε να τελειώνουν τα παιχνίδια. Όταν έπεφτε η νύχτα, οι υπάλληλοι του γηπέδου προσπαθούσαν, μάταια, να τον πείσουν να διακόψει την προπόνηση. Ήθελαν να τον αποσπάσουν από το ποδόσφαιρο, αλλά δεν μπορούσαν, γιατί ήταν το ποδόσφαιρο αυτό που αρνούνταν να τον αποχωριστεί.

Ένα γκολ του Σεβερίνο

Ταν στα 1943. Η Μπόκα Τζούνιορς έπαιζε εναντίον της Ρίβερ Πλέιτ, στο κλασικό ντέρμπι του αργεντίνικου ποδοσφαίρου.

Η Μπόκα έχανε με ένα γκολ, όταν ο διαιτητής καταλόγισε ένα φάουλ στα δρια της περιοχής της Ρίβερ. Ο Σόσα χτύπησε το φάουλ. Δε σούταρε προς το τέρμα: έκανε μια σέντρα ψάχνοντας το κεφάλι του Σεβερίνο Βαρέλα. Η μπαλιά ήταν πολύ πρωθημένη. Η άμυνα της Ρίβερ τη θεώρησε εύκολη, ο Σεβερίνο ήταν μακριά· αλλά ο έμπειρος επιθετικός απογειώθηκε και πετώντας βρέθηκε ανάμεσα στους αμυντικούς και με μια τρομερή κεφαλιά νίκησε τον τερματοφύλακα.

Οι οπαδοί των αποκαλούσαν «Φάντασμα», γιατί εμφανίζταν, πετώντας, απρόσκλητος μπροστά στο τέρμα. Όταν ο Σεβερίνο ήρθε, αρκετά μεγάλος σε ηλικία, στο Μπουένος Άιρες είχε ήδη δημιουργήσει φήμη στην ουρουγουανή Πενιαρόλ, με το ακατανίκητο πρόσωπο άτακτου παιδιού και το λευκό του σκούφο κολλημένο στο κρανίο του.

Στην Μπόκα έγινε διάσημος. Αλλά κάθε Κυριακή βράδυ, μετά τον αγώνα, ο Σεβερίνο έπαιρνε το πλοίο και γυρνούσε στο Μοντεβίδεο, στη γειτονιά του, στους φίλους του και στη δουλειά του στο εργοστάσιο.

Βόμβες

Ενώ ο πόλεμος συγκλόνιζε τον κόσμο, οι εφημερίδες του Ρίο ντε Τζανέιρο ανακοίνωσαν ένα βομβαρδισμό του Λονδίνου στο γήπεδο της Μπανγκού. Ήταν στα μέσα του 1943, στον αγώνα της τοπικής ομάδας εναντίον της Σάο Κριστοφάο, και οι οπαδοί της Μπανγκού είχαν ρίξει τέσσερις χιλιάδες πυροτεχνήματα. Επρόκειτο για το μεγαλύτερο βομβαρδισμό στην ιστορία του ποδοσφαίρου.

Όταν βγήκαν στο γήπεδο οι παίκτες της Μπανγκού και ξέσπασε εκείνο το αστραπόβροντο της μπαρούτης, ο προπονητής της Σάο Κριστοφάο απέσυρε τους παίκτες του στα αποδυτήρια και τους βούλωσε τα αυτιά με μπαμπάκι. Όσο διαρκούσε ο βομβαρδισμός, που κράτησε πολλή ώρα, το πάτωμα και οι τοίχοι των αποδυτηρίων έτρεμαν· έτρεμαν επίσης και οι παίκτες: όλοι τους καθισμένοι οκλαδόν, με το κεφάλι ανάμεσα στα χέρια, τα δόντια σφιγμένα και τα μάτια κλειστά, οι παίκτες αισθάνονταν ότι ήρθε και τους βρήκε ο παγκόσμιος πόλεμος. Στο γήπεδο βγήκαν τρέμοντας. Όποιος από αυτούς δεν είχε γίνει επιληπτικός έπασχε από ελονοσία. Ο ουρανός είχε γίνει μαύρος από την μπαρούτη. Και φυσικά η Μπανγκού κατήγαγε θρίαμβο.

Λίγο καιρό αργότερα επρόκειτο να γίνει ένα αγώνας μεταξύ των ομάδων του Ρίο ντε Τζανέιρο και του Σάο Πάολο. Για άλλη μια φορά υπήρξε πολεμικό κλίμα, και οι εφημερίδες ανακοίνωσαν μια επίθεση στο Περλ Χάρμπορ, μια πολιορκία του Λένινγκραντ και άλλες συμφορές. Οι παίκτες του Σάο Πάολο ήξεραν ότι στο Ρίο τους περίμενε ο χειρότερος θόρυβος που είχε υπάρξει ποτέ. Τότε ο προπονητής του Σάο Πάολο είχε μια πανέξυπνη

ιδέα: αντί να μείνουν οι παίκτες του κλειομένοι στα αποδυτήρια, να βγουν στο γήπεδο μαζί με τους παίκτες του Ρίο, ώστε ο βομβαρδισμός, αντί να τους τρομάξει, να τους καλωσορίσει.

Έτοι και έγινε, αλλά το Σάο Πάολο έχασε με 6-1.

Ο άνθρωπος που μετέτρεψε το σίδερο σε άνεμο

Ο Εντουάρντο Τσιγίδα ήταν τερματοφύλακας της Ρεάλ Σοσιεδάδ, στο Σαν Σεμπαστιάν, στη χώρα των Βάσκων. Λεπτός, ψηλός, είχε έναν ιδιαίτερο τρόπο να αποκρούει, και ήδη η Μπαρτσελόνα και η Ρεάλ Μαδρίτης τον είχαν βάλει στο μάτι. Οι ειδικοί έλεγαν ότι ο νεαρός αυτός έμελλε να διαδεχτεί τον Θαμόρα.

Αλλά το πεπρωμένο είχε άλλα σχέδια. Το 1943 ένας αντίπαλος επιθετικός, που για την ιστορία ονομαζόταν Σανιούδο, του προκάλεσε ρήξη μηνίσκων και συνδέσμων. Μετά από πέντε εγχειρήσεις στο γόνατο, ο Τσιγίδα είπε αντίο στο ποδόσφαιρο και δε βρήκε άλλη παρηγοριά από το να γίνει γλύπτης.

Έτοι, γεννήθηκε ένας από τους μεγάλους καλλιτέχνες του αιώνα μας. Ο Τσιγίδα δουλεύει με βαριά υλικά, από αυτά που βουλιάζουν στη γη, αλλά τα δυνατά του χέρια εκτοξεύουν στον αέρα το σίδερο και το μπετόν, τα οποία, ιπτάμενα, ανακαλύπτουν άλλους χώρους και δημιουργούν άλλες διαστάσεις. Άλλοτε, παίζοντας ποδόσφαιρο, έκανε το ίδιο πράγμα.

Μια θεραπεία κοινωνικοποίησης

Ο Ενρίκε Πιτσόν Ριβιέρ πέρασε όλη του τη ζωή διεισδύοντας στα μυστήρια της ανθρώπινης θλίψης και βοηθώντας να σπάσουν τα τείχη της έλλειψης επικοινωνίας.

Στο ποδόσφαιρο βρήκε έναν αποτελεσματικό σύμμαχο. Εκεί, στη δεκαετία του '40, ο Πιτσόν Ριβιέρ συγκρότησε μια ποδοσφαιρική ομάδα με τους ασθενείς του στο ψυχιατρείο. Οι τρελοί, ανίκητοι στα γήπεδα των αργεντίνικων ακτών, υποβάλλονταν, παίζοντας, στην καλύτερη θεραπεία κοινωνικοποίησης.

— *Η στρατηγική της ποδοσφαιρικής ομάδας είναι προτεραιότητα για μένα, έλεγε ο ψυχίατρος, που ήταν επίσης ο προπονητής και σκόρερ της ομάδας.*

Μισό αιώνα αργότερα, τα αστικά πλάσματα είμαστε όλοι, περισσότερο ή λιγότερο, τρελοί, μολονότι ζούμε όλοι, λόγω έλλειψης χώρου, έξω από το τρελοκομείο. Στερημένοι του ζωτικού μας χώρου από τα αυτοκίνητα, στριμωγμένοι από τη βία, καταδικασμένοι να υποστούμε τη ρήξη των σχέσεων, συσσωρευόμαστε ολοένα περισσότεροι, αλλά είμαστε ολοένα περισσότερο μόνοι και έχουμε όλο και λιγότερο χώρο για να συναντιόμαστε και λιγότερο χρόνο για να επιδιώξουμε μια συνάντηση.

Στο ποδόσφαιρο, όπως και σε καθετί άλλο, οι καταναλωτές είναι πολύ περισσότεροι από τους δημιουργούς. Το τοιμέντο έχει σκεπάσει τις αλάνες, στις οποίες οποιοσδήποτε μπορούσε να στήσει ένα υποτυπώδες γήπεδο οποιαδήποτε στιγμή, και η δουλειά έχει καταβροχθίσει το χρόνο το διαθέσιμο για παιχνίδι. Η πλειονότητα των ανθρώ-

πων δεν παίζει, αλλά βλέπει άλλους να παίζουν από την τηλεόραση ή από τις κερκίδες, που είναι όλο και πιο απομακρυσμένες από τον αγωνιστικό χώρο. Το ποδόσφαιρο έχει εξελιχθεί, όπως και το καρναβάλι, σε μαζικό θέαμα. Άλλα, όπως στο καρναβάλι υπάρχουν κάποιοι που βγαίνουν και χορεύουν στο δρόμο και δεν τους φτάνει να παρακολουθούν τους καλλιτέχνες να χορεύουν και να τραγουδούν, έτσι και στο ποδόσφαιρο δε λείπουν οι θεατές που πότε πότε μετατρέπονται σε πρωταγωνιστές, και δεν αρκούνται να κοιτάζουν και να θαυμάζουν τους επαγγελματίες ποδοσφαιριστές για προσωπική τους απόλαυση. Και δεν είναι μόνο τα παιδιά. Όσο μακριά και αν είναι τα διαθέσιμα γήπεδα, οι παρέες της γειτονιάς, του εργοστασίου ή της σχολής φροντίζουν, περισσότερο ή λιγότερο συχνά, να διασκεδάζουν με την μπάλα μέχρι να εξαντληθούν, και τότε, νικητές και νικημένοι, πίνουν παρέα, καπνίζουν, τρωγοπίνουν μαζί – χαρές απαγορευμένες σε έναν επαγγελματία αθλητή.

Μερικές φορές συμμετέχουν και γυναίκες, και βάζουν τα δικά τους γκολ, μολονότι η ανδροκρατική παράδοση τις κρατάει μακριά από αυτές τις γιορτές επικοινωνίας.

Ένα γκολ του Μαρτίνο

Συνέβη το 1946. Η Νασιονάλ του Μοντεβίδεο κέρδιζε την αργεντίνικη Σαν Λορένο και προσάρμοζε την άμυνά της στην αντιμετώπιση των απειλών που ονομάζονταν Ρενέ Ποντόνι και Ρινάλντο Μαρτίνο. Οι παίκτες αυτοί είχαν αποκτήσει τη φήμη ότι μιλούσαν με την μπάλα και είχαν την κακή συνήθεια να βάζουν γκολ.

Ο Μαρτίνο έφτασε στη γραμμή της μεγάλης περιοχής. Εκεί ετοιμάστηκε να δώσει την μπάλα. Έδειχνε να έχει όλο τον καιρό δικό του. Ξαφνικά ο Ποντόνι πετάχτηκε σαν αστραπή στο δεξί άκρο της επίθεσης. Ο Μαρτίνο σταμάτησε και τον κοίταξε. Τότε όλοι οι αμυντικοί της Νασιονάλ έπεσαν επάνω στον Ποντόνι και, ενώ τα κυνηγόσκυλα κυνηγούσαν το λαγό, ο Μαρτίνο μπήκε στην περιοχή σαν κύριος, απέφυγε τον αμυντικό που είχε απομείνει και κεραυνοβόλησε τον τερματοφύλακα.

Το γκολ χρεώθηκε στον Μαρτίνο, αλλά ήταν και του Ποντόνι, που κατόρθωσε να ξεγελάσει την άμυνα.

Ένα γκολ του Ελένο

Συνέβη το 1947. Έπαιζαν η Μποταφόγκο με τη Φλαμένγκο στο Ρίο ντε Τζανέιρο. Ο Ελένο ντε Φρέιτας, επιθετικός της Μποταφόγκο, έβαλε ένα γκολ με το στήθος.

Ο Ελένο είχε την πλάτη του γυρισμένη στο τέρμα. Η μπάλα του ήρθε από ψηλά. Τη σταμάτησε με το στήθος και γύρισε χωρίς να την αφήσει να πέσει. Κάνοντας το κορμί του τόξο και έχοντας την μπάλα στο στήθος αντιμετώπισε την κατάσταση. Ανάμεσα στο τέρμα και σ' αυτόν ήταν πλήθος κόσμου. Στην περιοχή της Φλαμένγκο υπήρχαν περισσότερος κόσμος απ' δ, τι σε όλη τη Βραζιλία. Αν η μπάλα έπεφτε στο έδαφος ήταν χαμένη. Τότε ο Ελένο άρχισε να βαδίζει, με το κορμί του καμάρα προς τα πίσω και την μπάλα στο στήθος, διέσχισε ήσυχα τις εχθρικές γραμμές. Ουδείς μπορούσε να του την πάρει χωρίς να υποπέσει σε φάουλ, και τέτοιο φάουλ μέσα στην περιοχή θα ήταν πέναλτι. Όταν έφτασε μπροστά στο τέρμα, ο Ελένο δρθώσε το κορμί του. Η μπάλα γλίστρησε στα πόδια του. Τότε σούταρε.

Ο Ελένο ντε Φρέιτας είχε χαρακτηριστικά τσιγγάνου, πρόσωπο Ροδόλφο Βαλεντίνο και διάθεση λυσσασμένου σκύλου. Στα γήπεδα διακρινόταν ιδιαίτερα.

Μια νύχτα έχασε όλα του τα χρήματα στο καζίνο. Μια άλλη έχασε, ένας θεός ξέρει πού, κάθε διάθεση για ζωή. Και πέθανε, παραληρώντας, σ' ένα φτωχοκομείο.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '50

Εκείνη την εποχή γεννιόταν η έγχρωμη τηλεόραση, οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές έκαναν χίλιες αθροίσεις το δευτερόλεπτο, η Μέριλιν Μονρόε θριάμβευε στο Χόλιγουντ. Μια ταινία του Μπουνιουέλ, «Οι Ξεχασμένοι», βραβευόταν στις Κάννες. Το αυτοκίνητο του Φάντζιο θριάμβευε στη Γαλλία. Ο Μπέρτραν Ράσελ έπαιρνε το Βραβείο Νόμπελ. Ο Πάμπλο Νερούντα δημοσίευε το *Γενικό Άσμα* και εκδίδονταν οι πρώτες εκδόσεις της *Σύντομης ζωής* του Ονέτι και του *Λαβύρινθου* της μοναξιάς του Οκτάβιο Πας.

Ο Αλμπίσου Κάμπος, που είχε αγωνιστεί επί χρόνια για την ανεξαρτησία του Πουέρτο Ρίκο, είχε καταδικαστεί στις ΗΠΑ σε εβδομήντα εννέα χρόνια φυλακή. Ένας καταδότης παρέδιδε τον Σαλβατόρε Τζουλιάνο, το θρυλικό ληστή της νότιας Ιταλίας, που έπεφτε γαζωμένος από τις σφαίρες της αστυνομίας. Στην Κίνα η κυβέρνηση του Μάο Τσε Τουνγκ έκανε τα πρώτα της βήματα, απαγορεύοντας την πολυγαμία και το εμπόριο των παιδιών. Οι αμερικανικές στρατιωτικές δυνάμεις υπό τη σημαία του ΟΗΕ περνούσαν την Κορέα διά πυρός και σιδήρου, ενώ οι ποδοσφαιριστές, μετά τη μακρά παρένθεση του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, κατέφθαναν στο Ρίο ντε Τζανέιρο για το 4ο Παγκόσμιο Κύπελλο.

Επτά αμερικανικές και έξι ευρωπαϊκές χώρες, που μόλις είχαν αρχίσει να γιατρεύουν τις πληγές του πολέμου, συμμετείχαν στο Κύπελλο του '50 στη Βραζιλία. Η FIFA απαγόρεψε στη Γερμανία να συμμετάσχει. Για πρώτη φορά συμμετείχε σε Παγκόσμιο Κύπελλο η Αγγλία. Μέχρι τότε οι Άγγλοι δεν είχαν πιστέψει ότι τέτοιες αντιπαραθέσεις άξιζαν τον κόπο. Η αγγλική ομάδα έχασε από αυτή των ΗΠΑ, δύο απίστευτο και αν φαίνεται, και το γκολ της βορειοαμερικανικής νίκης δεν ήταν έργο του στρατηγού Τζορτζ Ουάσιγκτον αλλά του κεντροεπιθετικού Αϊτινού και μαύρου Λάρι Γκέιτζενς.

Στον τελικό στο Μαρακανά έπαιξαν η Βραζιλία εναντίον της Ουρουγουάης. Οι γηπεδούχοι εγκαινίαζαν το μεγαλύτερο στάδιο του κόσμου. Η Βραζιλία ήταν βέβαιη νικήτρια, ο τελικός ήταν μια γιορτή. Οι Βραζιλιάνοι ποδοσφαιριστές, που είχαν συντρίψει όλους τους αντιπάλους τους, είχαν λάβει ως δώρο, την παραμονή του αγώνα, χρυσά ρολόγια, που στο πίσω μέρος τους έγραφαν: «Για τους παγκόσμιους πρωταθλητές». Οι πρώτες σελίδες των εφημερίδων είχαν τυπωθεί εκ των προτέρων, το τεράστιο άρμα καρναβαλιού, που επρόκειτο να είναι επικεφαλής των εορταστικών εκδηλώσεων, ήταν έτοιμο και είχαν ήδη πουληθεί μισό εκατομμύριο μπλουζάκια με μεγάλες επιγραφές που γιόρταζαν τη βέβαιη νίκη.

Όταν ο Βραζιλιάνος Φριάσσα πέτυχε το πρώτο γκολ, μια βροντή από διακόσιες χιλιάδες κραυγές και πολλά πυροτεχνήματα συγκλόνισαν το μνημειώδες γήπεδο. Άλλα αργότερα ο Σκιαφίνο πέτυχε το γκολ της ισοφάρισης και μια διαγώνια μπαλιά του Γκίχια έγραψε το 2-1. Όταν μπήκε το γκολ του Γκίχια, βαθιά σιγή έπεσε στο Μαρακανά, η τρομερότερη σιγή της ιστορίας του ποδοσφαίρου, και ο Άρι Μπαρδοο, ο μουσικοσυνθέτης της

«Aquarela do Brasil», που αναμειέδιδε τον αγώνα σε όλη τη χώρα, αποφάσισε να εγκαταλείψει για πάντα τη θέση του οπίκερ αγώνων ποδοσφαίρου.

Μετά το σφύριγμα της λήξης, οι Βραζιλιάνοι σχολιαστές χαρακτήρισαν την ήττα ως τη «χειρότερη τραγωδία της ιστορίας της Βραζιλίας». Ο Ζιλ Ριμέ περιφερόταν στο γήπεδο, χαμένος, με το κύπελλο που έφερε το δνομά του παραμάσχαλα:

– Βρέθηκα μόνος, με το κύπελλο στα χέρια, χωρίς να ξέρω να κάνω. Τελικά ανακάλυψα τον αρχηγό της Ουρουγουάης και του το απένειμα σχεδόν στα κρυψά. Του έσφιξα το χέρι χωρίς να πω λέξη.

Στην τσέπη ο Ριμέ είχε το λόγο που είχε γράψει προς τιμή της πρωταθλήτριας Βραζιλίας.

Η Ουρουγουάη είχε κερδίσει καθαρά. Οι παίκτες της υπέπεσαν σε έντεκα φάουλ έναντι είκοσι ενός των Βραζιλιάνων.

Την τρίτη θέση κατέλαβε η Σουηδία. Την τέταρτη η Ισπανία. Ο Βραζιλιάνος Αντεμίρ ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ με εννέα γκολ, ακολουθούμενος από τον Ουρουγουανό Σκιαφίνο με έξι και τον Ισπανό Θάρα με πέντε.

Ο Ομπντούλιο

Τμουν πιτσιρικάς και ποδοσφαιριστής, και, όπως
όλοι οι Ουρουγουανοί, ήμουν κρεμασμένος από
το ραδιόφωνο και άκουγα τον τελικό του Παγκοσμίου
Κυπέλλου. Όταν η φωνή του Κάρλος Σολέ μού έφερε το
θλιβερό νέο του βραζιλιάνικου γκολ, τα μούτρα μου
έφτασαν μέχρι το πάτωμα. Τότε κατέφυγα στο δυνατότε-
ρο από τους φίλους μου. Υποσχέθηκα στο Θεό ένα πλή-
θος θυσιών αν, σε αντάλλαγμα, εμφανιζόταν στο Μαρα-
κανά και άλλαζε τη ροή του παιχνιδιού.

Ποτέ δεν κατόρθωσα να θυμηθώ τα δσα είχα υποσχεθεί
και, γι' αυτό, ποτέ δεν μπόρεσα να τηρήσω τις υποσχέ-
σεις μου. Επιπλέον η νίκη της Ουρουγουάης, ενώπιον του
μεγαλύτερου πλήθους που παρακολούθησε ποτέ έναν
ποδοσφαιρικό αγώνα, ήταν αναμφισβήτητα ένα θαύμα,
αλλά το θαύμα αυτό ήταν μάλλον έργο ενός θνητού με
σάρκα και οστά που άκουγε στο όνομα Ομπντούλιο Βα-
ρέλα. Ο Ομπντούλιο είχε παγώσει το παιχνίδι, όταν είχα-
με δεχτεί τη χιονοστιβάδα, και στη συνέχεια πήρε στους
ώμους του όλη την ομάδα και την οδήγησε με σίγουρο
χέρι στη θύελλα.

Στο τέλος εκείνης της ημέρας οι δημοσιογράφοι στρίμω-
ξαν τον ήρωα. Και αυτός δε χτύπησε το στήθος του για
να διακηρύξει ότι είμαστε οι καλύτεροι και ότι δεν υπάρ-
χει κανείς που να μπορεί να τα βάλει με την ουρουγουά-
νικη δύναμη:

— Ήταν θέμα τύχης, μουρμούρισε ο Ομπντούλιο κουνώ-
ντας το κεφάλι.

Πέρασε εκείνη τη νύχτα πίνοντας μπίρα αγκαλιά με τους

νικημένους στους πάγκους των μπαρ του Ρίο ντε Τζανέιρο. Οι Βραζιλιάνοι έκλαιγαν. Κανείς δεν τον αναγνώρισε. Την επόμενη μέρα, στο αεροδρόμιο του Μοντεβίδεο, όπου το όνομά του έλαμπε σε μια τεράστια φωτεινή επιγραφή, διέφυγε του πλήθους που τον περίμενε. Μέσα στη γενική ευφορία, το έσκασε μεταμφιεσμένος σε Χάμφρεϊ Μπόγκαρτ, με το καπέλο του κατεβασμένο μέχρι τη μύτη και ένα αδιάβροχο με σηκωμένους γιακάδες.

Σε ανταμοιβή του κατορθώματος, η ηγεσία του ουρουγουανικού ποδοσφαιρού απένειμε στον εαυτό της χρυσά μετάλλια. Στους παίκτες απένειμαν ασημένια μετάλλια και τους έδωσαν και λίγα χρήματα. Το πριμ που εισέπραξε ο Ομπντούλιο ήταν αρκετό για να αγοράσει μια Φορντ του 1931, που του την έκλεψαν σε μια βδομάδα.

Ο Μπαρμπόσα

Κατά την εκλογή του καλύτερου τερματοφύλακα του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '50, οι δημοσιογράφοι εξέλεξαν ομόφωνα τον Βραζιλιάνο Μοασίρ Μπαρμπόσα. Ο Μπαρμπόσα ήταν επίσης, χωρίς καμιά αμφιβολία, ο καλύτερος τερματοφύλακας της χώρας του, με πόδια σαν ελατήρια, άνθρωπος γαλήνιος και σίγουρος, που ενέπνεε εμπιστοσύνη στην ομάδα, και συνέχισε να είναι ο καλύτερος για πολλά χρόνια, μέχρι που αποσύρθηκε από τα γήπεδα σε ηλικία άνω των σαράντα χρόνων. Όλα αυτά τα χρόνια ο Μπαρμπόσα απέτρεψε πολλά γκολ, άγνωστο πόσα, χωρίς να τραυματίσει ποτέ αντίπαλο επιθετικό.

Αλλά σ' εκείνο τον τελικό του '50, ο Ουρουγουανός επιθετικός Γκίχια τον αιφνιδίασε με ένα εύστοχο σουτ από τη δεξιά γωνία της περιοχής. Ο Μπαρμπόσα, που είχε βγει από την εστία του, έκανε ένα άλμα προς τα πίσω, άγγιξε την μπάλα και έπεσε. Όταν σηκώθηκε, βέβαιος ότι είχε αλλάξει την πορεία της μπάλας, την είδε στο βάθος του τέρματός του. Και αυτό ήταν το γκολ που άφησε άφωνο το Μαρακανά και έδωσε το κύπελλο στην Ουρουγουάη.

Πέρασαν τα χρόνια, αλλά τον Μπαρμπόσα ποτέ δεν τον συγχώρεσαν. Το 1993, κατά την προκριματική φάση του Παγκοσμίου Κυπέλλου των ΗΠΑ, θέλησε να ενθαρρύνει

τους παίκτες της εθνικής Βραζιλίας. Ήγε να τους επισκεφθεί στη συγκέντρωσή τους, αλλά οι αρχές του απαγόρεψαν την είσοδο. Την εποχή εκείνη ζούσε φιλοξενούμενος στο σπίτι μιας κουνιάδας του με μοναδικό εισόδημα μια σύνταξη πείνας. Ο Μπαρμπόσα έκανε το ακόλουθο σχόλιο:

– *Στη Βραζιλία η εσχάτη των ποινών για ένα έγκλημα είναι τριάντα χρόνια κάθειρξη. Ήλε 43 χρόνια που τιμωρούμαι για ένα έγκλημα που δε διέπραξα.*

Ένα γκολ του Θάρα

Ταν στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '50. Η Ισπανία σφυροκοπούσε την Αγγλία, που επιχειρούσε μόναχα μακρινά σουτ.

Ο Γκαΐνθα, το εξτρέμ, έκανε μια ταχύτατη κούρσα από τα αριστερά, απέφυγε τη μισή άμυνα και έκανε μια σέντρα προς την αγγλική εστία. Ο αμυντικός Ράμσεϊ κατόρθωσε να την κοντράρει με γυρισμένη την πλάτη, όταν ο Θάρα πρόλαβε και έστειλε την μπάλα στα δίχτυα, δίπλα στο αριστερό δοκάρι.

Ο Τέλμο Θάρα, πρώτος σκόρερ της Ισπανίας σε έξι πρωταθλήματα, διάδοχος του ταυρομάχου Μανολέτε στη θέση του εκλεκτού της καρδιάς του λαού, έπαιζε με τρία πόδια. Το τρίτο του πόδι ήταν το τρομερό του κεφάλι. Με κεφαλιές έβαλε τα πιο σπουδαία γκολ του. Αυτό το νικητήριο γκολ δεν το έβαλε με κεφαλιά ο Θάρα, αλλά το πανηγύρισε σφίγγοντας ανάμεσα στα χέρια του το εικονισματάκι της Παρθένου, που είχε κρεμασμένο στο στήθος του.

Ο ανώτατος ηγέτης του ισπανικού ποδοσφαίρου, ο Αρμάντο Μουνιόθ Καλέρο, που είχε συμμετάσχει στη ναζιστική εισβολή στη ρωσική γη, έστειλε με ασύρματο το ακόλουθο μήνυμα στο στρατάρχη Φράνκο:

– Εξοχότατε, νικήσαμε τη δολία Αλβιόνα.

Ήταν η εκδίκηση για την καταστροφή της Ανίκητης Αρμάδας, που είχε νικηθεί το 1588 στα στενά της Μάγχης.

Ο Μουνιόθ Καλέρο αφιέρωσε τον αγώνα αυτό στον «κα-

λύτερο ηγέτη του κόσμου». Δεν αφιέρωσε οε κανέναν τον επόμενο αγώνα, στον οποίο η Ισπανία ήρθε αντιμέτωπη με τη Βραζιλία και δέχτηκε έξι γκολ.

Ένα γκολ του Ζιζίνιο

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '50. Στον αγώνα εναντίον της Γιουγκοσλαβίας ο Ζιζίνιο πέτυχε ένα γκολ οε δυο αντίτυπα.

Ο άρχοντας αυτός της ομορφιάς του ποδοσφαιρού είχε πετύχει ένα καθαρό γκολ και ο διαιτητής το ακύρωσε άδικα. Τότε αυτός το επανέλαβε επακριβώς, βήμα βήμα. Ο Ζιζίνιο μπήκε στην περιοχή από το ίδιο σημείο, απέφυγε τον ίδιο Γιουγκοσλάβο αμυντικό με την ίδια χάρη, ξεφεύγοντας από τα αριστερά, όπως είχε κάνει πριν, και έστειλε την μπάλα στην ίδια ακριβώς γωνιά του τέρματος. Ύστερα την κλότσησε με οργή πολλές φορές πάνω στα δίχτυα.

Ο διαιτητής κατάλαβε ότι ο Ζιζίνιο ήταν ικανός να επαναλάβει εκείνο το γκολ δέκα φορές και υποχρεώθηκε να το καταλογίσει.

Οι διασκεδαστές

Ο Χούλιο Πέρες, ένας από τους Ουρουγουανούς παγκόσμιους πρωταθλητές του '50, με ξετρέλαινε όταν ήμουν παιδί. Τον αποκαλούσαν «Τρελοπόδαρο» γιατί το κορμί του διαλυόταν στον αέρα και οι αντίπαλοι έτριβαν τα μάτια τους. Δεν μπορούσαν να πιστέψουν ότι τα πόδια πετιόνταν από τη μια μεριά και το υπόλοιπο κορμί, μακριά τους, από την άλλη. Αφού απέφευγε κάμποσους αντιπάλους με τα τρελά του οχτάρια, ο Χούλιο Πέρες επέστρεφε πίσω για να επαναλάβει το παιχνίδι του. Οι οπαδοί λατρεύαμε αυτόν το γλεντοκόπο των γηπέδων και χάρη σ' αυτόν απελευθερώναμε το γέλιο μας και ό,τι άλλο ήταν καταπιεσμένο.

Λίγα χρόνια αργότερα, είχα την τύχη να δω τον Βραζιλιάνο Γκαρίντσα, ο οποίος επίσης έκανε αστεία με τα πόδια του και μερικές φορές, όταν ήταν ήδη κοντά στην κορύφωση, γυρνούσε πίσω για να παρατείνει την απόλαυσή του.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '54

Από το μαγικό χέρι του Φελίνι γεννιόταν η Τζελοομίνα και ο Ζαμπανό, και χαζολογούσαν χωρίς βιασύνη στην ταινία «La strada», ενώ ο Φάντζιο, κινούμενος με ιλιγγιώδη ταχύτητα, ανακηρυξσόταν παγκόσμιος πρωταθλητής του αυτοκινήτου για δεύτερη φορά. Ο Γιόνας Σαλκ ετοίμαζε το εμβόλιο κατά της πολιομυελίτιδας. Στον Ειρηνικό γινόταν η πρώτη δοκιμή υδρογονικής βόμβας. Στο Βιετνάμ ο στρατηγός Γκιαπ πετύχαινε καθοριστική νίκη επί του γαλλικού στρατού, στην τρομερή μάχη του Ντιεν Μπιεν Φου. Στην Αλγερία, επίσης γαλλική αποικία, άρχιζε ο πόλεμος της ανεξαρτησίας.

Ο στρατηγός Στρέσονερ εκλεγόταν πρόεδρος της Παραγουάης μετά από σκληρό προεκλογικό αγώνα χωρίς αντίπαλο. Στη Βραζιλία έσφιγγε ο κλοιός των στρατιωτικών και των επιχειρηματιών, των όπλων και του χρήματος στον πρόεδρο Τζετούλιο Βάργκας, ο οποίος λίγο αργότερα επρόκειτο να βάλει τέρμα στη ζωή του με μια σφαίρα στην καρδιά. Αμερικανικά αεροπλάνα, με τις ευλογίες του Οργανισμού Αμερικανικών Κρατών, βομβάρδιζαν τη Γουατεμάλα, και ένας στρατός μισθοφόρων έκανε εισβο-

λές από βορρά, κατέσφαζε και νικούσε. Ενώ στην Ελβετία οι εθνικοί ύμνοι δεκαέξι χωρών εγκαινίαζαν το 5ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου, στη Γουατεμάλα οι νικητές τραγουδούσαν τον εθνικό ύμνο των ΗΠΑ, γιορτάζοντας την ανατροπή του προέδρου Άρμπενς, η μαρξιστική λενινιστική ιδεολογία του οποίου ήταν αναμφισβήτητη, καθόσον είχε τολμήσει να αμφισβητήσει την United Fruit.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '54 συμμετείχαν έντεκα ευρωπαϊκές ομάδες, τρεις αμερικανικές, η Τουρκία και η Νότια Κορέα. Η Βραζιλία εγκαινίασε την κίτρινη φανέλα με τον πράσινο λαιμό, διότι η προηγούμενη λευκή φανέλα είχε φέρει κακοτυχία στο Μαρακανά. Άλλα το καναρινί δεν είχε άμεσο αποτέλεσμα: η Βραζιλία ήττήθηκε από την Ουγγαρία σε ένα σκληρό αγώνα, και δεν έφτασε ούτε μέχρι τους ημιτελικούς. Η βραζιλιάνικη αντιπροσωπεία στη συνέχεια κατήγγειλε στη FIFA το διαιτητή του αγώνα, ότι είχε συμπεριφερθεί ως πράκτωρ του διεθνούς κομμουνισμού εναντίον του χριστιανικού δυτικού πολιτισμού.

Η Ουγγαρία ήταν το μεγάλο φαθορί αυτού του Κυπέλλου. Η σαρωτική ομάδα των Πούσκας, Κότσις και Χιντεγκούτι ήταν επί τέσσερα χρόνια ανίκητη, και λίγο πριν από το Παγκόσμιο Κύπελλο είχε νικήσει την Αγγλία με 7-1. Άλλα το πρόγραμμα του Κυπέλλου αυτού ήταν εξαντλητικό. Μετά τη σκληρή αναμέτρηση με τους Βραζιλιάνους, οι Ούγγροι έβαλαν σε δοκιμασία τις δυνάμεις τους με τους Ουρουγουανούς. Η Ουγγαρία και η Ουρουγουάη έδωσαν έναν αγώνα ζωής και θανάτου και εξαντλησαν τις δυνάμεις τους, μέχρι που στην παράταση δυο γκολ του Κότσις έκριναν το παιχνίδι.

Στον τελικό η Ουγγαρία αντιμετώπισε τη Δυτική Γερμανία. Οι Ούγγροι είχαν ουντρίψει τους Γερμανούς στην πρώτη φάση των αγώνων με 8-3, σε έναν αγώνα που τραυματίστηκε σοβαρά ο αρχηγός της ουγγρικής ομάδας Πούσκας. Ο Πούσκας επανεμφανίστηκε στον τελικό, παίζοντας με δυνατούς πόνους στο πόδι, επικεφαλής μιας υπέροχης αλλά εξαντλημένης ομάδας. Η Ουγγαρία, που προηγήθηκε με 2-0, έχασε τελικά με 3-2, και η Δυτική Γερμανία κατέκτησε τον πρώτο της παγκόσμιο τίτλο. Η Αυστρία κατέλαβε την τρίτη θέση και η Ουρουγουάη την τέταρτη.

Πρώτος σκόρερ του Παγκοσμίου Κυπέλλου αναδείχθηκε ο Ούγγρος Κότσις με έντεκα γκολ, ακολουθούμενος από τον Γερμανό Μόρλοκ με οκτώ και τον Αυστριακό Προμποτ με έξι. Από τα έντεκα γκολ του Κότσις το ωραιότερο ήταν εκείνο που έβαλε εναντίον της Βραζιλίας. Ο Κότσις εκτινάχθηκε σαν αεροπλάνο, πέταξε για λίγο και σκόραρε με κεφαλιά στη γωνία.

Ένα γκολ του Ραν

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '54. Το φαβορί, η Ουγγαρία, έπαιζε στον τελικό εναντίον της Δυτικής Γερμανίας.

Έμεναν έξι λεπτά για να τελειώσει ο αγώνας και το σκορ ήταν ισόπαλο 2-2, όταν ο σωματώδης Γερμανός επιθετικός Χέλμουτ Ραν κέρδισε μια τυφλή απόκρουση της ουγγρικής άμυνας στο ημικύκλιο της μεγάλης περιοχής. Ο Ραν απέφυγε τον Λάντος και έκανε ένα αριστερό σουτ, που καρφώθηκε στα δίχτυα, περνώντας δίπλα από το δεξί κάθετο δοκάρι του Γκρόσιτς.

Ο Χέριμπερτ Τζίμερμαν, ο δημοφιλέστερος σπίκερ στη Γερμανία, πανηγύρισε αυτό το γκολ με λατινοαμερικανικό πάθος:

-Τοoooooooooooootttttttttt!!!

Ήταν το πρώτο Παγκόσμιο Κύπελλο στο οποίο είχε επιτραπεί στη Γερμανία να συμμετάσχει, και ο γερμανικός λαός αισθάνθηκε ότι είχε και πάλι δικαίωμα ύπαρξης. Αυτή η κραυγή του γκολ έγινε σύμβολο εθνικής ανάστασης. Χρόνια μετά το ιστορικό γκολ ξανακούστηκε στον ήχο της ταινίας του Φαομπίντερ «Ο γάμος της Μαρίας Μπράουν», που διηγούνταν τα παθήματα μιας γυναίκας, η οποία δεν ήξερε πώς να βρει το δρόμο της ανάμεσα στα ερείπια.

Οι περιφερόμενες διαφημίσεις

Στα μέσα της δεκαετίας του '50 η Πενιαρόλ υπέγραψε το πρώτο ουμβόλαιο διαφήμισης προϊόντων στις φανέλες των παικτών. Δέκα παίκτες εμφανίστηκαν στο γήπεδο με το όνομα μιας εταιρείας στο στήθος. Ο Ομποντούλιο Βαρέλα, αντίθετα, έπαιξε φορώντας τη συνηθισμένη φανέλα, και μετά τον αγώνα δήλωσε:

– Στο παρελθόν εμάς τους μαύρους μας τραβούσαν από ένα χαλκά που μας είχαν περασμένο στη μύτη. Οι καιροί ανιοί παρήλθαν ανεπιστρεπτί.

Σήμερα κάθε ποδοσφαιριστής είναι μια διαφήμιση που παίζει.

Το 1989 ο Κάρλος Μένεμ συμμετείχε σε ένα φιλικό ποδοσφαιρικό αγώνα φορώντας τη φανέλα της εθνικής ομάδας της Αργεντινής, μαζί με τον Μαραντόνα και τους υπόλοιπους. Βλέποντας τον αγώνα από την τηλεόραση μπορούσε να αναρωτηθεί κανείς αν επρόκειτο για τον πρόεδρο της Αργεντινής ή της Ρενό. Στο στήθος του Μένεμ φάνταζε μια τεράστια διαφήμιση της εν λόγω αυτοκινητοβιομηχανίας.

Στις φανέλες των εθνικών ομάδων που συμμετείχαν, οι μάρκες Adidas ή Umbro ήταν περισσότερο ορατές από τα εθνόσημα. Στη στολή προπόνησης της γερμανικής ομάδας, δίπλα στον ομοσπονδιακό αετό, εμφανιζόταν το αστέρι της Μερσεντές. Το ίδιο αστέρι κοσμεί τις στολές της Όπελ Στουτγάρδης. Αντίθετα, η Μπάγερν Μονάχου προτιμά τη διαφήμιση της Όπελ. Η εταιρεία συσκευασιών Tetra Pack είναι χορηγός της Άιντραχτ Φρανκφούρτης. Οι παίκτες της Μπορούτσια Νιόρτμουντ προβάλλουν την ασφαλιστική εταιρεία Continentale και αυτοί της Μπορούτσια Μενχενγκλάντμπαχ την μπίρα Diebels. Το Talcid και το Larylin, προϊόντα της εταιρείας Μπάγερ, διαφημίζονται στις φανέλες των ομάδων που φέρουν το όνομα της επιχείρησης στο Λεβερκούζεν και στο Ίρντιγκεν.

Η διαφήμιση στο στήθος είναι σημαντικότερη από τον αριθμό στην πλάτη. Το 1993 η Ρασίνγκ της Αργεντινής, που δεν είχε χορηγό, δημοσίευσε μια απελπισμένη καταχώριση στην εφημερίδα *Clarín*: «Αναζητείται χορηγός». Η διαφήμιση είναι σημαντικότερη από τις αρετές, όπως λένε, τις οποίες υποτίθεται ότι προάγει ο αθλητισμός. Την ίδια χρονιά, ενώ οι βιαιοπραγίες στα γήπεδα της Χιλής έφταναν σε ανησυχητικά επίπεδα και απαγορευόταν η πώληση αλκοολούχων ποτών στη διάρκεια των αγώνων, η πλειονότητα των χιλιανών ομάδων της πρώτης κατηγορίας διαφήμιζε στις φανέλες των παικτών αλκοολούχα ποτά, μπίρες ή πίσκο.

Ως προς τις αρετές δε, εδώ και μερικά χρόνια, χάρη σε ένα θαύμα του Πάπα της Ρώμης, το Άγιο Πνεύμα μετατράπηκε σε εμπορική τράπεζα. Σήμερα η τράπεζα αυτή είναι χορηγός της Λάτσιο. «Banco di Santo Spirito» γράφουν οι φανέλες, θαρρείς και κάθε παίκτης είναι ένας ταμίας του Θεού.

Στα τέλη του πρώτου εξαμήνου του 1992, η ιταλική εταιρεία Motta έκανε έναν απολογισμό: η μάρκα της, την οποία διαφήμιζαν οι παίκτες της Μίλαν, είχε φανεί 2.250 φορές στις φωτογραφίες των εφημερίδων και είχε παιχτεί σε πρώτο πλάνο για έξι ολόκληρες ώρες στην τηλεόραση. Η Motta είχε πληρώσει στη Μίλαν τεσσεράμισι εκατομμύρια δολάρια, αλλά οι πωλήσεις της σε γλυκό ψωμί και άλλα γλυκά παραγωγής της είχαν αυξηθεί κατά δεκαπέντε εκατομμύρια την ίδια περίοδο. Για μια άλλη ιταλική επιχείρηση, την Parmalat, που πουλάει γαλακτοκομικά προϊόντα σε σαράντα χώρες, η χρυσή χρονιά ήταν το 1993. Η ομάδα της, η Πάρμα, κατέκτησε για πρώτη φορά το Κύπελλο Κυπελλούχων Ευρώπης, και στη Νότια Αμερική αναδείχθηκαν πρωταθλήτριες οι Παλμέιρας, Μπόκα και Πενιαρόλ, τρεις ομάδες που διαφήμιζαν τη μάρκα της στις φανέλες τους. Η Parmalat, ξεπερνώντας δεκαοκτώ ανταγωνιστικές επιχειρήσεις, επιβλήθηκε στη βραζιλιάνικη αγορά, ενώ ταυτόχρονα γινόταν γνωστή στους καταναλωτές της Αργεντινής και της Ουρουγουάης. Επιπλέον, ειρήσθω εν παρόδω, η Parmalat κατέστη ιδιοκτήτρια πολλών Νοτιοαμερικανών ποδοσφαιριστών: δεν της ανήκουν πλέον μόνο οι φανέλες τους αλλά και τα πόδια τους. Στη Βραζιλία η εταιρεία αγόρασε έναντι δέκα εκατομμυρίων δολαρίων τους Έντισον, Μαζίνιο, Εντμούντο, Κλέμπερ και Ζίνιο, οι οποίοι παίζουν, ή έχουν παίξει, στην εθνική ομάδα, και άλλους επτά παίκτες της Παλμέιρας. Οι ενδιαφερόμενοι να αποκτηθούν μπορούν να απευθύνονται στην έδρα της επιχείρησης, στην Πάρμα στην Ιταλία.

Από τότε που η τηλεόραση άρχισε να δείχνει τους ποδοσφαιριστές σε κοντινά πλάνα, το σύνολο της ένδυσή τους, από την κορφή ως τα νύχια, κατακλύστηκε από την εμπορική διαφήμιση. Όταν ένα αστέρι καθυστερεί δένο-

ντας τα κορδόνια του, δεν είναι από αδεξιότητα αλλά από επιχειρηματικό πνεύμα: επιδεικνύει τη μάρκα Adidas ή Nike ή Reebok στα πόδια του. Ήδη στην Ολυμπιάδα του 1936, που οργάνωσε ο Χίτλερ στη Γερμανία, οι αθλητές επιδείκνυαν στα πόδια τους τις τρεις ρίγες της Adidas. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90 οι ρίγες της Adidas ήταν στα παπούτσια και σε όλο τον υπόλοιπο ρουχισμό. Δυο Άγγλοι δημοσιογράφοι, οι Σίμουν και Τζένιγκς, παρατήρησαν ότι στον τελικό μεταξύ της Γερμανίας και της Αργεντινής μόνο η σφυρίχτρα του διαιτητή δεν ανήκε στην εν λόγω εταιρεία. Η μπάλα και οι διαιτητές φορούσαν οι παίκτες, ο διαιτητής και οι επόπτες γραμμών ήταν Adidas.

Ένα γκολ του Ντι Στέφανο

Συνέβη το 1957. Η Ισπανία έπαιζε εναντίον του Βελγίου.

Ο Μιγκέλ έπιασε τη βελγική άμυνα στον ύπνο, μπήκε από τα δεξιά και έκανε μια σέντρα. Ο Ντι Στέφανο εκτινάχθηκε μπρούμυτα και, στον αέρα, κάρφωσε την μπάλα στα δίχτυα.

Ο Αλφρέντο Ντι Στέφανο, το αργεντίνικο αστέρι που είχε πάρει την ισπανική ιθαγένεια, συνήθιζε να βάζει τέτοια γκολ. Ήταν ασυγχώρητο έγκλημα να μείνει όλη η εστία εκτεθειμένη, και απαιτούσε άμεση τιμωρία, και ο Ντι Στέφανο εκτελούσε την ποινή με μαχαιριές αόρατου ληστή.

Ο Ντι Στέφανο

Όλο το γήπεδο χωρούσε μέσα στα παπούτσια του. Ο αγωνιστικός χώρος γεννιόταν μέσα στα παπούτσια και μέσα από τα παπούτσια του αναπτυσσόταν. Ο Αλφρέντο Ντι Στέφανο διέσχιζε το γήπεδο πάνω κάτω, από το ένα τέρμα μέχρι το άλλο· με την μπάλα στα πόδια, αλλάζοντας μέτωπο επίθεσης, αλλάζοντας ρυθμό, από το αργό τροχαδάκι μέχρι τον ασυγκράτητο τυφώνα· χωρίς την μπάλα ήταν πάντα ξεμαρκάριστος στον κενό χώρο, αναζητώντας μια ανάσα κάθε φορά που μπλοκαρόταν το παιχνίδι.

Ποτέ δεν καθύταν ήσυχος. Άνθρωπος που ποτέ δεν κοιτούσε χαμηλά, έβλεπε όλο το γήπεδο και το διέοχιζε καλπάζοντας, ανοίγοντας ρήγματα για να αρχίσει την επίθεσή του. Ήταν παρών στο ξεκίνημα, στην προετοιμασία και στην κατάληξη του κάθε γκολ, και έβαζε γκολ κάθε μορφής:

*Βοήθεια, βοήθεια, έρχεται η σαΐτα,
η αεριωθούμενη σαΐτα.*

Κατά την έξοδό του από το γήπεδο, οι άνθρωποι τον έπαιρναν στους ώμους.

Ο Ντι Στέφανο υπήρξε η κινητήρια δύναμη τριών ομάδων που στις δεκαετίες του '40 και του '50 μάγεψαν τον κόσμο: Ρίβερ Πλέιτ, όπου αντικατέστησε τον Πεδερνέρα Μιγιονάριος· της Μπογκοτά, όπου δοξάστηκε μαζί με τον Πεδερνέρα· της Ρεάλ Μαδρίτης, όπου ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ της Ισπανίας για πέντε συνεχόμενα χρόνια. Το 1991, όταν ήδη είχε αποσυρθεί, το γαλλικό περιοδικό *France Football* απένειμε τον τίτλο του καλύτερου Ευρωπαίου ποδοσφαιριστή όλων των εποχών σε αυτόν τον παίκτη, που γεννήθηκε στο Μπουένος Άιρες.

Ένα γκολ του Γκαρίντσα

Συνέβη το 1958 στην Ιταλία. Η εθνική ομάδα της Βραζιλίας αγωνιζόταν σε αγώνα προετοιμασίας της για το Παγκόσμιο Κύπελλο της Σουηδίας εναντίον της Φιορεντίνα.

Ο Γκαρίντσα μπήκε στην περιοχή, άφησε άγαλμα έναν αμυντικό και στη συνέχεια πέρασε άλλους δυο. Όταν είχε αποφύγει ακόμα και τον τερματοφύλακα, διαπίστωσε ότι πάνω στη γραμμή του τέρματος υπήρχε ένας αντίπαλος: ο Γκαρίντσα έδωσε την εντύπωση ότι διστάζει, προσοιήθηκε ότι θα σουτάρει στη γωνία και ο κακόμοιρος ο αντίπαλος έπεσε με τα μούτρα στο δοκάρι. Τότε ο τερματοφύλακας προσπάθησε να του κλέψει την μπάλα. Ο Γκαρίντσα του πέρασε την μπάλα κάτω από τα πόδια και μπήκε στο τέρμα μαζί της.

Έπειτα με την μπάλα παραμάσχαλα επέστρεψε αργά αργά στη θέση του. Περπατούσε κοιτάζοντας το έδαφος, σαν τον Τσάπλιν σε αργή κίνηση, θαρρείς και ζητούσε συγγνώμη γι' αυτό το γκολ, που είχε ξεσηκώσει όλη την πόλη της Φλωρεντίας.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '58

Οι ΉΠΑ εκτόξευαν ένα δορυφόρο: το καινούριο φεγγαράκι περιστρεφόταν γύρω από τη γη, συναντιόταν με τους σοβιετικούς σπούτνικ, αλλά δεν τους έλεγε καλημέρα. Και, ενώ οι υπερδυνάμεις επέκτειναν τον ανταγωνισμό τους στο διάστημα, στη γη άρχιζε εμφύλιος πόλεμος στο Λίβανο, η Αλγερία φλεγόταν, μετέδιδε την πυρκαγιά στη Γαλλία και ο στρατηγός Ντε Γκωλ δρθωνε το δίμετρο κορμί του πάνω από τις φλόγες και υποσχόταν τη σωτηρία της χώρας. Στην Κούβα η γενική απεργία που είχε προκηρύξει ο Κάστρο κατά της δικτατορίας του Μπατίστα αποτύγχανε, αλλά στη Βενεζουέλα μια άλλη γενική απεργία ανέτρεπε τη δικτατορία του στρατηγού Πέρες Χιμένες. Στην Κολομβία συντηρητικοί και φιλελεύθεροι επικύρωναν, μέσω εκλογών, τη μοιρασιά της εξουσίας μεταξύ τους, μετά από μια δεκαετία αμοιβαίας εξόντωσης, ενώ ο Ρίτσαρντ Νίξον γινόταν δεκτός με πετροβολήματα στους σταθμούς της περιοδείας του στη Λατινική Αμερική. Ο Χοσέ Μαρία Αργκέδας δημοσίευε *Ta βαθιά ποτάμια*. Εκδιδόταν *H πλέον διαφανής περιοχή* του Κάρλος Φουέντες και τα *Ερωτικά ποιήματα* του Ιλδέα Βιλαρίνιο.

Στην Ουγγαρία ο Ίμρε Νάγκι και άλλοι επαναστάτες του 1956 τουφεκίζονταν, επειδή είχαν διεκδικήσει δημοκρατία αντί γραφειοκρατία, και στην Αϊτή πέθαιναν οι στασιαστές που είχαν επιτεθεί στο παλάτι, στο οποίο βασίλευε ο Ντιβαλιέ περιστοιχιζόμενος από μάγους και δήμιους. Στη Ρώμη νέος πάπας ήταν ο Ιωάννης XXIII, ο Ιωάννης ο Καλός, ο πρίγκιπας Κάρολος ήταν ο μελλοντικός βασιλιάς της Αγγλίας, η Μπάρμπι ήταν η νέα βασίλισσα των κουκλών. Ο Ζοά Χαβελάνγκε κατακτούσε το στέμμα της βραζιλιάνικης ποδοσφαιρικής οικονομικής αυτο-

κρατορίας, ενώ στην τέχνη του ποδοσφαίρου ένα δεκαεπτάχρονο παιδί, που ονομαζόταν Πελέ, ανακηρυσσόταν παγκόσμιος βασιλιάς.

Η ενθρόνιση του Πελέ έγινε στη Σουηδία κατά τη διάρκεια του bou Παγκοσμίου Κυπέλλου. Συμμετείχαν σε αυτό δώδεκα ευρωπαϊκές ομάδες, τέσσερις αμερικανικές και καμιά από τις άλλες ηπείρους.

Οι Σουηδοί μπόρεσαν να δουν τους αγώνες στα γήπεδα αλλά και στα σπίτια τους. Ήταν η πρώτη φορά που το Παγκόσμιο Κύπελλο αναμεταδόθηκε από την τηλεόραση, μολονότι οι ζωντανές αναμεταδόσεις έγιναν μονάχα στη Σουηδία, ενώ ο υπόλοιπος κόσμος είδε τους αγώνες σε μαγνητοσκόπηση.

Ήταν επίσης η πρώτη φορά που το Παγκόσμιο Κύπελλο το κέρδισε μια χώρα παίζοντας μακριά από την ήπειρο της. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '58 η εθνική ομάδα της Βραζιλίας ξεκίνησε με μέτριες εμφανίσεις, αλλά έγινε σαρωτική από τη στιγμή που εξεγέρθηκαν οι παίκτες και επιβλήθηκαν στον τεχνικό της ομάδας. Από τη στιγμή εκείνη πέντε αναπληρωματικοί έγιναν βασικοί. Μεταξύ αυτών ο Πελέ, ένας άγνωστος έφηβος, και ο Γκαρίντσα, που ήταν ήδη διάσημος και είχε διακριθεί στους προκριματικούς αγώνες, αλλά είχε αποκλειστεί από την ομάδα, γιατί τα ψυχοτεχνικά τεστ των είχαν βγάλει διανοητικά καθυστερημένο. Αυτοί οι μαύροι παίκτες, αναπληρωματικοί λευκών, έλαμψαν με το δικό τους φως στη νέα ομάδα των αστέρων, μαζί με έναν άλλο μαύρο, το παιχνίδι του οποίου ήταν εξαιρετικό, και ο οποίος οργάνωνε από πίσω τα μαγικά της ομάδας.

Παιχνίδι-φωτιά. Η εφημερίδα *World Sports* του Λονδίνου

έγραψε ότι έπρεπε να τρίψει κανείς τα μάτια του για να πιστέψει ότι αυτά που έβλεπε δεν ήταν εξωγήινα. Στους ημιτελικούς αντιμέτωποι με τη Γαλλία των Κοπά και Φοντέν οι Βραζιλιάνοι επιβλήθηκαν με 5-2, και με το ίδιο σκορ νίκησαν τους γηπεδούχους στον τελικό. Ο αρχηγός της σουηδικής ομάδας ο Λίντχολμ, ένας από τους πιο καθαρούς και ντελικάτους παίκτες στην ιστορία του ποδοσφαίρου, άνοιξε το σκορ, αλλά στη συνέχεια οι Βαβά, Πελέ και Ζαγκάλο έβαλαν τα πράγματα στη θέση τους κάτω από το έκπληκτο βλέμμα του βασιλιά Γουστάβου Αδόλφου. Η Βραζιλία κέρδισε το κύπελλο χωρίς να χάσει ούτε ένα παιχνίδι. Όταν τελείωσε ο αγώνας, οι παίκτες έκαναν δώρο την μπάλα στον πιο αφοσιωμένο οπαδό τους, το μαύρο μασέρ Αμέρικο.

Η Γαλλία κατέλαβε την τρίτη θέση και η Δυτική Γερμανία την τέταρτη. Ο Γάλλος Φοντέν ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ του τουρνουά με μια βροχή από δεκατρία γκολ, οκτώ από τα οποία τα έβαλε με το δεξί, τέσσερα με το αριστερό και ένα με κεφαλιά, ακολουθούμενος από τον Πελέ και τον Γερμανό Χέλμουτ Ραν, που έβαλαν από έξι.

Ένα γκολ του Νίλτον

Έγινε στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '58. Η Βραζιλία κέρδιζε την Αυστρία με 1-0.

Στην αρχή του δεύτερου ημιχρόνου ο Νίλτον Σάντος, άνθρωπος-κλειδί της βραζιλιάνικης άμυνας, γνωστός με το παρατοούκλι «η Εγκυκλοπαίδεια», λόγω των γνώσεών του για το ποδόσφαιρο, εγκατέλειψε τη θέση του. Ο Νίλτον πέρασε τη μεσαία γραμμή, απέφυγε δυο αντιπάλους και συνέχισε προς την αντίπαλη περιοχή. Ο Βραζιλιάνος τεχνικός Βισέντε Φεόλα έτρεχε και αυτός παράλληλα με την πλάγια γραμμή του γηπέδου, αλλά έξω από αυτό φωνάζοντας:

– Γύρνα πίσω, γύρνα πίσω!

Και ο Νίλτον, απτόητος, συνέχιζε ακάθεκτος την πορεία του προς την αντίπαλη περιοχή. Ο Φεόλα, απελπισμένος, τραβούσε τα μαλλιά του, αλλά ο Νίλτον δεν έδωσε την μπάλα σε κανέναν επιθετικό: έκανε όλο το παιχνίδι μόνος του και το ολοκλήρωσε με ένα υπέροχο γκολ.

Τότε ο Φεόλα σχολίασε:

– Τα είδατε; Δε σας τα λεγα; Είδατε τι μπορεί να κάνει;

Ο Γκαρίντσα

Κάποιος από τους πολλούς αδελφούς του τον ονόμα-
σε Γκαρίντσα, που είναι το όνομα ενός μικρού
άσχημου και άχρηστου πουλιού. Όταν άρχισε να παίζει
ποδόσφαιρο, οι γιατροί τον διέγραψαν: διέγνωσαν ότι
ποτέ δε θα γίνει αθλητής αυτός ο ανώμαλος, αυτό το
φτωχό υπόλειμμα της πολιομυελίτιδας, ο ηλίθιος και
κουτσός, με το παιδικό μυαλό, τη σπονδυλική του στήλη
σαν σίγμα τελικό και τα δυο του πόδια στραβά προς την
ίδια κατεύθυνση.

Δεν υπήρξε άλλο δεξί εξτρέμ σαν αυτόν. Στο Παγκόσμιο
Κύπελλο του '58 ήταν ο καλύτερος σ' αυτή τη θέση. Στο
Παγκόσμιο Κύπελλο του '62 ανακηρύχθηκε καλύτερος
παίκτης του τουρνουά. Άλλα κατά τη μακρά παρουσία
του στα γήπεδα ο Γκαρίντσα ήταν κάτι παραπάνω: ήταν
ο άνθρωπος που έδωσε την περισσότερη χαρά στα γήπε-
δα στην ιστορία του ποδοσφαίρου.

Όταν ήταν στον αγωνιστικό χώρο, τον μετέτρεπε σε τοίρ-
κο· η μπάλα γινόταν ένα εξημερωμένο ζώο· ο αγώνας μια
πρόσκληση σε γιορτή. Ο Γκαρίντσα δεν άφηνε να του
πάρουν την μπάλα, σαν παιδί που δεν αφήνει από τα χέ-
ρια το γούρι του, και η μπάλα και αυτός έκαναν διαβο-
λιές που πέθαιναν τον κόσμο στα γέλια. Αυτός πηδούσε
πάνω της, αυτή χοροπηδούσε πάνω του, κρύβονταν, το
'σκαγε, τον έτρεχε. Στο δρόμο τους οι αντίπαλοι κουτου-
λούσαν μεταξύ τους, μπέρδευαν τα πόδια τους, έπεφταν
και κάθονταν στο έδαφος. Ο Γκαρίντσα έκανε τις διαβο-
λιές του στην πλάγια γραμμή του γηπέδου, στο δεξί^{άκρο}, μακριά από το κέντρο: γέννημα-θρέμμα των προα-
στίων, έπαιζε στα προάστια. Έπαιζε στην Μποταφόγκο,
μια ομάδα που το όνομά της σημαίνει «μπουρλότο» και

τέτοιος ήταν: το μπουρλότο που άναβε τα γήπεδα, τρελός για το αγουαρδιέντε και οτιδήποτε άλλο καυτό, αυτός που το 'οκαγε από τις συγκεντρώσεις από το παράθυρο, γιατί, από κάπου μακριά, κάποια μπάλα τον καλούσε να παίξει μαζί της, κάποια μουσική απαιτούσε να τη χορέψει, κάποια γυναίκα επιθυμούσε το φιλί του.

Γεννημένος νικητής; Μάλλον ένας καλότυχος γεννημένος χαμένος. Άλλα η τύχη δε διαρκεί πολύ. Καλά λένε στη Βραζιλία πως, αν τα οκατά είχαν αξία, οι φτωχοί δε θα 'χαν κώλο.

Ο Γκαρίντοα πέθανε όπως αναμενόταν: φτωχός, μεθυσμένος και μόνος.

Ο Ντιντί

Οι δημοσιογράφοι των ανακήρυξαν καλύτερο οργανωτή παιχνιδιού του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '58.

Ήταν ο άξονας της εθνικής ομάδας της Βραζιλίας. Λεπτόκορμος, με ψηλό λαιμό, σκέτος άγαλμα, ο Ντιντί έμοιαζε με αφρικανικό φετίχ στημένο στη μέση του γηπέδου. Εκεί είχε κράτος και εξουσία αυτός. Από εκεί εκτόξευε τα φαρμακερά του βέλη.

Ήταν ειδικός στην πρωθημένη μπαλιά, μια μπαλιά που ισοδυναμούσε με μισό γκολ και που στα πόδια του Πελέ, του Γκαρίντσα ή του Βαβά γινόταν σίγουρο γκολ. Έβαζε όμως και δικά του γκολ. Σουτάροντας από μακριά, ξεγελούσε τον τερματοφύλακα με τη μέθοδο του φτερού στον άνεμο. Σουτάριζε με το πλάι του ποδιού, έδινε στην μπάλα πολύ φάλτσο, αυτή άλλαζε τροχιά σαν φτερό στον άνεμο, μέχρι να περάσει τη γραμμή του τέρματος στην αντίθετη γωνία από εκείνη που την περίμενε ο τερματοφύλακας.

Ο Ντιντί έπαιζε ήσυχα. Συνήθιζε να λέει δείχνοντας την μπάλα:

-Αυτός που τρέχει είναι αυτή.

Γνώριζε πως η μπάλα είναι ζωντανή.

Ο Ντιντί κι εκείνη

«Ε γώ πάντα τη μεταχειριζόμουν, με πολλή τρυφερότητα. Γιατί, αν δεν της φερθείς τρυφερά, αυτή δε σε ακούει. Όταν ερχόταν, εγώ την έλεγχα, αυτή με υπάκουε. Μερικές φορές μου έφευγε και τότε της έλεγα: έλα, γλυκιά μου, και έτσι την έφερνα οε μένα. Την άγγιζα με τους κάλους και με τα κότσια και αυτή καθόταν υπάκουη. Της φερόμουν με όση τρυφερότητα φέρομαι στη γυναίκα μου. Είχαμε μια σχέση τρομερής τρυφερότητας. Γιατί αυτή είναι φωτιά. Αν την κακομεταχειριστείς, σου σπάει το πόδι. Γι' αυτό λέω: Παιδιά, σεβαστείτε την. Είναι μια κοπέλα που πρέπει να της φέρεστε με πολλή αγάπη. Ανάλογα με το σημείο που κάποιος την αγγίζει, αυτή παίρνει μια κατεύθυνση».

(Εξομολόγηση στον Ρομπέρτο Μούρα)

Ο Κοπά

Τον αποκαλούσαν «Ναπολέοντα του ποδοσφαίρου», γιατί ήταν κοντός και κατακτούσε τόπους.

Με την μπάλα στα πόδια αναπτυσσόταν και κυριαρχούσε στο γήπεδο. Παίκτης πολύ κινητικός και τεχνίτης της τρίπλας, ο Ρεϊμόν Κοπά γλιστρούσε προς την αντίπαλη εστία ζωγραφίζοντας αραβουργήματα πάνω στο χορτάρι. Οι τεχνικοί τραβούσαν τα μαλλιά τους επειδή κρατούσε πολύ την μπάλα στα πόδια του, και οι Γάλλοι ειδικοί του ποδοσφαίρου τον κατηγορούσαν διότι παίζει με λατινοαμερικανικό στιλ. Άλλα στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '58 ο Κοπά συμπεριλήφθηκε στην ιδανική ενδεκάδα και την ίδια χρονιά κέρδισε τη Χρυσή Μπάλα, που απονέμεται στον καλύτερο ποδοσφαιριστή της Ευρώπης.

Το ποδόσφαιρο τον είχε βγάλει από τη φτώχεια. Είχε αρχίσει να παίζει με μια ομάδα μεταλλωρύχων. Παιδί Πολωνών μετάναστών, ο Κοπά εργάστηκε από μικρό παιδί μαζί με τον πατέρα του στις στοές των ανθρακωρυχείων του Νε, όπου θαβόταν κάθε νύχτα για να ξαναβγεί στην επιφάνεια το βράδυ.

Ο Καρίσο

Πέρασε ένα τέταρτο του αιώνα αποκρούοντας μπαλίές, θαρρείς και τα χέρια του είχαν μαγνήτη, και προκαλώντας πανικό στο αντίπαλο στρατόπεδο. Ο Αμαντέο Καρίσο δημιούργησε σχολή στο λατινοαμερικανικό ποδόσφαιρο. Ήταν ο πρώτος τερματοφύλακας που είχε το θράσος να εγκαταλείψει την περιοχή του και να περάσει στην επίθεση, διακινδυνεύοντας, δημιουργώντας κινδύνους, τριπλάροντας συχνά αντιπάλους. Πριν από τον Καρίσο κάτι τέτοιο ήταν μια αυστηρά απαγορευμένη τρέλα. Έπειτα το θράσος το κόβλησαν και άλλοι. Ο συμπατριώτης του Γκάτι, ο Κολομβιανός Ιγκίτα και ο Παραγουανός Τσιλαβέρτ δε συμφιλιώθηκαν με την αντίληψη ότι ο τερματοφύλακας είναι μονάχα ένας ανθρώπινος τοίχος καρφωμένος στην εστία του, και απέδειξαν ότι ο τερματοφύλακας μπορεί επίσης να γίνει ένας άνθρωπος-λόγχη.

Είναι γνωστό ότι ο οπαδός καλλιεργεί την ικανοποίηση της άρνησης του άλλου: ο παίκτης της αντίπαλης ομάδας αξίζει πάντα την καταδίκη ή την απέχθεια. Άλλα όλοι οι οπαδοί των ομάδων της Αργεντινής λατρεύουν τον Καρίσο, και όλοι συμφωνούν, άλλος λίγο άλλος πολύ, ότι κανείς δεν απέκρουε σαν αυτόν στα γήπεδα αυτής της χώρας. Και αναμφισβήτητα, όταν το 1958, στο Παγκόσμιο Κύπελλο της Σουηδίας, η εθνική ομάδα της Αργεντινής γύρισε με την ουρά κάτω από τα σκέλια, το είδωλο ήταν ο έσχατος από αυτούς που εγκατέλειψε ο Θεός. Η Αργεντινή είχε συντριβεί με 6-1 από την Τσεχοσλοβακία, και ένα τέτοιο έγκλημα απαιτούσε εξιλέωση. Ο Τύπος των μαστίγωσε, το κοινό των σφύριξε και ο Καρίσο αποκαρδιώθηκε. Και χρόνια μετά, στα απομνημονεύματά του, έγραψε:

– Πάντα θυμάμαι περισσότερο τα γκολ που έφαγα από τα σουνι που απέκρουνσα.

Το πάθος για τη φανέλα

Ο Ουρουγουανός συγγραφέας Πάκο Εσπινόλα δεν ενδιαφερόταν για το ποδόσφαιρο. Άλλα ένα βράδυ του 1960, ψάχνοντας να ακούσει κάτι στο ραδιόφωνο, έπεσε κατά τύχη στην αναμετάδοση ενός αγώνα. Ήταν το κλασικό τοπικό ντέρμπι. Η Πενιαρόλ γνώρισε τη συντριβή από τη Ναοιονάλ με 4-0.

Όταν έπεσε η νύχτα, ο Πάκο ήταν τόσο θλιμμένος, που αποφάσισε να δειπνήσει μόνος του, για να μη φαρμακώσει τη ζωή κανενός. Πούθε ερχόταν άραγε αυτή η θλίψη; Ο Πάκο πίστευε ότι ήταν μια παροδική μελαγχολία ή μια θλίψη οφειλόμενη στο γεγονός ότι όλοι σε αυτόν τον κόσμο είμαστε θνητοί, όταν, ξαφνικά, συνειδητοποίησε ότι ήταν θλιμμένος γιατί είχε χάσει η Πενιαρόλ. Ήταν οπαδός της Πενιαρόλ και δεν το ήξερε.

Πόσοι Ουρουγουανοί ήταν θλιμμένοι σαν κι αυτόν; Και πόσοι, αντίθετα, πετούσαν στα ουράνια; Ο Πάκο έζησε μια καθυστερημένη αποκάλυψη. Υπό φυσιολογικές συνθήκες οι Ουρουγουανοί ανήκουμε στη Ναοιονάλ ή στην Πενιαρόλ από γεννησιμιού μας. Λεει κάποιος, για παράδειγμα: «Εγώ είμαι Ναοιονάλ». Έτσι γίνεται από τις αρχές του αιώνα. Οι χρονικογράφοι της εποχής εκείνης διηγούνται ότι στα μπορντέλα του Μοντεβίδεο οι επαγγελματίες του έρωτα ψάρευαν πελάτες καθισμένες στην

πόρτα με μοναδικό ρούχο τις φανέλες της Πενιαρόλ και της Νασιονάλ».

Για το φανατικό οπαδό η απόλαυση δε συνίσταται στη νίκη της ομάδας του αλλά στην ήττα της αντίπαλης. Το 1993 μια εφημερίδα του Μοντεβίδεο πήρε συνεντεύξεις από μερικά παιδιά που όλη την εβδομάδα κέρδιζαν τη ζωή τους φορτώνοντας ξύλα και την Κυριακή γλεντούσαν στο γήπεδο ζητωκραυγάζοντας για τη Νασιονάλ. Ένας από αυτούς εξομολογήθηκε: «Εγώ, όταν δω μια φανέλα της Πενιαρόλ, αηδιάζω. Θέλω να χάνει πάντα, ακόμα και όταν παίζει με ξένες ομάδες».

Το ίδιο συμβαίνει και σε πολλές άλλες πόλεις, που και αυτές είναι χωρισμένες στα δυο. Το 1988 η Νασιονάλ κέρδισε στον τελικό του Κυπέλλου Αμερικής τη Νιούελς. Η Νιούελς είναι μια από τις δυο ομάδες που μοιράζονται την αγάπη των κατοίκων του Ροσάριο, στις ακτές της Αργεντινής. Τότε οι οπαδοί της άλλης ομάδας, της Ροσάριο Σεντράλ, ξεχύθηκαν στους δρόμους της πόλης γιορτάζοντας την ήττα της Νιούελς από μια ξένη ομάδα.

Νομίζω ότι ήταν ο Οσβάλντο Σοριάνο αυτός που μου διηγήθηκε την ιστορία ενός οπαδού της Μπόκα Τζούνιορς στο Μπουένος Άιρες. Ο οπαδός αυτός, που είχε περάσει όλη του τη ζωή μισώντας τη Ρίβερ Πλέιτ, όπως διφειλε, ζήτησε τις τελευταίες στιγμές της ζωής του να τον τυλίξουν με τη σημαία της Ρίβερ Πλέιτ. Έτοι, μπρεσε να χαρεί την τελευταία του πνοή:

– Πεθαίνει ένας από δαύτους, ψιθύρισε ευτυχισμένος.

Αν ο οπαδός ανήκει στην ομάδα, γιατί όχι και ο ποδοσφαιριστής; Πολύ σπάνια ο οπαδός αποδέχεται το νέο πεπρωμένο ενός λατρεμένου παίκτη. Η αλλαγή ομάδας

δεν είναι το ίδιο πράγμα με την αλλαγή εργασίας, ακόμα και αν ο ποδοσφαιριστής είναι, και περί αυτού πρόκειται, ένας επαγγελματίας που κερδίζει τα προς το ζην με τα πόδια του. Το πάθος της φανέλας δεν έχει πολλά κοινά σημεία με το σύγχρονο ποδόσφαιρο, αλλά ο οπαδός τιμωρεί την αποστασία. Το 1989, όταν ο Βραζιλιάνος Μπεμπέτο μεταγράφηκε από τη Φλαμένγκο στη Βάσκο ντα Γκάμα, υπήρχαν οπαδοί της Φλαμένγκο που παρακολουθούσαν τα παιχνίδια της Βάσκο ντα Γκάμα μονάχα για ν' αποδοκιμάσουν τον προδότη. Οι απειλές έπεφταν βροχή. Ο φοβερότερος μάγος του Ρίο ντε Τζανέιρο τον καταράστηκε. Ο Μπεμπέτο υπέφερε από σωρεία τραυματισμών, δεν μπορούσε να παίξει χωρίς να χτυπήσει και χωρίς να του βαρύνει τα πόδια το κρίμα, και πήγαινε από το κακό στο χειρότερο μέχρι που στο τέλος αποφάσισε να φύγει για την Ισπανία. Λίγο καιρό πριν, το αστέρι της Ρασίνγκ, ο Ρομπέρτο Περφούμο μετακόμισε στη Ρίβερ Πλέιτ. Οι οπαδοί της Ρασίνγκ τού αφιέρωσαν ένα από τα πιο μεγάλα και θορυβώδη γιουχαίσματα της ιστορίας.

– Συνειδητοποίησα πόσο με αγαπούσαν, είπε ο Περφούμο.

Ο οπαδός, νοσταλγός της παλιάς καλής εποχής της πίστης, δεν αποδέχεται τους υπολογισμούς της απόδοσης, που συχνά καθορίζουν τις αποφάσεις των παραγόντων, σε μια εποχή που το ποδόσφαιρο έχει μετατραπεί σε βιομηχανία παραγωγής θεάματος. Όταν η βιομηχανία δεν πηγαίνει καλά, και οι αριθμοί είναι στο κόκκινο, επιβάλλεται να θυσιαστεί το ενεργητικό της επιχείρησης. Στο Μπουένος Άιρες, εκεί που ήταν άλλοτε το γήπεδο της Σαν Λορένσο, ορθώνεται ένα γιγαντιαίο σούπερ μάρκετ, το «Carrefour». Όταν κατεδαφίστηκε το στάδιο, στα μέσα του 1983, οι οπαδοί της ομάδας έβαζαν κλαίγοντας μια χούφτα χώμα στην τούπη τους.

Η ομάδα είναι η μοναδική ταυτότητα του οπαδού. Σε πολλές περιπτώσεις η φανέλα, ο ύμνος και η σημαία ενσαρκώνουν μακροχρόνιες παραδόσεις, που εκφράζονται μέσα στο γήπεδο, αλλά χάνονται στα βάθη του χρόνου της ιστορίας της κοινότητας. Για τους Καταλανούς η Μπαρτσελόνα είναι περισσότερο από μια ομάδα: είναι ένα σύμβολο μακρών αγώνων για την εθνική τους αναγνώριση, ενάντια στο συγκεντρωτισμό της Μαδρίτης. Από το 1919 δεν υπάρχουν ξένοι, ούτε άλλοι Ισπανοί στις ομάδες της Ατλέτικο Μπιλμπάο: όντας το καμάρι του βασικού εθνικισμού, δέχεται μονάχα Βάσκους παίκτες στις τάξεις της, οι οποίοι σχεδόν πάντοτε προέρχονται από το δικό της φυτώριο. Στα χρόνια της δικτατορίας του Φράνκο, τα δυο γήπεδα, το Καμπ Νόου της Βαρκελώνης και το Σαν Μαμές του Μπιλμπάο, αποτέλεσαν καταφύγια των απαγορευμένων εθνικών αισθημάτων. Εκεί μέσα οι Καταλανοί και οι Βάσκοι κραύγαζαν και τραγουδούσαν στη γλώσσα τους και ανέμιζαν τα παράνομα εθνικά τους σύμβολα. Και σ' ένα ποδοσφαιρικό γήπεδο εμφανίστηκε για πρώτη φορά η βασική σημαία χωρίς η αστυνομία να μπορεί να συλλάβει αυτούς που την ύψωσαν: ένα χρόνο μετά από το θάνατο του Φράνκο, οι παίκτες της Ατλέτικο Μπιλμπάο και της Ρεάλ Σοσιεδάδ εμφανίστηκαν στο γήπεδο κρατώντας τη βασική σημαία.

Ο πόλεμος μέσω του οποίου διαλύθηκε η Γιουγκοσλαβία, και ο οποίος τόσους ανθρώπους αποκαρδίωσε σε όλο τον κόσμο, έγινε στα ποδοσφαιρικά γήπεδα πολύ πριν γίνει στα πεδία των μαχών. Οι παλιές εχθρότητες μεταξύ Σέρβων και Κροατών έβγαιναν στην επιφάνεια κάθε φορά που έπαιζαν μεταξύ τους ομάδες του Βελιγραδίου και του Ζάγκρεμπ. Στους αγώνες αυτούς οι οπαδοί αποκάλυπταν ξεχασμένα πάθη και ξέθαβαν σημαίες και ύμνους του παρελθόντος, σαν ινδιάνικα τσεκούρια του πολέμου.

Ένα γκολ του Πούσκας

Συνέβη το 1961. Η Ρεάλ Μαδρίτης αντιμετώπιζε στο γήπεδο της την Ατλέτικο Μαδρίτης.

Δεν είχε καλά καλά αρχίσει ο αγώνας, όταν ο Φέρεντς Πούσκας πέτυχε ένα διπλό γκολ, όπως είχε κάνει ο Ζιζίνιο στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '50. Ο Ούγγρος επιθετικός της Ρεάλ Μαδρίτης εκτέλεσε ένα φάουλ στη γραμμή της περιοχής και η μπάλα κατέληξε στα δίχτυα. Ο διαιτητής δόμως πλησίασε τον Πούσκας, που πανηγύριζε με τα χέρια ψηλά:

— *Λυπάμαι, είπε απολογούμενος, αλλά εγώ δεν είχα σφυρίξει.*

Και ο Πούσκας εκτέλεσε το φάουλ και πάλι. Έκανε ένα αριστερό σουτ, όπως και πριν, και η μπάλα διέγραψε την ίδια ακριβώς τροχιά: πέρασε σαν οβίδα πάνω από τα κεφάλια των ίδιων παικτών, που όπως και πριν έκαναν το τείχος, και καρφώθηκε, όπως στο ακυρωμένο γκολ, στην αριστερή γωνία του τέρματος του Μαντιναμπέιτια, που εκτινάχθηκε με τον ίδιο ακριβώς τρόπο και, όπως και πριν, δεν μπόρεσε ούτε να την αγγίξει.

Ένα γκολ του Σανφιλίππο

Αγαπητέ Εντονάρνιο,

Τις προάλλες ήμουν στο «Carrefour», εκεί που άλλοτε ήταν το γήπεδο της Σαν Λορένσο. Ήμουν μαζί με τον Χοσέ Σανφιλίππο, τον ήρωα των παιδικών μου χρόνων, που υπήρξε πρώτος σκόρερ της Σαν Λορένσο επί τέσσερις συνεχείς αγωνιστικές περιόδους. Περπατούσαμε ανάμεσα στις γόνδολες, περιτριγυρισμένοι από κατσαρόλες, τυριά και πλεξούδες από λουκάνικα. Ξαφνικά, ενώ πλησιάζαμε στα ταμεία, ο Σανφιλίππο ανοίγει τα χέρια του και μου λεει: «Φαντάσου, εδώ κάρφωσα τον Ρόμα, σ' εκείνον τον αγώνα με την Μπόκα». Προσπερνάει μια χοντρή, που σέρνει ένα καροτσάκι γεμάτο με μπριζόλες, κονσέρβες και λαχανικά, και λέει: «Ήιαν το πιο γρήγορο γκολ που μπήκε ποτέ».

Συγκεντρωμένος, σαν να περίμενε την εκτέλεση ενός κόρνερ, μου διηγείται: «Είπα στο νούμερο πέντε, που εκείνη τη μέρα έπαιξε για πρώτη φορά στην πρώτη ομάδα: "Μόλις αρχίσει ο αγώνας, στείλε μου μια μπαλιά μέσα στην περιοχή. Μη θυμώνεις, δεν πρόκειται να σε εκθέσω". Εγώ ήμουν μεγάλος και αυτός πιτσιρικάς. Καπνιεβίγια ονομαζόταν, φοβήθηκε και σκέψιηκε: να δούμε αν θα τα καταφέρω». Και αμέσως ο Σανφιλίππο μου δείχνει ένα σωρό από βαζάκια μαγιονέζας και φωνάζει: «Εκεί την έστειλε!». Ο κόσμος μάς κοίταζε αμήχανα. «Η μπάλα έπεσε πίσω από τους κε-

νιρικούς αμυντικούς, έτρεξα, μου ξέψυγε προς στιγμή προς τα εκεί, εκεί που είναι το ρύζι, βλέπεις;» και μου δείχνει την κάτω σειρά ραφιών, και ξαφνικά τρέχει σαν λαγός, παρά το μπλε κουστούμι και τα λουστρίνια που φορούσε. «Την τσίμπησα και μπουν!» Εκείνη τη στιγμή έκανε ένα αριστερό σουτ. Όλοι στραφήκαμε προς τα ταμεία, εκεί όπου τριάντα χρόνια πριν ήταν η εστία, και νομίσαμε ότι η μπάλα πήρε ύψος και μπήκε γκολ, εκεί ακριβώς που είναι οι μπαταρίες ραδιοφώνου και τα ξυραφάκια. Οι πελάτες και οι κοπέλες των ταμείων ξεσπούν σε χειροκροτήματα. Έγώ είμαι έτοιμος να κλάψω. Ο Νενέ Σανφιλίππο είχε ξαναβάλει εκείνο το γκολ του 1962, μονάχα για να μπορέσω να το δω.

Οσβάλντο Σοριάνο

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '62

Μερικοί Μαλαιοιανοί και Ινδοί αστρολόγοι είχαν ανακοινώσει το επικείμενο τέλος του κόσμου, αλλά ο κόσμος συνέχιζε να υπάρχει, και ανάμεσα σε δυο κύκλους του γύρω από τον ήλιο γεννιόταν μια οργάνωση, που βαφτιζόταν Διεθνής Αμνηστία, και η Αλγερία έκανε τα πρώτα της βήματα ως ανεξάρτητη χώρα μετά από οκτώ χρόνια πόλεμο με τη Γαλλία. Στο Ισραήλ απαγχονίζοταν ο ναζί εγκληματίας πολέμου Άντολφ Άιχμαν. Οι μεταλλωρύχοι της Αστούριας απεργούσαν, ο πάπας Ιωάννης ήθελε να αλλάξει την Εκκλησία και να την ξαναφέρει κοντά στους φτωχούς. Κατασκευάζονταν οι πρώτες δισκέτες για υπολογιστές, γίνονταν οι πρώτες εγχειρήσεις με ακτίνες λέιζερ, η Μέριλιν Μονρόε έχανε κάθε διάθεση για ζωή.

Ποια ήταν η αξία της ψήφου μιας χώρας σε διεθνείς οργανισμούς; Η Αϊτή πουλούσε την ψήφο της για δεκαπέντε εκατομμύρια δολάρια, την κατασκευή μιας εθνικής οδού, ενός αντιπλημμυρικού φράγματος και ενός νοσοκομείου, προσφέροντας έτσι στον Οργανισμό Αμερικανικών Κρατών την απαραίτητη πλειοψηφία για την αποβο-

λή της Κούβας, του μαύρου πρόβατου του παναμερικανισμού. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν θέμα ωρών. Εβδομήντα πέντε αιτήσεις απαγόρευσης του βιβλίου του Χένρι Μίλερ *Στον Τροπικό των Καρκίνου* είχαν κατατεθεί στα δικαστήρια των ΗΠΑ, όπου το βιβλίο εκδιδόταν για πρώτη φορά αλογόκριτο. Ο Λάινους Πόουλινγκ, που ήταν υποψήφιος για δεύτερο Βραβείο Νόμπελ, διαδήλωνε μπροστά στο Λευκό Οίκο ενάντια στις πυρηνικές δοκιμές, ενώ ο Μπένι Κιντ Πάρετ, Κουβανός, μαύρος και αναλφάβητος, έπεφτε νεκρός από τις γροθιές του αντιπάλου του στο ρινγκ του Μάντισον Σκουέαρ Γκάρντεν.

Στο Μέμφις ο Έλβις Πρίσλεϊ ανακοίνωνε την απόσυρσή του, αφού πρώτα είχε πουλήσει τρία εκατομμύρια δίσκους, αλλά λίγο μετά μετάνιωνε, και στο Λονδίνο μια δισκογραφική εταιρεία, η Decca, αρνούνταν να ηχογραφήσει δίσκους κάποιων μακρυμάλληδων μουσικών, που ονομάζονταν Μπιτλς. Ο Καρπεντιέρ δημοσίευε τον *Αιώνα των Φώτων*, ο Χέλμαν δημοσίευε το *Γκοτάν*, οι Αργεντινοί στρατιωτικοί ανέτρεπαν τον πρόεδρο Φροντίσι, πέθαινε ο Βραζιλιάνος ζωγράφος Κάντιντο Πορτινάρι. Εκδίδονταν οι *Primeiras Estórias* (Πρώτες Ιστορίες) του Γκιμαράες Ρόσα και τα ποιήματα που έγραψε ο Βινίσιους ντε Μοράες για να ζήσει ένα μεγάλο έρωτα. Ο Ζοάο Ζιλμπέρτο ψιθύριζε το *samba de uta nota só* στο Κάρνεγκι Χολ, ενώ οι παίκτες της Βραζιλίας προσγειώνονταν στη Χιλή αποφασισμένοι να κατακτήσουν το 7ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου, με αντιπάλους άλλες πέντε αμερικανικές χώρες και δέκα ευρωπαϊκές.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '62 ο Ντι Στέφανο δεν είχε τύχη. Επρόκειτο να παίξει με την εθνική Ισπανίας, τη

χώρα που τον είχε υιοθετήσει. Στα τριάντα έξι του ήταν η τελευταία του ευκαιρία. Τις παραμονές της έναρξης του Κυπέλλου τραυματίστηκε στο γόνατο και έχασε την ευκαιρία. Ο Ντι Στέφανο, η *Ξανθιά σαῦτα*, ένας από τους καλύτερους ποδοσφαιριστές στην ιστορία του ποδοσφαίρου, δεν μπόρεσε ποτέ να παίξει σε ένα παγκόσμιο κύπελλο. Ο Πελέ, άλλο διαχρονικό αστέρι, δεν πήγε πολύ μακριά στο Παγκόσμιο Κύπελλο της Χιλής. Υπέστη στην αρχή του τουρνουά μια θλάση και έμεινε εκτός αγώνων μέχρι το τέλος. Άλλα και άλλο ένα ιερό τέρας του ποδοσφαίρου, ο Ρώσος Γιασίν, είχε κακοτυχία: ο καλύτερος τερματοφύλακας του κόσμου δέχτηκε τέσσερα γκολ από την Κολομβία, γιατί, όπως φαίνεται, έχασε το χέρι του με τα ποτηράκια που έπινε στα αποδυτήρια.

Η Βραζιλία κέρδισε το κύπελλο. Χωρίς τον Πελέ, υπό την καθοδήγηση του Ντιντί. Ο αντικαταστάτης του Πελέ στο δύσκολο έργο του, ο Αμαρίλντο, διακρίθηκε, στην άμυνα ο Τζάλμα Σάντος ήταν τείχος αδιαπέραστο, στην επίθεση ο Γκαρίντσα τρελαινόταν και τρέλαινε. «Από ποιον πλανήτη έρχεται ο Γκαρίντσα;» αναρωτιόταν η εφημερίδα *El Mercurio*, ενώ η Βραζιλία κατατρόπωνε τους διοργανωτές. Οι Χιλιανοί είχαν νικήσει την Ιταλία, σε έναν αγώνα που ήταν πραγματική μάχη, την Ελβετία και τη Σοβιετική Ένωση. Είχαν απολαύσει μακαρονάδα, σοκολάτα και βότκα, αλλά τους έπνιξε ο καφές: οι Βραζιλιάνοι νίκησαν με 4-2.

Στον τελικό η Βραζιλία νίκησε την Τσεχοσλοβακία με 3-1 και ανακηρύχθηκε, όπως και το '58, κυπελλούχος, αήττητη. Για πρώτη φορά ο τελικός ενός Παγκοσμίου Κυπέλλου αναμεταδόθηκε ζωντανά από την τηλεόραση, μολονότι ήταν σε μαυρόσπρη αναμετάδοση και έγινε σε λίγες χώρες.

Την τρίτη θέση κατέλαβε η Χιλή, την καλύτερη κατάταξη στην ιστορία της, και την τέταρτη η Γιουγκοσλαβία χάρη σ' ένα πουλί, τον Ντραγκοσλάβ Σεκουλάρατς, τον οποίο καμιά άμυνα δεν μπόρεσε να σταματήσει.

Τη θέση του πρώτου σκόρερ μοιράστηκαν, με τέσσερα γκολ ο καθένας, οι Βραζιλιάνοι Γκαρίντσα και Βαβά, ο Χιλιανός Σάντσες, ο Γιουγκοσλάβος Γέρκοβιτς, ο Ούγγρος Άλμπερτ και ο Σοβιετικός Ιβάνοφ.

Ένα γκολ του Τσάρλτον

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '62. Η Αγγλία έπαιζε εναντίον της εθνικής Αργεντινής.

Ο Μπόμπι Τσάρλτον έφτιαξε το πρώτο γκολ των Άγγλων, βγάζοντας τον Φλάουερς μόνο του με τον τερματοφύλακα Ρόμα. Άλλα το δεύτερο γκολ ήταν δικό του έργο από το ξεκίνημα ως την εκτέλεση. Ο Τσάρλτον, κυρίαρχος όλης της αριστερής πλευράς του γηπέδου, άφησε την αργεντίνικη άμυνα σε κατάσταση διάλυσης, όπως ένα ζουζούνι που έφαγε μια με την ανάστροφη του χεριού, άλλαξε πόδι τρέχοντας και με το δεξί κεραυνοβόλησε τον τερματοφύλακα με ένα διαγώνιο σουτ.

Ο Τσάρλτον ήταν σκληρό καρύδι. Σχεδόν όλοι οι παίκτες της ομάδας του, της Μάντοεστερ Γιουνάιτεντ, είχαν χαθεί κάτω από τα παραμορφωμένα σίδερα ενός φλεγόμενου αεροπλάνου. Τον Μπόμπι ο θάνατος τον προσπέρασε, για να συνεχίσει, αυτός, ο γιος μεταλλωρύχου, να δωρίζει στους ανθρώπους τη θεϊκή ομορφιά του ποδοσφαίρου του.

Η μπάλα τον υπάκουε. Περιφερόταν στο γήπεδο ακούγοντας τις οδηγίες του και έμπαινε στο τέρμα πριν την κλοτσήσει αυτός.

Ο Γιασίν

Ο λεβ Γιασίν έφραζε την εστία του και δεν άφηνε ούτε καρφίτσα να περάσει. Αυτός ο γίγαντας με τα μακριά σαν αράχνη χέρια του, πάντοτε μαυροντυμένος, διακρινόταν για την απόλυτη λιτότητα του παιχνιδιού του, τη γυμνή ομορφιά του, και απεχθανόταν τη θεαματικότητα των περιττών κινήσεων. Συνήθιζε να σταματάει τους κεραυνούς σηκώνοντας μόνο ένα χέρι, που σαν μέγκενη άρπαζε και συνέτριβε κάθε βλήμα, ενώ το κορμί του παρέμενε ακίνητο σαν βράχος. Και χωρίς να κινείται ακόμα, ήταν ικανός να αλλάξει την πορεία της μπάλας ρίχνοντάς της ένα μόνο βλέμμα.

Πολλές φορές αποσύρθηκε, πάντα ακολουθούμενος από αποθεωτικές ευχαριστίες, πολλές φορές επανήλθε. Άλλοι στη θέση του δε θα επανέρχονταν. Για περισσότερο από ένα τέταρτο του αιώνα ο Ρώσος τερματοφύλακας απέκρουσε περισσότερα από εκατό πέναλτι και απέτρεψε, ένας Θεός ξέρει πόσα, σίγουρα γκολ. Όταν τον ρωτούσαν ποιο είναι το μυστικό του, απαντούσε ότι η συνταγή συνίστατο στο να καπνίζει ένα τσιγάρο για να ηρεμεί τα νεύρα του και να πίνει ένα ποτηράκι για να τονώνει τους μυς.

Ένα γκολ του Χέντο

Συνέβη το 1963. Η Ρεάλ Μαδρίτης έπαιζε εναντίον της Ποντεβέδρα. Δεν είχε καλά καλά σφυρίζει την έναρξη του αγώνα ο διαιτητής, κι έβαλε γκολ ο Ντι Στέφανο, ενώ με την έναρξη του δευτέρου ημιχρόνου σκοράρισε ο Πούσκας. Από τη στιγμή εκείνη και μετά, οι οπαδοί της Ρεάλ περίμεναν με αγωνία το επόμενο γκολ, το οποίο επρόκειτο να είναι το γκολ με τον αριθμό 2.000 από τότε που η ομάδα τους άρχισε να παίζει, το 1928, στο ισπανικό πρωτάθλημα. Οι οπαδοί της Ρεάλ καλούσαν το γκολ φιλώντας τα σταυρωμένα τους δάχτυλα, και ο αντίπαλοι οπαδοί προσπαθούσαν να το ξορκίσουν με τα δάχτυλα ανοιχτά σαν κέρατα στραμμένα προς το έδαφος.

Η ροή του παιχνιδιού άλλαξε. Κυριαρχούσε η Ποντεβέδρα. Άλλα όταν νύχτωσε και πλησίαζε η λήξη του αγώνα και είχε ξεχαστεί εκείνο το τόσο επιθυμητό και τόσο επιφοβό γκολ, ο Αμάνθιο εκτέλεσε ένα φάουλ από επικίνδυνη θέση. Ο Ντι Στέφανο δεν πρόλαβε την μπάλα, την πρόλαβε όμως ο Χέντο, το αριστερό εξτρέμ της Ρεάλ Μαδρίτης, που απελευθερώθηκε από τους αμυντικούς που τον πίεζαν, σούταρε και νίκησε τον αντίπαλο τερματοφύλακα.

Ο Φρανθίσκο Χέντο, ο ληστής, είχε την ενδεδειγμένη αιχμαλωσία κάθε αντίπαλης ομάδας. Μερικές φορές κατόρθωναν να τον κλείνουν σε φυλακές ύψιστης ασφάλειας, αλλά αυτός δραπέτευε πάντοτε.

Ο Ζέελερ

Φυσιογνωμία πολύ ευχάριστη. Κανείς δεν μπορεί να τον φανταστεί χωρίς μια κανάτα αφρισμένη μπίρα στο χέρι. Στα γερμανικά γήπεδα ήταν πάντα ο πιο κοντός και πιο χοντρός: ένα μικροσκοπικό κοντόχοντρο χάμπουργκερ, με βήμα δισταχτικό και το ένα του πόδι πιο μεγάλο από το άλλο. Άλλα ο Ούβε Ζέελερ ήταν πραγματικός ψύλλος όταν πηδούσε, λαγός όταν έτρεχε και ταύρος όταν έριχνε κεφαλιές.

Το 1964 ο κεντροεπιθετικός αυτός του Αμβούργου εξελέγη καλύτερος Γερμανός παίκτης. Ανήκε στο Αμβούργο ψυχή τε και σώματι:

– *Είμαι ένας οπαδός παραπάνω. Το Αμβούργο είναι το σπίτι μου, έλεγε.*

Ο Ούβε Ζέελερ απέρριψε όλες τις προσφορές που του έγιναν, τις πολλές και ιδιαίτερα ελκυστικές, για να παίξει στις ισχυρότερες ομάδες της Ευρώπης.

Συμμετείχε σε τέσσερα Παγκόσμια Κύπελλα. Η κραυγή «Ούβε, Ούβε» ήταν ο καλύτερος τρόπος για να ζητω-κραυγάσεις τη Γερμανία.

Ο Μάθιους

Tο 1965, στα πενήντα του χρόνια, ο Στάνλεϊ Μάθιους προκαλούσε παραισθήσεις στο αγγλικό ποδόσφαιρο. Οι ψυχίατροι δεν πρόφταιναν να θεραπεύουν τα θύματα, που μέχρι εκείνη την καταραμένη στιγμή, κατά την οποία συναντήθηκαν με αυτόν το δαιμονικό παππού, ο οποίος τρέλαινε τους αμυντικούς, ήταν απόλυτα φυσιολογικοί.

Οι αμυντικοί τού τραβούσαν το μπλουζάκι ή το παντελόνακι, του έκαναν λαβές ελευθέρας πάλης ή του έριχναν κλοτσιές όμοιες με αυτές των αστυνομικών μυθιστορημάτων, αλλά δεν μπορούσαν να τον πιάσουν, γιατί δεν είχαν κατορθώσει ποτέ να του αγγίξουν τα φτερά. Ο Μάθιους ήταν εξτρέμ, που στα αγγλικά λέγεται *winger*. *Wing* σημαίνει φτερό και ο Μάθιους υπήρξε ο φτερωτός που πέταξε ψηλότερα από οποιονδήποτε άλλο πάνω από την αγγλική γη στα πλάγια του αγωνιστικού χώρου.

Αυτό το ήξερε καλά η βασίλισσα, που τον έκανε «σερ».

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66

Ο στρατός έπνιγε την Ινδονησία στο αίμα, οι νεκροί ξεπερνούσαν το μισό εκατομμύριο, ίσως και το ένα –ποιος τους μέτρησε; – και ο στρατηγός Σουχάρτο εγκαίνιαζε τη μακρά δικτατορία του δολοφονώντας τους λιγοστούς κόκκινους, ροζ και άλλους αμφισβητούμενης εθνικοφρούνης που είχαν απομείνει ζωντανοί. Άλλοι στρατιωτικοί ανέτρεπαν τον Ν'Κρούμα, πρόεδρο της Γκάνα, και προφήτη της αφρικανικής ενότητας, ενώ οι συνάδελφοί τους στην Αργεντινή ανέτρεπαν με πραξικόπημα τον πρόεδρο Ίγια.

Για πρώτη φορά στην ιστορία μια γυναίκα, η Ίντιρα Γκάντι, κυβερνούσε την Ινδία. Οι φοιτητές ανέτρεπαν τη στρατιωτική δικτατορία στον Ισημερινό. Η αμερικανική αεροπορία βομβάρδιζε το Ανόι στα πλαίσια μιας νέας επίθεσης, αλλά στην αμερικανική κοινή γνώμη ενισχυόταν η βεβαιότητα ότι οι ΉΠΑ δεν έπρεπε να έχουν εμπλακεί στο Βιετνάμ, δεν έπρεπε να έχουν μείνει και ότι έπρεπε να απεμπλακούν το ταχύτερο δυνατό.

Ο Τρούμαν Καπότε δημοσίευε το *En ψυχρώ*. Εκδίδονταν τα *Εκατό χρόνια μοναξιάς* του Γκαροία Μάρκες και ο *Παράδεισος* του Λεσάμα. Ο παπάς Καμίλο Τόρες έπεφτε με το όπλο στο χέρι στα βουνά της Κολομβίας, ο Τοε Γκεβάρα

κάλπαζε με τον κοκαλιάρη Ροοινάντε του στην ύπαιθρο της Βολιβίας, ο Μάο ξεκινούσε την πολιτιστική επανάσταση στην Κίνα. Πυρηνικές βόμβες έπεφταν στην ισπανική ακτή της Αλμέρια και, μολονότι δεν εκρήγνυνταν, προκαλούσαν πανικό. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν υπόθεση ωρών.

Στο Λονδίνο ο Χάρολντ Ουίλσον γιόρταζε την εκλογική του νίκη καπνίζοντας την πίπα του, οι κοπέλες φορούσαν μίνι φούστες, η Κάρναμπι Στριτ καθόριζε τη μόδα και δύο ο κόσμος σφύριζε τα τραγούδια των Μπιτλς, ενώ άρχιζε το 8ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Ήταν το τελευταίο Παγκόσμιο Κύπελλο στο οποίο συμμετείχε ο Γκαρίντσα, αλλά και ο Μεξικανός τερματοφύλακας Αντόνιο Καρμπαχάλ, ο μοναδικός παίκτης που είχε συμμετάσχει σε πέντε Παγκόσμια Κύπελλα.

Συμμετείχαν δεκαέξι ομάδες: δέκα ευρωπαϊκές, πέντε αμερικανικές και, σπάνιο γεγονός, η Βόρεια Κορέα. Προς γενική έκπληξη, η κορεατική ομάδα απέκλεισε την Ιταλία με ένα γκολ του Πακ, ενός οδοντιάτρου της Πιονγκγιάνγκ, που έπαιζε ποδόσφαιρο στον ελεύθερο χρόνο του. Στην ιταλική ομάδα έπαιζαν ο Τζιάνι Ριβέρα και ο Σάντρο Ματσόλα. Ο Πιερ Πάολο Παζολίνι είχε πει, αναφερόμενος σε αυτούς, ότι έπαιζαν ποδόσφαιρο σαν καλή πρότα που τη διέκοπταν κεραυνοβόλοι στίχοι, δημοσίευσε ο οδηγός τους άφησε άφωνους.

Για πρώτη φορά αναμεταδόθηκαν όλοι οι αγώνες του Παγκοσμίου Κυπέλλου από την τηλεόραση σε ζωντανή μετάδοση μέσω δορυφόρου, και δύο ο κόσμος μπόρεσε να δει το σόου των διαιτητών. Στο προηγούμενο Παγκό-

σμιο Κύπελλο οι Ευρωπαίοι διαιτητές είχαν διαιτητεύσει σε 26 αγώνες· σε αυτό διηγόθυναν 24 από τους 32 αγώνες. Ένας Γερμανός διαιτητής χάρισε στην Αγγλία τον αγώνα εναντίον της Αργεντινής, ενώ ένας Άγγλος διαιτητής δώριζε τη νίκη στη Γερμανία στον αγώνα της με την Ουρουγουάη. Η Βραζιλία δεν είχε καλύτερη τύχη: ο Πελέ δέχτηκε τόσο πολλές κλοτσιές στους αγώνες με τη Βουλγαρία και την Πορτογαλία, που δεν μπόρεσε να συμμετάσχει στους υπόλοιπους αγώνες.

Η βασίλισσα Ελισάβετ παρέστη στον τελικό. Δεν πανηγύρισε κανένα γκολ, αλλά χειροκρότησε διακριτικά. Στον τελικό συμμετείχαν η Αγγλία του Μπόμπι Τσάρλτον, του ανθρώπου με την τρομερή δύναμη και ευστοχία, και η Γερμανία του Μπεκεμπάουερ, που είχε αρχίσει πρόσφατα την καριέρα του και έπαιρνε το παιχνίδι στην πλάτη του παίζοντας με χάρη και δύναμη. Κάποιος είχε κλέψει το κύπελλο Ριμέ, αλλά ένας σκύλος, που άκουγε στο δνομα Πικλς, το βρήκε πεταμένο σε ένα πάρκο του Λονδίνου. Έτοι, το κύπελλο μπόρεσε να φτάσει έγκαιρα στα χέρια του νικητή. Η Αγγλία επιβλήθηκε με 4-2 της Γερμανίας. Η Πορτογαλία κατέλαβε την τρίτη θέση. Την τέταρτη θέση κατέλαβε η Σοβιετική Ένωση. Η βασίλισσα Ελισάβετ απένειμε τίτλο ευγένειας στον Άλφ Ράμσεϊ, τον τεχνικό της νικήτριας, και ο σκύλος Πικλς αναδείχτηκε εθνικός ήρωας.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66 σφετερίστηκαν οι αμυντικές τακτικές. Όλες οι ομάδες ακολουθούσαν την τακτική της «αμπάρας» και άφηναν έναν παίκτη σκούπα, που έπαιζε πάντα πίσω από τη γραμμή των αμυντικών. Ο Εουσέμπιο, ο Αφρικανός κανονιέρης της Πορτογαλίας, κατόρθωσε να περάσει εννέα φορές αυτά τα άπαρτα τείχη των αντίπαλων αμυνών. Δεύτερος στον κατάλογο των σκόρερ ήταν ο Γερμανός Χάλερ με έξι γκολ.

Ο Γκριβς

Σε μια ταινία γουέστερν θα ήταν το πιο γρήγορο πόδι της Δύσης. Στα γήπεδα είχε βάλει εκατό γκολ πριν γίνει είκοσι χρόνων, και στα είκοσι πέντε του δεν είχε ακόμα εφευρεθεί η κατάλληλη ασπίδα ακτίνων που θα μπορούσε να τον σταματήσει. Δεν έτρεχε, εκρήγνυνταν: Ο Τζίμι Γκριβς ξεχυνόταν τόσο γρήγορα μπροστά, που οι διαιτητές, κατά λάθος, τον έβγαζαν οφσάιντ, γιατί δεν μπορούσαν να καταλάβουν αιώνα πού άρχιζαν τα απότομα ξεπετάγματά του και τα εύστοχα σουτ του: τον έβλεπαν να φτάνει, αλλά ποτέ δεν κατόρθωναν να τον δουν να ξεκινάει.

— Είναι τόση η επιθυμία μου για γκολ, έλεγε, που πονάω επιθυμώντας τα.

Ο Γκριβς δεν είχε τύχη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '66. Δεν έβαλε ούτε ένα γκολ, και μια κρίση ίκτερου τον άφησε έξω από τον τελικό.

Ένα γκολ του Μπεκεμπάουερ

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '66. Η Γερμανία έπαιξε εναντίον της Ελβετίας.

Ο Ούβε Ζέελερ ξεχύθηκε στην επίθεση με τον Φραντς Μπεκεμπάουερ – ο Σάντσο Πάντσα με τον Δον Κιχότη έπαιξαν το ένα δύο· και όταν ολόκληρη η ελβετική άμυνα είχε αχρηστευτεί, ο Μπεκεμπάουερ βρέθηκε αντιμέτωπος με τον τερματοφύλακα Έλσενερ, που έπεσε στην αριστερή γωνία, έφερε την μπάλα στο δεξί, σούταρε και σκόραρε.

Ο Μπεκεμπάουερ ήταν είκοσι χρόνων, και αυτό ήταν το πρώτο του γκολ σε Παγκόσμιο Κύπελλο. Στη συνέχεια συμμετείχε σε άλλα τέσσερα, είτε ως παίκτης είτε ως τεχνικός, και ποτέ δεν κατέβηκε κάτω από την τρίτη θέση. Δυο φορές σήκωσε το παγκόσμιο κύπελλο: το 1974 ως παίκτης και το 1990 ως τεχνικός. Αντίθετα προς την κυρίαρχη άποψη του ποδοσφαίρου, που στηρίζεται αποκλειστικά και μόνο στη δύναμη, με το στιλ πάντσερ αποδείκνυε ότι η ομορφιά μπορεί να είναι δυνατότερη από ένα θωρακισμένο και ότι η φινέτσα είναι διεισδυτικότερη από μια οβίδα.

Αυτός ο αυτοκράτορας του κέντρου του γηπέδου, ο επονομαζόμενος «Κάιζερ», που είχε γεννηθεί σε μια εργατική συνοικία του Μονάχου, διηγήθυνε αριστοκρατικά τόσο την άμυνα δυο και την επίθεση. Στην άμυνα δεν περνούσε μύγα, ούτε κουνούπι· και όταν έφευγε στην επίθεση, ήταν μια φωτιά που διέσχιζε το γήπεδο.

Ο Εουσέμπιο

Γεννήθηκε με προορισμό ζωής να γυαλίζει παπούτσια, να πουλάει φιστίκια ή να κλέβει τους απρόσεχτους. Όταν ήταν μικρός τον φώναζαν «Ninguémt», δηλαδή κανένας. Γιος χήρας, μαζί με τα πολλά αδέλφια του έπαιζε ποδόσφαιρο στις αλάνες των προαστίων από το πρωί ως το βράδυ.

Ήρθε στα γήπεδα τρέχοντας, όπως τρέχει κάποιος που τον κυνηγάει η αστυνομία ή η εξαθλίωση που του δαγκώνει τις φτέρνες. Και έτσι, τρέχοντας ζιγκ ζαγκ, έγινε πρωταθλητής Ευρώπης στα είκοσί του χρόνια. Τότε τον ονόμασαν «Πάνθηρα».

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '66 οι τρίπλες του άφησαν στο έδαφος πλήθος αντιπάλων, και τα γκολ του, από απίθανες γωνίες, προκάλεσαν ατελείωτες επευφημίες.

Ο καλύτερος παίκτης στην ιστορία της Πορτογαλίας ήταν ένας Αφρικανός από τη Μοζαμβίκη. Εουσέμπιο: ψηλά πόδια, κρεμασμένα χέρια, θλιμμένο βλέμμα.

Η κατάρα των τριών δοκαριών

Εκείνος ο τερματοφύλακας είχε πρόσωπο χαρακωμένο από τσεκούρι και σημαδεμένο από την ευλογιά. Τα τεράστια χέρια του με τα στραβά δάχτυλα έπιαναν την μπάλα με πάθος και την κλείδωναν, και τα πόδια του έριχναν κανονιές. Από όλους τους Βραζιλιάνους τερματοφύλακες που έχω δει, ο Μάγκα είναι αυτός που χαράχτηκε ανεξίτηλα στη μνήμη μου. Μια φορά στο Μοντεβίδεο τον είδα να βάζει γκολ από το ένα τέρμα στο άλλο: ο Μάγκα κλότσησε την μπάλα από την εστία του και αυτή μπήκε στο αντίπαλο τέρμα χωρίς να την αγγίξει άλλος παίκτης. Έπαιζε στη Νασιονάλ για να εξιλεωθεί. Δεν είχε άλλη λύση και αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Βραζιλία. Η εθνική ομάδα είχε γυρίσει από το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66, έχοντας αποκλειστεί άδοξα, με την ουρά στα σκέλια, και ο Μάγκα ήταν ο αποδιοπομπαίος τράγος αυτής της εθνικής δυστυχίας. Είχε παίξει σε ένα μόνο αγώνα. Έκανε ένα λάθος, μια άστοχη έξοδο, και είχε την κακοτυχία να βάλει η Πορτογαλία γκολ σε κενή εστία. Εκείνη η άτυχη στιγμή ήταν αρκετή για να αποκαλούνται, για καιρό, τα λάθη των τερματοφυλάκων «μαγκεϊράδες».

Κάτι παρόμοιο είχε συμβεί στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '58, όταν ο τερματοφύλακας Αμαντέο Καρίσο πλήρωσε

την αποτυχία της εθνικής ομάδας της Αργεντινής. Και παλιότερα, το 1950, ο Μοασίρ Μπαρμπόσα ήταν ο αποδιοπομπαίος τράγος της αποτυχίας της Βραζιλίας στον τελικό του Μαρακανά.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90 το Καμερούν απέκλεισε την Κολομβία, η οποία προηγουμένως είχε διαπρέψει στον αγώνα της εναντίον της Γερμανίας. Το κρίσιμο γκολ της αφρικανικής ομάδας προήλθε από ένα λάθος του τερματοφύλακα Ρενέ Ιγκίτα, που πήγε μέχρι τη μέση του γηπέδου και εκεί έχασε την μπάλα. Οι ίδιοι άνθρωποι που χειροκροτούσαν αυτές τις αποκοτιές όταν έπιαναν θέλησαν να φάνε ζωντανό τον Ιγκίτα όταν επέστρεψε στην Κολομβία.

Το 1993 η εθνική ομάδα της Κολομβίας, χωρίς τον Ιγκίτα πια, διέσυρε στο Μπουένος Άιρες την εθνική ομάδα της Αργεντινής με 5-0. Η ταπείνωση αυτή απαιτούσε έναν ένοχο, και ο ένοχος έπρεπε να είναι –ποιος άλλος;– ο τερματοφύλακας. Ο Σέρχιο Γκοϊκοετσέα πλήρωσε τα σπασμένα. Η ομάδα της Αργεντινής ήταν ανίκητη για περισσότερους από τριάντα αγώνες, και για όλους η αιτία του κατορθώματος αυτού ήταν ο Γκοϊκοετσέα. Άλλα μετά τη συντριβή από την Κολομβία, αυτός που έκανε θαύματα στην απόκρουση των πέναλτι έπαψε να είναι ο άγιος Γκρίκο, έχασε τη θέση του στην εθνική ομάδα και πολλοί των συμβούλεψαν να κάνει χαρακίρι.

Τα χρόνια της Πενιαρόλ

Το 1966 ήρθαν αντιμέτωπες δυο φορές οι πρωταθλήτριες της Αμερικής και τα Ευρώπης, Πενιαρόλ και Ρεάλ Μαδρίτης. Χωρίς να ιδρώσει, με εξαιρετική εκτελεστική ικανότητα και ποικιλία παιχνιδιού, η Πενιαρόλ κέρδισε και τους δυο αγώνες με 2-0.

Στη δεκαετία του '60 η Πενιαρόλ κληρονόμησε το σκήπτρο της Ρεάλ Μαδρίτης, που ήταν η μεγάλη ομάδα της προηγούμενης δεκαετίας. Στη διάρκεια αυτών των χρόνων η Πενιαρόλ κέρδισε δυο φορές το Παγκόσμιο Κύπελλο Πρωταθλητριών και ανακηρύχθηκε τρεις φορές πρωταθλήτρια Αμερικής.

Όταν η πρώτη ομάδα του κόσμου έμπαινε στο γήπεδο, οι παίκτες της ρωτούσαν τους αντιπάλους:

– Φέρατε άλλη μπάλα για να παίξετε κι εσείς; Γιατί αυτή εδώ είναι μόνο για μας.

Η μπάλα απαγορευόταν να μπει στο τέρμα του Μαζούρκεβιτς, στο κέντρο του γηπέδου υπάκουε στον Τίτο Γκονσάλβες, και στην επίθεση έπαιζε με τα πόδια των Σπένσερ και Χόγια. Κάτω από τις διαταγές του Πέπε, έσκιζε τα δίχτυα. Άλλα κυρίως το γλεντούσε όταν τη νανούριζε ο Πέδρο Ρότσα.

Ένα γκολ του Ρότσα

Συνέβη το 1969. Η Πενιαρόλ έπαιζε με την Εστουντιάντες του Λα Πλάτα. Ο Ρότσα ήταν στο κέντρο του γηπέδου με την πλάτη γυρισμένη στο αντίπαλο τέρμα και με δυο παίκτες πάνω του, όταν δέχτηκε την μπαλιά του Ματόσας. Τότε την κράτησε στο δεξί του πόδι και έτσι ακριβώς γύρισε, την τράβηξε από πίσω με το άλλο πόδι και ξέφυγε από το μαρκάρισμα των Ετσεκοπάρ και Ταβέρνα. Έκανε τρεις τρίπλες, την έδωσε στον Σπένσερ και συνέχισε να τρέχει. Δέχτηκε μια ψηλή μπαλιά στο ημικύκλιο της περιοχής. Σταμάτησε την μπάλα με το στήθος, απέφυγε τους Μαδέρο και Σπαδάρο και σούταρε. Ο τερματοφύλακας Φλόρες ούτε που πρόλαβε να δει την μπάλα.

Ο Πέδρο Ρότσα γλιστρούσε σαν το φίδι στο λιβάδι. Έπαιζε με χάρη, χάριζε ευχαρίστηση: την ευχαρίστηση του παιχνιδιού και την ευχαρίστηση του γκολ. Έκανε ό,τι ήθελε με την μπάλα, και αυτή τον εμπιστευόνταν απόλυτα.

Κατημένη μανούλα

Στα τέλη της δεκαετίας του '60 ο ποιητής Χόρχε Ενρίκε Αντόουμ επέστρεψε στον Ισημερινό μετά από πολλά χρόνια απουσίας. Μόλις έφτασε, τήρησε την υποχρεωτική εθιμοτυπία της πόλης του Κίτο: πήγε στο γήπεδο να δει έναν αγώνα της Άουκας. Ήταν ένας σημαντικός αγώνας, και το γήπεδο ήταν γεμάτο.

Πριν από την έναρξη του αγώνα τηρήθηκε ενός λεπτού σιγή για τη μητέρα του διαιτητή, που είχε πεθάνει την προηγούμενη. Όλοι σηκώθηκαν όρθιοι, όλοι σώπασαν. Αμέσως μετά ένας παράγοντας έβγαλε λόγο εξαίροντας την υποδειγματική αθλητική συμπεριφορά του διαιτητή, ο οποίος επρόκειτο να διαιτητεύσει τον αγώνα, κάνοντας το καθήκον του σε τόσο δύσκολες γι' αυτόν στιγμές. Στο κέντρο του γηπέδου, με σκυμμένο το κεφάλι, ο μαυροντυμένος άντρας χειροκροτήθηκε θερμά από τους θεατές. Ο Αντόουμ έτριβε τα μάτια του, τσιμπιόταν: δεν το πίστευε. Σε ποια χώρα βρισκόταν; Πόσο είχαν αλλάξει τα πράγματα! Παλιά οι θεατές ασχολούνταν με το διαιτητή μονάχα για να τον αποκαλέσουν «πουτάνας γιε».

Και ο αγώνας άρχισε. Στο δέκατο πέμπτο λεπτό το γήπεδο ξεσηκώθηκε: η Άουκας έβαλε γκολ. Όμως ο διαιτητής ακύρωσε το γκολ ως οφσάιντ, και αμέσως το πλήθος θυμήθηκε τη μακαρίτισσα:

– Πουτάνας ορφανό, μούγκρισαν οι κερκίδες.

Τα δάκρυα δε βγαίνουν από το μαντίλι

Το ποδόσφαιρο, παρομοίωση του πολέμου, μπορεί να εξελιχθεί μερικές φορές σε πραγματικό πόλεμο. Και τότε ο «Ξαφνικός θάνατος» δεν είναι μόνο μεταφορικός χαρακτηρισμός του δραματικού τρόπου που τελειώνουν οι ισόπαλοι αγώνες στην παράταση. Στην εποχή μας ο ποδοσφαιρικός φανατισμός έχει καταλάβει το χώρο που στο παρελθόν ήταν αποκλειστικότητα της θρησκευτικής θέρμης, της πατριωτικής φλόγας και του πολιτικού πάθους. Όπως συμβαίνει με τη θρησκεία, την πατρίδα και την πολιτική, πλήθος αγριοτήτων διαπράττονται στο όνομα του ποδοσφαίρου και πλήθος εντάσεων εκδηλώνονται μέσω αυτού.

Αρκετοί πιστεύουν ότι οι δαιμονισμένοι της μπάλας βγάζουν αφρούς από το στόμα, και, ομολογουμένως, η περιγραφή αυτή ανταποκρίνεται στην εικόνα πολλών τρελαμένων οπαδών. Άλλα ακόμα και οι πιο εξοργισμένοι εισαγγελείς είναι υποχρεωμένοι να παραδεχτούν ότι στην πλειονότητα των περιστατικών η βία που εκδηλώνεται στο ποδόσφαιρο δεν είναι συστατικό στοιχείο του ποδοσφαίρου, όπως ακριβώς και τα δάκρυα δε βγαίνουν από το μαντίλι.

Το 1969 ξέσπασε πόλεμος μεταξύ της Ονδούρας και του Ελ Σαλβαδόρ, δυο μικρών και πάμφτωχων χωρών της Κεντρικής Αμερικής, που για διάστημα μεγαλύτερο του ενός αιώνα συσσώρευαν αμοιβαία εχθρότητα. Ο καθένας από τους δυο είχε χρησιμέψει πάντα ως μαγική εξήγηση των δεινών του άλλου. Δεν είχαν δουλειά οι Ονδουρένιοι; Τους την έπαιρναν οι Σαλβαδορένιοι. Πεινούσαν οι Σαλβαδορένιοι; Ήταν γιατί τους κακομεταχειρίζονταν οι Ονδουρένιοι. Ο καθένας από τους δυο λαούς πίστευε ότι

ο εχθρός είναι ο γείτονας και οι ηγέτες της μιας και της άλλης χώρας έκαναν δ,τι περνούσε από το χέρι τους για να διαιωνίσουν αυτή την κατάσταση.

Ο πόλεμος αυτός ονομάστηκε «πόλεμος του ποδοσφαίρου», γιατί οι σπίθες που άναψαν τη φωτιά ξεπήδησαν από τα γήπεδα του Σαν Σαλβαδόρ και της Τεγκουσικάλπα. Οι συγκρούσεις άρχισαν τη διάρκεια των προκριματικών του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '70. Έγιναν φασαρίες, υπήρξαν μερικοί νεκροί και αρκετοί τραυματίες. Την ίδια εβδομάδα οι δυο χώρες διέκοψαν τις διπλωματικές σχέσεις. Η Ονδούρα απέλασε εκατό χιλιάδες Σαλβαδορένιους εργάτες γης, οι οποίοι εργάζονταν από παλιά στις φυτείες της χώρας, και τα θωρακισμένα του Ελ Σαλβαδόρ πέρασαν τα σύνορα.

Ο πόλεμος διήρκεσε μια εβδομάδα και σκότωσε τέσσερις χιλιάδες ανθρώπους. Οι δυο κυβερνήσεις, στρατιωτικές δικτατορίες, κατασκευασμένες στην Αμερικανική Σχολή, τροφοδοτούσαν τη φωτιά του αμοιβαίου μίσους. Στην Τεγκουσικάλπα, το σύνθημα ήταν «Ονδουρένιε, πάρε ένα χοντρόξυλο και σκότωσε έναν Σαλβαδορένιο». Στο Σαν Σαλβαδόρ το αντίστοιχο σύνθημα ήταν: «Πρέπει να δώσουμε ένα μάθημα σ' αυτούς τους βάρβαρους». Οι γαιοκτήμονες και οι πολέμαρχοι δεν έχυσαν ούτε μια σταγόνα αίμα, ενώ οι λαοί, ξυπόλυτοι, πιστές εικόνες της δυστυχίας τους, αλληλοεξοντώνονταν με πατριωτικό ενθουσιασμό.

Ένα γκολ του Πελέ

Συνέβη το 1969. Η Σάντος έπαιζε εναντίον της Βάσκο ντα Γκάμα στο Μαρακανá.

Ο Πελέ διέσχισε σαν αστραπή το γήπεδο, αποφεύγοντας δυο αντιπάλους στον αέρα, χωρίς να αγγίξει το έδαφος, και, όταν έμπαινε στο τέρμα μαζί με την μπάλα, ανατράπηκε.

Ο διαιτητής σφύριξε πέναλτι. Ο Πελέ δε θέλησε να το εκτελέσει. Εκατό χιλιάδες θεατές τον υποχρέωσαν να το κάνει φωνάζοντας ρυθμικά το όνομά του.

Ο Πελέ είχε βάλει πολλά γκολ στο Μαρακανá. Γκολ υπέροχα, όπως εκείνο του 1961 εναντίον της Φλουμινένσε, όταν είχε τριπλάρει επτά παίκτες, συμπεριλαμβανομένου και του τερματοφύλακα. Άλλα το πέναλτι αυτό ήταν διαφορετικό: ο κόσμος αισθάνθηκε ότι είχε κάτι το ιερό. Και γι' αυτό έκανε ησυχία ο πιο φασαριόζικος λαός του κόσμου. Η οχλοβοή σταμάτησε ξαφνικά, σαν να είχε υπακούσει σε κάποια διαταγή: κανείς δε μιλούσε, κανείς δεν ανάσαινε, κανείς δεν ήταν εκεί. Ξαφνικά, στις κερκίδες και στο γήπεδο δεν υπήρχε κανείς. Ο Πελέ και ο τερματοφύλακας, ο Αντράντα, ήταν μόνοι τους. Περίμεναν. Ο Πελέ στεκόταν δίπλα στην μπάλα στο λευκό σημείο του πέναλτι. Δώδεκα βήματα πιο πέρα ο Αντράντα παραμόνευε ανάμεσα στα δοκάρια του.

Ο τερματοφύλακας κατόρθωσε να αγγίξει την μπάλα, αλλά ο Πελέ την κάρφωσε στα δίχτυα. Ήταν το χιλιοστό του γκολ. Κανείς άλλος παίκτης δεν είχε κατορθώσει να βάλει χίλια γκολ στην ιστορία του επαγγελματικού ποδοσφαίρου.

Και τότε το πλήθος ξανάρχισε να υπάρχει και πετάχτηκε, όπως ένα παιδί τρελό από τη χαρά του, φωτίζοντας τη νύχτα.

Ο Πελέ

Ε κατό τραγούδια αναφέρονται σε αυτόν. Σε ηλικία δεκαεπτά χρόνων ανακηρύχτηκε παγκόσμιος πρωταθλητής και βασιλιάς του ποδοσφαίρου. Δεν είχε κλείσει τα είκοσί του χρόνια όταν η κυβέρνηση της Βραζιλίας τον ανακήρυξε «εθνικό θησαυρό» και απαγόρευσε την εξαγωγή του. Κέρδισε τρία παγκόσμια κύπελλα με την εθνική Βραζιλίας και δυο με τη Σάντος. Μετά από το χιλιοστό του γκολ, συνέχισε να σκοράρει. Έπαιξε σε περισσότερους από τριακόσιους αγώνες, σε ογδόντα χώρες, συμμετέχοντας στον έναν αγώνα μετά τον άλλο σε εξοντωτικό ρυθμό, και έβαλε σχεδόν χίλια τριακόσια γκολ. Μια φορά σταμάτησε έναν πόλεμο: η Νιγηρία και η Μπιάφρα κήρυξαν ανακωχή για να τον δουν να παίζει.

Άξιζε μια ανακωχή στον πόλεμο, και πολύ παραπάνω, για να τον δει κανείς να παίζει. Όταν ο Πελέ έτρεχε, διαπερνούσε τους αντιπάλους του σαν μαχαίρι. Όταν σταματούσε, οι αντίπαλοι χάνονταν μέσα στους λαβυρίνθους που ζωγράφιζαν τα πόδια του. Όταν πηδούσε, ανέβαινε στον αέρα, θαρρείς και ο αέρας ήταν σκάλα. Όταν εκτελούσε ένα ελεύθερο χτύπημα, οι αντίπαλοι που έκαναν τείχος ήθελαν να έχουν το πρόσωπο γυρισμένο προς την εστία τους, για να μη χάσουν το υπέροχο γκολ.

Γεννήθηκε σ' ένα φτωχόσπιτο, σ' ένα μακρινό χωριουδάκι, και έφτασε σε κορυφές εξουσίας και πλούτου, όπου η είσοδος είναι απαγορευμένη για τους μαύρους. Έξω από τα γήπεδα ποτέ δε χάρισε έστω και ένα λεπτό από το χρόνο του, και ποτέ δεν έβγαλε έστω και ένα νόμισμα από το πορτοφόλι του. Άλλα όσοι είχαμε την τύχη να τον δούμε να παίζει δεχτήκαμε δωρεές σπάνιας ομορφιάς: στιγμές από αυτές που αξίζουν να μείνουν αθάνατες και που μας επιτρέπουν να πιστέψουμε ότι η αθανασία υπάρχει.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '70

Στην Πράγα πέθαινε ο Γίρι Τρνκα, δάσκαλος του κινηματογράφου μαριονέτων, και στο Λονδίνο πέθαινε ο Μπέρτραν Ράσελ, μετά από σχεδόν έναν αιώνα ιδιαίτερα έντονης ζωής. Σε ηλικία είκοσι χρόνων ο ποιητής Ρουγκάμ, σκοτωνόταν στη Μανάγκουα, πολεμώντας μόνος του εναντίον ενός τάγματος του Σομόζα. Ο κόσμος έχανε τη μουσική του: από υπερβολική δύση επιτυχίας διαλύονταν οι Μπιτλς και από υπερβολική δύση ναρκωτικών έφευγαν ο κιθαρίστας Τζίμι Χέντριξ και η τραγουδίστρια Τζάνις Τζόπλιν.

Ένας κυκλώνας σάρωνε το Πακιστάν, και ένας σεισμός έσβηνε από το χάρτη δεκαπέντε πόλεις των Περουβιανών Άνδεων. Στην Ουάσιγκτον κανείς δεν πίστευε πια στον πόλεμο του Βιετνάμ, αλλά ο πόλεμος συνεχίζοταν. Κατά το Πεντάγωνο, οι νεκροί έφταναν το ένα εκατομμύριο, ενώ οι Αμερικανοί στρατηγοί επέλεγαν τη φυγή προς τα εμπρός είσβαλλοντας στην Καμπότζη. Ο Αλιέντε ανακοίνωνε την υποψηφιότητά του για την προεδρία της Χιλής, μετά από τρεις αποτυχημένες προσπάθειες, υποσχόμενος γάλα για όλα τα παιδιά και την εθνικοποίηση των ορυχείων του χαλκού. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών. Άρχιζε η πρώτη απεργία στην ιστορία του Βατικανό, στη Ρώμη οι λειτουργοί του Αγίου Πατέρα διέκοπταν την εργασία τους, ενώ στο Μεξικό κινούνταν τα πόδια των παικτών των εθνικών ομάδων δεκαέξι χωρών και άρχιζε το 9ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Συμμετείχαν εννέα ευρωπαϊκές ομάδες, πέντε αμερικανικές, το Ισραήλ και το Μαρόκο. Στον εναρκτήριο αγώνα ο

διαιτητής έδειξε για πρώτη φορά κίτρινη κάρτα. Η κίτρινη κάρτα, η οποία αποτελεί την τελευταία προειδοποίηση πριν από την αποβολή, και η κόκκινη κάρτα, που σημαίνει αποβολή, δεν ήταν οι μόνες καινοτομίες του Παγκοσμίου Κυπέλλου του Μεξικού. Ο κανονισμός επέτρεψε επίσης την αλλαγή δυο παικτών κατά τη διάρκεια ενός αγώνα. Μέχρι τότε μόνο ο τερματοφύλακας μπορούσε να αντικατασταθεί σε περίπτωση τραυματισμού· και δεν ήταν πολύ δύσκολο να μειώσει κανείς με κλοτσιές τον αριθμό των παικτών της αντίπαλης ομάδας.

Εικόνες από το Κύπελλο του '70: ο Μπεκεμπάουερ, με το χέρι φασκιωμένο να αγωνίζεται μέχρι την τελευταία στιγμή· η θέρμη του Τοστάο, που είχε πρόσφατα υποστεί εγχείρηση στο ένα μάτι, να αντέχει να έχει ουσιαστική συμμετοχή σε όλους τους αγώνες· οι πτήσεις του Πελέ στο τελευταίο του Παγκόσμιο Κύπελλο: «Πηδήσαμε μαζί», διηγήθηκε ο Μπούργκνιτς, ο Ιταλός αμυντικός που τον μάρκαρε, «αλλά, όταν εγώ επέστρεψα στη γη, είδα ότι ο Πελέ παρέμενε αιωρούμενος στον αέρα».

Τέσσερις πρωταθλήτριες κόσμου, η Βραζιλία, η Ιταλία, η Δυτική Γερμανία και η Ουρουγουάη συμμετείχαν στους ημιτελικούς. Η Γερμανία κατέλαβε την τρίτη θέση και η Ουρουγουάη την τέταρτη. Στον τελικό η Βραζιλία συνέτριψε την Ιταλία με 4-1. Ο αγγλικός Τύπος σχολίασε: «Θα έπρεπε να απαγορεύεται ένα τόσο ωραίο ποδόσφαιρο». Το τελευταίο γκολ όλοι το θυμούνται: η μπάλα πέρασε από όλα τα πόδια των Βραζιλιάνων παικτών, την άγγιξαν και οι έντεκα και, τέλος, ο Πελέ τη σέρβιρε στο πιάτο, χωρίς να κοιτάξει, για να σουτάρει ο Κάρλος Αλμπέρτο, που ερχόταν δυναμικά.

Ο Μίλερ από τη Γερμανία, ο αποκαλούμενος «Τορπίλη»,

αναδείχθηκε πρώτος σκόρερ με δέκα γκολ, ακολουθούμενος από τον Βραζιλιάνο Ζαΐρζινιο, που πέτυχε επτά.

Πρωταθλήτρια, αήττητη, για τρίτη φορά, η Βραζιλία. Είχε δικαίωμα να κρατήσει το Κύπελλο Ζιλ Ριμέ. Στα τέλη του 1983 το κύπελλο κλάπηκε και πουλήθηκε, αφού πρώτα του αφαιρέθηκαν δυο κιλά καθαρού χρυσού. Στις βιτρίνες τη θέση του κατέχει ένα αντίγραφο.

Ένα γκολ του Ζαϊρζίνιο

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '70. Η Βραζιλία
έπαιξε με την Αγγλία.

Ο Τοστάο πήρε την μπάλα από τον Πάουλο Σεζαρ, ο οποίος προχώρησε όσο μπορούσε. Βρήκε δλη την Αγγλία αναδιπλωμένη μέσα στην περιοχή της. Μέχρι και η βασίλισσα ήταν εκεί. Ο Τοστάο απέφυγε έναν αντίπαλο, ύστερα άλλον ένα, μετά έναν τρίτο και έδωσε την μπάλα στον Πελέ. Άλλοι τρεις παίκτες έσπευσαν να τον πνίξουν: ο Πελέ προσποιήθηκε ότι θα έφευγε, οι αντίπαλοι δρμήσαν στον καπνό του, αλλά εκείνος σταμάτησε απότομα, γύρισε και άφησε την μπάλα στον Ζαϊρζίνιο, που είχε μάθει να ξεμαρκάρεται όταν προσπαθούσε να επιβιώσει στην πιο σκληρή συνοικία του Ρίο ντε Τζανέιρο: βγήκε ταχύτατα, σαν μια μαύρη σφαίρα, απέφυγε έναν Άγγλο, και η μπάλα, η λευκή σφαίρα, καρφώθηκε στα δίχτυα του Μπανκς.

Ήταν το γκολ της νίκης. Η βραζιλιάνικη επίθεση, με ρυθμό γιορτής, είχε απελευθερωθεί από το πιεστικό μαρκάρισμα επτά αντιπάλων. Και το ατσάλινα κάστρο το είχε λιώσει εκείνος ο ζεστός άνεμος που ήρθε από το νότο.

Η γιορτή

Υπάρχουν στη Βραζιλία χωριά και οικισμοί που δεν έχουν εκκλησία, αλλά δεν υπάρχει ούτε ένα χωρίς ποδοσφαιρικό γήπεδο. Η Κυριακή είναι η μέρα που δουλεύουν περισσότερο οι καρδιολόγοι σε όλη τη χώρα. Μια φυσιολογική Κυριακή ο καθένας μπορεί να πεθάνει από τη συγκίνηση ενώ παρακολουθεί τη λειτουργία της μπάλας. Μια Κυριακή χωρίς ποδόσφαιρο, ο καθένας μπορεί να πεθάνει από πλήξη.

Όταν η εθνική ομάδα της Βραζιλίας πήγε κατά διαόλου στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '66, υπήρξαν αυτοκτονίες, νευρικές κρίσεις, μεσίστιες σημαίες και μαύρα κρέπια στις πόρτες, και οι δρόμοι γέμισαν από ένα πλήθος πενθούντων που έθαψε το εθνικό ποδόσφαιρο με φέρετρο και με όλους τους τύπους. Τέσσερα χρόνια αργότερα η Βραζιλία κέρδισε για τρίτη φορά το παγκόσμιο κύπελλο. Τότε ο Νέλσον Ροδρίγκες έγραψε ότι οι Βραζιλιάνοι έπαψαν να φοβούνται ότι θα πάνε σαν σκυλιά στ' αμπέλι και έγιναν όλοι βασιλιάδες με μανδύα και κορόνα.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '70 η Βραζιλία έπαιξε ποδόσφαιρο αντάξιο της ανάγκης του κόσμου της για γιορτή και ομορφιά. Ήδη είχε επιβληθεί στον κόσμο η μετριότητα του αμυντικού ποδοσφαίρου, με όλη την ομάδα πίσω, διπλές ζώνες άμυνας και ένα δυο μοναχικούς παί-

κτες στην επίθεση· ήταν ήδη απαγορευμένες οι παρακινδυνευμένες πρωτοβουλίες και ο δημιουργικός αυθορμητισμός. Και εκείνη η Βραζιλία ήταν μια έκπληξη: παρουσίασε μια επιθετική ομάδα, που έπαιζε με τέσσερις παίκτες στην επίθεση, τους Ζαΐρζινο, Τοστάο, Πελέ και Ριβελίνο, οι οποίοι μερικές φορές γίνονταν πέντε, ακόμα και έξι όταν περνούσαν μπροστά οι Ζέρσον και Κάρλος Αλμπέρτο. Στον τελικό ο οδοστρωτήρας αυτός συνέτριψε την Ιταλία.

Ένα τέταρτο του αιώνα αργότερα, ανάλογη τόλμη θα θεωρούνταν αυτοκτονία. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '94 η Βραζιλία ξανακέρδισε στον τελικό την Ιταλία. Κέρδισε στα πέναλτι, μετά από εκατόν είκοσι λεπτά χωρίς γκολ. Αν δεν είχαν υπάρξει τα πέναλτι, οι εστίες των δυο ομάδων θα έμεναν απαραβίαστες στο διηνεκές.

Οι στρατηγοί και το ποδόσφαιρο

Mεσούσης της πανηγυρικής ατμόσφαιρας για τη νίκη του '70, ο στρατηγός Μέντιτοι, δικτάτορας της Βραζιλίας, πρόσφερε στους ποδοσφαιριστές χρήματα, ποζάρισε για τους φωτογράφους με το κύπελλο στα χέρια και ακόμα έδωσε κεφαλιές σε μια μπάλα μπροστά στις κάμερες της τηλεόρασης. Το εμβατήριο της εθνικής ομάδας, Pra frente Brasil, έγινε επίσημη μουσική της κυβέρνησης, ενώ η εικόνα του ιπτάμενου Πελέ πάνω από το χορτάρι κοσμούσε, στην τηλεόραση, τις διαφημίσεις που διακήρυξαν: «Κανείς δε σταματά τη Βραζιλία». Όταν η Αργεντινή κέρδισε το Παγκόσμιο Κύπελλο του '78, ο στρατηγός Βιντέλα χρησιμοποίησε, σε ταυτόσημα μηνύματα, την εικόνα του ασυγκράτητου σαν τυφώνα Κέμπες.

Το ποδόσφαιρο είναι η πατρίδα, η εξουσία είναι το ποδόσφαιρο: «Εγώ είμαι η πατρίδα», διατείνονταν οι στρατιωτικές αυτές δικτατορίες.

Στο μεταξύ, ο στρατηγός Πινοσέτ, ισχυρός άντρας της Χιλής, έγινε πρόεδρος της Κόλο-Κόλο, της δημοφιλέστερης ομάδας της χώρας, και ο στρατηγός Γκαρσία Μέσα, που είχε καταλάβει την εξουσία στη Βολιβία, έγινε πρόεδρος της Βίλστερμαν, μιας ομάδας με πολλούς και ένθερμους οπαδούς.

Το ποδόσφαιρο είναι ο λαός, η εξουσία είναι το ποδόσφαιρο: «Εγώ είμαι ο λαός», διατείνονταν οι στρατιωτικές αυτές δικτατορίες.

Μέχρι να πεις κύμινο

Ο Εντουάρντο Αντρές Μαλιόνι, επιθετικός της Ιντεπεντιέντε της Αργεντινής, κέρδισε μια θέση στο βιβλίο Γκίνες των παγκόσμιων ρεκόρ. Έγινε ο παίκτης που πέτυχε τα περισσότερα γκολ στο συντομότερο διάστημα.

Το 1973, με την έναρξη του δευτέρου ημιχρόνου του αγώνα μεταξύ της Ιντεπεντιέντε και της Χιμνασία ι Εογκρίμα του Λα Πλάτα, ο Μαλιόνι νίκησε τρεις φορές τον τερματοφύλακα Γκουρουσιάγα σε ένα λεπτό και πενήντα δευτερόλεπτα.

Ένα γκολ του Μαραντόνα

Σ υνέβη το 1973. Έπαιζαν μεταξύ τους οι παιδικές ομάδες της Αρχεντίνος Τζουνιορς και της Ρίβερ Πλέιτ στο Μπουένος Αιρες.

Το νούμερο 10 των Αρχεντίνος δέχτηκε την μπάλα από τον τερματοφύλακά του, απέφυγε έναν κεντροεπιθετικό της Ρίβερ και ξεχύθηκε προς το αντίπαλο τέρμα. Πολλοί ποδοσφαιριστές προσπάθησαν να τον ανακόψουν: του πρώτου του πέρασε την μπάλα πάνω από το κεφάλι, του δεύτερου του την πέρασε μέσα από τα πόδια και τον τρίτο τον ξεγέλασε με τακουνάκι. Στη συνέχεια, χωρίς να σταματήσει, άφησε άγαλμα τους αμυντικούς και τον τερ-

ματοφύλακα, πεσμένο στο έδαφος, και μπήκε περπατώντας με την μπάλα στο αντίπαλο τέρμα. Στο γήπεδο είχαν απομείνει επτά ταλαιπωρημένα αγόρια και άλλα τέσσερα που δεν μπορούσαν να κλείσουν το στόμα τους.

Εκείνη η ομάδα των πιτσιρικάδων, «τα Κρεμμυδάκια», ήταν ανίκητη επί εκατό παιχνίδια, και είχε προκαλέσει την προσοχή των δημοσιογράφων. Ένας από τους παίκτες της, «Το Φαρμάκι», που ήταν δεκατριών χρόνων δήλωσε:

– Εμείς παίζουμε από ευχαρίστηση. Ποιέ δε θα παίξουμε για χρήματα. Όταν μπαίνει στη μέση το χρήμα, όλοι σκοτώνονται για να γίνουν βεντέτες και τότε έρχονται η ζήλια και ο εγωισμός.

Έκανε τις δηλώσεις αγκαλιά με τον πιο αγαπητό από όλους παίκτη, που ήταν επίσης ο πιο χαρούμενος και ο πιο κοντούλης: τον Ντιέγκο Αρμάδο Μαραντόνα, που ήταν δώδεκα χρόνων και μόλις είχε πετύχει αυτό το απίστευτο γκολ.

Ο Μαραντόνα είχε τη συνήθεια να βγάζει τη γλώσσα του δταν έκανε σουτ. Όλα του τα γκολ τα είχε βάλει με τη γλώσσα του έξω. Τη νύχτα κοιμόταν αγκαλιά με την μπάλα και τη μέρα έκανε θαύματα μαζί της. Ζούσε σε ένα φτωχόσπιτο, σε μια φτωχογειτονιά, και ήθελε να γίνει τεχνίτης βιομηχανίας.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '74

Ο πρόεδρος Νίξον ήταν κολλημένος στα σχοινιά, τα γόνατά του έτρεμαν και δεχόταν αλλεπάλληλα χτυπήματα από το σκάνδαλο υποκλοπών του κτιρίου Γουότεργκεϊτ, ενώ ένα μη επανδρωμένο διαστημόπλοιο ταξίδευε μέχρι τον Δία, και στην Ουάσιγκτον αθωωνόταν ο υπολοχαγός του στρατού που είχε δολοφονήσει εκατό πολίτες στο Βιετνάμ, οι οποίοι, στο κάτω κάτω της γραφής, δεν ήταν παραπάνω από εκατό και, επιπλέον, ήταν πολίτες και Βιετναμέζοι.

Πέθαιναν οι πεζογράφοι Μιγκέλ Άνχελ Αστούριας και Περ Λάνγκεβιστ και ο ζωγράφος Νταβίντ Αλφάρο Σικείρος. Ο στρατηγός Περόν, που είχε σημαδέψει ανεξίτηλα την ιστορία της Αργεντινής, έπνεε τα λοισθια. Πέθαινε ο Ντιούκ Έλιγκτον, ο βασιλιάς της τζαζ. Η Πατρίσια Χιρστ, κόρη του μεγιστάνα του Τύπου, ερωτευόταν τους απαγωγείς της, αποκαλούοεις τον πατέρα της καπιταλιστικό γουρούνι και λήστευε τράπεζες. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών.

Έπεφτε η δικτατορία στην Ελλάδα, όπως και στην Πορτογαλία, όπου με σύνθημα το τραγούδι «Grandola vila

πορεψα», ξεσπούσε η επανάσταση των γαριφάλων. Η δικτατορία του Αουγκούστο Πινοσέτ εδραιωνόταν στη Χιλή και στην Ισπανία, ο Φρανθίσκο Φράνκο νοσηλευόταν στο Νοσοκομείο Φρανθίσκο Φράνκο, πάσχοντας από εξουσία και γηρατειά.

Σε ένα ιστορικό δημοψήφισμα οι Ιταλοί ψήφιζαν υπέρ του διαζυγίου, που το θεωρούσαν προτιμότερο από το μαχαΐρι, το φαρμάκι και τις άλλες παραδοσιακές μεθόδους για την επίλυση των οικογενειακών διαφορών. Σε μια εξίσου ιστορική ψηφοφορία οι ηγέτες του παγκόσμιου ποδοσφαίρου εξέλεγαν πρόεδρο της FIFA τον Ζοάο Χαβελάνγκε και, ενώ ο Χαβελάνγκε αντικαθιστούσε τον αξιοσέβαστο Στάνλεϊ Ρόους, στη Δυτική Γερμανία άρχιζε το 10ο Παγκόσμιο Κύπελλο.

Εγκαινιαζόταν ένα καινούριο κύπελλο. Ήταν πιο κακόγουστο από τον Ριμέ, αλλά το εποφθαλμιούσαν εννέα ευρωπαϊκές ομάδες, πέντε αμερικανικές, καθώς και η Αυστραλία και το Ζαΐρ. Η Σοβιετική Ένωση είχε αποκλειστεί στην προηγούμενη φάση. Κατά τους κατατάκτηριους αγώνες πριν από το Παγκόσμιο Κύπελλο, οι Σοβιετικοί είχαν αρνηθεί να παίξουν στο Εθνικό Στάδιο της Χιλής, το οποίο λίγους μήνες πρωτύτερα ήταν στρατόπεδο συγκέντρωσης και τόπος εκτελέσεων. Έτσι, η χιλιανή ομάδα έδωσε σ' αυτό το γήπεδο το συγκλονιστικότερο αγώνα της ιστορίας του ποδοσφαίρου: είχε παίξει χωρίς αντίπαλο και στην κενή εστία είχε σημειώσει πολλά γκολ, τα οποία επευφημήθηκαν από το κοινό. Στη συνέχεια, στο Παγκόσμιο Κύπελλο η Χιλή δεν κέρδισε ούτε ένα παιχνίδι.

Οι Ολλανδοί ποδοσφαιριστές επιφύλασσαν μια έκπληξη: ταξίδεψαν στη Γερμανία με τις συζύγους τους, τις αρραβωνιαστικιές τους ή τις φίλες τους και έμειναν μαζί τους.

Ήταν η πρώτη φορά που ουνέβαινε κάτι τέτοιο. Άλλα οι Ολλανδοί επιφύλασσαν και δεύτερη έκπληξη: είχαν φτερά στα πόδια τους και έφτασαν ως τον τελικό αγώνα, με δεκατέσσερα γκολ στο ενεργητικό τους και μόλις ένα στο παθητικό τους. Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '74 περιστράφηκε γύρω από το «Κουρδιστό πορτοκάλι», αυτή την εφεύρεση των Κρόιφ, Νέεσκενς, Ρέζενμπρικ, Κρολ και των άλλων ακούραστων ποδοσφαιριστών, υπό την καθοδήγηση του τεχνικού Ρίνους Μίχελς.

Με την έναρξη του τελευταίου αγώνα, ο Κρόιφ και ο Μπεκεμπάουερ αντάλλαξαν αναμνηστικά λάβαρα. Και τότε συνέβη η τρίτη έκπληξη: ο Κάιζερ και οι δικοί του χάλασαν την ολλανδική γιορτή. Ο Μάγερ, που έπιανε τα άπιαστα, ο Μίλερ, που έβαζε τα πάντα, και ο Μπράιτνερ που έβρισκε λύσεις για τα πάντα, έριξαν δυο μπουγέλα κρύο νερό στα φαβορί και, ενάντια σε κάθε προγνωστικό, οι Γερμανοί νίκησαν με 2-1. Επαναλήφθηκε η ιστορία του '54 στην Ελβετία, όταν η Δυτική Γερμανία είχε νικήσει την αγήτη Ουγγαρία.

Τρίτη κατατάχθηκε η Πολωνία. Την τέταρτη θέση κατέλαβε η Βραζιλία, που απείχε πολύ από την παλιά καλή Βραζιλία. Ο Πολωνός Λάτο ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ με επτά γκολ, ακολουθούμενος από τον επίσης Πολωνό Σάρμαχ και τον Ολλανδό Νέεσκενς, οι οποίοι πέτυχαν από πέντε γκολ.

Ο Κρόιφ

Την ολλανδική εθνική ομάδα την αποκαλούσαν «Κουρδιστό πορτοκάλι», αλλά τίποτα το μηχανικό δεν υπήρχε σ' εκείνο το έργο της φαντασίας, οι συνεχείς αλλαγές του οποίου προκαλούσαν σύγχυση στους πάντες. Όπως και «η Μηχανή» της Ρίβερ Πλέιτ, την οποία επίσης δυσφημούσε το όνομά της, αυτό το καυτό πορτοκάλι το πήγαινε και το έφερνε ένας ούριος άνεμος. Όλοι επιτίθονταν και όλοι αμύνονταν, αναπτυσσόμενοι και αναδιπλούμενοι σε σχήμα βεντάλιας, και ο αντίπαλος, αντιμέτωπος με μια ομάδα της οποίας κάθε παίκτης έκανε για έντεκα, έχανε τα αυγά και τα πασχάλια.

Ένας Βραζιλιάνος δημοσιογράφος αποκάλεσε αυτόν τον τρόπο ανάπτυξης «οργανωμένη αποδιοργάνωση». Η Ολλανδία έπαιζε μουσική, και αυτός που διηγήθυνε τη μελωδία τόσων ταυτόχρονων ήχων, αποφεύγοντας τις παραφωνίες και την ασυνεννοησία, ήταν ο Γιόχαν Κρόιφ. Μαέστρος και μουσικός πρώτης γραμμής, ο Κρόιφ δούλευε περισσότερο από οποιονδήποτε άλλον.

Αυτός ο ηλεκτρισμένος καχεκτικούλης είχε μπει στον Άγιας πολύ μικρός: ενώ η μητέρα του διαχειρίζταν την καντίνα της ομάδας, αυτός μάζευε τις μπάλες που έφευγαν έξω, καθάριζε τα παπούτσια των ποδοσφαιριστών, τοποθετούσε τα σημαιάκια στις άκρες του γηπέδου και έκανε όλα δσα του ζητούσαν και τίποτε από αυτά που τον διέταζαν να κάνει. Ήθελε να παίξει μπάλα, αλλά δεν τον άφηναν, γιατί ήταν υπερβολικά ασθενικός και είχε υπερβολικά ισχυρό χαρακτήρα. Όταν τον άφησαν να παίξει, αυτός έμεινε. Παιδί ακόμα πρωτόπαιξε στην εθνική ομάδα, έπαιξε υπέροχα, έβαλε ένα γκολ και ξάπλωσε το διαιτητή αναίσθητο με μια γροθιά.

Συνέχισε να είναι εργατικός, ταλαντούχος, και έπαιζε παθιασμένα. Σε δυο δεκαετίες κέρδισε είκοσι δύο πρωταθλήματα, στην Ολλανδία και στην Ιονιανία. Αποσύρθηκε σε ηλικία τριάντα επτά χρόνων, αφού πέτυχε το τελευταίο του γκολ αποθεούμενος από το κοινό, που τον συνόδεψε από το γήπεδο μέχρι το σπίτι του.

Ο Μίλερ

O τεχνικός της TSV Μονάχου του είχε πει:

– *Στο ποδόσφαιρο δεν έχεις μέλλον. Καλύτερα να ασχοληθείς με τίποτε άλλο.*

Εκείνη την εποχή ο Γκερντ Μίλερ εργαζόταν δώδεκα ώρες την ημέρα σε μια κλωστοϋφαντουργία.

Έντεκα χρόνια αργότερα, το 1974, αυτός ο βραχύσωμος και με κοντά πόδια παίκτης, έγινε παγκόσμιος πρωταθλητής. Ουδείς άλλος πέτυχε περισσότερα γκολ από αυτόν στην ιστορία του γερμανικού πρωταθλήματος και της εθνικής ομάδας.

Ο άγριος λύκος ούτε που φαινόταν στο γήπεδο. Μεταμφιεσμένος σε γιαγιούλα, με καλά κρυμμένα τα δόντια και τα νύχια, περιφερόταν προσφέροντας αθώες πάσες και άλλες αγαθοεργίες. Ταυτόχρονα, χωρίς κανείς να τον αντιληφθεί, γλιστρούσε προς την περιοχή. Μπροστά στην απροστάτευτη εστία ξερογλειφόταν: τα δίχτυα ήταν η παρθενιά μιας ακαταμάχητης νέας. Και τότε αποκαλυπτόταν ξαφνικά γυμνός και ορμούσε.

Ο Χαβελάνγκε

Το 1974, μετά από μακρόχρονη αναρρίχηση, ο Ζαν Μαρί Φαουστίν ντε Γκοντφρουά Χαβελάνγκε κατέκτησε το ύπατο αξίωμα της FIFA. Και ανακοίνωσε:

- *Ηρθα να πουλήσω ένα προϊόν που ονομάζεται ποδόσφαιρο.*

Έκτοτε ο Χαβελάνγκε ασκεί απόλυτη εξουσία στο παγκόσμιο ποδόσφαιρο. Με το κορμί του κολλημένο στο θρόνο, περιτριγυρισμένος από μια Αυλή αποτελούμενη από άπληστους τεχνοκράτες, ο Χαβελάνγκε βασιλεύει στο παλάτι του στη Ζυρίχη. Κυβερνάει περισσότερες χώρες από τα μέλη του ΟΗΕ, ταξιδεύει περισσότερο από τον πάπα, και έχει περισσότερα παράσημα από οποιονδήποτε ήρωα πολέμου.

Ο Χαβελάνγκε γεννήθηκε στη Βραζιλία, όπου είναι ιδιοκτήτης της κυριότερης εταιρείας συγκοινωνιών, της «Cometa», και άλλων επιχειρήσεων ειδικευμένων στη χρηματιστηριακή κερδοσκοπία, στην πώληση όπλων και ασφαλειών ζωής. Άλλα οι απόψεις του είναι ελάχιστα βραζιλιάνικες. Ένας Άγγλος δημοσιογράφος από τους Τάιμς του Λονδίνου τον ρώτησε:

- *Τι είναι αυτό που σας αρέσει περισσότερο στο ποδόσφαιρο; Η δόξα; Η ομορφιά; Η νίκη; Η ποίηση;*

Και αυτός απάντησε:

- *Η πειθαρχία.*

Ο ηλικιωμένος αυτός μονάρχης άλλαξε τη γεωγραφία του ποδοσφαίρου και το μετέτρεψε σε μια από τις καλύτερες πολυεθνικές επιχειρήσεις. Κατά την προεδρία του

διπλασιάστηκε ο αριθμός των χωρών που συμμετέχουν στα Παγκόσμια Κύπελλα: ήταν δεκαέξι το 1974, θα είναι τριάντα δυο το 1998. Και, όπως μπορεί να μαντέψει κανείς μέσα από τους ομιχλώδεις ισολογισμούς, τα κέρδη που αποφέρουν τα τουρνουά αυτά έχουν αυξηθεί κατά τόσο θαυμαστό τρόπο, που, συγκρινόμενο με αυτά, το βιβλικό θαύμα των ψωμιών και των ψαριών μοιάζει με ανέκδoto.

Οι νέοι πρωταγωνιστές του παγκόσμιου ποδοσφαίρου, χώρες της Αφρικής, της Μέσης Ανατολής και της Ασίας, προσφέρουν στον Χαβελάνγκε μια ευρεία βάση υποστήριξης, αλλά η εξουσία του τρέφεται κυρίως από τη συνεργασία του με μερικές γιγαντιαίες επιχειρήσεις, όπως η Coca-Cola και η Adidas. Ο Χαβελάνγκε ήταν αυτός που πέτυχε τη χρηματοδότηση εκ μέρους της Adidas της υποψηφιότητας του φίλου του Χουάν Αντόνιο Σάμαρανκ στην προεδρία της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Ο Σάμαρανκ, που κατά τη διάρκεια της δικτατορίας του Φράνκο ήταν ένας από τους ανθρώπους με το γαλάζιο πουκάμισο και την προτεταμένη παλάμη, είναι από το 1980 ο άλλος βασιλιάς του παγκόσμιου αθλητισμού. Και οι δυο διαχειρίζονται τεράστια χρηματικά ποσά. Κανείς δε γνωρίζει πόσα. Ως προς αυτό, είναι και οι δυο τους πολύ μετριόφρονες.

Οι αφεντάδες της μπάλας

HFIFA, που έχει το ανάκτορο και την Αυλή της στη Ζυρίχη, η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή, που βασιλεύει στη Λοζάνη και η εταιρεία ISL Marketing, που στεγάζει τις δραστηριότητές της στη Λουκέρνη, διαχειρίζονται τα Παγκόσμια Κύπελλα Ποδοσφαίρου και τις Ολυμπιάδες. Και οι τρεις αυτοί πανίσχυροι οργανισμοί έχουν την έδρα τους στην Ελβετία, μια χώρα γνωστή για την ευστοχία του Γουλιέλμου Τέλου, την ακρίβεια των ρολογιών της και τη θρησκευτική της προσήλωση στο τραπεζικό απόρρητο. Συμπτωματικά, και οι τρεις διακατέχονται από ένα εξαιρετικό αίσθημα αιδούς σε ό,τι αφορά το χρήμα που περνάει από τα χέρια τους και εκείνο που μένει στα χέρια τους.

Η ISL Marketing κατέχει, τουλάχιστον μέχρι το τέλος του αιώνα, τα αποκλειστικά δικαιώματα της πώλησης διαφημίσεων στα στάδια, των φιλμ και των βιντεοκασετών, των συμβόλων, των σημαιών και των μασκότ των διεθνών διοργανώσεων. Ανήκει στους κληρονόμους του Άντολφ Ντάσλερ, του ιδρυτή της Adidas, αδελφού και εχθρού του ιδρυτή της ανταγωνίστριας Puma. Όταν οι Χαβελάνγκε και Σάμαρανκ παραχώρησαν το μονοπώλιο αυτών των δικαιωμάτων στην οικογένεια Ντάσλερ, ασκούσαν το ευγενές καθήκον της ευγνωμοσύνης. Η Adidas, η μεγαλύτερη εταιρεία παραγωγής αθλητικών ειδών στον κόσμο, εί-

χε συμβάλει πολύ γενναιόδωρα στην ανάρρησή τους στην εξουσία. Το 1990 οι Ντάσλερ πούλησαν την Adidas στον Γάλλο επιχειρηματία Μπερνάρ Ταπί, αλλά κράτησαν την ISL, την οποία ελέγχουν σε συνεργασία με την ιαπωνική διαφημιστική εταιρεία Dentsu.

Η εξουσία του παγκόσμιου αθλητισμού δεν είναι πατέξε γέλασε. Στα τέλη του 1994, συζητώντας στη Νέα Υόρκη με επιχειρηματικούς κύκλους, ο Χαβελάνγκε άφησε να διαρρεύσουν κάποιοι αριθμοί, γεγονός που δεν το συνηθίζει:

– Μπορώ να σας διαβεβαιώσω ότι ο ετήσιος παγκόσμιος κύκλος εργασιών των ποδοσφαιρούν αγγίζει το ποσό των 225 δισεκατομμυρίων δολαρίων.

Και κομπάζοντας σύγκρινε τον αριθμό αυτό με τα 136 δισεκατομμύρια δολάρια του κύκλου εργασιών του 1993 της General Motors, που είναι πρώτη στον κατάλογο των μεγαλύτερων πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Στην ίδια συζήτηση ο Χαβελάνγκε επισήμανε ότι το ποδόσφαιρο είναι ένα εμπορικό προϊόν, που πρέπει να πωληθεί με τον καλύτερο δυνατό τρόπο, και υπενθύμισε τον πρώτο χρυσό κανόνα της εποχής μας:

– Την πραμάτεια μας πρέπει να την προσέχουμε.

Η πώληση των τηλεοπτικών δικαιωμάτων είναι η πιο προσοδοφόρα φλέβα στο μεταλλείο των διεθνών διοργανώσεων, και η Fifa και η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή εισπράττουν τη μερίδα του λέοντος από τα χρήματα που καταβάλλει η μικρή οιθόνη. Τα ποσά αυτά αυξήθηκαν θεαματικά από τότε που η τηλεόραση άρχισε να αναμε-

ταδίδει απευθείας, για όλες τις χώρες, τις διεθνείς αθλητικές συναντήσεις. Η Ολυμπιάδα της Βαρκελώνης εισέπραξε εξακόσιες τριάντα φορές περισσότερα χρήματα από την αντίστοιχη της Ρώμης, όταν η αναμετάδοση γινόταν μόνο σε εθνικό επίπεδο.

Και τη στιγμή που πρέπει να αποφασίσουν ποιες εταιρείες θα είναι οι επίσημοι χορηγοί της κάθε διοργάνωσης, τόσο ο Χαβελάνγκε και ο Σάμαρανκ, όσο και η οικογένεια Ντάσλερ είναι σαφείς: θα επιλεγούν αυτοί που πληρώνουν περισσότερο. Η μηχανή που μετατρέπει κάθε πάθος σε χρήμα δεν μπορεί να προσφέρει στον εαυτό της την πολυτέλεια να προβάλει τα πλέον υγιή και ενδεδειγμένα για την αθλητική ζωή προϊόντα: τίθεται σαφώς υπέρ της καλύτερης προσφοράς και ενδιαφέρεται μονάχα αν η Mastercard πληρώνει περισσότερα ή λιγότερα από τη Visa και αν η Fujifilm προσφέρει περισσότερα χρήματα από την Kodak. Η Coca-Cola, το διατροφικό ελιξίριο που δεν μπορεί να λείπει από το κορμί κανενός αθλητή, είναι πάντα στην πρώτη θέση. Οι πολυεκατομμυριούχες αρετές της δεν αμφισβητούνται.

Σε αυτό το ποδόσφαιρο του τέλους του αιώνα μας, του εξαρτημένου από το μάρκετινγκ και τους σπόνσορες, δεν εκπλήσσει το γεγονός ότι πολλές από τις σημαντικότερες ευρωπαϊκές ομάδες είναι εταιρείες ή ιδιοκτησία άλλων εταιρειών. Η Γιουβέντους ανήκει, όπως και η Fiat, στον όμιλο Anielli. Η Μίλαν είναι στον αστερισμό των επιχειρήσεων του Μπερλουσκόνι. Η Σαμπντόρια στον πετρελαϊκό όμιλο Mantovanni. Η Φιορεντίνα στην εταιρεία κινηματογραφικών παραγωγών Gecchi Gori. Η Μαρσέιγ βρέθηκε στο προσκήνιο του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου όταν εξαγοράστηκε από τον όμιλο του Μπερνάρ Ταπί, μέχρι που ένα σκάνδαλο δωροδοκιών κατέστρεψε τον

επιτυχημένο αυτόν επιχειρηματία. Η Παρί Σεν Ζερμέν ανήκει στον τηλεοπτικό σταθμό Canal Plus. Η Peugeot, χορηγός της Σοσό, είναι επίσης ιδιοκτήτρια του γηπέδου της. Η Philips είναι ιδιοκτήτρια της psn Αϊντχόβεν. Δυο ομάδες της πρώτης κατηγορίας της Γερμανίας, που χρηματοδοτεί η Bayer, φέρουν το όνομά της: η Μπάγερ Λεβερκούζεν και η Μπάγερ Ίρντιγκεν. Ο εφευρέτης και ιδιοκτήτης των υπολογιστών Astrad είναι επίσης ιδιοκτήτης της αγγλικής Τότεναμ, οι μετοχές της οποίας έχουν εισαχθεί στο χρηματιστήριο. Η Μπλάκμπερν ανήκει στον όμιλο Walker. Στην Ιαπωνία, όπου το επαγγελματικό ποδόσφαιρο γεννήθηκε πρόσφατα, οι μεγάλες ιαπωνικές εταιρείες ίδρυσαν ποδοσφαιρικές ομάδες και έφεραν σε αυτές αστέρια του διεθνούς ποδοσφαίρου, με τη βεβαιότητα ότι το ποδόσφαιρο είναι μια διεθνής γλώσσα που μπορεί να συμβάλει στην προώθηση των συμφερόντων τους σε όλο τον κόσμο. Η ηλεκτρική εταιρεία Furukawa ίδρυσε την Τζεφ Γιουνάιτεντ Ιτσιχάρα και έφερε τον Γερμανό Πιερ Λιτμάρσκι και τους Τσέχους Φράντισεκ και Πάβελ. Η Toyota δημιούργησε τη Ναγκόγια Γκράμπους, που είχε για παίκτη τον Άγγλο γκολτζή Γκάρι Λίνεκερ. Ο βετεράνος αλλά πάντα εξαιρετικός Ζίκο έπαιξε στην Κασίμα, που ανήκει στο βιομηχανικό και χρηματιστηριακό όμιλο Sumitomo. Οι εταιρείες Mazda, Mitsubishi, Nissan, Panasonic και Japan Airlines έχουν τις δικές τους ιδιόκτητες ποδοσφαιρικές ομάδες.

Η ομάδα μπορεί να χάνει χρήματα, αλλά αυτή η λεπτομέρεια δεν έχει σημασία αν προσφέρει μια καλή εικόνα στον όμιλο επιχειρήσεων που ανήκει. Γι' αυτό η ιδιοκτησία της δεν είναι μυστική: το ποδόσφαιρο χρησιμεύει στη διαφήμιση των επιχειρήσεων και δεν υπάρχει στον κόσμο καλύτερο εργαλείο των δημοσίων σχέσεων για την προσέγγιση του κοινού. Όταν ο Σίλβιο Μπερλουσκόνι

αγόρασε τη Μίλαν, που ήταν σε κατάσταση χρεοκοπίας, άρχισε τη νέα εποχή του, αναδεικνύοντας όλη τη χορογραφία μια διαφημιστικής εκστρατείας. Ένα βράδυ του 1987 οι έντεκα παίκτες της Μίλαν βγήκαν στον αγωνιστικό χώρο από ένα ελικόπτερο, που είχε προσγειωθεί καταμεσής του γηπέδου, ενώ τα μεγάφωνα έπαιζαν τις Βαλκυρίες του Βάγκνερ. Ο Μπερνάρ Ταπί, άλλος ειδικός της προσωπικής προβολής, συνήθιζε να γιορτάζει της επιτυχίες της Μαρσέιγ του με μεγάλες γιορτές, με εντυπωσιακά πυροτεχνήματα και ακτίνες λέιζερ, στις οποίες ήταν προσκεκλημένα τα καλύτερα συγκροτήματα της ροκ.

Το ποδόσφαιρο, πηγή λαϊκών συγκινήσεων, δημιουργεί φήμη και εξουσία. Οι ομάδες που έχουν κάποια αυτονομία, και δεν εξαρτώνται ευθέως από άλλες επιχειρήσεις, συνήθως διευθύνονται από επιχειρηματίες με αδιαφανείς δραστηριότητες και πολιτικούς δεύτερης κατηγορίας, οι οποίοι χρησιμοποιούν το ποδόσφαιρο ως εφαλτήριο κύρους, προκειμένου να αποκτήσουν δημοτικότητα και να διαδραματίσουν σημαντικούς ρόλους. Υπάρχουν επίσης μερικά σπάνια παραδείγματα της άλλης δψηφιστικής του νομίσματος: άνθρωποι που θέτουν το κύρος τους στην υπηρεσία του ποδοσφαίρου, όπως ο Άγγλος τραγουδιστής Έλτον Τζον, που έγινε πρόεδρος της αγαπημένης του ομάδας της Γουότφορντ, και ο σκηνοθέτης Φρανσίσκο Λομπάρντι, που είναι πρόεδρος της Σπόρτιγκ Κριστάλ του Περού.

Ο Χεσούς

Στα μέσα του 1969 εγκαινιάστηκε μια μεγάλη αίθουσα τελετών, για γάμους, βαφτίσια και συνέδρια, στην ισπανική οροσειρά της Γκουανταράμα. Μεοούσης της τελετής εγκαινίων βυθίστηκε το πάτωμα και κατέρρευσε η σκεπή, με αποτέλεσμα οι προσκεκλημένοι να θαφτούν κάτω από τα ερείπια. Υπήρξαν πενήντα οκτώ νεκροί. Το οίκημα είχε κατασκευαστεί με κρατική επιχορήγηση, αλλά χωρίς οικοδομική άδεια, χωρίς σχέδιο κατατεθειμένο στην πολεοδομία και χωρίς επιβλέποντα μηχανικό.

Ο ιδιοκτήτης και κατασκευαστής του εφήμερου κτίσματος, ο Χεσούς Χιλ ι Χιλ, μπήκε φυλακή. Έμεινε πίσω από τα σίδερα δυο χρόνια και τρεις μήνες, δεκαπέντε μέρες για κάθε νεκρό, και στη συνέχεια πήρε χάρη από το στρατάρχη Φράνκο. Μόλις βγήκε από τη φυλακή, ο Χεσούς επέστρεψε στις επιχειρηματικές του δραστηριότητες και συνέχισε να συμβάλλει στην πρόοδο της πατρίδας στον κατασκευαστικό τομέα.

Μερικά χρόνια αργότερα, ο επιχειρηματίας έγινε ιδιοκτήτης μιας ποδοσφαιρικής ομάδας, της Ατλέτικο Μαδρίτης. Χάρη στο ποδόσφαιρο, που τον κατέστησε τηλεοπτικό αστέρα και του προσέδωσε δημοτικότητα, ο Χεσούς μπόρεσε να κάνει πολιτική σταδιοδρομία. Το 1991 εξελέγη δήμαρχος της Μαρμπέγια με το υψηλότερο ποσοστό σε όλη την Ισπανία. Κατά την προεκλογική του εκστρατεία υποσχέθηκε ότι θα καθάριζε από τους πορτοφολάδες, τους μεθύστακες και τα πρεζόνια αυτό το τουριστικό κέντρο, που είναι ειδικευμένο στην υγιή διασκέδαση των Αράβων σεΐχηδων και των μαφιόζων διεθνούς φήμης, των ειδικευμένων στο λαθρεμπόριο σπλων και ναρκωτικών.

Η Ατλέτικο Μαδρίτης συνεχίζει να είναι η βάση της εξουσίας του και του κύρους του, μολονότι χάνει πάρα πολύ συχνά. Οι τεχνικοί αποπέμπονται μετά από μερικές εβδομάδες. Ο Χεσούς Χιλ ι Χιλ συμβουλεύεται επί του προκειμένου τον Αυτοκρατορικό, το άλογό του, ένα λευκό επιβήτορα:

- *Αυτοκρατορικέ, χάσαμε.*
- *To ξέρω, Χιλ.*
- *Ποιος φταιει;*
- *Δεν ξέρω, Χιλ.*
- *Μα πώς, και βέβαια το ξέρεις, Αυτοκρατορικέ. Φταίει ο τεχνικός.*
- *Τότε, διώξε τον.*

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '78

Στη Γερμανία πέθαινε ο δημοφιλέστατος σκαραβαίος της Volkswagen, στην Αγγλία γεννιόταν το πρώτο παιδί του σωλήνα, στην Ιταλία νομιμοποιούνταν η άμβλωση. Υπέκυπταν τα πρώτα θύματα του έιτζ, μια κατάρα που ακόμα δεν ονομαζόταν έτσι. Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες δολοφονούσαν τον Άλντο Μόρο, οι ΗΠΑ, υπόσχονταν να επιστρέψουν στον Παναμά τη διώρυγα, που είχαν υφαρπάξει στις αρχές του αιώνα. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν θέμα ωρών. Στη Νικαράγουα ψυχορραγούσε η δυναστεία των Σομόζα, στο Ιράν ψυχορραγούσε η δυναστεία του Σάχη, ο στρατός στη Γουατεμάλα πολυβολούσε ένα πλήθος χωρικών στο χωριό Πανσός. Η Ντομιτίλα Μπάριος και άλλες τέσσερις γυναίκες που εργάζονταν στα ορυχεία του κασσιτέρου άρχιζαν απεργία πείνας ενάντια στη στρατιωτική δικτατορία της Βολιβίας. Στη στιγμή όλη η Βολιβία άρχιζε απεργία πείνας, η δικτατορία έπεφτε. Αντιθέτως, η στρατιωτική δικτατορία της Αργεντινής ήταν μια χαρά και, για να αποδείξει του λόγου το αληθές, διοργάνωνε το 11ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Συμμετείχαν δέκα ευρωπαϊκές χώρες, τέσσερις αμερικανικές, το Ιράν και η Τυνησία. Υπό τους ήχους ενός στρατιωτικού εμβατηρίου ο στρατηγός Βιντέλα παρασημοφόρησε τον Χαβελάνγκε στην τελετή της έναρξης στο στάδιο Μονούμεντάλ του Μπουένος Άιρες. Δυο βήματα πιο πέρα λειτουργούσε κανονικά το Άουσβιτς της Αργεντινής, το κέντρο βασανιστηρίων και εξόντωσης της Σχολής του Μηχανικού και του Ναυτικού. Και λίγα χιλιόμετρα μακρύτερα τα αεροπλάνα πετούσαν ζωντανούς κρατούμενους στο βυθό της θάλασσας.

«Επιτέλους ο κόσμος μπορεί να δει την πραγματική εικόνα της Αργεντινής», αναφώνησε ο πρόεδρος της FIFA μπροστά στις τηλεοπτικές κάμερες. Ο Χένρι Κίσινγκερ, επίτιμος προσκεκλημένος, ανακοίνωσε:

– *H χώρα αυτή έχει λαμπρό μέλλον σε όλα τα επίπεδα.*

Και ο αρχηγός της γερμανικής ομάδας Μπέρτι Φογκτς, που έδωσε το εναρκτήριο λάκτισμα, δήλωσε λίγες μέρες μετά:

– *H Αργεντινή είναι μια χώρα στην οποία βασιλεύει η τάξη. Εγώ δεν είδα κανέναν πολιτικό κρατούμενο.*

Οι γηπεδούχοι κέρδισαν μερικά παιχνίδια, έχασαν όμως από την Ιταλία και ήρθαν ισόπαλοι με τη Βραζιλία. Για να φτάσουν στον τελικό εναντίον της Ολλανδίας, έπρεπε να πνίξουν το Περού σε έναν κατακλυσμό από γκολ. Η Αργεντινή πέτυχε απόλυτα το αναγκαίο αποτέλεσμα, αλλά η συντριβή του Περού με 6-0 προκάλεσε αμφιβολίες τόσο στους κακόπιστους όσο και στους καλόπιστους. Τους Περουβιανούς, όταν επέστρεψαν στη Λίμα, τους πήραν με τις πέτρες.

Ο τελικός ανάμεσα στην Αργεντινή και την Ολλανδία κρίθηκε στην παράταση. Κέρδισαν οι Αργεντινοί με 3-1, και σε σημαντικό βαθμό η νίκη αυτή έγινε εφικτή χάρη στον πατριωτισμό του δοκαριού, που έσωσε την εστία της Αργεντινής στο τελευταίο λεπτό της κανονικής διάρκειας του αγώνα. Το δοκάρι αυτό, που σταμάτησε ένα σουτ του Ρέζενμπρικ, ουδέποτε έγινε αντικείμενο στρατιωτικών τιμών, λόγω της ανθρώπινης αχαριστίας. Όπως και να έχει, πιο αποφασιστικά ήταν τα γκολ του Μάριο Κέμπες, ενδιάμεσοι, που έλαμψε με τον καλπασμό του, με τη χαίτη του να ανεμίζει πάνω στο χιονισμένο από χαρτάκια χόρτο του γηπέδου.

Την ώρα της απονομής του επάθλου οι παίκτες της Ολλανδίας αρνήθηκαν να χαιρετήσουν τους ηγέτες της Αργεντινής. Την τρίτη θέση κατέλαβε η Βραζιλία και την τέταρτη η Ιταλία.

Ο Κέμπες αναδείχτηκε ο καλύτερος παίκτης του Κυπέλλου και πρώτος σκόρερ με έξι γκολ. Τον ακολούθησαν, με πέντε γκολ ο καθένας, ο Ολλανδός Ρέζενμπρικ και ο Περουβιανός Κουμπίλιας.

Η ευτυχία

Πέντε χιλιάδες δημοσιογράφοι από όλο τον κόσμο, ένα πολυτελέστατο κέντρο Τύπου και ραδιοτηλεόρασης, γήπεδα άψογα, καινούρια αεροδρόμια: ένα πρώτο αποτελεσματικότητας. Οι παλαιότεροι Γερμανοί δημοσιογράφοι ομολόγησαν ότι το Παγκόσμιο Κύπελλο του '78 τους θύμισε την Ολυμπιάδα του '36, που είχε διοργανώσει με τόση επισημότητα ο Χίτλερ.

Ο απολογισμός ήταν κρατικό μυστικό. Έγιναν δαπάνες και υπήρξαν ζημιές πολλών εκατομμυρίων δολαρίων, ένας Θεός ξέρει πόσων. Ποτέ δε μαθεύτηκε. Και στα τέσσερα σημεία του ορίζοντα έφτασαν τα χαμόγελα μιας ευτυχισμένης χώρας υπό στρατιωτική κηδεμονία. Στο μεταξύ, οι στρατηγοί που διοργάνωναν το Παγκόσμιο Κύπελλο συνέχιζαν να εφαρμόζουν, για τις ανάγκες του πολέμου ή για να μην υπάρχουν αμφιβολίες, το σχέδιο εξόντωσης αντιφρονούντων. Η «οριστική λύση», όπως την αποκαλούσαν, δολοφόνησε χωρίς να αφήσει ίχνη πολλές χιλιάδες Αργεντινών, άγνωστο πόσους – ποτέ δεν έγινε γνωστό. Όποιος προσπαθούσε να μάθει τον έτρωγε το μαύρο σκοτάδι. Η περιέργεια, διαφωνία και η αμφιβολία ήταν αδιάσειστες αποδείξεις ανατρεπτικής δραστη-

ριότητας. Ο πρόεδρος της Αγροτικής Εταιρείας της Αργεντινής Σελεδόνιο Περέδα διακήρυξε ότι «χάρη στο ποδόσφαιρο θα ξεμπερδέψουμε με τη δυσφήμηση της χώρας στα μμε της Δύσης από επώνυμους Αργεντινούς, οι οποίοι χρησιμοποιούν γι' αυτόν το σκοπό το προϊόν των ληστειών και των απαγωγών τους». Δεν επιτρεπόταν η άσκηση κριτικής ούτε καν στους παίκτες και στον προπονητή. Η εθνική ομάδα της Αργεντινής στραβοπάτησε μερικές φορές στη διάρκεια του Κυπέλλου, αλλά εγκωμιάστηκε υποχρεωτικά από τους ντόπιους σχολιαστές.

Για να βελτιωθεί η διεθνής εικόνα της χώρας, η δικτατορία πλήρωσε μισό εκατομμύριο δολάρια σε μια ειδικευμένη βορειοαμερικανική εταιρεία, την Burson Masteller. Η έκθεση των ειδικών της εταιρείας είχε τον ακόλουθο τίτλο: «Ό,τι ισχύει για τα προϊόντα ισχύει και για τις χώρες». Ο ναύαρχος Κάρλος Αλμπέρτο Λακόστ, ο ισχυρός άντρας του Παγκοσμίου Κυπέλλου, εξηγούσε σε μια συνέντευξη:

- *An pάω στην Ευρώπη ή στις Ηνωμένες Πολιτείες, τι είναι αυτό που θα με εντυπωσιάσει περισσότερο; Τα μεγάλα έργα, τα μεγάλα αεροδρόμια, τα υπέροχα αυτοκίνητα, τα πολυτελή ζαχαροπλαστεία.*

Ο ναύαρχος, επιδέξιος οραματιστής της μετατροπής σε καπνό εκατομμυρίων δολαρίων και της δημιουργίας περιουσιών σε ελάχιστο χρονικό διάστημα, πήρε τον έλεγχο της διοργάνωσης του Παγκοσμίου Κυπέλλου μετά το μυστηριώδη θάνατο ενός άλλου στρατιωτικού, ο οποίος είχε την ευθύνη της διοργάνωσης. Ο Λακόστ διαχειρίστηκε τεράστια χρηματικά ποσά και, όπως φαίνεται, δεν ήταν ιδιαίτερα προσεκτικός ως προς μερικά παραστατικά. Ο ίδιος ο υπουργός Οικονομικών της δικτατορίας, ο

Χουάν Αλεμάν, ερεύνησε αυτή τη διασπάθιση δημοσίου χρήματος και έθεσε μερικά ενοχλητικά ερωτήματα. Ο ναύαρχος είχε τη συνήθεια να προειδοποιεί:

– *Να μην παραπομέται αν του βάλονν βόμβα...*

Και στο σπίτι του Αλεμάν εξερράγη μια βόμβα τη στιγμή ακριβώς που οι Αργεντινοί πανηγύριζαν το τέταρτο γκολ σε βάρος του Περού.

Μετά το Παγκόσμιο Κύπελλο, ως ανταμοιβή για τα επιτεύγματά του, ο ναύαρχος Λακόστ τοποθετήθηκε αντιπρόεδρος της FIFA.

Ένα γκολ του Γκέμιλ

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '78. Η Ολλανδία, που τα πήγαινε πολύ καλά, έπαιζε με τη Σκοτία, που τα πήγαινε πολύ άσχημα.

Ο Σκοτσέζος Άρτσιμπαλντ Γκέμιλ πήρε την μπάλα από το συμπατριώτη του Χάρτφορντ και είχε την ευγένεια να προσκαλέσει τους Ολλανδούς να χορέψουν στους ήχους ενός σόλο γκάιντας.

Ο Βίλντσουντ ήταν ο πρώτος που έπεσε ζαλισμένος στα πόδια του Γκέμιλ. Ύστερα ήρθε η σειρά του Σουρμπίρ, που τρέκλιζε ανήμπορος να κάνει κάτι. Τον Κρολ τον περίμενε το χειρότερο: ο Γκέμιλ τού πέρασε την μπάλα ανάμεσα από τα πόδια. Και όταν βγήκε ο τερματοφύλακας Γιόνγκμπλοντ, ο Σκοτσέζος τού πέρασε την μπάλα πάνω από το κεφάλι.

Ένα γκολ του Μπέτεγκα

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '78. Η Ιταλία κέρδισε με 1-0 την ομάδα των γηπεδούχων.

Πριν μπει το ιταλικό γκολ, οι Ιταλοί σχημάτισαν ένα τέλειο τρίγωνο, μέσα στο οποίο η αργεντίνικη άμυνα σάστισε πιο πολύ κι από τυφλό που βρίσκεται στη μέση ανταλλαγής πυροβολισμών. Ο Αντονιόνι πέρασε την μπάλα στον Μπέτεγκα, ο οποίος την πέρασε στον Ρόσι, που του είχε γυρισμένη την πλάτη, και ο Ρόσι την επέστρεψε με τακουνάκι, ενώ ο Μπέτεγκα έμπαινε στην αντίπαλη περιοχή. Απέφυγε δυο αμυντικούς και νίκησε τον τερματοφύλακα Φιλιόλ με αριστερό σουτ.

Μολονότι κανείς δεν το ήξερε, η Ιταλία είχε αρχίσει να κερδίζει το Παγκόσμιο Κύπελλο που θα άρχιζε τέσσερα χρόνια αργότερα.

Ένα γκολ του Σάντερλαντ

Συνέβη το 1979. Στο Γουέμπλεϊ η Άρσεναλ και η Μάντοεστερ Γιουνάιτεντ διεκδικούσαν το Κύπελλο Αγγλίας.

Ήταν ένας καλός αγώνας, αλλά κανείς δεν υποψιαζόταν ότι επρόκειτο να εξελιχθεί στον πιο συναρπαστικό τελικό Κυπέλλου από τότε που δημιουργήθηκε ο θεσμός, από το 1871. Η Άρσεναλ προηγούνταν με 2-0 και ο αγώνας πλησίαζε στο τέλος του. Το αποτέλεσμα θεωρούνταν δεδομένο και οι θεατές αποχωρούσαν από το γήπεδο. Και ξαφνικά ήρθε μια θύελλα από γκολ. Σε δυο λεπτά μπήκαν τρία γκολ. Ένα εύστοχο σουτ του Μακουίν και μια δμορφη διείσδυση του Μακιλρόι, που απέφυγε δυο αμυντικούς και στη συνέχεια τον τερματοφύλακα, έφεραν τη Μάντοεστερ, μεταξύ του 86ου και του 87ου λεπτού, ισόπαλη με την Άρσεναλ· αλλά πριν συμπληρωθεί το 88ο λεπτό η Άρσεναλ πήρε ξανά το προβάδισμα.

Ο Άλαν Μπράντι, που ήταν, όπως συνήθως, η φυσιογνωμία του αγώνα, δημιούργησε το τρίτο γκολ και ο Άλαν Σάντερλαντ το πέτυχε με ένα φοβερό κεραυνό.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '82

Ο «Μεφίστο» του Ιστβάν Σαμπό, αυτό το αριστούργημα με θέμα την τέχνη και την προδοσία, βραβευόταν με Όσκαρ, ενώ στη Γερμανία πέθαινε πρόωρα ο Φασμπίντερ, ένας ταλαντούχος και με ανησυχίες κινηματογραφικός δημιουργός. Αυτοκτονούσε η Ρόμι Σνάιντερ, η Σοφία Λόρεν έφευγε για να μην πληρώσει φόρους. Στην Πολωνία φυλακιζόταν ο ηγέτης των εργατικών συνδικάτων Λεχ Βαλέσα.

Ο Γκαρσία Μάρκες έπαιρνε το Νόμπελ για λογαριασμό όλων των ζητιάνων, μουσικών, προφητών, πολεμιστών και αλητών ποιητών της Λατινικής Αμερικής. Σφαγή από το στρατό σε ένα κεφαλοχώρι του Ελ Σαλβαδόρ: περισσότεροι από επτακόσιοι χωρικοί έπεφταν γαζωμένοι από τα πολυβόλα, οι μισοί από αυτούς ήταν παιδιά. Στη Γουατεμάλα ο στρατηγός Ρίος Μοντ καταλάμβανε την εξουσία, για να ολοκληρώσει την εξόντωση των Ινδιάνων: διακήρυξε ότι ο Θεός του εμπιστεύτηκε τις τύχες της χώρας και ανακοίνωνε ότι στο εξής οι μυστικές υπηρεσίες θα διευθύνονται από το Άγιο Πνεύμα.

Η Αίγυπτος ανακτούσε τη χερσόνησο του Σινά, την οποία κατείχε το Ισραήλ από τον πόλεμο των έξι ημερών. Η πρώτη τεχνητή καρδιά χτυπούσε σε κάποιο στήθος. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών. Στην Ιταλία ο Πάπας επιβίωνε της δεύτερης σε βάρος του δολοφονικής απόπειρας. Στην Ισπανία οι αξιωματικοί που είχαν οργανώσει την επίθεση στο κοινοβούλιο καταδικάζονταν σε τριάντα χρόνια φυλακή, και ο Φελίππε Γκονζάλες άρχιζε την ταχύτατη πορεία του προς την πρωθυπουργία, ενώ στη Βαρκελώνη άρχιζε το 12ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Συμμετείχαν είκοσι τέσσερις χώρες, οκτώ περισσότερες από το προηγούμενο, αλλά η Αμερική δε βγήκε κερδισμένη από τη νέα κατανομή: συμμετείχαν δεκατέσσερις ευρωπαϊκές ομάδες, έξι αμερικανικές και δυο αφρικανικές, καθώς και η Νέα Ζηλανδία και το Κουβέιτ.

Στον πρώτο αγώνα η ομάδα της Αργεντινής, παγκόσμια πρωταθλήτρια, έχασε στη Βαρκελώνη. Λίγες ώρες αργότερα, πολύ μακριά, στα νησιά Φόκλαντ, ο αργεντίνικος στρατός έχανε τον πόλεμο με την Αγγλία. Οι αδίστακτοι στρατηγοί, που στα χρόνια της δικτατορίας είχαν κερδίσει τον πόλεμο εναντίον των συμπατριωτών τους, παραδόθηκαν ήσυχα ήσυχα στους Άγγλους στρατιωτικούς. Την εικόνα την αναμετέδωσε η τηλεόραση: ο αξιωματικός του ναυτικού Αλφρέντο Αστίς, ο βιαστής όλων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, έσκυψε το κεφάλι και υπέγραψε το ταπεινωτικό πρωτόκολλο παράδοσης.

Τις επόμενες ημέρες η τηλεόραση έδειξε εικόνες από το Κύπελλο του '82: το σείχη Φαχίντ Αλ Αχμάντ Αλ Σαμπάχ, που, με την κελεμπία του να ανεμίζει, μπήκε στο γήπεδο για να διαμαρτυρηθεί για ένα γκολ της Γαλλίας εναντίον του Κουβέιτ· το γκολ του Άγγλου Μπράιαν Ρόμπσον μισό λεπτό μετά από το εναρκτήριο λάκτισμα, το πιο γρήγορο γκολ στην ιστορία των Παγκοσμίων Κυπέλλων· την αδιαφορία του Γερμανού τερματοφύλακα Σουμάχερ, αφού πρώτα έκανε, με μια γονατιά, τον Γάλλο επιθετικό Μπατιστόν να χάσει τις αισθήσεις του (πριν γίνει τερματοφύλακας ο Σουμάχερ ήταν σιδεράς).

Μολονότι η Βραζιλία, με τα πόδια των Ζίκο, Φαλκάο και Σόκρατες, έπαιξε το καλύτερο ποδόσφαιρο, τις τρεις πρώτες θέσεις κατέλαβαν ευρωπαϊκές ομάδες. Η βραζιλιάνικη ομάδα δεν είχε τύχη, αλλά πρόσφερε θέαμα στο

κοινό, και ο Ζίκο, που πρόσφατα είχε αναδειχτεί καλύτερος παίκτης της Αμερικής δικαιολόγησε για άλλη μια φορά τη «Ζικομανία» των κερκίδων.

Το κύπελλο το πήρε η Ιταλία. Η ιταλική ομάδα είχε ξεκινήσει άοχημα, με στραβοπατήματα, πήγαινε από ισοπαλία σε ισοπαλία, αλλά μετά συνήλθε χάρη στο καλό της σύνολο και στις κατάλληλες ριψές του Πάολο Ρόι. Στον τελικό εναντίον της Δυτικής Γερμανίας η Ιταλία νίκησε με 3-1.

Η Πολωνία, οδηγούμενη από τη μουσική του Μπόνιεκ, κατέλαβε την τρίτη θέση. Την τέταρτη θέση κατέλαβε η Γαλλία, που άξιζε κάτι παραπάνω για την ευρωπαϊκή αποτελεσματικότητα και την αφρικανική χάρη της μεσαίας της γραμμής.

Ο Ιταλός Ρόσι αναδείχθηκε πρώτος σκόρερ με έξι γκολ, ακολουθούμενος από τον Γερμανό Ρουμενίγκε, που πέτυχε πέντε υπέροχα γκολ.

Τα απροσδόκητα

Ο Αλέν Ζιρές συγκρότησε, μαζί με τους Πλατινί, Τιγκανά και Ζενγκινί, την πιο θεαματική μέση γραμμή του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '82 και όλης της ιστορίας του γαλλικού ποδοσφαίρου. Στην οθόνη της τηλεόρασης ο Ζιρές φαινόταν τόσο μικρός, που πάντα νόμιζες ότι είναι μακριά.

Ο Ούγγρος Πούσκας ήταν κοντός και χοντρός, όπως ο Γερμανός Ζέελερ. Ο Ολλανδός Γιόχαν Κρόιφ και ο Ιταλός Τζιάνι Ριβέρα ήταν καχεκτικοί. Ο Πελέ είχε πλατυποδία, όπως και ο Νέστορ Ρόσι, ο γεροδεμένος Αργεντινός χαφ. Ο Βραζιλιάνος Ριβελίνο είχε πάντα τα χειρότερα αποτελέσματα στα τεστ Κούπερ, αλλά στο γήπεδο ήταν άπιαστος· ο συμπατριώτης του Σόκρατες είχε κορμί σαν του ερωδιού, ψηλές και λεπτές σαν οδοντογλυφίδες γάμπες, μικρά πόδια, που κουράζονταν εύκολα, αλλά ήταν δάσκαλος στο τακουνάκι, και μπορούσε να προσφέρει στον εαυτό του την πολυτέλεια να εκτελεί πέναλτι με τη φτέρνα.

Κάνουν μεγάλο λάθος όσοι πιστεύουν ότι οι διαστάσεις και οι δείκτες ταχύτητας και δύναμης καθορίζουν την αποτελεσματικότητα ενός ποδοσφαιριστή, όπως κάνουν μεγάλο λάθος αυτοί που πιστεύουν ότι τα τεστ νοημοσύνης έχουν κάποια σχέση με το ταλέντο ενός ανθρώπου ή ότι υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα στο μήκος του πέους και στη σεξουαλική ικανοποίηση. Οι καλοί ποδοσφαιριστές μπορεί να μην είναι τιτάνες κατασκευασμένοι από τον Μιχαήλ Άγγελο, ούτε καν κάτι λιγότερο. Στο ποδοσφαιρο η ικανότητα είναι πιο σημαντική από τη φυσική κατάσταση, και σε πολλές περιπτώσεις η ικανότητα συνίσταται στην τέχνη της μετατροπής των ορίων σε αρετές.

Ο Κολομβιανός Κάρλος Βαλντεράμα έχει στραβά πόδια, αλλά αυτό του χρησιμεύει να κρύβει καλύτερα την μπάλα. Το ίδιο συνέβαινε και με τα στραβά πόδια του Γκαρίντσα. Πού είναι η μπάλα; Στο αυτί; Μέσα στο παπούτσι; Πού πήγε; Ο Ουρουγουανός Κοκότσο Άλβαρες, που βάδιζε κουτσαίνοντας και το ένα του πόδι κοιτούσε το άλλο, ήταν ένας από τους λίγους αμυντικούς που μπόρεσαν να αντιμετωπίσουν τον Πελέ χωρίς να τον χτυπήσουν.

Οι σταρ του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '94 ήταν δυο κοντούληδες και χοντρούληδες, ο Ρομάριο και ο Μαραντόνα. Το ίδιο κοντοί είναι ο Ρούμπεν Ρόσα και ο Κάρλος Αγκιλέρα, δυο Ουρουγουανοί που διέπρεψαν τα τελευταία χρόνια στην Ιταλία. Χάρη στο μικρό τους ύψος ο Βραζιλιάνος Λεόνιντας, ο Άγγλος Κέβιν Κίγκαν, ο Ιρλανδός Τζορτζ Μπεστ και ο Δανός Άλαν Σίμονσεν, ο επονομαζόμενος «Ψύλλος», κατόρθωναν να τρυπούν τις απροσπέλαστες άμυνες και να ξεφορτώνονται τους πανύψηλους αμυντικούς, που έκαναν τα πάντα για να τους σταματήσουν, αλλά δεν το κατόρθωναν. Κοντούλης, αλλά ψωμωμένος, ήταν ο Φελίξ Λουστό, το αριστερό εξτρέμ της «Μηχανής» της Ρίβερ Πλέιτ, που τον αποκαλούσαν «Ανεμιστήρα», γιατί έδινε ανάσες στην υπόλοιπη ομάδα, κάνοντας τους αντιπάλους να τον κυνηγάνε. Οι λιλιπούτειοι άντρες μπορούν να αλλάζουν ρυθμό και να επιταχύνουν ξαφνικά, χωρίς να καταρρέει το ψηλό οικοδόμημα του κορμιού τους.

Ο Πλατινί

Ούτε ο Μισέλ Πλατινί είχε παρουσιαστικό αθλητή. Το 1972 ο γιατρός της Μετς πληροφόρησε τη διοίκηση της ομάδας ότι ο Πλατινί έπασχε από «καρδιακή ανεπάρκεια και ανεπαρκή αναπνευστική ικανότητα». Η έκθεσή του ήταν αρκετή για να απορρίψει η Μετς αυτόν τον υποψήφιο ποδοσφαιριστή, μολονότι ο γιατρός δεν πρόσεξε ότι επιπλέον είχε πολύ δύσκαμπτους αστραγάλους, γεγονός που τον εξέθετε στον κίνδυνο συχνών καταγμάτων, και τάση προς την παχυσαρκία λόγω του πάθους του για τα ζυμαρικά. Όπως και να έχει, δέκα χρόνια αργότερα, λίγο πριν από το Παγκόσμιο Κύπελλο της Ισπανίας, ο προβληματικός πήρε εκδίκηση: η ομάδα του, η Σεντ Ετιέν, συνέτριψε τη Μετς με 9-2.

Ο Πλατινί ήταν μια σύνθεση απ' ό,τι καλύτερο έχει παρουσιάσει το γαλλικό ποδόσφαιρο: συνδύαζε την ευστοχία του Χούστο Φοντέν –που στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '58 πέτυχε δεκατρία γκολ, ένα ρεκόρ που παραμένει ακατάρριπτο ως τις μέρες μας– και την κινητικότητα και την εφευρετικότητα του Ρεϊμόν Κοπά. Ο Πλατινί όχι μόνο πρόσφερε σε κάθε αγώνα ένα ρεσιτάλ από απίθανα γκολ, αλλά και ξεσήκωνε τα κοινό με την ικανότητά του να οργανώνει το παιχνίδι όλης της ομάδας. Υπό τη διεύθυνσή του η γαλλική ομάδα έπαιζε ένα αρμονικό ποδόσφαιρο, που, ακολουθώντας το ρυθμό ανάπτυξης του παιχνιδιού, σχεδιαζόταν και απολαμβανόταν βήμα βήμα: το αντίθετο από τις καμινάδες, τις γιούριες και ο Θεός να βάλει το χέρι του.

Στα ημιτελικά του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '82 η Γαλλία έχασε από τη Γερμανία στα πέναλτι. Ήταν μια μονομαχία του Πλατινί με τον Ρούμενίγκε, που ήταν τραυμα-

πιο μένος και παρά ταύτα έπαιξε και συνέβαλε αποφασιστικά στη νίκη της ομάδας του. Στη συνέχεια, στον τελικό, η Γερμανία έχασε από την Ιταλία. Ούτε ο Ήλατινή, ούτε ο Ρουμενίγκε, δύο παίκτες που έγραψαν ιστορία στο ποδόσφαιρο, μπόρεσαν να γεντούν τη χαρά της κατάκτησης ενός παγκοσμίου κυπέλλου.

Οι θυσίες της ειδωλολατρικής τελετής

Το 1985 οι χούλιγκαν, οι διαβόητοι φανατικοί, σκότωσαν τριάντα εννέα Ιταλούς οπαδούς στις κερκίδες του παλιού Σταδίου Χείζελ στις Βρυξέλλες. Η Λίβερπουλ αντιμετώπιζε στον τελικό του Κυπέλλου Πρωταθλητριών Ευρώπης τη Γιουβέντους όταν χτύπησαν οι χούλιγκαν. Οι Ιταλοί ήταν στριμωγμένοι σ' έναν τοίχο και είτε πέθαναν τσαλαπατημένοι από τους δικούς τους είτε έπεσαν στο κενό. Η τηλεόραση μετέδωσε ζωντανή τη σφαγή, αλλά μετέδωσε και τον αγώνα, ο οποίος, παρ' όλα αυτά, έγινε.

Έκτοτε η Ιταλία έγινε απαγορευμένος τόπος για τους Άγγλους οπαδούς, ακόμα και αν παρείχαν εγγυήσεις καλής διαγωγής. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90 η Ιταλία υποχρεώθηκε να επιτρέψει τη μετάβαση Άγγλων οπαδών στη Σαρδηνία, όπου έπαιζε η αγγλική ομάδα, αλλά οι πράκτορες της Σκότλαντ Γιαρντ, που τους επιτηρούσαν, ήταν περισσότεροι από τους οπαδούς, την ευθύνη της επιτήρησης των οποίων είχε ο ίδιος ο Βρετανός υπουργός Αθλητισμού.

Έναν αιώνα νωρίτερα, το 1890, η αγγλική εφημερίδα *Táimis* προειδοποιούσε: «Οι χούλιγκαν μας πάνε από το

κακό στο χειρότερο, και το χειρότερο είναι ότι πολλαπλασιάζονται. Αποτελούν τα τερατώδη απόβλητα του πολιτισμού μας». Στις μέρες μας τα ίδια απόβλητα συνεχίζουν να επιδίδονται στο έγκλημα με πρόσχημα το ποδόσφαιρο.

Όπου εμφανίζονται οι χούλιγκαν σπέρνουν τον πανικό. Το κορμί τους είναι γεμάτο τατουάζ απ' έξω και αλκοόλ από μέσα, έχουν διάφορα συμπράγκαλα που κρεμούν από το λαιμό και τα αυτιά τους, χρησιμοποιούν σιδερογροθιές και γκλομπς, αποπνέουν ακατάσχετη βία όταν τραγουδούν ουρλιάζοντας το «Κυβέρνα, Βρετανία» και άλλες μνησικακίες της χαμένης αυτοκρατορίας. Στην Αγγλία, αλλά και σε άλλες χώρες, οι νταήδες αυτοί επιδεικνύουν, πολύ συχνά, ναζιστικά σύμβολα και διακηρύσσουν το μίσος τους απέναντι στους μαύρους, τους Άραβες, τους Τούρκους, τους Πακιστανούς και τους Εβραίους:

— *Να πάνε στην Αφρική*, γρύλιζε ένας φανατικός της Ρεάλ Μαδρίτης, που αρεσκόταν να δέρνει μαύρους γιατί ήρθαν να του πάρουν τη δουλειά.

Με πρόσχημα το ποδόσφαιρο οι Ιταλοί ναζισκίνς σφυρίζουν τους μαύρους παίκτες και αποκαλούν «Εβραίους» τους αντίπαλους οπαδούς.

Αλλά οι συμμορίες οπαδών που προσβάλλουν το ποδόσφαιρο, όπως ο μεθυσμένος προσβάλλει το κρασί, δεν αποτελούν ευρωπαϊκό προνόμιο. Σχεδόν όλες οι χώρες υποφέρουν από αυτές, άλλες λιγότερο, άλλες περισσότερο, και τα λυσσασμένα σκυλιά του ποδοοφαίρου πολλαπλασιάζονται στις μέρες μας. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια η Χιλή είχε τους ευγενέστερους οπαδούς που έχω δει ποτέ: άντρες, αλλά και γυναίκες και παιδιά, ικανούς να

προσφέρουν μουσικά θεάματα που ανταγωνίζονταν στις κερκίδες με κριτικές επιτροπές και όλα τα σχετικά. Σήμερα η Κόλο-Κόλο έχει τους οργανωμένους οπαδούς της, «Το λευκό νύχι», ενώ οι οπαδοί της Ουνιβερσιδάδ ντε Τσίλε ονομάζονται «Οι αποκάτω».

Το 1993 ο Χόρχε Βαλντάνο υπολόγιζε ότι στα τελευταία δεκαπέντε χρόνια είχαν πεθάνει περισσότερα από εκατό άτομα στα γήπεδα της Αργεντινής. Η βία, έλεγε ο Βαλντάνο, αυξάνεται ευθέως ανάλογα με τις κοινωνικές αδικίες και τις απογοητεύσεις που συσσωρεύουν οι άνθρωποι στην καθημερινή τους ζωή. Οι συμμορίες των οπαδών τρέφονται παντού από νέους συγκλονισμένους από την έλλειψη εργασίας και ελπίδας. Λίγους μήνες μετά από αυτές τις δηλώσεις, η Μπόκα Τζούνιορς έχασε από τη Ρίβερ Πλέιτ στο παραδοσιακό ντέρμπι με 2-0. Στην έξιδο από το γήπεδο δυο οπαδοί της Ρίβερ Πλέιτ δολοφονήθηκαν με σφαίρες. «Είμαστε ισόπαλοι 2-2», σχολίασε ένας πιτσιρικάς, οπαδός της Μπόκα Τζούνιορς, που έδωσε συνέντευξη στην τηλεόραση.

Σε άλλους καιρούς, και αναφερόμενος σε άλλα αθλήματα, ο Ιωάννης ο Χρυσόστομος περιέγραφε τους οπαδούς της Ανατολικής Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας των αρχών του 5ου μετά Χριστού αιώνα ως εξής: «Όταν πηγαίνουν στον ιππόδρομο, είναι σαν να έχουν ανακαλύψει ένα βαρέλι με ναρκωτικά. Ξεχνάνε εντελώς ποιοι είναι και, χωρίς καμιά ντροπή, κάνουν δ,τι τους κατέβει». Η χειρότερη καταστροφή στην ιστορία του αθλητισμού συνέβη εκεί, στην Κωνσταντινούπολη, έναν αιώνα μετά. Το 512 πέθαναν χιλιάδες άνθρωποι –λένε ότι ήταν τριάντα χιλιάδες, είναι βαρύ να το πιστέψει κανείς– σε οδομαχίες μεταξύ οπαδών δυο εχθρικών ομάδων. Όμως δεν ήταν οπαδοί ποδοσφαιρικών ομάδων αλλά ομάδων τεθρίππων.

Σε γήπεδο ποδοσφαίρου η τραγωδία με τα περισσότερα θύματα ήταν αυτή του 1964, στην πρωτεύουσα του Περού. Όταν ο διαιτητής ακύρωσε ένα γκολ στα τελευταία λεπτά ενός αγώνα ενάντια στην Αργεντινή, από τις κερκίδες, που έβραζαν από οργή, άρχισε να πέφτει μια βροχή από πορτοκάλια, κουτιά μπίρας και ουδήποτε άλλο μπορούσε να εκοφενδονιστεί. Τότε, τα δακρυγόνα και οι πυροβολισμοί της αστυνομίας προκάλεσαν πανικό. Η αστυνομία επιτέθηκε και στρίμωξε το πλήθος στις εξόδους, που ήταν κλειστές. Οι νεκροί ξεπέρασαν τους τριακόσιους. Τη νύχια ένα πλήθος διαδήλωσε στη Λίμα: η διαδήλωση έγινε ενάντια στο διαιτητή και όχι ενάντια στην αστυνομία.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '86

Ο Ντιβαλιέ, ο επονομαζόμενος «Μπέιμπι Ντοκ», το έσκαγε από την Αϊτή κατακλέβοντας τα πάντα· κατακλέβοντας τα πάντα το έσκαγε και ο Φερντινάντ Μάρκος από τις Φιλιππίνες, ενώ τα αμερικανικά αρχεία αποκάλυπταν, κάλλιο αργά παρά ποτέ, ότι ο διακεκριμένος Φιλιππινέζος ήρωας του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ήταν στην πραγματικότητα ένας λιποτάκτης.

Ο κομήτης Χάλεϊ επισκεπτόταν τον ουρανό μας μετά από μακρόχρονη απουσία· ανακαλύπτονταν εννέα φεγγάρια γύρω από τον πλανήτη Ουρανό· εμφανιζόταν η πρώτη τρύπα στο στρώμα του όζοντος που μας προστατεύει από την ηλιακή ακτινοβολία. Ένα νέο ναρκωτικό διαδιδόταν, παιδί της γενετικής μηχανικής στον αγώνα της για την αντιμετώπιση της λευχαιμίας. Στην Ιαπωνία αυτοκτονούσε μια τραγουδίστρια τη μόδας και την ακολουθούσαν στο θάνατο είκοσι τρεις από τους λάτρεις της. Ένας σεισμός άφηνε άστεγους διακόσιες χιλιάδες Σαλβαδορένιους, και η καταστροφή του σοβιετικού σταθμού παραγωγής πυρηνικής ενέργειας του Τσερνομπίλ προκαλούσε μια βροχή ραδιενέργού δηλητηρίου, την οποία ήταν αδύνατο να προσμετρήσει ή να σταματήσει κανείς, και η οποία έπληξε άγνωστο πόση έκταση και πόσους ανθρώπους.

Ο Φελίπε Γκονζάλες έλεγε ναι στο ΝΑΤΟ, αφού για χρόνια είχε κραυγάσει όχι, και ένα δημοψήφισμα νομιμοποιούσε τη στροφή αυτή, ενώ η Ισπανία και η Πορτογαλία εντάσσονταν στην Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα. Ο κόσμος θρηνούσε τον Όλαφ Πάλμε, τον Σουηδό πρωθυπουργό, που είχε δολοφονηθεί στη μέση του δρόμου. Εποχή θρήνου για τα γράμματα και τις τέχνες: έφευγαν ο γλύπτης Χένρι Μουρ και οι συγγραφείς Σιμόν ντε Μποβουάρ, Ζαν Ζενέ, Χουάν Ρούλφο και Χόρχε Λουίς Μπόρχες.

Ξεσπούσε το σκάνδαλο Ιρανγκέιτ, που ενέπλεκε τον πρόεδρο Ρέιγκαν, την CIA και τους κόντρας της Νικαράγουα σε λαθρεμπόριο όπλων και ναρκωτικών, και ανατίναζόταν το διαστημικό λεωφορείο Τσάλεντζερ, επανδρωμένο με επταμελές πλήρωμα, αμέσως μετά την απογείωσή του από το Ακρωτήριο Κανάβεραλ. Η αμερικανική αεροπορία βομβάρδιζε τη Λιβύη και σκότωνε μια κόρη του συνταγματάρχη Καντάφι, για να τον τιμωρήσει για μια τρομοκρατική ενέργεια, που αργότερα αποδόθηκε στο Ιράν.

Σε μια φυλακή της Λίμα τετρακόσιοι φυλακισμένοι πέθαιναν γαζωμένοι από τα πολυβόλα. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών. Στην Πόλη του Μεξικού, τον προηγούμενο χρόνο, είχαν ισοπεδωθεί πολλά κτίρια, που είχαν χτιστεί χωρίς τοιμέντο, με όλο τον κόσμο μέσα, εξαιτίας ενός σεισμού, και μεγάλο μέρος της πόλης ήταν ερειπωμένο ακόμα όταν γινόταν η έναρξη του 13ου Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '86 συμμετείχαν δεκατέσσερις ευρωπαϊκές χώρες, έξι αμερικανικές και το Μαρόκο, η

Νότια Κορέα, το Ιράκ και η Αλγερία. Στο Μεξικό γεννήθηκε η «όλα» στις κερκίδες, που έκτοτε κινεί τους οπαδούς όλου του κόσμου στην κορύφωση της έντασης. Έγιναν αγώνες από αυτούς που σηκώνουν την τρίχα κάγκελο, όπως ο αγώνας Γαλλίας-Βραζιλίας, στον οποίο παίκτες που δε λάθευαν ποτέ, όπως ο Πλατινί, ο Ζίκο, ο Σόκρατες, αυτόχθονα στα πέναλτι και υπήρξαν δυο συντριβές με πρωταγωνίστρια τη Δανία, η οποία φιλοδώρησε με έξι γκολ την Ουρουγουάη και δέχτηκε πέντε από την Ισπανία.

Αλλά αυτό το Παγκόσμιο Κύπελλο ήταν του Μαραντόνα. Στον αγώνα εναντίον της Αγγλίας ο Μαραντόνα εκδικήθηκε για την πληγωμένη, από τον πόλεμο των Φόκλαντ, εθνική υπερηφάνεια της πατρίδας του, βάζοντας δυο γκολ με το αριστερό: έβαλε ένα με το αριστερό χέρι, που το αποκάλεσε «χέρι του Θεού», και το άλλο με το αριστερό πόδι, αφού πρώτα σωριάστηκε στο έδαφος όλη η αγγλική άμυνα.

Στον τελικό έπαιξαν η Αργεντινή με τη Γερμανία. Ο Μαραντόνα έδωσε την κρίσιμη πάσα, που έβγαλε τον Μπουρουτσάγα μόνο του, για να κερδίσει η Αργεντινή στην εκπνοή του αγώνα με 3-2 και να κατακτήσει το παγκόσμιο κύπελλο. Άλλα πριν είχε μπει άλλο αξέχαστο γκολ: ο Βαλντάνο πήρε την μπάλα από την εστία της ομάδα του, διέσχισε όλο το γήπεδο, και, όταν ο Σουμάχερ έκανε διαγώνια έξοδο, ο Βαλντάνο έστειλε την μπάλα στη δεξιά του γωνία. Πριν μιλούσε στη μπάλα και της έλεγε:

– Σε παρακαλώ, μπες γκολ.

Η Γαλλία κατέλαβε την τρίτη θέση και το Βέλγιο την τέταρτη. Ο Αγγλος Λίνεκερ ανακηρύχθηκε πρώτος σκόρερ με έξι γκολ. Τον ακολούθησαν, με πέντε γκολ ο καθένας, ο Μαραντόνα, ο Βραζιλιάνος Καρέκας και ο Ισπανός Μπουτραγκένιο.

Η τηλεκρατορία

Στις μέρες μας το γήπεδο είναι ένα τεράστιο τηλεοπτικό στούντιο. Ο αγώνας διεξάγεται για την τηλεόραση, που μας προσφέρει τον αγώνα στο σπίτι. Και αποφασίζει η τηλεόραση.

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '86 ο Βαλντάνο, ο Μαραντόνα και άλλοι ποδοσφαιριστές διαμαρτυρήθηκαν γιατί τα σημαντικότερα παιχνίδια γίνονταν καταμεσήμερο, κάτω από έναν ήλιο που έψηνε ό,τι άγγιζε. Το μεσημέρι στο Μεξικό, ωστε αντιστοιχούσε στο σούρουπο στην Ευρώπη, ήταν η ώρα που βόλευε καλύτερα τις ευρωπαϊκές τηλεοράσεις. Ο Γερμανός τερματοφύλακας Χάραλντ Σουμάχερ περιέγραψε τι ουνέβαινε:

— *Ιδρώνω. Ο λαιμός μου είναι κατάξερος. Το χορτάρι είναι σαν ξεραμένο σκατό: σκληρό, παράξενο, εχθρικό. Ο ήλιος πέφτει κάθετα και σκάει πάνω στα κεφάλια μας. Δεν έχουμε σκιά. Λένε ότι αυτό βολεύει την τηλεόραση.*

Η πώληση του θεάματος είχε μεγαλύτερη σημασία από την ποιότητα του παιχνιδιού; Οι παίκτες είναι για να κλοτσάνε, όχι για να κλοτσοβολάνε· ο Χαβελάνγκε έβαλε τελεία και παύλα στην ενοχλητική αυτή υπόθεση:

— Να παιζουν και να βγάλουν το σκασμό, αποφάσισε.

Ποιος είχε την ευθύνη του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '86; Η Μεξικανική Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου; Όχι, έλεος, φτάνουν πια οι μεσάζοντες: την ευθύνη είχε ο Γκιγέρμο Κανιέδο, αντιπρόεδρος της Televisa και πρόεδρος του διεθνούς καναλιού της επιχείρησης. Το Παγκόσμιο Κύπελλο αυτό ήταν το Παγκόσμιο Κύπελλο της Televisa, του ιδιωτικού μονοπωλίου, που είναι ιδιοκτήτης του ελεύθερου χρόνου των Μεξικανών αλλά και του ποδοσφαίρου της χώρας. Και τίποτα δεν ενδιέφερε περισσότερο από το χρήμα που μπορούσε να αποκομίσει η Televisa, μαζί με την FIFA, από τις αναμεταδόσεις στις ευρωπαϊκές αγορές. Όταν ένας Μεξικανός δημοσιογράφος διέπραξε την ασέβεια να ρωτήσει για τις δαπάνες και τα κέρδη του Παγκοσμίου Κυπέλλου, ο Κανιέδο του απάντησε ορθά κοφτά:

— Πρόκειται για ιδιωτική επιχείρηση, που δεν είναι υποχρεωμένη να αποδώσει λογαριασμό σε κανέναν.

Όταν τελείωσε το Παγκόσμιο Κύπελλο, ο Κανιέδο συνέχισε να είναι αυλικός του Χαβελάνγκε σε μια από τις αντιπροεδρίες της FIFA, μιας άλλης ιδιωτικής επιχείρησης, που και αυτή δεν αποδίδει λογαριασμό σε κανέναν.

Η Televisa δεν ελέγχει μονάχα τις εθνικές και διεθνείς αναμεταδόσεις των αγώνων του μεξικανικού ποδοσφαίρου, αλλά είναι και ιδιοκτήτρια τριών ομάδων της πρωτης κατηγορίας: της Αμέρικα (που είναι η ισχυρότερη), της Νεκάχα και της Ατλάντε.

Το 1990 η Televisa έκανε μια άγρια επίδειξη της ισχύος της στο μεξικανικό ποδόσφαιρο. Εκείνη τη χρονιά ο

πρόεδρος της Πουέμπλα Εμίλιο Μάουερ είχε μια θανατηφόρα ιδέα: σκέφτηκε ότι η Televisa μπορούσε κάλλιστα να πληρώνει περισσότερα χρήματα στις ομάδες για τα αποκλειστικά δικαιώματα αναμετάδοσης των αγώνων. Η πρωτοβουλία του Μάουερ βρήκε απήχηση σε μερικούς από τους ηγέτες της Μεξικανικής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου. Στο κάτω κάτω της γραφής, το μονοπώλιο πλήρωνε κάτι παραπάνω από χίλια δολάρια σε κάθε ομάδα, ενώ κέρδιζε περιουσίες πουλώντας τους διαφημιστικούς χώρους.

Τότε η Televisa δίδαξε ποιος είναι το αφεντικό. Ο Μάουερ υπέστη έναν τρομερό βομβαρδισμό: από τη μια στιγμή στην άλλη οι επιχειρήσεις του και το σπίτι του βρέθηκαν υποθηκευμένα λόγω χρεών, δέχτηκε απειλές, επιθέσεις, κηρύχτηκε παράνομος και εκδόθηκε σε βάρος του ένταλμα σύλληψης. Επιπλέον, στο γήπεδο της ομάδας του, της Πουέμπλα, μπήκε μια ωραία πρωία λουκέτο, χωρίς να έχει προηγηθεί η οποιαδήποτε προειδοποίηση. Άλλα οι μαφιόζικες μέθοδοι δεν ήταν επαρκείς για να τον υποχρεώσουν να σιωπήσει, κι έτσι δεν έμεινε άλλη λύση από τη φυλάκισή του και τη διαγραφή του από την εξεγερμένη ομάδα και τη Μεξικανική Ομοσπονδία Ποδοσφαίρου, μαζί με τους συμμάχους του.

Σε δλο τον κόσμο η τηλεόραση είναι αυτή που αποφασίζει, άμεσα ή έμμεσα, πού, πότε και πώς θα γίνει αγώνας. Το ποδόσφαιρο έχει πουληθεί στη μικρή οθόνη ψυχή τε και σώματι. Οι παίκτες είναι πλέον τηλεοπτικοί αστέρες. Ποιος ανταγωνίζεται το θέαμα που προσφέρουν; Το πρόγραμμα με τη μεγαλύτερη τηλεθέαση στη Γαλλία και την Ιταλία το 1993 ήταν η αναμετάδοση του τελικού του Κυπέλλου Πρωταθλητριών Ευρώπης μεταξύ της Μίλαν και της Μαρσέιγ. Η Μίλαν, σπως είναι γνωστό, ανήκει

στον Σίλβιο Μπερλουσκόνι, τον τοάρο της ιταλικής τηλεόρασης. Ο Μπερνάρ Ταπί δεν ήταν ιδιοκτήτης της γαλλικής τηλεόρασης, αλλά η ομάδα του, η Μαρσέιγ, είχε εισπράξει το 1993 από τη μικρή οθόνη τριακόσιες φορές περισσότερα χρήματα απ' ό,τι το 1980. Δεν έλειπαν οι λόγοι για να τη χαϊδεύει λοιπόν.

Τώρα μπορούν να δουν τους αγώνες εκατομμύρια άνθρωποι, και όχι μονάχα οι χιλιάδες που πηγαίνουν στο γήπεδο. Οι οπαδοί έχουν πολλαπλασιαστεί και έχουν μετατραπεί σε πιθανούς καταναλωτές των προϊόντων, που θέλουν να πουλήσουν οι διαμορφωτές των εικόνων. Άλλα, σε αντίθεση με το μπέιζμπολ και το μπάσκετ, το ποδόσφαιρο είναι ένα συνεχές παιχνίδι, που δεν επιτρέπει πολλές διακοπές για διαφημίσεις. Ένα μόνο διάλειμμα δεν αρκεί. Η αμερικανική τηλεόραση έχει προτείνει τη διόρθωση αυτού του δυσάρεστου μειονεκτήματος, διαιρώντας τους αγώνες σε τέσσερα ημίχρονα των είκοσι πέντε λεπτών, και ο Χαβελάνγκε είναι σύμφωνος.

Στα σοβαρά και σε συνέχειες

Ο Ντον Χόου, τεχνικός της εθνικής Αγγλίας, δήλωνε το 1987:

«Ένας παίκτης που αισθάνεται ευχαριστημένος μετά από ήπια δε θα γίνει ποτέ του καλός ποδοσφαιριστής.»

Το επαγγελματικό ποδόσφαιρο, ολοένα πιο γρήγορο, ολοένα λιγότερο όμορφο, τείνει να εξελιχθεί σ' ένα διαγωνισμό ταχύτητας και δύναμης, το καύσιμο του οποίου είναι ο πανικός της ενδεχόμενης ήττας.

Οι παίκτες τρέχουν πολύ, αλλά διακινδυνεύουν ελάχιστα ή καθόλου. Η φιλοδοξία δεν είναι προσοδοφόρα. Σε σαράντα χρόνια, ανάμεσα στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '54 και σε αυτό του '94, ο μέσος όρος των γκολ μειώθηκε στο μισό, μολονότι το '94 δόθηκε ένας επιπλέον βαθμός σε κάθε νίκη, με σκοπό να αποθαρρυνθεί η αναζήτηση της ιωοπαλίας. Επικρότηση της αποτελεσματικότητας της μετριότητας: στο σύγχρονο ποδόσφαιρο ολοένα περισσεύουν οι ομάδες που απαρτίζονται από δημόσιους υπαλλήλους ειδικευμένους στην αποφυγή της ήττας, και όχι από παίκτες που διακινδυνεύουν να παίξουν με έμπνευση και να αφεθούν στον αυτοσχεδιασμό τους.

Ο Χιλιανός ποδοσφαιριστής Κάρλος Κασέλι κορόιδευε το τοιγκούνικο ποδόσφαιρο:

— Είναι η τακτική της νυχτερίδας, έλεγε. Οι έντεκα παίκτες κρεμασμένοι από το οριζόντιο δοκάρι.

Και ο Ρώσος ποδοσφαιριστής Νικολάι Στάροστιν παραπονιόταν για το ποδόσφαιρο που διευθυνόταν με τηλεχειρισμό:

— Τώρα όλοι οι ποδοσφαιριστές φαίνονται ίδιοι. Αν αλλάξουν τις φανέλες, κανείς δεν τους αναγνωρίζει. Όλοι παίζουν το ίδιο ποδόσφαιρο.

Παίζοντας σοβαρά και σε συνέχειες συνιστά άραγε παιχνίδι; Σύμφωνα με αυτό που καταλαβαίνουμε από τη ρέζα και το νόημα των λέξεων, «παίζω» σημαίνει αστειεύομαι, και η λέξη «υγεία» δηλώνει τη μέγιστη ελευθερία του κορμιού. Η ελεγχόμενη αποτελεσματικότητα των μηχανικών επαναλήψεων, εχθρός της υγείας, αρρωσταίνει το ποδόσφαιρο.

Η νίκη χωρίς μαγεία, χωρίς έκπληξη και ομορφιά, μήπως είναι χειρότερη από την ήττα; Το 1994, στο ισπανικό πρωτάθλημα, η Ρεάλ Μαδρίτης έχασε έναν αγώνα από τη Σπόρτιγκ της Χιχόν. Άλλα οι παίκτες της Ρεάλ Μαδρίτης είχαν παίξει με «ενθουσιασμό», λέξη που η προέλευσή της σημαίνει να έχεις μέσα σου τους θεούς. Ο τεχνικός της Ρεάλ Χόρχε Βαλντάνο υποδέχτηκε τους παίκτες του χαμογελώντας στα αποδυτήρια:

— Όταν κάποιος παίζει όπως εσείς σήμερα, τους είπε, έχει την άδεια να χάνει.

Τα φαρμακεία που τρέχουν

Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '54, όταν η Δυτική Γερμανία εμφάνισε εκείνη την ταχύτατη ομάδα που έκανε τους Ούγγρους να την κοιτάζουν, ο Φέρεντς Πουσκας είπε ότι τα γερμανικά αποδυτήρια μύριζαν σαν κήπος με παπαρούνες, και ότι αυτό δεν ήταν άσχετο με το γεγονός ότι οι νικητές έτρεχαν σαν τρένα.

Το 1987 ο τερματοφύλακας της εθνικής ομάδας της Δυτικής Γερμανίας Χάραλντ Τόνι Σουμάχερ δημοσίευσε ένα βιβλίο, στο οποίο έλεγε:

«Εδώ περισσεύουν οι ουσίες και λείπουν οι γυναίκες», αναφερόμενος στο γερμανικό ποδόσφαιρο και κατ' επέκταση σε όλο το επαγγελματικό ποδόσφαιρο. Στο βιβλίο του *Der Anpfiff* (*Το εναρκτήριο σφύριγμα*) ο Σουμάχερ περιγράφει ότι οι παίκτες της γερμανικής ομάδας, στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '86, είχαν καταναλώσει ανυπολόγιστες ποσότητες ενέσεων και χαπιών, καθώς και ότι έπιναν ένα μυστηριώδες μεταλλικό νερό το οποίο προκαλούσε διάρροιες. Τελικά εκείνη η ομάδα εκπροσωπούσε τη χώρα της ή τη γερμανική χημική βιομηχανία; Ακόμα

και για να κοιμηθούν οι παίκτες ήταν υποχρεωμένοι να πάρουν χαπάκια. Ο Σουμάχερ τα έφτυνε, γιατί για να κοιμηθεί προτιμούσε μια μπίρα.

Ο διεθνής τερματοφύλακας επιβεβαίωσε ότι στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο είναι συχνή η χρήση αναβολικών και διεγερτικών ουσιών. Πολλοί ποδοσφαιριστές υποχρεώνονται από το νόμο της αποδοτικότητας –που απαιτεί τη νίκη έναντι οιουδήποτε τιμήματος και τους προκαλεί άγχος και αγωνία– να μετατραπούν σε φαρμακεία που τρέχουν. Το ίδιο το σύστημα που τους καταδικάζει σ' αυτή τη συμπεριφορά τους καταδικάζει επίσης γι' αυτή τη συμπεριφορά, όταν αποκαλύπτεται η υπόθεση.

Ο Σουμάχερ, που παραδέχτηκε ότι και αυτός είχε ντοπιστεί μερικές φορές, κατηγορήθηκε για εθνική προδοσία. Το λαϊκό ίνδαλμα, δυο φορές φιναλίστ σε τελικούς Παγκοσμίου Κυπέλλου, αποβλήθηκε από το ναό και ρίχτηκε στα πόδια των αλόγων. Διωγμένος από την ομάδα του, την Κολωνία, έχασε τη θέση του στην εθνική ομάδα και υποχρεώθηκε να πάει να παίξει ποδόσφαιρο στην Τουρκία.

Τα τραγούδια της περιφρόνησης

Σ τους χάρτες δε φαίνεται, αλλά υπάρχει. Είναι αόρατο, αλλά υπάρχει. Υπάρχει ένα τείχος που γελοιοποιεί την ανάμνηση του Τείχους του Βερολίνου. Ορθωμένο για να χωρίζει αυτούς που έχουν από αυτούς που δεν έχουν, χωρίζει τον κόσμο ολόκληρο σε βορρά και νότο, αλλά χαράζει σύνορα: και στο εσωτερικό της κάθε χώρας αλλά και σε κάθε πόλη. Κάθε φορά που ο νότος έχει το θράσος να πηδήσει αυτό το τείχος και να βρεθεί εκεί που δεν πρέπει, ο βορράς του υπενθυμίζει, με μπαστουνιές, ποια είναι η θέση του. Και συμβαίνει το ίδιο με τις εισβολές από τις κακόφημες ζώνες κάθε χώρας και κάθε πόλης.

Το ποδόσφαιρο, καθρέφτης των πάντων, αντικατοπτρίζει αυτή την πραγματικότητα. Στα μέσα της δεκαετίας του '80, όταν η Νάπολι έπαιζε το καλύτερο ποδόσφαιρο στην Ιταλία χάρη στη μαγική επιρροή του Μαραντόνα, το κοινό του βορρά αντέδρασε ανασύροντας τα παλιά όπλα της περιφρόνησης. Οι Ναπολιτάνοι, σφετεριστές της απαγορευμένης δόξας, κέρδιζαν τα έπαθλά τους εις βάρος των ανέκαθεν ιοχυρών, κι αυτοί τιμώρησαν αυτή την ασέβεια της πλέμπας που είχε εισβάλει από το νότο.

Στις κερκίδες των γηπέδων του Μιλάνου και του Τορίνου τα πανό έβριζαν: «ΝΑΠΟΛΙΤΑΝΟΙ, ΚΑΛΩΣ ΗΡΘΑΤΕ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ», ή έδιναν δείγματα βαρβαρότητας: «ΒΕΖΟΥΒΙΕ, ΣΕ ΣΕΝΑ ΣΤΗΡΙΖΟΜΑΣΤΕ».

Και με πιότερη ένταση από ποτέ αντήχησαν τα τραγούδια, παιδιά του φόβου και εγγόνια του ρατσισμού:

Τι μπόχα είναι αυτή
Μέχρι και οι σκύλοι φεύγουν
Έρχονται οι Ναπολιτάνοι
Σεισμοπαθείς, χολεριασμένοι
Με το σαπούνι τσακωμένοι
Νάπολι σκατήλα, Νάπολι χολέρα
Είσαι της Ιταλίας όλης η ντροπή.

Στην Αργεντινή συμβαίνει το ίδιο με την Μπόκα Τζούνιορς. Η Μπόκα Τζούνιορς είναι η αγαπημένη ομάδα της φτωχολογιάς, με το μαλλί σαν τζίβα και το σκούρο δέρμα, που εισέβαλε μαζικά στην αριστοκρατική πόλη του Μπουένος Άιρες από τους ξερότοπους της ενδοχώρας και τις γειτονικές χώρες. Οι οπαδοί των αντίπαλων ομάδων εξορκίζουν το φοβερό δαιμόνιο:

Όλοι ξέρουν πως η Μπόκα έχει πένθος
Είναι όλοι νέγροι, είναι όλοι πούντηδες
Να πετσοκόψουμε τους βρωμιάρηδες
Είναι όλοι πούντηδες, είναι όλοι τιποτένιοι
Να τους πετάξουμε στο Ριατσουέλο.

Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα

Tο 1988 ο Μεξικανός δημοσιογράφος Μιγκέλ Άνχελ Ραμίρες κατήγγειλε την ύπαρξη μιας πηγής της νιότης. Μερικοί από τους παίκτες της εθνικής νέων του Μεξικού, που είχαν περάσει το όριο ηλικίας κατά δυο, τρία μέχρι και έξι χρόνια, είχαν λουστεί σε αυτά τα μαγικά νερά: σι ηγέτες της ομοσπονδίας δεν είχαν λάβει υπόψη τα πιστοποιητικά γέννησής τους και τους είχαν εκδώσει διαβατήρια με ψευδή στοιχεία. Ένας από αυτούς τους παίκτες, που υποβλήθηκαν σε αυτή τη θαυματουργή θεραπεία, κατόρθωσε να γίνει κατά δύο χρόνια νεότερος από το δίδυμο αδελφό του.

Τότε ο αντιπρόεδρος της Γκουανταλαχάρα δήλωσε:

—Δε λεω ότι είναι σωστό, αλλά πάντα γινόταν έτοι.

Και ο Ραφαέλ ντελ Καστίγιο, που ήταν ο ισχυρός άντρας του νεανικού ποδοσφαίρου στο Μεξικό, αναρωτήθηκε:

—Γιατί το Μεξικό δεν μπορεί να έχει δικαίωμα στην καπασούνη, όταν άλλες χώρες κάνουν το ίδιο πράγμα και το θεωρούν απόλυτα φυσιολογικό;

Λίγο μετά το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66, ο ελεγκτής της Αργεντινής Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου Βαλεντίν Σουάρες δήλωσε:

– Ο Στάνλει Ρόους δεν είναι εντάξει. Οργάνωσε το Παγκόσμιο Κύπελλο με τέτοιο τρόπο, για να το κερδίσει Αγγλία. Αν το Παγκόσμιο Κύπελλο είχε γίνει στην Αργεντινή, κι εγώ το ίδιο θα έκανα.

Η ηθική της αγοράς, που στην εποχή μας είναι και ηθική του κόσμου, επιτρέπει τη χρήση όλων των κλειδιών της επιτυχίας, ακόμα και αν είναι αντικλείδια. Το επαγγελματικό ποδόσφαιρο δεν έχει ηθικούς ενδοιασμούς, γιατί εμπεριέχει ένα σύστημα εξουσίας χωρίς καμιά ηθική, που αγοράζει την αποτελεσματικότητα σε οποιαδήποτε τιμή. Άλλωστε οι ηθικοί ενδοιασμοί ποτέ δεν είχαν ιδιαίτερο βάρος. Στην Ιταλία της Αναγέννησης «ενδοιασμός» λεγόταν η πιο μικρή μονάδα βάρους, η πιο αμελητέα. Πέντε αιώνες αργότερα, ο Πάουλ Στάινερ, Γερμανός παίκτης της Κολωνίας, εξηγούσε:

– Παίζω για χρήμα και για βαθμούς. Ο αντίπαλος θέλει να μου πάρει και χρήμα και βαθμούς. Είμαι λοιπόν υποχρεωμένος να χρησιμοποιήσω εναντίον του όλα τα μέσα.

Και ο Ολλανδός Ρόναλντ Κούμαν δικαιολόγησε ως εξής την κλοτσιά του συμπατριώτη του Γκιλχάους, ο οποίος είχε σακατέψει τον Γάλλο Τιγκανά το 1988:

– Ήταν ένα αριστοτεχνικό χτύπημα. Ο Τιγκανά ήταν ο πιο επικίνδυνος και έπρεπε να εξουδετερωθεί με οποιοδήποτε τίμημα.

Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα, και κάθε λογής βρωμιά έχει καλώς, αρκεί να μη γίνει αντιληπτή. Ο Μπαζίλ Μπολί της Μαρσέιγ, ένας αμυντικός που κατηγορήθηκε για κακομεταχείριση ξένων αστραγάλων, διηγούνταν πώς πήρε το βάπτισμα του πυρός: το 1983 είχε εξουδετερώσει με μια κουτουλιά τον Ροζέ Μιλά, που τον είχε τρελάνει στις αγκωνιές. Και ο Μπολί ανέπτυξε την εμπειρία του:

– Αυτό είναι το πρωταρχικό μάθημα: Χτύπα πριν σε χτυπήσουν, αλλά χτύπα διακριτικά.

Πρέπει να χτυπάει κανείς μακριά από την μπάλα. Ο διαιτητής, όπως και οι τηλεοπτικές κάμερες, έχουν τα μάτια καρφωμένα στην μπάλα. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '70 ο Πελέ υπέστη το μαρκάρισμα του Ιταλού Μπερτίνι. Μετά έπλεξε το εγκώμιο του ως εξής:

– Ο Μπερτίνι είναι καλλιτέχνης στο να υποπύπτει σε φάουλ χωρίς να τον αντιληφθούν. Μου έδινε γροθιές στα πλευρά και στο στομάχι, με κλοπούσε στον αστράγαλο, ήταν ένας καλλιτέχνης.

Μεταξύ των Αργεντινών δημοσιογράφων είναι πολλοί οι θαυμαστές των παγίδων που αποδίδονται στον Κάρλος Μπιλάρντο, γιατί ήξερε να τις στήνει επιδέξια και με καλά αποτελέσματα. Λέγεται ότι, όταν ο Μπιλάρντο ήταν ποδοσφαιριστής, τσιμπούσε τους αντιπάλους του με μια βελόνα, και μετά έκανε σαν να μην έχει σχέση με το γεγονός. Και, όταν ήταν τεχνικός της εθνικής ομάδας της Αργεντινής, κατόρθωσε να στείλει ένα μπουκάλι νερό με εμετικές ουσίες στον Μπράνκο, ένα διψασμένο Βραζιλιάνο, στον πιο δύσκολο αγώνα του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '90.

Οι Ουρουγουανοί δημοσιογράφοι συνηθίζουν να αποκαλούν «αντρίκιο παιχνίδι» το εν ψυχρώ χτύπημα, και πολλοί ευχαριστήθηκαν την αποτελεσματικότητα της κλοτσιάς στα μαλακά προκειμένου να τρομοκρατηθούν οι αντίπαλοι κατά τους διεθνείς αγώνες. Μια τέτοια κλοτσιά πρέπει να δοθεί στα πρώτα λεπτά του αγώνα. Μετά υπάρχει ο κίνδυνος της αποβολής. Στο ποδόσφαιρο της Ουρουγουάης η βία είναι παιδί της παρακμής. Παλιότερα το νύχι του Ινδιάνου υποδήλωνε το θάρρος και όχι τις κλοτσιές. Για να μην πάμε πιο μακριά, στον τελικό του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '50, στο Μαρακανά, η Βραζιλία υπέπεσε στα διπλάσια φάουλ από την Ουρουγουάη. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90, όταν ο τεχνικός Όσκαρ Αμπάρες κατόρθωσε

να ανακτήσει η εθνική ομάδα της Ουρουγουάης τον καθαρό τρόπο παιχνιδιού, μερικοί ντόπιοι σχολιαστές είχαν την ικανοποίηση να διαπιστώσουν ότι αυτό δεν έδινε καλά αποτελέσματα. Και είναι πολλοί οι οπαδοί, αλλά και οι διοικούντες, που προτιμούν να κερδίσουν ανέντιμα παρά να χάσουν αξιοπρεπώς.

Ο Πέπε Σασία, ο Ουρουγουανός αυτός επιθετικός έλεγε:

Στους διοικούντες δεν αρέσει να πετάς χώμα στα μάτια του τερματοφύλακα, εφόσον αυτό γίνει αντιληπτό φυσικά.

Οι οπαδοί της Αργεντινής ήταν περήφανοι για το γκολ που πέτυχε με το χέρι ο Μαραντόνα στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '86, γιατί δεν το είδε ο διαιτητής. Στα προκριματικά του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '90, ο τερματοφύλακας της εθνικής ομάδας της Χιλής Ρόμπερτ Ρόχας προσοιήθηκε τραυματισμό χαρακώνοντας το μέτωπο του και τον κατάλαβαν. Οι Χιλιανοί οπαδοί, που τον λάτρευαν και τον αποκαλούσαν «Κόνδορα», τον αποκάλεσαν αμέσως άθλιο γιατί το κόλπο του δεν έπαισε.

Στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο, όπως και παντού, δεν έχει σημασία το αδίκημα αν το άλλοθι είναι καλό. Κουλτούρα σημαίνει καλλιέργεια. Άλλα τι μας καλλιεργεί η κουλτούρα της εξουσίας; Ποιες μπορεί να είναι οι θλιβερές σοδειές μιας εξουσίας που παρέχει ασυλία στα εγκλήματα των στρατιωτικών και στις λεηλασίες των πολιτικών και τις μετατρέπει σε επιτεύγματα;

Ο συγγραφέας Αλμπέρ Καμύ, που ήταν τερματοφύλακας στην Αλγερία, δεν αναφερόταν στο επαγγελματικό ποδόσφαιρο όταν έλεγε:

– Ό,τι ξέρω από ηθική το οφείλω στο ποδόσφαιρο.

Δυσπεψία

Tο 1989, στο Μπουένος Άιρες, έληξε ισόπαλο ένα παιχνίδι μεταξύ της Αρχεντίνος Τζούνιορς και της Ρασίνγκ. Ο κανονισμός υποχρέωνε να ανακηρυχθεί νικήτρια ομάδα μέσω της διαδικασίας των πέναλτι.

Το κοινό παρακολούθησε όρθιο, μασώντας τα νύχια του, τα πρώτα σουντ από τα δώδεκα βήματα. Οι οπαδοί πανηγύρισαν το γκολ της Ρασίνγκ. Αμέσως δύνατον ήρθε το γκολ της Αρχεντίνος Τζούνιορς, και το πανηγύρισαν οι οπαδοί της απέναντι κερκίδας. Ο τερματοφύλακας της Ρασίνγκ αποθεώθηκε όταν έπεσε στη γωνιά του και απέτρεψε το γκολ. Την αποθέωση γνώρισε και ο τερματοφύλακας της Αρχεντίνος, που δε σαγηνεύτηκε από τις χειρονομίες του αντιπάλου του και περίμενε την μπάλα στον άξονα του τέρματος.

Όταν εκτελέστηκε το δέκατο πέναλτι, υπήρξαν χλιαρά χειροκροτήματα. Μετά από το εικοστό γκολ αρκετοί φανατικοί οπαδοί εγκατέλειψαν το γήπεδο. Όταν εκτελέστηκε το πέναλτι υπ' αριθμό τριάντα, οι λίγοι θεατές που είχαν απομείνει στο γήπεδο του αφιέρωσαν ένα χασμουρητό. Οι εκτελέσεις των πέναλτι πήγαιναν και έρχονταν, και η ισοπαλία συνεχίζοταν.

Μετά από οαράντα τέσσερα πέναλτι, ο αγώνας τέλειωσε. Πέτυχε παγκόσμιο ρεκόρ εκτελεοθέντων πέναλτι. Στο γήπεδο δεν υπήρχε κανείς για να το πανηγυρίσει, και ποτέ δε μαθεύτηκε ποιος είχε κερδίσει.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '90

Ο Νέλσον Μαντέλα ήταν και πάλι ελεύθερος μετά από είκοσι επτά χρόνια στις φυλακές, επειδή ήταν μαύρος και αξιοπρεπής στη Νότια Αφρική. Στην Κολομβία δολοφονούνταν ο Μπερνάρντο Χαραμίγιο, υποψήφιος της Αριστεράς για την προεδρία, και η αστυνομία γάζωνε, από ένα ελικόπτερο, τον έμπορο ναρκωτικών Ροντρίγκες Γκάτσα, έναν από τους πλουσιότερους ανθρώπους στον κόσμο. Η Χιλή ανακτούσε την καταταλαιπωρημένη δημοκρατία της, αλλά ο στρατηγός Πινοσέτ, που συνέχιζε να είναι αρχηγός των Ενόπλων Δυνάμεων, παρακολουθούσε στενά τους πολιτικούς και τους καθόριζε την πορεία. Ο Φουζιμόρι, ανεβασμένος σε ένα τρακτέρ, κέρδιζε τον Βάργκας Γιόσα στις εκλογές στο Περού. Στη Νικαράγουα οι Σαντινίστας έχαναν τις εκλογές, νικημένοι από την κούραση του δεκάχρονου πολέμου ενάντια σε εισβολείς εξοπλισμένους και εκπαιδευμένους από τις ΗΠΑ, οι οποίες άρχιζαν μια νέα κατοχή του Παναμά, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εικοστής πρώτης εισβολής τους στη χώρα αυτή.

Στην Πολωνία ο συνδικαλιστής Βαλέσα, άνθρωπος που εκκλησιαζόταν κάθε μέρα, περνούσε από τη φυλακή στην κυβέρνηση. Στη Μόσχα πλήθος κόσμου έκανε ουρά μπροστά στην πόρτα του McDonald's. Το τείχος του Βερολίνου πουλιόταν κομματάκι κομματάκι, άρχιζε η ενοποίηση της Γερμανίας και η διάλυση της Γιουγκοσλαβίας. Μια λαϊκή εξέγερση ανέτρεπε το καθεστώς Τσαουσέσκου στη Ρουμανία και τουφέκιζε το γέρο δικτάτορα, που ήθελε να τον αποκαλούν «Γαλάζιο Δούναβη του Σοσιαλισμού». Σε όλη την ανατολική Ευρώπη οι παλιοί γραφειοκράτες μετατρέπονταν σε νέους επιχειρηματίες, και οι μπουλντόζες ξεθεμελίωναν τα αγάλματα του Μαρξ, που δεν μπορούσε να πει: «Είμαι αθώος». Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών. Ψηλά στον ουρανό ανθρώπινες μηχανές επισκέπτονταν την Αφροδίτη και κατασκόπευαν τα μυστικά της, ενώ εδώ στη Γη, στην Ιταλία, άρχιζε το 14ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Συμμετείχαν δεκατέσσερις ευρωπαϊκές ομάδες, έξι αμερικανικές, η Αίγυπτος, η Νότια Κορέα, τα Ενωμένα Αραβικά Εμιράτα και το Καμερούν, που εξέπληξε τον κόσμο κερδίζοντας στον πρώτο αγώνα του Κυπέλλου την ομάδα της Αργεντινής και παίζοντας στα ίσια την Αγγλία. Το πρώτο ταμπούρλο αυτής της αφρικανικής ορχήστρας ήταν ο Μιλά, ένας βετεράνος σαράντα χρόνων.

Ο Μαραντόνα, με το ένα του πόδι πρησμένο σαν νταούλι, κατάφερνε κουτσά στραβά να οδηγεί την ομάδα του. Το ταγκό ακουγόταν με το ζόρι. Αφού η Αργεντινή έχασε από το Καμερούν και έφερε ισοπαλίες με την Ιταλία και τη Ρουμανία, κόντεψε να χάσει από τη Βραζιλία. Οι Βραζιλιάνοι έλεγχαν όλο το παιχνίδι, μέχρι τη στιγμή

που ο Μαραντόνα, παίζοντας με ένα πόδι, ξέφυγε από τρεις στο κέντρο του γηπέδου και πέρασε την μπάλα στον Κανίχια, που έφτασε στο γκολ σαν αστραπή.

Στον τελικό η Αργεντινή αντιμετώπισε τη Γερμανία, δύναμης και στο προηγούμενο Παγκόσμιο Κύπελλο. Όμως αυτή τη φορά κέρδισε η Γερμανία με 1-0 χάρη σε ένα αδρατικό πέναλτι και τη σοφή τεχνική διεύθυνση του Μπεκεμπάουερ.

Η Ιταλία κατέλαβε την τρίτη θέση. Η Αγγλία την τέταρτη. Ο Ιταλός Σκιλάτσι αναδείχθηκε πρώτος σκόρερ με έξι γκολ, ακολουθούμενος από τον Τσεχοσλοβάκο Σκουχάραβι, που πέτυχε πέντε. Το Παγκόσμιο αυτό Κύπελλο, με πληκτικό ποδόσφαιρο, χωρίς έμπνευση, χωρίς ομορφιά, σημείωσε το χαμηλότερο μέσο δρο μεταξύ των Παγκοσμίων Κυπέλλων.

Ένα γκολ του Ρινκόν

Συνέβη στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90. Η Κολομβία είχε παίξει καλύτερα από τη Γερμανία, αλλά μέχρι το τελευταίο λεπτό έχανε με 1-0.

Η μπάλα έφτασε στο κέντρο του γηπέδου. Έψαχνε για μια κορδά με ηλεκτρισμένο κεχριμπάρι. Ο Βαλντεράμα δέχτηκε την μπάλα από πίσω, γύρισε, απέφυγε τρεις Γερμανούς που τον είχαν σκεπάσει, πάσαρε στον Ρινκόν, έπαιξαν το ένα δυο, μέχρι που ο Ρινκόν, με διασκελισμό καμηλοπάρδαλης, βρέθηκε μόνος του με τον Ίλγκνερ, τον Γερμανό τερματοφύλακα. Ο Ίλγκνερ είχε κρύψει την εστία. Τότε ο Ρινκόν δεν κλότσησε την μπάλα, τη χάιδεψε. Και αυτή γλίστρησε γλυκά γλυκά κάτω από τα πόδια του τερματοφύλακα και μπήκε γκολ.

Ο Ούγκο Σάντσες

Είχε μπει το 1992. Η Γιουγκοσλαβία είχε γίνει κομμάτια και θρύψαλα, ο πόλεμος δίδασκε τα αδέρφια να μισούνται, να σκοτώνουν και να βιάζουν χωρίς τύψεις.

Δυο Μεξικανοί δημοσιογράφοι, ο Έπι Ιμπάρα και ο Ερνάν Βέρα, είχαν τη φαεινή ιδέα να πάνε στο Σεράγεβο. Βομβαρδισμένο, πολιορκημένο, το Σεράγεβο ήταν απαγορευμένη ζώνη για το διεθνή Τύπο, και πολλοί δημοσιογράφοι είχαν πληρώσει με τη ζωή τους την αποκοτιά τους.

Στα περίχωρα βασίλευε το χάος. Ο καθένας μόνος του και εναντίον όλων: κανείς δεν ήξερε ποιος ήταν ποιος, ούτε εναντίον τίνος πολεμούσε, σε κείνο το χάος των χαρακωμάτων, των σπιτιών που καίγονταν και των άταφων νεκρών. Με το χάρτη στο χέρι ο Έπι και ο Ερνάν κατάφεραν να βγάλουν άκρη με το βρόντο των κανονιών και τις ριπές των πολυβόλων, μέχρι που βρέθηκαν στις όχθες του ποταμού Ντρίνα απέναντι σε μια ομάδα στρατιωτών.

Οι στρατιώτες τους έριξαν στο έδαφος και τους σημάδεψαν στο στήθος. Ο αξιωματικός μούγκριζε, κανείς δεν ξέρει τι, ενώ αυτοί οι δυο ψέλλιζαν, κανείς δεν ξέρει τι, αλλά, όταν ο αξιωματικός πέρασε το δάχτυλο στη σκανδάλη και τα όπλα έκαναν κλικ, οι δημοσιογράφοι κατάλαβαν ότι τους είχαν περάσει για κατασκόπους και ότι δε θα τους άφηναν ούτε να αποχαιρετιστούν, ούτε να προσευχηθούν για το ενδεχόμενο της ύπαρξης Θεού.

Τότε οι καταδικασμένοι είχαν τη φαεινή ιδέα να δείξουν τα διαβατήριά τους. Και τότε το πρόσωπο του αξιωματικού φωτίστηκε:

– Μεξικό, ούρλιαξε, Ούγκο Σάντοες.

Αφησε το όπλο του να πέσει και τους αγκάλιασε.

Ο Ούγκο Σάντοες, το μεξικανικό αυτό κλειδί που άνοιξε απαγορευμένες πόρτες, είχε κατακτήσει την παγκόσμια φήμη του χάρη στην τηλεόραση, που έδειξε την τέχνη των γκολ του και τις τούμπες με τις οποίες τα πανηγύριζε. Στην περίοδο '89-'90, φορώντας τη φανέλα της Ρεάλ Μαδρίτης, τρύπησε τα δίχτυα τριάντα οκτώ φορές. Ήταν ο μεγαλύτερος ξένος σκόρερ όλων των εποχών στο ισπανικό ποδόσφαιρο.

Ο τζίτζικας και το μυρμήγκι

Το 1992 ο τζίτζικας νίκησε το μυρμήγκι με 2-0. Στον τελικό του Κυπέλλου Εθνών Ευρώπης ήταν αντιμέτωπες η Γερμανία και η Δανία. Οι Γερμανοί παίκτες είχαν υποστεί, για να φτάσουν εκεί, νηστεία, σεξουαλική αποχή, εξαντλητική δουλειά. Οι Δανοί είχαν πιει μπίρες, έβγαιναν με γυναίκες, λιάζονταν στην παραλία. Η Δανία είχε αποκλειστεί στα προκριματικά και οι παίκτες της είχαν πάει διακόπες όταν κλήθηκαν, την τελευταία στιγμή, να αντικαταστήσουν τη Γιουγκοσλαβία, που είχε αποκλειστεί λόγω του πολέμου. Δεν είχαν χρόνο, ούτε άλλωστε και διάθεση, να προπονηθούν, και η ομάδα δεν μπόρεσε να περιλάβει στις τάξεις της τον καλύτερο παίκτη της, τον Μίχαελ Λάουντρουπ, αυτόν τον γκολτζή, που μόλις είχε κερδίσει το Ευρωπαϊκό Κύπελλο Πρωταθλητιών φορώντας τη φανέλα της Μπαρτσελόνα. Αντίθετα, η γερμανική ομάδα έπαιξε στον τελικό με τους Ματάους, Κλίνσμαν, και όλα τα άλλα αστέρια της. Η Γερμανία, που έπρεπε να κερδίσει, έχασε από τη Δανία, που δεν είχε καμιά υποχρέωση, και έπαιξε σαν να ήταν το γήπεδο προέκταση της παραλίας.

Ο Γκούλιτ

Το 1993 το κύμα του ρατσισμού φούσκωνε. Σε όλη την Ευρώπη ήταν αισθητή η οσμή της πανούκλας, σαν ένας εφιάλτης που επιστρέφει, ενώ ψηφίζονταν νόμοι ενάντια στους μετανάστες που προέρχονταν από χώρες που ήταν άλλοτε αποικίες. Πολλοί λευκοί νέοι δεν έβρισκαν δουλειά, και οι άνθρωποι με το σκούρο δέρμα είχαν αρχίσει να πληρώνουν το μάρμαρο.

Εκείνη τη χρονιά μια γαλλική ομάδα κέρδισε για πρώτη φορά το ευρωπαϊκό πρωτάθλημα. Το γκολ της νίκης ήταν έργο του Μπαζίλ Μπολί, ενός Αφρικανού από την Ακτή του Ελεφαντοστού, που κέρδισε κεφαλιά σε ένα κόρνερ που εκτέλεσε ένας άλλος Αφρικανός, ο Αμπεντί Πελέ, ο οποίος είχε γεννηθεί στην Γκάνα. Την ίδια ώρα ακόμα και οι πιο στραβωμένοι οπαδοί της ανωτερότητας της λευκής φυλής δεν μπορούσαν να αρνηθούν ότι οι καλύτεροι παίκτες της Ολλανδίας ήταν πάντα οι βετεράνοι Ρουντ Γκούλιτ και Φρανκ Ράικαρντ, παιδιά εγχρώμων από το Σουρινάμ, καθώς και ότι ο Αφρικανός Εουσέμπιο ήταν ο καλύτερος παίκτης που είχε περάσει ποτέ από την Πορτογαλία.

Ο Ρουντ Γκούλιτ, ο αποκαλούμενος «Μαύρη τουλίπα», ήταν πάντα δηλωμένος εχθρός του ρατσισμού. Μεταξύ δυο αγώνων τραγούδησε πολλές φορές με την κιθάρα στο χέρι σε συναυλίες που οργανώνονταν ενάντια στο

Απαρτχάιντ της Νότιας Αφρικής, και το 1987, όταν εξελέγη κορυφαίος παίκτης της Ευρώπης, αφιέρωσε τη χροσή του μπάλα στον Νέλσον Μαντέλα, που ήταν φυλακισμένος για πολλά χρόνια επειδή πίστευε ότι οι μαύροι είναι άνθρωποι.

Ο Γκούλιτ εγχειρίστηκε τρεις φορές στο γόνατο. Και τις τρεις φορές οι σχολιαστές τον θεώρησαν τελειωμένο. Ισάριθμες φορές αναστήθηκε:

– *Όταν δεν παιζώ, είμαι σαν το μωρό χωρίς την πιπίλα του.*

Τα γρήγορα και γκολτζίδικα πόδια του και η επιβλητική του κορμοστασιά, που στεφανώνονταν από τα χυτά μαλλιά μιας κόμμωσης ράστα, τον κατέστησαν ίνδαλμα των οπαδών των ισχυρότερων ομάδων της Ολλανδίας και της Ιταλίας. Αντιθέτως, ο Γκούλιτ ποτέ δεν τα πήγε καλά με τους τεχνικούς και με τους παράγοντες λόγω της έξης του προς την ανυπακοή και της εμμονής του να καταγγέλλει τον πολιτισμό του χρήματος, που μετατρέπει το ποδόσφαιρο σε υπόθεση περισσότερο οικονομική παρά αξιών.

Η πατροκτονία

Στα τέλη του χειμώνα του 1993 η εθνική ομάδα της Κολομβίας έδωσε στο Μπουένος Αΐρες έναν αγώνα για την πρόκριση στο Παγκόσμιο Κύπελλο. Όταν οι Κολομβιανοί παίκτες μπήκαν στο γήπεδο, σφυρίχτηκαν, αποδοκιμάστηκαν, καθυβρίστηκαν. Όταν βγήκαν, το κοινό τους αποχαιρέτησε δρόθιο, με ένα χειροκρότημα, που ακόμα ακούγεται ο απόηχός του.

Η Αργεντινή έχασε με 5-0. Όπως συνηθίζεται, το σταυρό της ήταν τον σήκωσε ο τερματοφύλακας, αλλά η νίκη των φιλοξενουμένων γιορτάστηκε δύο ποτέ. Όλοι οι Αργεντινοί, χωρίς καμιά εξαίρεση, ευχαριστήθηκαν το θαυμάσιο παιχνίδι των Κολομβιανών, που ήταν ευχαρίστηση των ποδιών και απόλαυση των ματιών: ένας χορός που δημιουργούσε με μεταβαλλόμενη χορογραφία τη δική του μουσική. Η μεγαλοπρέπεια του Βαλντεράμα, του Ημπέ, ενός μουλάτου του λαουτζίκου, έκανε τους πρίγκιπες να τον ζηλεύουν, και οι μαύροι παίκτες ήταν οι βασιλιάδες της γιορτής. Δεν υπήρχε άνθρωπος να περάσει τον Περέα, ούτε να σταματήσει τον Βαλένσια, τον Τρεν, ούτε να νικήσει τις τανάλιες του Ασπρίγια, του Πούλπο, και δεν υπήρχε και κανείς για να πιάσει τα τρομερά σουτ του Ρινκόν. Από το χρώμα του δέρματος και το χρώμα της χαράς η ομάδα αυτή έμοιαζε περισσότερο με την εθνική ομάδα της Βραζιλίας στις καλύτερες ώρες της.

Οι Κολομβιανοί ονόμασαν τη συντριβή αυτή «πατροκτονία». Μισό αιώνα πριν οι Αργεντινοί ήταν οι πατέρες του ποδοσφαίρου στην Μπογκοτά, στο Μεντεγίν και το Κάλι. Άλλα οι Πεδερνέρα, Ντι Στέφανο, Ρόσι, Ριάλ, Ποντόνι και Μορένο είχαν γεννήσει ένα παιδί περισσότερο Βραζιλιάνο, γιατί έτσι τα φέρνει μερικές φορές η ζωή.

Ένα γκολ του Ζίκο

Συνέβη το 1993. Στο Τόκιο η Κασίμα έπαιξε στον τελικό του Αυτοκρατορικού Κυπέλλου εναντίον της Τοχόκου Σεντάι.

Ο Βραζιλιάνος Ζίκο, το άστρο της Καοίμα, πέτυχε το νικητήριο γκολ, που ήταν ένα από τα ομορφότερα γκολ της καριέρας του. Η μπάλα έφτασε σ' αυτόν με διαγώνια σέντρα από δεξιά. Ο Ζίκο, που εκείνη τη στιγμή βρισκόταν στο ημικύκλιο της περιοχής, μπήκε στην περιοχή παίρνοντας τους πάντες παραμάζεμα. Από την πολλή επιθυμία να σκοράρει η μπάλα τού έμεινε πίσω. Όταν διαπίστωσε ότι η μπάλα τού έμενε πίσω, πήρε μια στροφή σαν της φώκιας στον αέρα, και, ιπτάμενος ακόμα, με το πρόσωπο στραμμένο προς το έδαφος, σούταρε με το τακουνάκι. Ήταν ένα ανάποδο ψαλίδι, αλλά από την αντίθετη μεριά.

– Διηγηθείτε μου αντό το γκολ, παρακαλούσαν οι τυφλοί.

Ένα άθλημα εκτόνωσης και διαφυγής

Όταν η Ισπανία στέναζε ακόμα υπό το ζυγό του Φράνκο, ο πρόεδρος της Ρεάλ Μαδρίτης, Σαντιάγκο Μπεναμπέου, περιέγραφε ως εξής την αποστολή του συλλόγου:

— Προσφέρουμε υπηρεσία στο έθνος. Αυτό που επιθυμούμε είναι να είναι ευχαριστημένος ο κόσμος.

Και ο συνάδελφός του της Ατλέτικο Μαδρίτης, Βιθέντε Καλντερόν, έπλεκε και αυτός το εγκώμιο αυτού του συλλογικού βάλιουμ:

— Το ποδόσφαιρο είναι καλό για να μη σκέπτεται ο κόσμος άλλα πράγματα, πιο επικίνδυνα.

Το 1993 και το 1994 καταγγέλθηκαν πολλοί παράγοντες για διάφορες απάτες, μερικοί μάλιστα δικάστηκαν. Τότε αποκαλύφθηκε, για άλλη μια φορά, ότι το ποδόσφαιρο μπορεί να είναι όχι μόνο ένα άθλημα εκτόνωσης των κοινωνικών εντάσεων αλλά και δίσυντος διαφυγής κεφαλαίων και φόρων.

Πέρασε πια η εποχή που οι σημαντικότερες ομάδες του κόσμου ανήκαν στους οπαδούς και στους παίκτες τους. Σ' εκείνες τις μακρινές εποχές ο πρόεδρος της ομάδας με μια μπατανόβουρτσα κι ένα μπουγέλο ασβέστη μπογιάντιζε τις γραμμές που οροθετούν τον αγωνιστικό χώρο, και η μεγαλύτερη σπατάλη των παραγόντων περιοριζόταν σε κανένα φαγοπότι επινικίων στην ταβέρνα της γειτονιάς. Σήμερα οι ομάδες αυτές είναι ανώνυμες εταιρείες που διαχειρίζονται περιουσίες κάνοντας συμβόλαια με παίκτες και πουλώντας θέαμα, και είναι συνηθισμένες να κλέβουν το κράτος, να εξαπατούν το κοινό και να παραβιάζουν τα εργασιακά και όλα τα άλλα δικαιώματα. Είναι επίσης συνηθισμένες στην ασυλία. Δεν υπάρχει διεθνής οργανισμός που να απολαμβάνει μεγαλύτερη ασυλία από αυτή της FIFA και στην οποία συμμετέχουν όλες. Η FIFA έχει τη δική της δικαιοσύνη. Όπως και στην Αλίκη στη χώρα των θαυμάτων, η δικαιοσύνη αυτή της αδικίας εκτελεί πρώτα τις ποινές και μετά κάνει τη δίκη, όταν έχει χρόνο.

Το επαγγελματικό ποδόσφαιρο λειτουργεί στο περιθώριο του δικαίου, σε μια ιερή περιοχή στην οποία εφαρμόζει τους δικούς του νόμους και αγνοεί τους νόμους όλων των άλλων. Άλλα γιατί το δίκαιο λειτουργεί στο περιθώριο του ποδοσφαίρου; Είναι σπάνιο οι δικαστές να δείξουν κόκκινη κάρτα στους παράγοντες των μεγάλων ομάδων, μολονότι γνωρίζουν καλά ότι αυτοί οι ταχυδακτυλουργοί της λογιστικής βάζουν άκυρα γκολ στο δημόσιο ταμείο και τσαλαπατούν ασύστολα τους κανόνες του παιχνιδιού. Αυτό συμβαίνει απλούστατα διότι οι δικαστές γνωρίζουν ότι, αν είναι άτεγκτοι, διακινδυνεύουν ένα άγριο ξεφώνημα. Το ποδόσφαιρο μένει στο απυρβλητό γιατί είναι δημοφιλές. «Οι παράγοντες κλέβουν για μας», λένε, οι οπαδοί και το πιστεύουν.

Τα πρόσφατα σκάνδαλα απέδειξαν ότι υπάρχουν μερικοί δικαστές αποφασισμένοι να συγκρουστούν με αυτή την παράδοση της ατιμωρησίας και χρησίμεψαν για να δημοσιοποιήσουν τις οικονομικές ακροβασίες και τις μηχανορραφίες που, εντελώς φυσιολογικά, κάνουν καθημερινά μερικές από τις πλουσιότερες ομάδες του κόσμου.

Όταν το 1993 ο πρόεδρος της Περούτζια κατηγορήθηκε για εξαγορά διαιτητών, αντεπιτέθηκε καταγγέλλοντας:

– *To 80% αντών που ασχολούνται με το ποδόσφαιρο είναι διεφθαρμένοι.*

Οι ειδικοί αποφάνθηκαν πως τα λεγόμενά του δεν ήταν υπερβολικά. Όλες οι σημαντικές ποδοσφαιρικές ομάδες της Ιταλίας, από το βορρά μέχρι το νότο, από τη Μίλαν και την Τορίνο μέχρι τη Νάπολι και την Κάλιαρι ενέχονται, άλλες λιγότερο, άλλες περισσότερο, σε απάτες. Έχει αποδειχτεί ότι οι ισολογισμοί τους είναι ψευδείς, αποκρύπτουν χρέη πολλές φορές υψηλότερα από το κεφάλαιο, ότι οι παράγοντές τους διαχειρίζονται μαύρες κάσες, επιχειρήσεις-φαντάσματα και μυστικούς λογαριασμούς στην Ελβετία, ότι δεν πληρώνουν ούτε φόρους ούτε εισφορές στην κοινωνική ασφάλιση, αλλά, αντιθέτως, πληρώνουν χοντρούς λογαριασμούς έναντι υπηρεσιών, που ουδείς πρόσφερε, και ότι οι παίκτες εισπράττουν πολύ λιγότερα χρήματα από τα ποσά που βγαίνουν από τα ταμεία για την πληρωμή τους και χάνονται στο δρόμο.

Οι ίδιες κομπίνες αποτελούν συνήθη πρακτική των σημαντικότερων γαλλικών ομάδων. Παράγοντες της Μπορντό κατηγορήθηκαν για υπεξαίρεση πόρων προς ίδιον όφελος, η διοίκηση της Μαρσέιγ δικάστηκε για δωροδο-

κία αντιπάλων. Η Μαρσέιγ, η ισχυρότερη ομάδα της Γαλλίας, υποβιβάστηκε στη δεύτερη κατηγορία και απώλεσε τους τίτλους της πρωταθλήτριας Γαλλίας και της πρωταθλήτριας Ευρώπης, όταν αποδείχτηκε ότι η διοίκησή της είχε δωροδοκήσει μερικούς παίκτες της Βαλανοιέν, την παραμονή ενός αγώνα μεταξύ των δυο ομάδων. Η υπόθεση αυτή έβαλε τέλος στην αθλητική σταδιοδρομία και στις πολιτικές φιλοδοξίες του επιχειρηματία Μπερνάρ Ταπί, που χρεοκόπησε και καταδικάστηκε σε ένα χρόνο φυλακή.

Την ίδια εποχή η Λέγκια, πρωταθλήτρια Πολωνίας, έχασε τον τίτλο διότι είχε *taktopoiήσει* δυο αγώνες, και στην Αγγλία η Τότεναμ κατήγγειλε ότι της είχε απαιτηθεί η πληρωμή παράνομης προμήθειας για τη μεταγραφή παίκτη στη Νότιγχαμ Φόρεστ. Την ίδια εποχή, στην Αγγλία πάντα, γινόταν έλεγχος σε βάρος της Λούτον για φοροδιαφυγή.

Ταυτόχρονα στη Βραζιλία ξεσπούσε σειρά σκανδάλων. Ο πρόεδρος της Μποταφόγκο κατήγγειλε ότι οι υπεύθυνοι της ομοσπονδίας του Ρίο ντε Τζανέιρο είχαν αλλοιώσει τα αποτελέσματα επτά αγώνων μέσα στο 1993, κερδίζοντας έτσι πολλά χρήματα στα στοιχήματα. Στο Σάο Πάολο άλλες καταγγελίες αποκάλυψαν ότι ο ισχυρός άντρας της τοπικής ποδοσφαιρικής ομοσπονδίας είχε πλουτίσει από τη μια μέρα στην άλλη και ότι αυτός ο ξαφνικός πλούτος δεν προερχόταν από μια ζωή αφιερωμένη σε ευγενείς υπηρεσίες προς τον αθλητισμό. Και σαν να μην έφταναν όλα αυτά, ο πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου της Βραζιλίας Ρικάρντο Τεϊσέιρα καταγγέλθηκε στη δικαιοσύνη από τον Πελέ για παράνομο πλουτισμό από την πώληση των δικαιωμάτων τηλεοπτικής αναμετάδοσης των αγώνων. Σε απάντηση στις κα-

ταγγελίες του Πελέ, ο Χαβελάνγκε διόρισε τον Τεϊσέιρα,
που είναι γαμπρός του, στη διοίκηση της FIFA.

Περίπου δυο χιλιάδες χρόνια πριν από όλα αυτά, ο συγγραφέας των *Πράξεων των Αποστόλων* διηγήθηκε την ιστορία του Ανανία και της γυναίκας του Σαφίρας, που ήταν απ' τους πρώτους χριστιανούς. Ο Ανανίας και η Σαφίρα είχαν πουλήσει ένα χωράφι και είχαν πει ψέματα για την τιμή του. Όταν ο Θεός αντιλήφθηκε την απάτη, τους κεραυνοβόλησε στη στιγμή.

Άραγε, αν ο Θεός είχε καιρό να ασχοληθεί με το ποδόσφαιρο, πόσοι παράγοντες θα έμεναν ζωντανοί;

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94

Στο Τσιάπας οι Ινδιάνοι Μάγιας έπαιρναν τα όπλα, στο επίσημο Μεξικό υποχρεωνόταν να αντιμετωπίσει το πραγματικό Μεξικό, και ο υποδιοικητής Μάρκος εξέπληττε όλο τον κόσμο με το ζεστό και ερωτικό του λόγο.

Πέθαινε ο Ονέτι, ο διηγηματογράφος των σκιών της ανθρώπινης ψυχής. Σε μια ανασφαλή ευρωπαϊκή πίστα τσάκιζε το σβέρκο του ο Άιρτον Σένα, παγκόσμιος πρωταθλητής της Φόρμουλα 1. Σέρβοι, Κροάτες και μουσουλμάνοι αλληλοσκοτώνονταν στην τεμαχισμένη Γιουγκοσλαβία. Στη Ρουάντα ουνέβαινε κάτι ανάλογο, όμως η τηλεόραση δε μιλούσε για λαούς αλλά για φυλές, και έδειχνε τη βία σαν να ήταν εγγενής υπόθεση των μαύρων.

Οι κληρονόμοι του Τορίχος κέρδιζαν τις εκλογές στον Παναμά τέσσερα χρόνια μετά την αιματηρή εισβολή και την ανώφελη κατοχή του αμερικανικού στρατού. Οι αμερικανικές δυνάμεις αποσύρονταν από τη Σομαλία, όπου

είχαν πολεμήσει την πείνα με σφαίρες. Η Νότια Αφρική ψήφιζε τον Μαντέλα. Οι κομουνιστές, αναβαπτισμένοι σε σοσιαλιστές, θριάμβευαν στις κοινοβουλευτικές εκλογές στη Λιθουανία, την Ουκρανία, την Πολωνία και την Ουγγαρία, που είχαν ανακαλύψει ότι ο καπιταλισμός έχει και τις δυσάρεστες πλευρές του, αλλά οι εκδόσεις Progresso της Μόσχας, που παλιότερα εξέδιδαν τα έργα του Μαρξ και του Λένιν, άρχιζαν να δημοσιεύουν τις *Επιλογές του Readers Digest*. Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, που ήταν υπόθεση ωρών.

Τα σκάνδαλα διαφθοράς γκρέμιζαν τα ιταλικά πολιτικά κόμματα και το κενό εξουσίας καταλάμβανε ο Μπερλουσκόνι, ένας νεόπλουτος, που ασκούσε τη δικτατορία της τηλεόρασης στο όνομα της δημοκρατικής διαφορετικότητας. Και ενώ ο Μπερλουσκόνι ολοκλήρωνε την επιτυχή εκστρατεία του με ένα σύνθημα κλεμμένο από τα γήπεδα, άρχιζε στις ΗΠΑ, την πατρίδα του μπείζμπολ, το 15ο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου.

Ο αμερικανικός Τύπος έδωσε μικρή σημασία στο γεγονός και το σχολίασε περίπου έτσι: «Έδω το ποδόσφαιρο είναι το άθλημα του μέλλοντος, και πάντα αυτό θα είναι». Τα γήπεδα όμως ήταν γεμάτα, μολονότι ο ήλιος έλιωνε πέτρες. Για να ικανοποιηθούν οι ανάγκες τηλεθέασης των ευρωπαϊκών τηλεοράσεων, τα σημαντικότερα παιχνίδια έγιναν μεσημέρι, όπως και στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '86 στο Μεξικό.

Συμμετείχαν δεκατρείς ευρωπαϊκές ομάδες, έξι αμερικανικές, τρεις αφρικανικές, η Νότια Κορέα και η Σαουδική Αραβία. Για να αποθαρρύνουν την ισοπαλία βαθμολογούσαν τη νίκη με τρεις βαθμούς αντί για δυο· και για να

περιοριστεί η βία, οι διαιτητές έγιναν πολύ αυστηρότεροι, μοιράζοντας σε δλη τη διάρκεια του Κυπέλλου κέτρινες και κόκκινες κάρτες. Για πρώτη φορά οι διαιτητές εμφανίστηκαν ντυμένοι με χρωματιστά και για πρώτη φορά επιτράπηκε και τρίτη αλλαγή στις ομάδες, σε περίπτωση τραυματισμού του τερματοφύλακα.

Ήταν το τελευταίο Παγκόσμιο Κύπελλο που έπαιξε ο Μαραντόνα, και το παιχνίδι του ήταν μια γιορτή, μέχρι που νικήθηκε στο εργαστήριο, που εξέτασε δείγμα των ούρων του μετά το δεύτερο παιχνίδι. Χωρίς τον Μαραντόνα και χωρίς τον ταχύτατο Κανίχια, η Αργεντινή δεν πήγε μακριά. Η Νιγηρία πρόσφερε το ομορφότερο ποδόσφαιρο του Κυπέλλου. Η Βουλγαρία, η ομάδα του Στόιτσκοφ, κατέλαβε την τέταρτη θέση, αποκλείοντας τη φοβερή Γερμανία. Την τρίτη θέση κατέλαβε η Σουηδία. Το κύπελλο διεκδίκησαν η Ιταλία και η Βραζιλία. Ήταν ένας πληκτικός αγώνας, αλλά μεταξύ δυο χασμουρητών, ο Ρομάριο και ο Μπάτζιο έδωσαν μερικά μαθήματα καλού ποδοσφαίρου. Η παράταση τελείωσε χωρίς γκολ. Στα πέναλτι νίκησε η Βραζιλία με 3-2. Πρόκειται για μια ιστορία δόξας: η Βραζιλία είναι η μόνη χώρα που έχει κατακτήσει τέσσερις φορές το Παγκόσμιο Κύπελλο, έχει κερδίσει τους περισσότερους αγώνες και έχει πετύχει τα περισσότερα γκολ.

Πρώτοι σκόρερ αναδείχθηκαν ο Βούλγαρος Στόιτσκοφ και ο Ρώσος Σαλένκο με έξι γκολ ο καθένας, ακολουθούμενοι από τον Βραζιλιάνο Ρομάριο, τον Ιταλό Μπάτζιο, τον Σουηδό Άντερσον και τον Γερμανό Κλίνσμαν, οι οποίοι πέτυχαν από πέντε γκολ.

Ο Ρομάριο

Ο τίγρης εμφανίζεται από το πουθενά, χτυπάει με τα νύχια του και εξαφανίζεται. Ο τερματοφύλακας, κλεισμένος στο κλουβί του, ούτε να κλείσει τα μάτια του δεν προλαβαίνει. Ο Ρομάριο πετυχαίνει τα γκολ του με μια απρόβλεπτη έκρηξη, με την πλάτη γυρισμένη στο τέρμα, με ανάποδο ψαλίδι, με βολέ, από πλάγια θέση, με τακουνάκι, με τη μύτη ή με το πλάι του παπουτσιού του.

Ο Ρομάριο γεννήθηκε μέσα στη φτώχεια, στη φαβέλα* του Ζακαρεζίνιο, αλλά από μικρός δοκίμαζε την υπογραφή του για τα πολλά αυτόγραφα που έμελλε να υπογράψει. Απέκτησε φήμη χωρίς να πληρώσει το φόρο του υποχρεωτικού ψεύδους: αυτός ο πάμφτωχος άντρας είχε πάντα την πολυτέλεια να κάνει αυτό που θέλει, να είναι λάτρης της νυχτερινής ζωής, γλεντζές, και πάντα έλεγε αυτό που σκεφτόταν χωρίς να σκέφτεται αυτό που λέει.

---

* Ονομάζονται έισι οι παραγκουπόλεις που είναι χτιομένες στις πλαγιές των λόφων του Ρέο ντε Τζανέιρο. (Σ.τ.Μ.)

Τώρα έχει μια συλλογή από Μερσεντές και διακόσια πενήντα ζευγάρια παπούτσια, αλλά οι καλύτεροι φίλοι του είναι πάντα οι μη εμφανίσιμοι βιοπαλαιστές, που στα παιδικά του χρόνια τού δίδαξαν το μυστικό της νυχιάς.

Ο Μπάτζιο

Τα τελευταία χρόνια ουδείς πρόσφερε στους Ιταλούς τόσο καλό ποδόσφαιρο, ούτε αποτέλεσε τόσο συχνά θέμα για συζήτηση. Το ποδόσφαιρο που παίζει ο Ρομπέρτο Μπάτζιο είναι ένα μυστήριο: τα πόδια του σκέφτονται για λογαριασμό του, σουτάρουν από μόνα τους, τα μάτια του βλέπουν τα γκολ πριν αυτά μπουν.

Όλος ο Μπάτζιο είναι μια μεγάλη αλογοουρά που προχωράει τρομάζοντας τον κόσμο σ' ένα όμορφο πηγαινέλα. Οι αντίπαλοι του παρενοχλούν, τον δαγκώνουν, τον χτυπούν σκληρά. Ο Μπάτζιο κάτω από το περιβραχιόνιο του αρχηγού έχει βουδιστικά αποφθέγματα. Ο Βούδας δεν αποτρέπει τις κλοτσιές, αλλά βοηθάει να τις αντέξεις. Επίσης, από την απόλυτη γαλήνη του, βοηθάει στην ανακάλυψη της σιωπής, πέρα από το θόρυβο των αποθεώσεων και των αποδοκιμασιών.

Μερικοί αριθμοί

Μεταξύ του 1930 και του 1994 η Αμερική κέρδισε οκτώ Παγκόσμια κύπελλα και η Ευρώπη επτά. Η Βραζιλία κατέκτησε το Κύπελλο τέσσερις φορές, η Αργεντινή και η Ουρουγουάη από δύο. Η Ιταλία και η Γερμανία από τρεις φορές· η Αγγλία το κατέκτησε μια μόνο φορά, όταν διοργανώθηκε στην έδρα της.

Η Ευρώπη είχε αναμφισβήτητα διπλάσιες πιθανότητες λόγω των πολλαπλάσιων συμμετοχών ευρωπαϊκών ομάδων στο θεσμό. Στα δεκαπέντε Παγκόσμια Κύπελλα η Ευρώπη είχε 159 ευκαιρίες κατάκτησης του τροπαίου έναντι μόλις 77 της Αμερικής. Επιπλέον, η συντριπτική πλειοψηφία των διαιτητών ήταν Ευρωπαίοι.

Σε αντίθεση με τα Παγκόσμια Κύπελλα, στα Διηπειρωτικά Κύπελλα των ομάδων οι ευκαιρίες μεταξύ Ευρώπης και Αμερικής είναι ίσες. Στο Κύπελλο αυτό, στο οποίο συμμετέχουν ομάδες και δχι εθνικά συγκροτήματα, οι αμερικανικές ομάδες επιβλήθηκαν είκοσι φορές και οι ευρωπαϊκές δεκατρείς.

Σε αυτή την υπόθεση της ανισότητας δικαιωμάτων στα Παγκόσμια Κύπελλα Ποδοσφαίρου, το πιο εκπληκτικό είναι το παράδειγμα της Μεγάλης Βρετανίας. Σύμφωνα με αυτά που μου έμαθαν όταν ήμουν παιδί, ο Θεός είναι ένας, αλλά είναι τρεις, ο Πατήρ, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα. Ποτέ δεν μπόρεσα να το καταλάβω. Όπως δεν μπο-

ρώ ακόμα να καταλάβω γιατί η Μεγάλη Βρετανία είναι μία, αλλά είναι τέσσερις, η Αγγλία, η Σκοτία, η Βόρεια Ιρλανδία και η Ουαλία, ενώ η Ισπανία και η Ελβετία, για παράδειγμα, συνεχίζουν να είναι μονάχα μία, παρά το γεγονός ότι απαρτίζονται από περισσότερες της μίας εθνότητες.

Όπως και αν έχει, αρχίζει να ραγίζει το παραδοσιακό μονοπώλιο της Ευρώπης, που μέχρι τώρα η γηραιά ήπειρος καταδεχόταν να μοιραστεί, θέλοντας και μη, μονάχα με την Αμερική. Μέχρι το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94, η FIFA δεχόταν χώρες από τις υπόλοιπες περιοχές του πλανήτη με το σταγονόμετρο, σαν να υποχρεούνταν να καταβάλει φόρο στην υδρόγειο. Όμως από το Παγκόσμιο Κύπελλο του '98 ο αριθμός των ομάδων που θα συμμετέχουν στην τελική φάση θα αυξηθεί από 24 σε 32. Η Ευρώπη θα διατηρήσει την άδικη δυσαναλογία συμμετοχής της έναντι της Αμερικής, αλλά θα υποχρεωθεί να παραχωρήσει αυξημένες ευκαιρίες συμμετοχής στις νοτίως της Σαχάρας αφρικανικές χώρες, στη μαύρη Αφρική, με το χαρούμενο και γρήγορο ποδόσφαιρό της, που αναπτύσσεται με εκρηκτικούς ρυθμούς, αλλά και στις αραβικές χώρες και στις χώρες της Ασίας, που ήταν μέχρι σήμερα καταδικασμένες να βλέπουν το ποδόσφαιρο από μακριά, όπως οι Κινέζοι, που υπήρξαν οι πρώτοι διδάξαντες το άθλημα, και οι Ιάπωνες της «Αυτοκρατορίας του ανατέλλοντος γκολ».

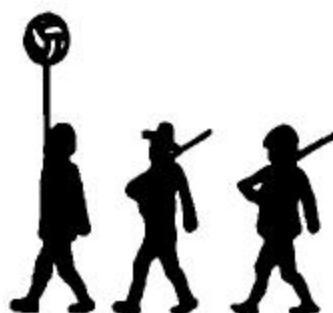
Η υποχρέωση της ήττας

Για την εθνική ομάδα της Βολιβίας η πρόκριση στην τελική φάση του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '94 ισοδυναμούσε με ταξίδι στο φεγγάρι. Η χώρα αυτή, στριμωγμένη από τη γεωγραφία και κακοποιημένη από την Ιστορία, είχε συμμετάσχει και άλλες φορές σε Παγκόσμια Κύπελλα, αλλά πάντοτε με πρόσκληση, και είχε χάσει δλους τους αγώνες χωρίς να πετύχει ούτε ένα γκολ.

Η δουλειά του τεχνικού της ομάδας Χαμπιέρ Ασκαργκότα είχε αρχίσει να αποδίδει καρπούς, και όχι μόνο στο στάδιο της Λα Πας, όπου παίζεται ποδόσφαιρο πάνω από τα σύννεφα, αλλά και στο επίπεδο της θάλασσας. Το βολιβιανό ποδόσφαιρο αποδείκνυε ότι το υψόμετρο δεν ήταν ο μοναδικός μεγάλος παίκτης του και ότι μπορούσε να απαλλαγεί από το κόμπλεξ που το έκανε να χάνει τους αγώνες πριν ακόμα αρχίσουν. Στην προκριματική φάση η Βολιβία έλαμψε. Οι Μελγκάρ και Μπαλντιβιέσο στο κέντρο του γηπέδου και στην επίθεση ο Σάντσες και κυρίως ο Ετσεβέρι, ο επονομαζόμενος «Διάβολος», χειροκροτήθηκαν από διαφορετικά και απαιτητικά κοινά.

Η τύχη, η κακιά τύχη, θέλησε να παίξει η Βολιβία στον εναρκτήριο αγώνα του Παγκοσμίου Κυπέλλου εναντίον της πανίσχυρης Γερμανίας. Ο Κοντορεβίθούλης εναντίον του Ράμπο. Συνέβη αυτό που κανείς δεν μπορούσε να προβλέψει: αντί να κλειστεί στη μικρή της περιοχή, η Βολιβία, φοβισμένη, πέρασε στην επίθεση. Δεν έπαιξε

ίσος προς ίσο, δχι: έπαιξε όπως ο μεγάλος με τον μικρό. Η Γερμανία, αποσυντονισμένη, έτρεχε, η Βολιβία απολάμβανε. Και έτσι συνεχίστηκε το παιχνίδι μέχρι κάποιο σημείο του αγώνα, όταν μπήκε στον αγωνιστικό χώρο το αστέρι της Βολιβίας, ο Μάρκο Αντόνιο Ετσεβέρι και ένα λεπτό αργότερα έδωσε μια ανόητη κλοτοιά στον Ματέους και αποβλήθηκε. Και τότε η Βολιβία κατέρρευε, μετανιωμένη για το αμάρτημά της απέναντι στο πεπρωμένο της που την υποχρεώνει να χάνει, σαν να υπάκουει ποιος ξέρει σε ποια μυστική κατάρα βγαλμένη από τα βάθη των αιώνων.

Το αμάρτημα της ήττας

Το ποδόσφαιρο αναθρέφει τις θεότητές του και τις εκθέτει στην εκδίκησή των πιστών. Με την μπάλα στο πόδι και τα πάτρια χρώματα στο στήθος, ο παίκτης που ενσαρκώνει το έθνος πηγαίνει να κατακτήσει δόξα σε μακρινά πεδία μάχης. Επιστρέφοντας ο νικημένος πολεμιστής είναι ένας έκπτωτος άγγελος. Το 1958, στο αεροδρόμιο Εσέισα, το πλήθος πετούσε κέρματα στους παίκτες της εθνικής ομάδας της Αργεντινής, που είχαν πάει άσχημα στο Παγκόσμιο Κύπελλο της Σουηδίας. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '82 ο Κασέλι έχασε ένα πέναλτι και του έκαναν τη ζωή αφόρητη στη Χιλή. Δέκα χρόνια αργότερα, μερικοί παίκτες της Αιθιοπίας ζήτησαν πολιτικό άσυλο από τον ΟΗΕ μετά την ήττα τους με 6-1 στην Αίγυπτο.

Υπάρχουμε γιατί κερδίζουμε. Αν χάσουμε παύουμε να υπάρχουμε. Η φανέλα της εθνικής ομάδας έχει γίνει το πλέον αναμφισβήτητο σύμβολο συλλογικής ταυτότητας, κι αυτό δχι μόνο στις μικρές ή τις φτωχές χώρες, που έχουν την ανάγκη του ποδοσφαίρου για να εμφανιστούν στο χάρτη. Όταν η Αγγλία αποκλείστηκε από τα προκριματικά του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '94, η Daily Mìttog τιτλοφόρησε ως εξής την πρώτη σελίδα της: ΤΟ ΤΕΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ.

Στο ποδόσφαιρο, δπως και οπουδήποτε άλλού, απαγορεύεται η ήττα. Στο τέλος του αιώνα μας η αποτυχία είναι η μόνη αμαρτία που δεν έχει συγχώρεση. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '94 μια χούφτα φανατικών έκαψε το σπίτι του Ζοζέφ Μπελ, τερματοφύλακα του Καμερούν, που δεν πήγε καλά, και ο Κολομβιανός παίκτης Αντρές Εσκομπάρ έπεισε γαζωμένος στο Μεντεγίν. Ο Εσκομπάρ

είχε διαπράξει το αμάρτημα να πετύχει ένα αυτογκόλ, είχε διαπράξει μια ασυγχώρητη προδοσία της πατρίδας.

Φταίει το ποδόσφαιρο ή μήπως φταίει ο πολιτισμός της επιτυχίας και όλου του συστήματος εξουσίας, το οποίο αντικατοπτρίζει και ενσαρκώνει το επαγγελματικό ποδόσφαιρο; Ως άθλημα το ποδόσφαιρο είναι καταδικασμένο να γεννά βία, μολονότι μερικές φορές η βία το χρησιμοποιεί ως βαλβίδα διαφυγής. Δεν είναι σύμπτωση το ότι ο Εσκομπάρ δολοφονήθηκε σε μια από τις πλέον βίαιες χώρες του πλανήτη. Η βία δεν είναι στα γονίδια του κολομβιανού λαού, ενδές λαού που λατρεύει τη ζωή, τρελαίνεται για μουσικές και ποδοσφαιρικές απολαύσεις και υποφέρει από τη βία, όπως υποφέρουμε από μια αρρώστια, αλλά δεν την έχει στο κούτελο σήμα κατατεθέν. Αντίθετα, το σύστημα εξουσίας είναι παράγοντας βίας σε όλη τη Λατινική Αμερική: οι αδικίες και οι ταπεινώσεις του φαρμακώνουν την ψυχή των ανθρώπων, η κλίμακα αξιών του ανταμείβει αυτόν που δεν έχει ηθικούς ενδοιασμούς και η παραδοσιακή του ατιμωρησία ενισχύει το έγκλημα και συμβάλλει στη διαιώνισή του ως εθνικού εθίμου.

Λίγους μήνες πριν αρχίσει το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94, δημοσιοποιήθηκε η ετήσια έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας. Κατά τη Διεθνή Αμνηστία, στην Κολομβία, το 1993, εκτελέστηκαν από τις ένοπλες δυνάμεις και τις παραστρατιωτικές οργανώσεις εκατοντάδες άτομα χωρίς να δικαστούν. Η πλειονότητα των θυμάτων των εκτελέσεων αυτών ήταν άτομα των οποίων δεν ήταν γνωστές οι πολιτικές πεποιθήσεις.

Η έκθεση της Διεθνούς Αμνηστίας αποκάλυψε επίσης την ευθύνη της κολομβιανής αστυνομίας σε επιχειρήσεις

κοινωνικού καθαρισμού, ενός ευφημισμού που συγκαλύπτει τη συστηματική εξόντωση ομοφυλόφιλων, πορνών, πρεζονιών, ζητιάνων, διανοητικά καθυστερημένων και παιδιών του δρόμου. Η κοινωνία αποκαλεί όλους αυτούς «*αποβλητέους*», που σημαίνει: ανθρώπινο σκουπίδι που του αξίζει θάνατος.

Στον κόσμο αυτό που τιμωρεί την αποτυχία αυτοί είναι οι παντοτινοί χαμένοι.

Ο Μαραντόνα

Ε παιξε, νίκησε, κατούρησε, έχασε. Η ανάλυση εντόπισε εφεδρίνη και ο Μαραντόνα τελείωσε με άσχημο τρόπο το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94. Η εφεδρίνη, που δε θεωρείται απαγορευμένη τονωτική ουσία στον επαγγελματικό αθλητισμό των ΗΠΑ, αλλά και πολλών άλλων χωρών, απαγορεύεται ωστόσο στις διεθνείς διοργανώσεις.

Προκλήθηκε γενική κατάπληξη και σκάνδαλο. Οι βροντές της καταδίκης ξεκούφαναν όλο τον κόσμο, αλλά, καλώς ή κακώς, ακούστηκαν μερικές φωνές υποστήριξης προς το αποκαθηλωμένο είδωλο. Και όχι μόνο στην εμβρόντητη και πονεμένη Αργεντινή, αλλά και σε τόπους τόσο μακρινούς όπως το Μπαγκλαντές, όπου μια μαζική και θορυβώδης διαδήλωση στους δρόμους κατήγγειλε τη FIFA και απαίτησε την επιστροφή του αποκλεισθέντος. Στο κάτω κάτω της γραφής, ήταν εύκολο να τον δικάσουν και να τον καταδικάσουν, αλλά δεν ήταν τόσο εύκολο να ξεχάσουν ότι ο Μαραντόνα υπέπιπτε επί χρόνια στο αμάρτημα να είναι ο καλύτερος στο να καταγγέλλει με στεντόρεια φωνή πράγματα για τα οποία η εξουσία απαιτεί σιωπή, και στο έγκλημα να παίζει ζερβά, πράγμα που, σύμφωνα με το Μικρό Εικονογραφημένο Λαρούς, σημαίνει «με το αριστερό», αλλά σημαίνει επίσης και «αντίθετα απ' ό,τι πρέπει να γίνει».

Ο Ντιέγκο Αρμάντο Μαραντόνα ποτέ δεν είχε χρησιμοποιήσει διεγερτικές ουσίες στις παραμονές ποδοσφαιρικού αγώνα για να αυξήσει τις δυνάμεις του. Είναι αλήθεια ότι είχε μπλέξει με την κοκαΐνη, αλλά ντοπαρόταν στις θλιβερές εκδηλώσεις, όταν ήταν ήδη στριμωγμένος από τη δόξα και δεν μπορούσε να ζήσει χωρίς τη φήμη, η οποία δεν τον άφηνε να ζήσει. Έπαιζε καλύτερα από όλους παρά τη χρήση της κοκαΐνης και δχι χάρη σε αυτή.

Αυτός συνθλιβόταν από το βάρος της ίδιας του της προσωπικότητας. Είχε προβλήματα στη σπονδυλική στήλη από τη μέρα που το πλήθος φώναξε για πρώτη φορά το όνομά του. Ο Μαραντόνα κουβαλούσε ένα φορτίο το οποίο ονομαζόταν Μαραντόνα και του τοάκιζε την πλάτη. Το κορμί του ήταν μια χαρακτηριστική παρομοίωση αυτού που του συνέβαινε: του πονούσαν τα πόδια του, δεν μπορούσε να κοιμηθεί χωρίς να πάρει χαπάκια. Δεν είχε χάσει τον καιρό του να προβληματίζεται για την ευθύνη να εργάζεται κανείς στα γήπεδα ως θεός, αλλά από την πρώτη στιγμή κατάλαβε ότι ήταν αδύνατο να σταματήσει να το κάνει. «Έχω ανάγκη το ότι με έχουν ανάγκη», εξομολογήθηκε όταν είχε πια κάμποσα χρόνια το φωτοστέφανο πάνω στο κεφάλι, ζώντας την τυραννία της υπεράνθρωπης αποδοτικότητας, μπουκωμένος στην κορτίζονη, στα παυσίπονα και στις αποθεώσεις, καταδιωκόμενος από τις απαιτήσεις των πιστών του και το μίσος αυτών που είχε ενοχλήσει.

Η ικανοποίηση του γκρεμίσματος των ειδώλων είναι ευθέως ανάλογη της ανάγκης δημιουργίας τους. Στην Ισπανία, όταν τον τραυμάτισε ο Γκοϊκοετσέα, χτυπώντας τον από πίσω, και ενώ δεν είχε την μπάλα, και τον άφησε για μήνες έξω από τα γήπεδα, δεν έλειψαν οι φανατικοί που χειροκρότησαν το δράστη αυτής της ανθρωποκτονίας εκ

προμελέτης, και σε όλο τον κόσμο υπήρξαν άνθρωποι διατεθειμένοι να γιορτάσουν την πτώση αυτού του ξιπασμένου νότιου, που είχε παρεισφρήσει στην κορυφή, αυτού του νεόπλουτου, που είχε ξεφύγει από την πείνα και πρόσφερε στον εαυτό του την πολυτέλεια της αυθάδειας και της ξιπασιάς.

Στη συνέχεια, στη Νάπολι, ο Μαραντόνα έγινε σάντα Μαραντόνα και ο σαν Τζενάρο έγινε σαν Τζεναρμάντο. Στους δρόμους πωλούνταν εικονίσματα της θεότητας με το κοντό παντελονάκι, φωτισμένης από την κορόνα της Παρθένου, ή περιβεβλημένης με το ιερό χιτώνιο που ματώνει κάθε έξι μήνες, και πωλούνταν επίσης φέρετρα των ομάδων της βόρειας Ιταλίας και μπουκαλάκια με τα δάκρυα του Σίλβιο Μπερλουσκόνι. Τα παιδιά και τα σκυλιά χτενίζονταν και κουρεύονταν όπως ο Μαραντόνα. Κάτω από το άγαλμα του Ντάντε υπήρχε μια μπάλα και ο Τρίτων του σιντριβανιού φορούσε τη γαλάζια φανέλα της ομάδας της Νάπολι. Για μισό περίπου αιώνα η ομάδα της πόλης αυτής δεν είχε κερδίσει πρωτάθλημα, μιας πόλης εκτεθειμένης στην οργή του Βεζούβιου και στην αέναη αποτυχία στα ποδοσφαιρικά γήπεδα, και χάρη στον Μαραντόνα ο μελαχρινδς Νότος είχε επιτέλους κατορθώσει να ταπεινώσει τον λευκό Βορρά, ο οποίος τον μισούσε. Στη μία διοργάνωση μετά την άλλη, στην Ιταλία και στην Ευρώπη, η ομάδα της Νάπολι νικούσε, και κάθε γκολ ήταν μια ιεροσυλία της καθεστηκυίας τάξης και μια ρεβάνς ενάντια στην ιστορία. Στο Μιλάνο μισούσαν τον ένοχο αυτής της προσβολής εκ μέρους των φτωχών, που είχαν φύγει από τη φυσική τους θέση, τον αποκαλούσαν «ζαμπόν με καρούλια». Και όχι μόνο στο Μιλάνο. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '90 η πλειοψηφία του κοινού αποδοκίμαζε άγρια τον Μαραντόνα κάθε φορά που άγγιζε την μπάλα, και η ήττα της Αργεντινής από τη

Γερμανία γιορτάστηκε σαν να ήταν νίκη της Ιταλίας.

Όταν ο Μαραντόνα δήλωσε ότι ήθελε να φύγει από τη Νάπολι, υπήρξαν άνθρωποι που πέταξαν από τα παράθυρα κέρινες κούκλες τρυπημένες με καρφίτσες. Όμηρος μιας πόλης που τον λάτρευε και της *Καμόρα*, της ντόπιας Μαφία που κυριαρχεί στην πόλη, έπαιζε ενάντια στην καρδιά του, ενάντια στα πόδια του· και τότε ξέσπασε το σκάνδαλο της κοκαΐνης. Ο Μαραντόνα έγινε ξαφνικά «Μαρακόκα», ένας εγκληματίας που είχε κατορθώσει να τον περάσουν για ήρωα.

Αργότερα στο Μπουένος Άιρες η τηλεόραση αναμετέδωσε το δεύτερο ξεκαθάρισμα λογαριασμών: τη σύλληψή του σε ζωντανή αναμετάδοση, σαν να ήταν ποδοσφαιρικός αγώνας, προς τέρψη εκείνων που απολάμβαναν το θέαμα του γυμνού βασιλιά που συλλάμβανε η αστυνομία.

«Είναι άρρωστος», είπαν. «Είναι τελειωμένος». Ο μεσίας που είχε κληθεί για να λυτρώσει τους Ιταλούς του Νότου από την ιστορική κατάρα ήταν επίσης αυτός που είχε εκδικηθεί την ήττα της Αργεντινής στα νησιά Φόκλαντ, με ένα άκυρο και ένα εκπληκτικό γκολ, που είχαν αφήσει τους Άγγλους να γυροφέρνουν σαν σβούρες για χρόνια· αλλά την ώρα της πτώσης ο Χρυσός Κοντούλης δεν ήταν τίποτα περισσότερο από έναν απατεώνα, πουτανιάρη και κοκαΐνομανή. Ο Μαραντόνα είχε προδώσει τα παιδιά και είχε ντροπιάσει το άθλημα. Τον θεώρησαν νεκρό.

Αλλά το πτώμα με ένα πήδημα σηκώθηκε. Μόλις έληξε η ποινή του για την κοκαΐνη, ο Μαραντόνα έγινε η αντλία της εθνικής ομάδας της Αργεντινής, που τα έπαιζε όλα για όλα για να προκριθεί στο Παγκόσμιο Κύπελλο του

'94. Χάρη στον Μαραντόνα πέτυχε το στόχο της. Και στο Παγκόσμιο Κύπελλο ο Μαραντόνα ήταν, για άλλη μια φορά, όπως τον παλιό καλό καιρό, ο καλύτερος όλων – και τότε ξέσπασε το σκάνδαλο της εφεδρίνης.

Ο μηχανισμός της εξουσίας τον είχε στο μάτι. Αυτός τους τα έσουρνε έξω από τα δόντια· αυτή η συμπεριφορά έχει το τίμημά της, η τιμή πληρώνεται τοις μετρητοίς και χωρίς έκπτωση. Και ο ίδιος ο Μαραντόνα τους έκανε δώρο τη δικαιολογία, εξαιτίας αυτής της αυτοκτονικής του τάσης να προσφέρεται στο πιάτο στους πολλούς εχθρούς του και εξαιτίας αυτής της παιδικής ανευθυνότητας που τον σπρώχνει να πέσει σε όποια παγίδα του στήσουν.

Οι ίδιοι οι δημοσιογράφοι που τον κυνηγάνε με τα μικρόφωνά τους του προσάπτουν την αλαζονεία του και τα ξεσάσματα θυμού του, και τον κατηγορούν ότι μιλάει υπερβολικά. Δεν έχουν άδικο· αλλά δεν είναι αυτό που δεν μπορούν να του συγχωρήσουν, στην πραγματικότητα δεν τους αρέσουν αυτά που λέει μερικές φορές. Αυτός ο κοντός ετοιμόλογος και τσαμπουκάς έχει τη συνήθεια να χτυπάει στα ψηλά. Το 1986 και το 1994, στο Μεξικό και στις ΗΠΑ, κατήγγειλε την πανίσχυρη δικτατορία της τηλεόρασης, που υποχρέωνε τους παίκτες να ξεθεώνονται το μεσημέρι και να τηγανίζονται στον ήλιο, αλλά και σε χίλιες και μία άλλες ευκαιρίες, σε όλη τη διάρκεια της ταραγμένης σταδιοδρομίας του, ο Μαραντόνα είπε πράγματα που τάραξαν το τέλμα. Δεν ήταν ο μοναδικός αιθασος ποδοσφαιριστής, αλλά η φωνή του έδωσε παγκόσμιο συντονισμό στα πιο ανυπόφορα ερωτήματα: Γιατί δε διέπουν το ποδόσφαιρο οι οικουμενικές αρχές του εργατικού δικαίου; Αν είναι φυσιολογικό ο κάθε καλλιτέχνης να γνωρίζει τα κέρδη του σόου που προσφέρει, γιατί οι ποδοσφαιριστές δεν μπορούν να γνωρίζουν τους μυ-

στικούς λογαριασμούς της πλούσιας πολυεθνικής του ποδοσφαιρού; Ο Χαβελάνγκε σωπαίνει, απασχολημένος με άλλες αναγκαιότητες, και ο Γιόζεφ Μπλάτερ, γραφειοκράτης της FIFA, που δεν άγγιξε ποτέ του μπάλα, αλλά κυκλοφορεί με λιμουζίνες των οκτώ μέτρων και με μαύρο οδηγό, περιορίζεται στο σχόλιο:

– *O τελευταίος αστέρας της Αργεντινής ήταν ο Ντι Στέφανο.*

Όταν ο Μαραντόνα αποβλήθηκε επιτέλους από το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94, τα γήπεδα έχασαν τον πιο φασαριόζικο απείθαρχο. Έχασαν επίσης έναν εκπληκτικό ποδοσφαιριστή. Ο Μαραντόνα είναι ανεξέλεγκτος όταν μιλάει, αλλά είναι ακόμα περισσότερο ανεξέλεγκτος όταν παίζει. Δεν υπάρχει άνθρωπος που να μπορεί να προβλέψει τις διαβολιές αυτού του εφευρέτη εκπλήξεων, που δεν επαναλαμβάνεται ποτέ και ικανοποιείται αποδιοργανώνοντας τους υπολογιστές. Δεν είναι ένας γρήγορος παίκτης, ένα ταυράκι με κοντά πόδια, αλλά έχει την μπάλα ραμμένη στο πετσί του και έχει μάτια σε όλο του το κορμί. Μπορεί να τελειώσει ένα παιχνίδι με έναν κεραυνό με την πλάτη του γυρισμένη στο τέρμα, ή δίνοντας μια απίθανη πάσα από μακριά, όταν είναι κυκλωμένος από χιλιάδες πόδια αντιπάλων· και δεν υπάρχει άνθρωπος να τον σταματήσει όταν αρχίζει να τριπλάρει αντιπάλους.

Στο ψυχρό ποδόσφαιρο του τέλους του αιώνα μας, που απαιτεί να κερδίζεις και απαγορεύει να απολαμβάνεις το παιχνίδι, ο άνθρωπος αυτός είναι ένας από τους λίγους που αποδεικνύουν ότι η φαντασία μπορεί και αυτή να είναι αποτελεσματική.

Αυτοί ούτε ράβουν ούτε κόβουν

Στα τέλη του 1994 οι Μαραντόνα, Στόιτσκοφ, Μπεμπέτο, Λάουντρουπ, Θαμοράνο, Ούγκο Σάντσες και άλλοι ποδοσφαιριστές άρχισαν να εργάζονται για τη δημιουργία ενός διεθνούς συνδικάτου ποδοσφαιριστών.

Μέχρι τώρα οι πρωταγωνιστές του θεάματος έχουν λάμψει με την απουσία τους από τις δομές λήψης των αποφάσεων. Δεν έχουν δικαίωμα να βγάλουν άχνα στα τοπικά δργανα διοίκησης του ποδοσφαίρου, ούτε μπορούν να προσφέρουν στον εαυτό τους την πολυτέλεια να ακουστεί η άποψή τους στις συνόδους κορυφής της FIFA, όπου μοιράζεται το φιλετάκι σε παγκόσμια κλίμακα.

Τι είναι οι ποδοσφαιριστές; Οι μαϊμούδες του τσίρκου; Μήπως, μολονότι ντύνονται στα μεταξωτά, παραμένουν μαϊμούδες; Ποτέ δε ζητήθηκε η γνώμη τους για τη λήψη της απόφασης πότε, πού και πώς θα παίξουν. Η διεθνής γραφειοκρατία αλλάζει κατά βούληση τους κανόνες του ποδοσφαίρου, ενώ οι ποδοσφαιριστές αγνοούν παντελώς το ζήτημα. Ούτε καν γνωρίζουν πόσο χρήμα παράγουν τα πόδια τους, ή πού καταλήγουν αυτές οι φοροδιαφεύγουσες περιουσίες.

Μετά από πολλά χρόνια απεργιών και κινητοποιήσεων των τοπικών συνδικάτων, οι παίκτες πέτυχαν τη βελτίωση των συμβολαίων τους, αλλά οι σωματέμποροι του ποδοσφαίρου συνεχίζουν να τους μεταχειρίζονται σαν να επρόκειτο για μηχανήματα που αγοράζονται, πουλιούνται και δανείζονται.

– *O Μαραντόνα είναι επένδυση*, έλεγε ο πρόεδρος της Νάπολι.

Τώρα οι ευρωπαϊκές ομάδες, αλλά και μερικές λατινοαμερικανικές, έχουν ψυχολόγους όπως οι βιομηχανίες. Οι διοικούντες δεν τους πληρώνουν για να βοηθήσουν τις ταραγμένες ψυχές, αλλά για να λαδώνουν τις μηχανές και να αυξάνουν την αποδοτικότητά τους. Αθλητική αποδοτικότητα είπατε; Καλύτερα ας την ονομάσουμε αποδοτικότητα της εργατικής δύναμης. Μολονότι στην περίπτωσή μας τα εργατικά χέρια είναι περισσότερο εργατικά πόδια, η αλήθεια είναι ότι οι επαγγελματίες ποδοσφαιριστές προσφέρουν τη δύναμή τους στις βιομηχανίες του θεάματος, που απαιτούν από αυτούς μέγιστη παραγωγικότητα με αντάλλαγμα ένα μισθό. Η πληρωμή εξαρτάται από την αποδοτικότητα· και όσο περισσότερα τους πληρώνουν, τόσο περισσότερα απαιτούν από αυτούς. Προπονούμενοι για να κερδίζουν και μόνο, εξαντλούμενοι μέχρι την τελευταία τους ικμάδα, πρέπει να ικανοποιήσουν απαιτήσεις υψηλότερες από αυτές των αλόγων κούρσας. Τι πράγμα; Άλογα κούρσας; Ο Άγγλος ποδοσφαιριστής Πολ Γκασκόν προτιμά να συγκρίνεται με τα κοτόπουλα του πτηνοτροφείου:

– *Oι ποδοσφαιριστές είραστε κοτόπουλα πτηνοτροφείου: κινήσεις ελεγχόμενες, ανστηροί κανονισμοί, καθορισμένες συμπεριφορές, που να μπορούν να επαναλαμβάνονται πάντα.*

Σε αντάλλαγμα, οι αστέρες του ποδοσφαίρου μπορούν να εξαργυρώσουν σε υψηλό αντίτιμο τον εφήμερο χρόνο της δόξας τους. Οι ομάδες τώρα τους πληρώνουν πολύ καλύτερα απ' διά πριν είκοσι ή τριάντα χρόνια, και οι ίδιοι μπορούν να πουλήσουν την εικόνα τους στην εμπορική διαφήμιση. Άλλα, δημοσίευσε έναν κατάλογο με τους ανθρώπους του παγκόσμιου αθλητισμού που κέρδισαν τα περισσότερα χρήματα στο 1994. Ανάμεσά τους υπάρχει μονάχα ένας ποδοσφαιριστής, ο Ιταλός Ρομπέρτο Μπάτζιο, που καταλαμβάνει μια από τις τελευταίες θέσεις.

Και οι χιλιάδες των ποδοσφαιριστών που δεν είναι διασημότητες; Αυτοί που δεν κατορθώνουν να μπουν στο βασίλειο της φήμης και μένουν φέρνοντας βόλτες μαζί με την περιστρεφόμενη πόρτα; Σε κάθε δέκα επαγγελματίες ποδοσφαιριστές στην Αργεντινή οι τρεις μονάχα μπορούν να ζήσουν από το ποδόσφαιρο. Οι μισθοί τους δεν είναι σπουδαίοι, ιδιαίτερα αν ληφθεί υπόψη ο περιορισμένος χρόνος του κύκλου της δραστηριότητας των ποδοσφαιριστών: ο κανίβαλος βιομηχανικός πολιτισμός τους καταβροχθίζει στο άψε σβήσε.

Μια εξαγωγική βιομηχανία

Στο Νότο η διαδρομή ενός ποδοσφαιριστή με καλά πόδια και καλή τύχη είναι η ακόλουθη: από το χωριό του περνάει σε μια πόλη της ενδοχώρας· από την πόλη της ενδοχώρας πάει σε μια μικρή ομάδα της πρωτεύουσας· στην πρωτεύουσα η μικρή ομάδα είναι υποχρεωμένη να τον πουλήσει σε μια μεγάλη· η μεγάλη ομάδα, ασφυκτιώντας από το βάρος των χρεών της, τον πουλάει σε μια άλλη ομάδα, μεγαλύτερη, μιας μεγαλύτερης χώρας· και, τέλος, η σταδιοδρομία του ποδοσφαιριστή κορυφώνεται σε μια ευρωπαϊκή ομάδα.

Στην αλυσίδα αυτή οι ομάδες, αυτοί που κλείνουν τα συμβόλαια και οι μεοάζοντες παίρνουν τη μερίδα του λέοντος. Και κάθε κρίκος της αλυσίδας επιβεβαιώνει και διαιωνίζει την ανισότητα μεταξύ των μερών, από την αδυναμία της συνοικιακής ομάδας στις φτωχές χώρες ως την παντοδυναμία των ανώνυμων εταιρειών που ελέγχουν στην Ευρώπη, σε ανώτατο επίπεδο, το εμπόριο του ποδοσφαίρου.

Στην Ουρουγουάη, για παράδειγμα, το ποδόσφαιρο είναι

μια εξαγωγική βιομηχανία, που αδιαφορεί για την εσωτερική αγορά. Η συνεχής εξαγωγή παικτών υποβαθμίζει την ποιότητα του επαγγελματικού ποδοσφαίρου και αποθαρρύνει το κοινό, που είναι ολοένα πιο ολιγάριθμο και λιγότερο παθιασμένο. Ο κόσμος εγκαταλείπει τα γήπεδα της Ουρουγουάης και προτιμάει να βλέπει διεθνείς αγώνες στην τηλεόραση. Και όταν έρχεται η εποχή του Παγκοσμίου Κυπέλλου, οι παίκτες μας, σκορπισμένοι στις τέσσερις άκρες του κόσμου, γνωρίζονται στο αεροπλάνο, παίζουν για λίγο καιρό μαζί και αποχαιρετίζονται, χωρίς να προλάβουν να γίνουν μια πραγματική ομάδα ή, έστω, ένα κτήνος με έντεκα κεφάλια και είκοσι δυο πόδια.

Όταν η Βραζιλία κατέκτησε το τέταρτο παγκόσμιο κύπελλό της, όλοι οι δημοσιογράφοι, χωρίς καμιά εξαίρεση, πανηγύρισαν το γεγονός, μολονότι μερικοί δεν έκρυψαν τη νοσταλγία τους για τη μαγεία του παρελθόντος. Η ομάδα του Ρομάριο και του Μπεμπέτο έπαιξε αποτελεσματικό ποδόσφαιρο, ήταν όμως πολύ τσιγκούνα ως προς την παιητικότητά του: ήταν ένα ποδόσφαιρο πολύ λιγότερο βραζιλιάνικο από εκείνο το υπέροχο ποδόσφαιρο του 1958, του 1962 και του 1970, όταν οι ομάδες των Γκαρίντσα, Ντιντί και Πελέ στέφθηκαν παίζοντας σαν υπνωτισμένοι. Πολλοί μίλησαν για κρίση ταλέντου και αρκετοί σχολιαστές επέκριναν το στιλ παιχνιδιού, που είχε επιβάλει ο τεχνικός, το οποίο είχε επιτυχίες, δχι όμως ομορφιά. Υπάρχει όμως ένα αποκαλυπτικό γεγονός που σχεδόν κανείς δεν ανέφερε: εκείνες οι ομάδες του παρελθόντος αποτελούνταν από έντεκα Βραζιλιάνους που έπαιζαν στη Βραζιλία. Στην ομάδα του '94 οκτώ από τους έντεκα παίκτες της έπαιζαν στην Ευρώπη. Ο Ρομάριο, ο πιο ακριβός Λατινοαμερικανός παίκτης, εισπράττει στην Ισπανία περισσότερα χρήματα από το άθροισμα των μισθών της εντεκάδας του 1958, μεταξύ των οποίων ήταν

και μερικοί από τους καλύτερους καλλιτέχνες της ιστορίας του ποδοσφαίρου.

Τα αστέρια του παρελθόντος ταυτίζονταν με μια τοπική ομάδα. Ο Πελέ ήταν της Σάντος, ο Γκαρίντσα της Μποταφόγκο, όπως και ο Ντιντί, εκτός από μια εφήμερη εμπειρία του στο εξωτερικό, και κανείς δεν μπορεί να τους φανταστεί χωρίς εκείνα τα χρώματα ή χωρίς το κίτρινο της εθνικής ομάδας. Αυτό δεν ίσχυε μόνο στη Βραζιλία, ίσχυε παντού, είτε από αγάπη στη φανέλα, είτε εξαιτίας των φεουδαρχικής μορφής συμβολαίων, που μέχρι πριν από λίγα χρόνια δέσμευαν τον παίκτη εφ' όρου ζωής. Στη Γαλλία, για παράδειγμα, η ομάδα είχε δικαιώματα ιδιοκτησίας επί του παίκτη μέχρι το τριακοστό τεταρτού έτους της ηλικίας του: έμενε ελεύθερος όταν πια ήταν τελειωμένος. Απαιτώντας ελευθερία, οι Γάλλοι ποδοσφαιριστές ξεσηκώθηκαν τις μέρες του Μάη του '68, όταν τα οδοφράγματα του Παρισιού τρόμαξαν όλο τον κόσμο. Επικεφαλής τους ήταν ο Ρεϊμόν Κοπά.

Το τέλος του αγώνα

Η μπάλα γυρίζει, ο κόσμος γυρίζει. Υπάρχουν υπόψιες ότι ο ήλιος είναι μια φλεγόμενη μπάλα, ότι κατά τη διάρκεια της μέρας εργάζεται και τη νύχτα αναπηδάει εκεί ψηλά στον ουρανό, ενώ εργάζεται, η σελήνη, μολονότι η επιστήμη έχει αμφιβολίες ως προς αυτό. Αντίθετα, έχει αποδειχτεί, και είναι απόλυτα βέβαιο, ότι ο κόσμος στριφογυρίζει γύρω από μια περιστρεφόμενη μπάλα. Τον τελικό του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '94 παρακολούθησαν περισσότερα από δυο δισεκατομμύρια τηλεθεατές, το μεγαλύτερο κοινό στην ιστορία αυτού του πλανήτη. Το πιο δημοφιλές πάθος: πολλοί λάτρεις της μπάλας παίζουν στα γήπεδα και στα λιβάδια και πολλοί ανήκουν στην τηλεπλατεία, που παρακολουθεί τρώγοντας τα νύχια της το θέαμα που προσφέρουν είκοσι δυο κύριοι με κοντά παντελονάκια, οι οποίοι κυνηγούν μια μπάλα και αποδεικνύουν την αγάπη τους γι' αυτή κλοτσώντας την.

Μετά το τέλος του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '94, δλα τα παιδιά που γεννήθηκαν στη Βραζιλία ονομάστηκαν Ρομάριο, και η χλόη του σταδίου του Λος Άντζελες πουλήθηκε με το κομμάτι, σαν πίτσα, προς είκοσι δολάρια το τεμάχιο. Πρόκειται άραγε για μια τρέλα που της αξίζει καλύτερη αντιμετώπιση; Ένα άγριο και χυδαίο εμπόριο; Μια βιομηχανία απάτης που διαχειρίζεται ο εκάστοτε ιδιοκτήτης της; Εγώ είμαι από αυτούς που πιστεύουν ότι το ποδό-

σφαιρο μπορεί να είναι έτσι, αλλά είναι κάτι πολύ περισσότερο από αυτό: είναι γιορτή των ματιών που το κοιτάζουν και χαρά του κορμιού που το παίζει. Ένας δημοσιογράφος ρώτησε τη Γερμανίδα θεολόγο Ντόροτι Σέλε:

- *Πώς θα εξηγούσατε σε ένα παιδί τι είναι ευτυχία;*
- *Δε θα του εξηγούσα, απάντησε. Θα του έδινα μια μπάλα για να παίζει.*

Το επαγγελματικό ποδόσφαιρο κάνει δ.τι μπορεί για να ευνουχήσει αυτή την ενέργεια της ευτυχίας, αλλά αυτή, παρά τα κάθε λογής εμπόδια, επιβιώνει. Και ίσως γι' αυτό συμβαίνει να είναι το ποδόσφαιρο πάντα εκπληκτικό. Όπως λέει ο φίλος μου Άνχελ Ρουόκο, αυτό είναι δ.τι καλύτερο έχει: η πείσμων ικανότητά του να εκπλήγη. Όσο και αν οι τεχνοκράτες το προγραμματίζουν μέχρι την τελευταία του λεπτομέρεια, δσο και αν το χειραγωγούν οι ισχυροί, το ποδόσφαιρο επιμένει να θέλει να είναι η τέχνη του απρόβλεπτου. Εκεί που κανείς δεν το περιμένει ξεπηδάει το αδύνατο, ο νάνος δίνει ένα μάθημα στο γίγαντα, ο καχεκτικός στραβοκάνης μαύρος αφήνει άναυδο τον αθληταρά με το καλοφτιαγμένο, σαν ελληνικό γλυπτό, σώμα.

Υπάρχει και ένα εκπληκτικό κενό: η επίσημη ιστορία αγνοεί το ποδόσφαιρο. Τα κείμενα σύγχρονης ιστορίας δεν το αναφέρουν, ούτε σαν επεισόδιο, σε χώρες που το ποδόσφαιρο ήταν, και συνεχίζει να είναι, πρωταρχικό στοιχείο της συλλογικής ταυτότητας. Παίζω, άρα υπάρχω: το στιλ του παιχνιδιού αντιστοιχεί σε έναν τρόπο ζωής, που αποκαλύπτει την ιδιαίτερη φυσιογνωμία της κάθε καινωνίας και διακηρύσσει το δικαίωμά της στη διαφορά. Πες μου πώς παίζεις για να σου πω ποιος είσαι:

Πάνε πολλά χρόνια που το ποδόσφαιρο παίζεται με διαφορετικούς τρόπους, οι οποίοι αποτελούν διαφορετικές εκφράσεις της προσωπικότητας του κάθε λαού, η διάσωση των οποίων στις μέρες μας είναι αναγκαία όσο ποτέ. Ζούμε σε μια εποχή υποχρεωτικής ομοιομορφίας του ποδοσφαίρου, όπως και όλων των υπολοίπων. Ποτέ ως τώρα ο κόσμος δεν ήταν τόσο άνισος ως προς τις ευκαιρίες που προσφέρει και τόσο εξισωτικός στις συνήθειες που επιβάλλει: στην εποχή μας, στο τέλος αυτού του αιώνα, όποιος δεν πεθαίνει από την πείνα πεθαίνει από πλήξη.

Εδώ και χρόνια αισθάνομαι να προκαλεί το θέμα της μνήμης και της πραγματικότητας του ποδοσφαίρου και θέλησα να γράψω κάτι που να είναι άξιο αυτής της μεγάλης ειδωλολατρικής τελετής, που τόσες διαφορετικές γλώσσες είναι σε θέση να μιλάει και τόσα οικουμενικά πάθη είναι σε θέση να απελευθερώσει. Γράφοντας επρόκειτο να κάνω με τα χέρια αυτό που ποτέ δεν μπόρεσα να κάνω με τα πόδια: αδιόρθωτος αδέξιος, ντροπή των γηπέδων, δεν έχα αλλη λύση από το να ζητήσω από τις λέξεις αυτό που μου είχε αρνηθεί η τόσο προσφιλής μου μπάλα.

Από αυτή την πρόκληση κι αυτή την ανάγκη εξορκισμού γεννήθηκε αυτό το βιβλίο. Τιμή στο ποδόσφαιρο, πανγυρισμός των στόχων του, καταγγελίες των κρυμμένων στο σκοτάδι δυσάρεστων όψεών του. Δε γνωρίζω αν είναι αυτό που θέλησε να είναι, αλλά γνωρίζω ότι ανδρώθηκε μέσα μου και έφτασε στην τελευταία του σελίδα, και τώρα, που έχει πια γεννηθεί, προσφέρεται σε σας. Εγώ μένω με αυτή τη μελαγχολία που δλοι αισθανόμαστε μετά το τέλος της ερωτικής πράξης και του αγώνα.

Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '98

Η Ινδία και το Πακιστάν πραγματοποιούσαν το όνειρο της κατασκευής δικών τους πυρηνικών όπλων επιδιώκοντας να εισέλθουν στο κλαμπ των μεγάλων πυρηνικών δυνάμεων. Τα χρηματιστήρια της Ασίας κατέρρεαν, και στην Ινδονησία κατέρρεε η μακρά δικτατορία του Σουχάρτο, ο οποίος έχανε την εξουσία, όχι όμως και τα δεκαέξι δισεκατομμύρια δολάρια που του είχε αποφέρει.

Ο Φρανκ Σινάτρα, ο επονομαζόμενος «Φωνή», βουβαινόταν για πάντα. Έντεκα ευρωπαϊκές χώρες συμφωνούσαν να θέσουν σε κυκλοφορία ένα ενιαίο νόμισμα, που ονομάζεται «ευρώ». Καλά πληροφορημένες πηγές του Μαϊάμι ανακοίνωναν την επικείμενη ανατροπή του Φιντέλ Κάστρο, η οποία ήταν ζήτημα ωρών.

Ο Ζοά Χαβελάνγκε εγκατέλειπε το θρόνο του παγκοσμίου ποδοσφαίρου και στη θέση του εγκαθίστατο ο δελφίνος Τζόζεφ Μπλάτερ, πρώτος τη τάξει αυλικός του βασιλείου. Στην Αργεντινή φυλακιζόταν ο στρατηγός Βιντέλα, που είκοσι χρόνια πριν, μεσούσης της στρατιωτικής δικτατορίας, είχε κηρύξει την έναρξη, μαζί με τον Χαβελάνγκε, του Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου, ενώ στη Γαλλία γινόταν η έναρξη ενός άλλου Παγκοσμίου Κυπέλλου Ποδοσφαίρου.

Παρά την απεργία της Air France, η οποία περιέπλεξε τα πράγματα, τριάντα δύο ομάδες συγκεντρώθηκαν στο λαμπρό στάδιο του Σεν Ντενί για να διεκδικήσουν το τελευταίο Παγκόσμιο Κύπελλο Ποδοσφαίρου του αιώνα: δεκαπέντε ομάδες ήταν ευρωπαϊκές, οκτώ αμερικανικές, πέντε αφρικανικές και δύο ασιατικές.

Επευφημίες θριάμβου και ψίθυροι νεκροκρέβατου: μετά από ένα μήνα μαχών σε υπερπλήρη γήπεδα, η γηπεδούχος Γαλλία και το φαβορί η Βραζιλία διασταύρωσαν τα ξίφη τους στον τελικό. Η Βραζιλία έχασε με 3-0. Πρώτος σκόρερ αναδείχθηκε ο Κροάτης Σούκερ με έξι γκολ, ακολουθούμενος από τον Αργεντινό Μπατιστούτα και τον Ιταλό Βιέρι, που πέτυχαν από πέντε γκολ.

Σύμφωνα με μια επιστημονική μελέτη, που έφερε στη δημοσιότητα αυτές τις ημέρες η εφημερίδα του Λονδίνου *Daily Telegraph*, οι φανατικοί εκκρίνουν κατά τη διάρκεια των αγώνων σχεδόν τόση τεστοστερόνη, όση και οι ποδοσφαιριστές. Πρέπει όμως να αναγνωρίσουμε ότι και οι πολυεθνικές ιδρώνουν όσο και οι ποδοσφαιριστές. Η Βραζιλία δεν μπόρεσε να στεφθεί για πέμπτη φορά κυπελλούχος. Η Adidas το κατόρθωσε. Από το Μουντιάλ του '54, δταν κατέκτησε το κύπελλο η Δυτική Γερμανία, ήταν η πέμπτη φορά που κέρδισε το κύπελλο ομάδα η οποία αντιπροσώπευε τη μάρκα με τις τρεις γραμμές. Η Adidas, μάζι με τη Γαλλία, ύψωσε το κύπελλο από ατόφιο χρυσάφι και κατέκτησε, με τον Ζινεντίν Ζιντάν, το τρόπαιο του καλύτερου παίκτη. Η αντίπαλη εταιρεία, η Nike, υποχρεώθηκε να παρηγορηθεί με τη δεύτερη και την τέταρτη θέση, που κατέλαβαν η Βραζιλία και η Ολλανδία και ο Ρονάλντο, το αστέρι της Nike, έπαιξε στον τελικό άρρωστος. Το γερό χτύπημα το κατάφερε όμως μια μικρότερη εταιρεία, η Lotto, που με την εκπληκτική Κροατία, η οποία

ποτέ δεν είχε συμμετάσχει σε Παγκόσμιο Κύπελλο, κατέκτησε, ενάντια οε κάθε προγνωστικό, την τρίτη θέση.

Μετά από τον αγώνα το χορτάρι του σταδίου του Σεν Ντενί πουλήθηκε κομματάκι κομματάκι, όπως συνέβη και στο προηγούμενο Παγκόσμιο Κύπελλο με το στάδιο του Λος Άντζελες. Ο συγγραφέας του βιβλίου αυτού δεν πουλάει κομμάτια χορταριού, αλλά θα ήθελε να προσφέρει δωρεάν μερικά κομματάκια ποδοσφαίρου, που κάποια οχέοι έχουν με αυτό το Παγκόσμιο Κύπελλο.

Αστέρια

Οι διασημότεροι ποδοσφαιριστές είναι προϊόντα που πωλούν προϊόντα. Στην εποχή του Πελέ ο παίκτης έπαιξε, κι αυτό ήταν όλο ή σχεδόν όλο. Στην εποχή του Μαραντόνα, και ενώ η τηλεόραση και η μαζική διαφήμιση είναι στο απόγειο της δόξας τους, τα πράγματα έχουν αλλάξει. Ο Μαραντόνα κέρδισε πολλά χρήματα, και πλήρωσε ακριβά: κέρδισε με τα πόδια του, πλήρωσε με την ψυχή του.

Στα δεκατέσοερά του χρόνια ο Ρονάλντο ήταν ένας φτωχός μιγάς της περιφέρειας του Ρίο ντε Τζανέιρο, που είχε πεταχτά δόντια σαν του κουνελιού και πόδια ενός μεγάλου γκολτζή, και δεν μπορούσε να παίξει στη Φλαμένγκο γιατί δεν είχε να πληρώσει τα εισιτήρια του λεωφορείου. Στα είκοσι δύο του χρόνια ο Ρονάλντο κέρδιζε ήδη χίλια δολαρία την ώρα, συμπεριλαμβανομένων και των ωρών του ύπνου του. Εξουθενωμένος από τη λατρεία του πλήθους και την πίεση του χρήματος, υποχρεωμένος να κάνει πάντα λαμπρές εμφανίσεις και να κερδίζει πάντα, ο Ρονάλντο υπέστη, λίγες ώρες πριν από τον τελικό του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '98, μια νευρική κρίση με σπασμούς. Λέγεται ότι η Nike τον εξανάγκασε να παίξει στον αγώνα εναντίον της Γαλλίας. Γεγονός είναι ότι έπαιξε, αλλά δεν έπαιξε· και δεν μπόρεσε να επιδείξει όπως έπρεπε τις αρετές του νέου ποδοσφαιρικού παπουτσιού, του R-9, που η Nike λανσάριζε στην αγορά μέσω των ποδιών του.

Τιμές

Στο τέλος του αιώνα μας οι ειδικευμένοι δημοσιογράφοι μιλούν ολοένα λιγότερο για τις ικανότητες των παικτών και ολοένα περισσότερο για την αξία τους. Οι διοικούντες, οι επιχειρηματίες, οι μάνατζερ και οι υπόλοιποι τεμαχιστές της πίτας καταλαμβάνουν όλο και περισσότερο χώρο στα ποδοσφαιρικά χρονικά. Μέχρι πριν από λίγα χρόνια η πάσα αφορούσε στο ταξίδι της μπάλας από τον έναν παίκτη στον άλλο· τώρα «η πάσα» αφορά περισσότερο στο ταξίδι του παίκτη από τον ένα σύλλογο στον άλλο ή από τη μια χώρα στην άλλη. Πότε αποδίδουν κέρδη, σε σχέση με την επένδυση, οι διασημότητες του αθλήματος; Οι ειδικοί μάς βομβαρδίζουν με το λεξιλόγιο των καιρών: προσφορά, αγορά, επικείμενη αγορά, πώληση, παραχώρηση δανείου, ανατίμηση, υποτίμηση. Στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '98 οι οιθόνες των τηλεοράσεων κατακλύστηκαν από τη συλλογική συγκίνηση, την πλέον συλλογική από όλες τις συγκινήσεις· αλλά έγιναν και βιτρίνες επίδειξης εμπορευμάτων. Στο χρηματιστήριο των ποδιών υπήρξαν ανατιμήσεις και υποτιμήσεις.

Διά ποδός

Ο Τζότζεφ Μπλάτερ, ο νέος μονάρχης του ποδοσφαίρου, έδωσε στα τέλη του '95, όταν ακόμα ήταν το δεξί χέρι του Χαβελάνγκε, μια συνέντευξη στο βραζιλιάνικο περιοδικό *Placar*. Ο δημοσιογράφος ζήτησε τη γνώμη του για το διεθνές συνδικάτο ποδοσφαιριστών που συγκροτούνταν εκείνη την εποχή:

– Η FIFA δε συζητάει με ποδοσφαιριστές, απάντησε ο Μπλάτερ. Οι ποδοσφαιριστές είναι εργαζόμενοι στις ομάδες.

Και ενώ ο γραφειοκράτης αυτός εξέφραζε την απέχθειά του, ερχόταν ένα ευχάριστο νέο για τους αθλητές και για όλους όσοι πιστεύουμε στην ελευθερία επιλογής της εργασίας και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο του Λουξεμβούργου, η ανώτατη δικαστική αρχή της Ευρώπης, έκανε δεκτή την προσφυγή του Βέλγου ποδοσφαιριστή Ζαν-Μαρκ Μποζμάν και αποφάσισε ότι οι Ευρωπαίοι ποδοσφαιριστές θα αποδεσμεύονται από τους συλλόγους τους με τη λήξη ή τη διακοπή των συμβολαίων τους.

Αργότερα ο επονομαζόμενος νόμος Πελέ, που ψηφίστηκε στη Βραζιλία, ήταν και αυτός ένα σημαντικό βήμα προς το σπάσιμο των φεουδαρχικής μορφής δεσμών: σε πολλές χώρες οι ποδοσφαιριστές αποτελούν περιουσιακό στοι-

χείο των ομάδων, που στην πλειονότητά τους είναι επιχειρήσεις μεταμφιεσμένες σε «μη κερδοσκοπικές εταιρείες».

Στις παραμονές του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '98 ο τεχνικός Πάτσο Ματουράνα δήλωσε:

– *Tous ποδοσφαιριστές κανείς δεν τους λογαριάζει.*

Και αυτή είναι η οφθαλμοφανέστατη πικρή αλήθεια, μολονότι, επιτέλους, έχει κατακτηθεί το δικαίωμα της ελευθερίας υπογραφής συμβολαίου. Όσο υψηλότερον επαγγελματικού επιπέδου είναι το ποδόσφαιρο, τόσο πληθανούν τα καθήκοντα των ποδοσφαιριστών, που είναι πάντα περισσότερα από τα δικαιώματά τους: η αποδοχή των αποφάσεων που λαμβάνουν τρίτοι, η στρατιωτική πειθαρχία, οι εξαντλητικές προπονήσεις, τα αλλεπάλληλα ταξίδια, οι καθημερινοί αγώνες, η υποχρέωση να είναι κάθε μέρα πιο προσδοφόροι.

Όταν ο Ουίνστον Τσόρτσιλ έφτασε, ακμαιότατος, στην ηλικία των ενενήντα χρόνων, ένας δημοσιογράφος τον ρώτησε ποιο ήταν το μυστικό της υγείας του. Ο Τσόρτσιλ απάντησε:

– *O αθλητισμός. Ποτέ μου δεν αθλήθηκα.*

Διαφημίσεις

Ο τιδήποτε κινείται και οτιδήποτε είναι ακίνητο στον κόσμο μας μεταφέρει κάποιο εμπορικό μήνυμα. Κάθε ποδοσφαιριστής είναι μια κινούμενη διαφημιστική πινακίδα, αλλά η FIFA δεν επιτρέπει στους ποδοσφαιριστές να φορούν μηνύματα κοινωνικής αλληλεγγύης. Οι αυτοσχεδιασμοί απαγορεύονται ρητά. Ο Χούλιο Γκροντόνα, πρόεδρος της Ομοσπονδίας Ποδοσφαίρου της Αργεντινής το θυμήθηκε και φρόντισε να το υπενθυμίσει το 1997, όταν ήταν μέρικοί ποδοσφαιριστές θέλησαν να εκφράσουν μέσα στο γήπεδο τη συμπαράστασή τους στις διεκδικήσεις των δασκάλων και των καθηγητών της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, που ζουν με μισθούς πείνας. Λίγο καιρό πριν η FIFA είχε τιμωρήσει με υπόστιμο τον Άγγλο ποδοσφαιριστή Ρόμπι Φόουλερ, διότι είχε διαπράξει το αδίκημα να γράψει στη φανέλα του ένα σύνθημα συμπαράστασης στην απεργία των λιμενεργατών.

Η προέλευση

Πολλές από τις διασημότητες του ποδοσφαίρου έχουν γνωρίσει στο πετού τους το ρατσισμό, επειδή είναι μαύροι ή μιγάδες: στο γήπεδο βρήκαν μια εναλλακτική λύση στην εγκληματικότητα, στην οποία ήταν καταδικασμένοι από τις στατιστικές, και έτοι μπόρεσαν να αναρριχηθούν στην κατηγορία των συμβόλων της συλλογικής ψευδαίσθησης.

Μια πρόσφατη στατιστική έρευνα, η οποία πραγματοποιήθηκε στη Βραζιλία, αποδεικνύει ότι δυο στους τρεις επαγγελματίες ποδοσφαιριστές δεν έχουν τελειώσει ούτε το δημοτικό σχολείο. Πολλοί από αυτούς, οι μισοί, είναι μαύροι ή μιγάδες. Παρά την εισβολή των μεσαίων αστικών στρωμάτων, που τα τελευταία χρόνια κάνουν όλο και πιο αισθητή την παρουσία τους στους αγωνιστικούς χώρους, η πραγματικότητα του σύγχρονου βραζιλιάνικου ποδοσφαίρου δεν απέχει πολύ από την εποχή του Πελέ, ο οποίος, όταν ήταν παιδί, έκλεβε φιστίκια στο σιδηροδρομικό σταθμό.

Οι Αφρικανοί

Ο Ντζάκα, παίκτης του Καμερούν, πήρε την μπάλα πίσω από τη γραμμή του κέντρου, πέρασε όλη την αυστριακή ομάδα και πέτυχε το ωραιότερο γκολ του Παγκοσμίου Κυπέλλου του '98. Άλλα το Καμερούν δεν προχώρησε στη διοργάνωση.

Όταν η Νιγηρία, με το όμορφο ποδόσφαιρό της, νίκησε την ομάδα τής Ισπανίας, η οποία στη συνέχεια ήρθε ισόπαλη με αυτή της Παραγουάης, ο Ισπανός πρωθυπουργός Χοσέ Μαρία Αθνάρ σχολίασε ότι «ακόμα και ένας Νιγηριανός και ένας Παραγουανός μπορούν να μας αποκλείσουν». Αργότερα, όταν η Νιγηρία αποχαιρέτησε τη Γαλλία, ένας Αργεντινός σχολιαστής αποφάνθηκε:

- Είναι όλοι οικοδόμοι, κανείς τους δε χρησιμοποιεί το κεφάλι του για να σκεψτεί.

Η FIFA, που απονέμει τα βραβεία του έντιμου παιχνιδιού, έπαιξε ένα βρώμικο παιχνίδι στη Νιγηρία: δεν της επέτρεψε να είναι επικεφαλής του ομίλου της, παρά την κατάκτηση του χρυσού μεταλλίου στην προηγούμενη Ολυμπιάδα.

Οι εθνικές ομάδες της μαύρης Αφρικής έφυγαν νωρίς από το Παγκόσμιο Κύπελλο, αλλά πολλοί Αφρικανοί ποδοσφαιριστές ή εγγόνια Αφρικανών διακρίθηκαν με τα χρώματα της Ολλανδίας, της Βραζιλίας, της Γαλλίας και άλλων ομάδων. Υπήρξαν μάλιστα ραδιοσχολιαστές και ανταποκριτές εφημερίδων που τους αποκαλούσαν «μαυρούληδες», μολονότι ποτέ δεν αποκάλεσαν ασπρούληδες τους υπολοίπους.

Πάθη

Τον Απρίλη του 1997 έπεσαν γαζωμένοι οι αντάρτες που είχαν καταλάβει την Πρεσβεία της Ιαπωνίας στη Λίμα. Όταν έγινε η εισβολή των ειδικών δυνάμεων, οι οποίες επιτέλεσαν τη σφαγή τους αστραπιαία, οι αντάρτες έπαιζαν ποδόσφαιρο. Ο αρχηγός των ανταρτών, ο Νέστορ Σέρπα Καριολίνι, πέθανε ντυμένος με τα χρώματα της Αλιάνσα, της αγαπημένης του ομάδας.

Λίγα πράγματα συμβαίνουν στη Λατινική Αμερική τα οποία δεν έχουν κάποια σχέση, άμεση ή έμμεση, με το ποδόσφαιρο. Γιορτή την οποία όλοι μοιράζονται ή ναυάγιο από το οποίο όλοι υποφέρουν, το ποδόσφαιρο κατέχει μια σημαντική θέση στη λατινοαμερικανική πραγματικότητα, μερικές φορές την πιο σημαντική, μολονότι το γεγονός αυτό αγνοούν οι ιδεολόγοι, οι οποίοι αγαπούν την ανθρωπότητα, αλλά απεχθάνονται τους ανθρώπους.

Οι Λατινοαμερικανοί

Το Μεξικό έπαιξε ωραίο ποδόσφαιρο στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '98. Η Παραγουάη και η Χιλή αποδείχτηκαν σκληρά καρύδια. Η Κολομβία και η Τζαμάικα έδωσαν όσα μπορούσαν. Η Βραζιλία και η Αργεντινή προχώρησαν λιγότερο από όσο μπορούσαν, προσκολλημένες σ' ένα σύστημα παιχνιδιού πιο πλούσιο σε ευχαρίστηση και φαντασία. Στην ομάδα της Αργεντινής η χαρά και η φαντασία ήταν έργο του Ορτέγκα, δασκάλου των χοροπηδήματος και της τρίπλας, που, αντίθετα, δεν είναι τόσο καλός ως ηθοποιός όταν κυλιέται στο έδαφος.

Οι Ολλανδοί

Από όλες τις λατινοαμερικανικές ομάδες, η αλήθεια να λέγεται, εκείνη που μου άρεσε περισσότερο ήταν η Ολλανδία. Οι πορτοκαλιοί έπαιξαν ποδόσφαιρο με πρωτικότητα, με καλό σουτ και κοντινές πάσεις, που πρό-

σφερε απόλαυση. Το στιλ αυτό οφειλόταν σε σημαντικό βαθμό στη συμβολή των ποδοσφαιριστών της που κατάγονται από τη Νότια Αμερική: τους απογόνους σκλάβων, που γεννήθηκαν στο Σουρινάμ.

Δεν υπήρχαν μαύροι ανάμεσα στις δέκα χιλιάδες των οπαδών που ταξίδεψαν από την Ολλανδία στη Γαλλία, αλλά μέσα στο γήπεδο υπήρχαν, και μάλιστα πολλοί: ο Κλάιβερτ, ο Ζέεντορφ, ο Ράιζιγκερ, ο Βίντερ, ο Μπογκάρντε, ο Ντάβιντς. Ο τελευταίος, κινητήρια δύναμη της ομάδας, παίζει και δημιουργεί παιχνίδι: σπρώχνει την ομάδα στην επίθεση και τη δένει, γιατί δε δέχεται να πληρώνονται οι μαύροι ποδοσφαιριστές λιγότερο από τους λευκούς.

Οι Γάλλοι

Μετανάστες και παιδιά μεταναστών ήταν αυτοί που φόρεσαν τη γαλάζια φανέλα και τραγούδησαν τη «Μασσαλιώτιδα» πριν από κάθε παιχνίδι. Ο Τιράμ, ο οποίος αναδείχτηκε ήρωας χάρη σε δυο υπέροχα γκολ, ο Ανρί Ντεσαγί, οι Βιερά και Καραμπέ κατάγονταν από την Αφρική, τα νησιά της Καραϊβικής, τη Νέα Καλυδωνία. Οι υπόλοιποι κατάγονταν στην πλειοψηφία τους από οικογένειες Βάσκων, Αρμενίων ή Αργεντινών.

Ο Ζιντάν, ο παίκτης που αποθεώθηκε, είναι γιος Αλγερινών. «Ο ΖΙΝΤΑΝ ΠΡΟΕΔΡΟΣ», έγραψε ένα ανώνυμο χέρι τη νύχτα των επινικίων στο αέτωμα της Αφίδας του Θριάμβου. Πρόεδρος; Στη Γαλλία ζουν πολλοί Αραβες και παιδιά Αράβων, αλλά ούτε ένας δεν είναι βουλευτής. Για υπουργό ούτε συζήτηση.

Μια δημοκρότηση, που δημοσιεύτηκε κατά τη διάρκεια του Παγκοσμίου Κυπέλλου, επιβεβαίωσε ότι τέσσερις στους δέκα Γάλλους έχουν ρατσιστικές προκαταλήψεις. Η διγλωσσία του ρατσισμού επιτρέπει την αποθέωση των ηρώων και την καθύβριση των υπολοίπων. Η κατάκτηση του κυπέλλου γιορτάστηκε από ένα πλήθος που συγκρινόταν μόνο με αυτό που κατέκλυσε τους δρόμους πριν από μισό αιώνα και πλέον για να γιορτάσει το τέλος της γερμανικής κατοχής.

Τα ψάρια

Το 1997 μια τηλεοπτική διαφήμιση της Fox Sports παρακινούσε το θεατή να παρακολουθήσει ποδοσφαιρικούς αγώνες υποσχόμενη: «Παρακολούθησε πώς το μεγάλο ψάρι τρώει το μικρό». Ήταν μια πρόσκληση για πλήξη. Ευτυχώς στο Παγκόσμιο Κύπελλο του '98, σε περισσότερες από μια περιπτώσεις, το μικρό ψάρι ήταν αυτό που καταβρόχθισε το μεγάλο. Αυτό το καλό έχουν μερικές φορές το ποδόσφαιρο και η ζωή.

Βιβλιογραφία

- Aguirre, Jose Fernando, *Ricardo Zamora*, Βαρκελώνη, Cliper, 1958.
- Alcântara, Eurípedes, «A eficiencia da retranca», και άλλα άρθρα των Marcos Sá Corrêa, Maurício Cardoso και Roberto Pompeu de Toledo, στην ειδική έκδοση του περιοδικού *Veja*, Σάο Πάολο, 18 Ιουλίου 1994.
- Altafini, José, *I magnifici 50 del calcio mondiale*, Μιλάνο, Sterling & Kupfer, 1985.
- Anuario mundial de football profesional, Μπουένος Άιρες, Ιούνιος 1934, έτος 10, τεύχ. 10.
- Archetti, Eduardo P., *Estilo y virtudes masculinas en El Gráfico: la creación del imaginario del fútbol argentino*, Πανεπιστήμιο του Όσλο, Τομέας Κοινωνικής Ανθρωπολογίας.
- Arcucci, Daniel, «Mágicos templos del fútbol», *El Gráfico*, Μπουένος Άιρες, 20 Μαρτίου 1991.
- Arias, Eduardo κ.ά., *Colombia gol. De Pedernera a Maturana. Grandes momentos del fútbol*, Μπογκοτά, Cerec, 1991.
- Asociación del Fútbol Argentino, *Cien años con el fútbol*, Μπουένος Άιρες, Zago, 1993.

- Associazione Italiana Arbitri, *75 anni di storia*, Μιλάνο, Vallardi, 1987.
- Barba, Alejandro, *Foot Ball, Base Ball y Lawn Tennis*, Βαρκελώνη, Soler, s/f.
- Bartisol, Charles y Christophe, *Les racines du football français*, Παρίσι, Pac, 1983.
- Bayer, Osvaldo, *Fútbol argentino*, Μπουένος Άιρες, Sudamericana, 1990.
- Benedetti, Mario, *Puntero izquierdo*, στην ανθολογία ομάδας συγγραφέων με γενικό τίτλο *Hinchas y goles. El fútbol como personaje*, Μπουένος Άιρες, Desde la gente, 1994.
- Blanco, Eduardo, «El negocio del fútbol», *La Maga*, Μπουένος Άιρες, 7 Δεκεμβρίου 1994.
- Boix, Jaume και Espada, Arcadio, *El deporte del poder*, Μαδρίτη, Temas de Hoy, 1991.
- Boli, Basile, *Black Boli*, Παρίσι, Grasset, 1994.
- Brie, Christian de, «Il calcio francese sotto I piedi dei mercanti», στην ιταλική έκδοση της γαλλικής εφημερίδας *Le Monde diplomatique*, δημοσιευμένη από την *Il Manifesto*, Ρώμη, Ιούνιος 1994.
- Bufford, Bill, *Among the thugs. The experience, and the seduction of crowd violence*, Νέα Υόρκη, Norton, 1992.
- Camus, Albert, μαρτυρία δημοσιευμένη στην ανθολογία *Su Majestad el fútbol* του Εντουάρντο Γκαλεάνο, Μοντεβίδεο, Arca, 1968.
- *Le premier homme*, Παρίσι, Gallimard, 1994.
- Cappa, Ángel, «Fútbol, un animal de dos patas», *Disenso*, τεύχ. 7, Λας Πάλμας ντε Γκραν Κανάρια.
- Carías, Marco Virgilio, μαζί με τον Daniel Slutsky, *La guerra inútil. Análisis socioeconómico del conflicto entre Honduras y El Salvador*, Σαν Χοσέ, Κόστα Ρίκα, EDUCA, 1971.
- Cepeda Samudio, Álvaro, «Garrincha», στο *Alrededor del fútbol*, Πανεπιστήμιο της Αντιόκια, Μεντεγίν, 1994.
- Cerretti, Franco, *Storia Illustrata dei Mondiali di Calcio*, Ρώμη, Anthropos, 1986.

- Comisión de asuntos históricos, *La historia de Vélez Sarsfield* (1910 - 1980), Μπουένος Άιρες, 1980.
- Coutinho, Edilberto, *Maracaná, adeus*, Αθήνα, Casa de las Américas, 1980.
- Decaux, Sergio, *Peñarol campeón del mundo*, συλλογή «100 años de fútbol», τεύχ. 21, Μοντεβίδεο, 1970.
- Délano, Poli, *Hinchas y goles (antología)*, Μπουένος Άιρες, Desde la gente, 1994.
- Duarte, Orlando, *Todas las Copas del Mundo*, Μαδρίτη, McGraw-Hill, 1993.
- Dujovne Ortiz, Alicia, *Maradona sono io. Un viaggio alla scoperta di una identità*, Νάπολι, Edizioni Scientifiche Italiane, 1992.
- Dunning, Eric κ.ά., *The roots of football hooliganism*, Λονδίνο/Νέα Υόρκη, Routledge and Kegan Paul, 1988.
- «Entrevista con cuatro integrantes de la "barra brava" del club Nacional», *La República*, Μοντεβίδεο 10 τεύχ., Δεκέμβριος 1993.
- Escande, Enrique, *Nolo. El fútbol de la cabeza a los pies*, Μπουένος Άιρες, Ukumar, 1992.
- Faria, Octavio de κ.ά., *O olho na bola*, Pío vτε Τζανέιρο, Gol, 1968.
- Felice, Gianni de, «Il giallo della FIFA», *Guerin Sportivo*, 25 Ιανουαρίου 1995.
- Fernández, José Ramón, *El fútbol mexicano: ?un juego sucio?*, Μεξικό, Grijalbo, 1994.
- Fernández Segui, J. A., *La preparación física del futbolista europeo*, Μαδρίτη, Sanz Martínez, 1977.
- Ferreira, Carlos, *A mi juego...*, Μπουένος Άιρες, La Campana, 1983.
- Galiacho, Juan Luis, *Jesús Gil y Gil, el gran comediante*, Μαδρίτη, Temas de Hoy, 1993.
- Gallardo, César L. κ.ά., *Los maestros*, συλλογή «100 años de fútbol», τεύχ. 12, Μοντεβίδεο, 1970.
- García-Candau, Julián, *El fútbol sin ley*, Μαδρίτη, Penthalon, 1981.

- *Épica y lírica del fútbol*, Μαδρίτη, Alianza, 1995.
- Geronazzo, Argentino, *Técnica y táctica del fútbol*, Μπουένος Αιρες, Lidium, 1980.
- Gispert, Carlos κ.ά., *Enciclopedia mundial del fútbol*, 6 τόμοι, Βαρκελώνη, Océano, 1982.
- Goethals, Raymond, *Le douzième homme*, Παρίσι, Laffont, 1990.
- Guevara, Ernesto, *Mi primer gran viaje*, Μπουένος Αιρες, Seix Barral, 1994.
- Gutiérrez, Cortinas, Eduardo, *Los negros en el fútbol uruguayo*, συλλογή «100 años de futbol», τεύχ. 10, Μοντεβίδεο, 1970.
- Havelange, João, συνέντευξη στον Σίμον Μπαρνς για τους Τάιμς του Λονδίνου, 15 Φεβρουαρίου 1991.
- Λόγος που εκφωνήθηκε στο Εμπορικό Επιμελητήριο Βραζιλίας-ΗΠΑ στη Νέα Υόρκη, στις 27 Φεβρουαρίου 1994. Δημοσιεύτηκε στο *El Gráfico*, Μπουένος Αιρες, 8 Νοεμβρίου 1994.
- Hernández Coronado, Pablo, *Las cosas del fútbol*, Μαδρίτη, Plenitud, 1955.
- Herrera Helenio, Yo, Βαρκελώνη, Planeta, 1962.
- Hirschmann, Micael και Lerner, Kátia, *Lance de sorte. O futebol e o jogo do bicho na Belle Époque carioca*, Pío ντε Τζανέιρο, Diadorim, 1993.
- Historia de la Copa del Mundo*, σειρά ντοκιμαντέρ σε βίντεο και ειδικών εκδόσεων του *El Gráfico*, Μπουένος Αιρες, 1994.
- Historia del fútbol*, τρία ντοκιμαντέρ σε βίντεο της Transworld International Metrovideo, Μαδρίτη, 1991.
- Homenaje al fútbol argentino*, συλλογική εργασία, ειδική έκδοση του *La Maga*, Μπουένος Αιρες, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1994.
- Howe, Don και Scovel, Brian, *Manual de fútbol*, Βαρκελώνη, Martínez Roca, 1991.
- Hübener, Karl Ludorf κ.ά., *?Nunca más campeón mundial? Seminario sobre fútbol, deportes y política en Uruguay*, Μοντεβίδεο, Fesur, 1990.

- Huerta, Héctor, *Héroes de consumo popular*, Γκουανταλαχάρα, Agata, 1992.
- Ichah, Robert, *Platini*, Παρίσι, Inéditions, 1994.
- Lago, Alessandro dal, *Descrizione di una battaglia. I rituali del calcio*, Μπολόνια, Il Mulino, 1992.
- Μαζί με τον Roberto Moscati, *Regalateci un sogno. Miti e realtà del tifo calcistico in Italia*, Μιλάνο, Bompiani, 1992.
  - Μαζί με τον Pier Aldo Rovatti, *Per gioco. Piccolo manuale dell'esperienza ludica*, Μιλάνο, Cortina, 1993.
- Lazzarini Marta και Luppi, Patricia, «Reportaje a Roberto Perfumo», στο *Boletín de temas de psicología social*, έτος 20, τεύχ. 5, Μπουένος Άιρες, Σεπτέμβριος 1991.
- Lezioni di Storia, σειρά τεσσάρων ένθετων της εφημερίδας *Il Manifesto*, Ρώμη, Ιούνιος-Ιούλιος 1994.
- Lever, Janet, *La locura por el fútbol*, Μεξικό, FCE, 1985.
- Loedel, Carlos, *Hechos y actores del profesionalismo*, συλλογή «100 años de fútbol», τεύχ. 14, Μοντεβίδεο, 1970.
- Lombardo, Ricardo, *Donde se cuentan proezas. Fútbol uruguayo (1920-1930)*, Μοντεβίδεο, Banda Oriental, 1993.
- Lorente, Rafael, *Di Stéfano cuenta su vida*, Μαδρίτη, s/e, 1954.
- Lorenzo, Juan Carlos και Castelli, Jorge, *El fútbol en un mundo de cambios*, Μπουένος Άιρες, Freeland, 1977.
- Lucero, Diego, *La boina fantasma*, συλλογή «100 años de fútbol», τεύχ. 20, Μοντεβίδεο, 1970.
- Marelli, Roberto, *Estudiantes de la Plata, campeón intercontinental*, Μπουένος Άιρες, Norte, 1978.
- Mário Filho, *O romance do foot-ball*, Ρίο ντε Τζανέιρο, Pongetti, 1949.
- *O negro no futebol brasileiro*, Ρίο ντε Τζανέιρο, Civilização Brasileira, 1964.
  - *Histórias do Flamengo*, Ρίο ντε Τζανέιρο, Record, 1966.
  - *O sapo de Arubinha*, Σάο Πάολο, Companhia das Letras, 1994.
- Martín, Carmelo, *Valdano. Sueños de fútbol*, Μαδρίτη, El País/Aguilar, 1994.

- Maturana, Francisco με τον José Clopatofsky, *Talla mundial*, Μπογκοτά, Intermedio, 1994.
- Mercier, Joseph, *Le football*, Παρίσι, Presses Universitaires, 1979.
- Meynaud, Jean, *Sport et politique*, Παρίσι, Payot, 1966.
- Milá, Mercedes, «La violencia en el fútbol», στο πρόγραμμα *Queremos saber*, Μαδρίτη, Antena 3 de Television, Ιανουάριος 1993.
- Minà, Gianni, «Le vie del calcio targate Berlusconi», *La Repubblica*, Ρώμη, 6 Μαΐου 1988.
- «I padroni del calcio. La Federazione s'è fatta holding», *La Repubblica*, Ρώμη, 19 Ιουνίου 1990.
  - Μαζί με άλλα μέλη της επιτροπής «La classe non è acqua», *Te Diegum*, Μιλάνο, Leonardo, 1991.
- Morales, Franklin, «Historia de Nacional» και «Historia de Peñarol», σειρά ένθετων της εφημερίδας *La Mañana*, Μοντεβίδεο 1989.
- *Fútbol, mito y realidad*, συλλογή «Nuestra Tierra», τεύχ. 22, Μοντεβίδεο, 1969.
  - *Los albores del fútbol uruguayo*, συλλογή, «100 años de futbol», τεύχ. 1, Μοντεβίδεο 1969.
  - *La gloria tan temida*, συλλογή «100 años de fútbol», τεύχ. 2, Μοντεβίδεο, 1969.
  - *Enviado especial (I)*, Μοντεβίδεο, Banco de Boston, 1994.
- Morris, Desmond, *The soccer tribe*, Λονδίνο, Jonathan Cape, 1981.
- Moura, Roberto, μαρτυρίες των Ντομίγκος ντα Γκία και Ντιντί στο *Pesquisa se campo*, Κρατικό Πανεπιστήμιο του Ρίο ντε Τζανέιρο, Ιούνιος 1994.
- Mura Gianni, «Il calcio dei boia», *La Repubblica*, Ρώμη, 29 Νοεμβρίου 1994.
- Nogueira, Armando κ.ά., *Acorda que ninguém viu e a que não queremos lembrar*, Σάο Πάολο, Companhia das Letras, 1994.
- Orwell, Georges κ.ά., *El fútbol*, Μπουένος Άιρες, Jorge Álvarez, 1967.

- Ossa, Carlos, *La historia de Colo-Colo*, Σαντιάγκο της Χιλής, Plan, 1971.
- Panzeri, Dante, *Fútbol, dinámica de lo impensado*, Μπουένος Αίρες, Paidós, 1967.
- Papa, Antonio και Panico, Guido, *Storia sociale del calcio in Italia*, Μπολόνια, Il Mulino, 1993.
- Pawson, Tony, *The goalscorers, from Bloomer to Keegan*, Λονδίνο, Cassell, 1978.
- Pedrosa, Milton, *Gol de letra (antologia)*, Pío vte Τζανέιρο, Gol, s/f.
- Pepe, Osvaldo κ.ά., *El libro de los Mundiales*, Μπουένος Αίρες, Crea, 1978.
- Perdigão, Paulo, *Anatomía de uma derrota*, Πόρτο Αλέγκρε, L&PM, 1986.
- Peucelle, Carlos, *Fútbol todotiempo e historia de «La Máquina»*, Μπουένος Αίρες, Axioma, 1975.
- Pippo, Antonio, *Obdulio desde el alma*, Montevideo, Fin de Siglo, 1993.
- Platini, Michel με τον Mahé, Patrick, *Ma vie comme un match*, Παρίσι, Laffont, 1987.
- Ponte Preta, Stanislaw, *Bola na rede: a batalha do bi*, Pío vte Τζανέιρο, Civilização Brasileira, 1993.
- Poveda Márquez, Fabio, *El Pibe. De Pescaíto a la gloria*, Μπογκοτá, Intermedio, 1994.
- Puppo, Julio César, «El Hachero», *Nueve contra once*, Montevideo, Arca, 1976.
- *Crónicas de fútbol*, Montevideo, Enciclopedia Uruguaya, 1969.
- Rafael, Eduardo, «Memoria: José Manuel Moreno», *El Toque*, Μπουένος Αίρες, 17 Μαρτίου 1994.
- Ramírez, Miguel Ángel, «Los cachirules: la historia detrás de la nota», *Revista Mexicana de Comunicación*, τεύχ. I, Μεξικό, Σεπτέμβρης-Οκτώβρης 1988.
- «Emilio Maurer contra Televisa, una batalla épica en el fútbol local», *La Jornada*, Μεξικό, 7-12 Δεκεμβρίου 1993.

- Reid, Alastair, *Ariel y Calibán*, Μπογκοτά, Tercer Mundo, 1994.
- Ribeiro, Péric, *Didí, o gênio da folha seca*, Pío ντε Τζανέιρο, Imago, 1993.
- Rocca, Pablo, *Literatura y fútbol en el Uruguay* (1899/1990), Μοντεβίδεο, Arca, 1991.
- Rodrigues, Nelson, *A sombra das chuteiras imortais*, Σάο Πάολο, Companhia das Letras, 1993.
- *A pátrai em chuteiras*, Σάο Πάολο, Companhia das Letras, 1994.
  - Σε συνεργασία με τον Mário Filho, *Fla-Flu*, Pío ντε Τζανέιρο, Europa, 1987.
- Rodríguez Arias, Miguel, *Diego*, ντοκιμαντέρ σε βίντεο, Μπουένος Άιρες, Las Patas de la Mentira, 1994.
- Rodríguez, Nelson, *El fútbol como apostolado*, Μοντεβίδεο, Juventus/Colegio de Escribanos, 1995.
- Rowles, James, *El conflicto Honduras-El Salvador (1969)*, Σαν Χοσέ, Κόστα Ρίκα, EDUCA, 1980.
- Ruocco, Ángel, «Grandes equipos italianos en zozobra», άρθρο του πρακτορείου Ansa που δημοσιεύτηκε στην εφημερίδα *El País*, Μοντεβίδεο, 16 Ιανουαρίου 1994.
- Ryswick, Jacques de, *100.000 heures de football*, Παρίσι, La Table Ronde, 1962.
- Saldanha, João, *Meus amigos*, Pío ντε Τζανέιρο, Nova Mitavaí, 1987.
- *Futebol e outras histórias*, Pío ντε Τζανέιρο, Record, 1988.
- Salvo, Alfredo di, *Amadeo Carrizo*, Μπουένος Άιρες, s/e, 1992.
- Sanz, Tomás και Fontanarrosa, Roberto, *Pequeño diccionario ilustrado del fútbol argentino*, Μπουένος Άιρες, Clarín/Aguilar, 1994.
- Sasia, José, *Orsai en el paraíso*, Μοντεβίδεο, La Pluma, 1992.
- Scliar, Salomão κ. ά., *A história ilustrada do futebol brasileiro*, 4 τόμοι, Σάο Πάολο, Edobras, s/f.
- Scopelli, Alejandro, *?Hola, mister! El fútbol por dentro*, Βαρκελώνη, Juventud, 1957.

- Scher, Ariel και Palomino, Hector, *Fútbol: pasión de multitudes y de élites*, Μπουένος Άιρες, Cisea, 1988.
- Schumacher, Harald, *Der anpfiff. Enthüllungen über den deutschen fussball*, Μόναχο, Knaur, 1987.
- Seiherfeld, Alfredo και Fabio, Pedro Servin, *Álbum fotográfico del fútbol paraguayo*, Ασουντιόν, Editorial Histórica, 1986.
- Shakespeare, William, *The comedy of errors*, Λονδίνο, Methuen, 1907.
- *King Lear*, Λονδίνο, Samuel French, 1967.
- Shaw, Duncan, *Fútbol y franquismo*, Μαδρίτη, Alianza, 1987.
- Silva, Thomaz Soares de, *Zizinho. O mestre Ziza*, Pão ντε Τζανέιρο, Maracaná, 1985.
- Simson, Vyn και Jennings, Andrew, *Dishonored games. Corruption, money and greed at the Olympics*, Νέα Υόρκη, Shapolsky, 1992.
- Smorto, Giuseppe, «Nazione corrotta, calcio infetto», *La Repubblica*, Ρώμη, 26 Μαρτίου 1993.
- Sobrequés, Jaume, *Historia del Fútbol Club Barcelona*, Βαρκελώνη, Labor, 1994.
- Soriano, Osvaldo, *Cuentos de los años felices*, Μπουένος Άιρες, Sudamericana, 1994.
- Souza, Roberto Pereira de, *O poderoso chefão*, στη βραζιλιάνικη έκδοση του Playboy, Μάιος του 1994.
- Stárostín, Andréi, *Por esas canchas de fútbol*, Μόσχα, Ξενόγλωσσες Εκδόσεις, 1959.
- Suburú, Nilo J., *Al fútbol se juega así. Catorce verdades universales*, Μοντεβίδεο, Tauro, 1968.
- *Primer diccionario del fútbol*, Μοντεβίδεο, Tauro, 1968.
- Tessie, Justin, *Le football*, Παρίσι, Vigot, 1969.
- Termes, Josep κ.ά., *Onze del Barça*, Βαρκελώνη, Columna, 1994.
- Thibert, Jacques, *La fabuleuse histoire du football*, Παρίσι, Odil, 1974.
- Traverso, Jorge, *Primera línea*, Μοντεβίδεο, Banco de Boston, 1992.

- Uriarte, María Teresa κ.ά., *El juego de pelota en Mesoamérica. Raíces y supervivencia*, Μεξικό, Siglo XXI, 1992.
- Valdano, Jorge, «las ocurrencias de Havechange», *El País*, Μαδρίτη, 28 Μαΐου 1990.
- Verdú, Vicente, *El fútbol. Mitos, ritos y símbolos*, Μαδρίτη, Alianza, 1980.
- Vinnai, Gerhard, *El fútbol como ideología*, Μεξικό, Siglo XXI, 1974.
- Volpicelli, Luigi, *Industrialismo y deporte*, Μπουένος Άιρες, Paidos, 1967.
- Wolstenholm, Kenneth, *Profesionales del fútbol*, Βαρκελώνη, Molino, 1969.
- Zito Lema, Vicente, *Conversaciones con Enrique Pichon-Rivièrē*, Μπουένος Άιρες, Cinco, 1991.

Περιεχόμενα

Εξομολόγηση του συγγραφέα	11
Το ποδόσφαιρο	12
Ο ποδοσφαιριστής	13
Ο τερματοφύλακας	15
Το είδωλο	16
Ο οπαδός	18
Ο φανατικός	19
Το γκολ	21
Ο διαιτητής	22
Ο τεχνικός	24
Το θέατρο	26
Οι ειδικοί	28
Το λεξιλόγιο των επιστημόνων του ποδοσφαίρου	29
Ο χορευτικός πόλεμος	30
Το λεξιλόγιο του πολέμου	31
Το γήπεδο	33
Η μπάλα	34

Η προέλευση	39
Οι κανόνες του παιχνιδιού.....	43
Οι αγγλικές εισβολές	47
Το ποδόσφαιρο των μιγάδων	50
Η ιστορία του Φλα και του Φλου.....	53
Το όπιο των λαών;	55
Η μπάλα ως σημαία.....	58
Οι νέγροι.....	63
Ο Θαμόρα	64
Ο Σαμιτιέρ.....	67
Θάνατος στον αγωνιστικό χώρο.....	68
Ο Φρίντενραϊχ	69
Από τον ακρωτηριασμό στην ολοκλήρωση.....	70
Η δεύτερη ανακάλυψη της Αμερικής	73
Ο Αντράντε	77
Οι φιόγκοι.....	78
Το ολυμπιακό γκολ.....	80
Ένα γκολ του Πιεντιμπένε	81
Το ανάποδο ψαλίδι.....	82
Ο Σκαρόνε	83
Ένα γκολ του Σκαρόνε	84
Κρυφά όπλα.....	85
Ένα γκολ του Νόλο.....	86
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '30	87
Ο Νασάσι.....	90
Ο Καμύ	91
Οι αδυσώπητοι	92
Ο επαγγελματισμός	94
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '34	95
Ο Θεός και ο Διάβολος στο Ρίο ντε Τζανέιρο.....	98
Οι πηγές της δυστυχίας	101
Φυλαχτά και ξόρκια	103
Ο Ερίκο.....	106
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '38	107

Ένα γκολ του Μεάτσα	110
Ο Λεόνιντας	111
Ο Ντομίνγκος	112
Ο Ντομίνγκος κι εκείνη	113
Ένα γκολ του Ατίλιο	114
Το τέλειο φιλί θέλει να είναι μοναδικό.....	115
Η μηχανή.....	116
Ο Μορένο	117
Ο Πεδερέρα.....	120
Ένα γκολ του Σεβερίνο.....	121
Βόμβες.....	122
Ο άνθρωπος που μετέτρεψε το σίδερο σε άνεμο.....	124
Μια θεραπεία κοινωνικοποίησης	125
Ένα γκολ του Μαρτίνο	127
Ένα γκολ του Ελένο.....	128
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '50	129
Ο Ομπντούλιο.....	132
Ο Μπαρμπόσα.....	134
Ένα γκολ του Θάρα.....	136
Ένα γκολ του Ζιζίνιο	137
Οι διασκεδαστές.....	138
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '54	139
Ένα γκολ του Ραν	142
Οι περιφερόμενες διαφημίσεις	143
Ένα γκολ του Ντι Στέφανο	147
Ο Ντι Στέφανο	147
Ένα γκολ του Γκαρίντσα	149
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '58	150
Ένα γκολ του Νίλτον	153
Ο Γκαρίντσα	154
Ο Ντιντί	156
Ο Ντιντί κι εκείνη	157
Ο Κοπά	158
Ο Καρίσο	159

Το πάθος για τη φανέλα	160
Ένα γκολ του Πούσκας	164
Ένα γκολ του Σανφιλίππο	165
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '62	167
Ένα γκολ του Τσάρλτον	171
Ο Γιασίν	172
Ένα γκολ του Χέντο	173
Ο Ζέελερ	174
Ο Μάθιους	175
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '66	176
Ο Γκριβς	179
Ένα γκολ του Μπεκεμπάουερ	180
Ο Εουσέμπιο	181
Η κατάρα των τριών δοκαριών	182
Τα χρόνια της Πενιαρόλ	184
Ένα γκολ του Ρότσα	185
Καημένη μανούλα	186
Τα δάκρυα δε βγαίνουν από το μαντίλι	187
Ένα γκολ του Πελέ	189
Ο Πελέ	190
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '70	192
Ένα γκολ του Ζαΐρζινιο	195
Η γιορτή	196
Οι στρατηγοί και το ποδόσφαιρο	198
Μέχρι να πεις κύμινο	199
Ένα γκολ του Μαραντόνα	199
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '74	201
Ο Κρόιφ	204
Ο Μίλερ	206
Ο Χαβελάνγκε	207
Οι αφεντάδες της μπάλας	209
Ο Χεσούς	214
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '78	216
Η ευτυχία	219

Ένα γκολ του Γκέμιλ	222
Ένα γκολ του Μπέτεγκα	223
Ένα γκολ του Σάντερλαντ	224
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '82	225
Τα απροσδόκητα	228
Ο Πλατινί	230
Οι θυσίες της ειδωλολατρικής τελετής	232
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '86	236
Η τηλεκρατορία	239
Στα σοβαρά και σε συνέχειες	243
Τα φαρμακεία που τρέχουν	245
Τα τραγούδια της περιφρόνησης	247
Ο σκοπός αγιάζει τα μέσα	249
Δυσπεψία	253
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '90	254
Ένα γκολ του Ρινκόν	257
Ο Ούγκο Σάντσες	258
Ο τζίτζικας και το μυρμήγκι	260
Ο Γκούλιτ	261
Η πατροκτονία	263
Ένα γκολ του Ζίκο	264
Ένα αθλημα εκτόνωσης και διαφυγής	265
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '94	270
Ο Ρομάριο	273
Ο Μπάτζιο	274
Μερικοί αριθμοί	275
Η υποχρέωση της ήττας	277
Το αμάρτημα της ήττας	279
Ο Μαραντόνα	282
Αυτοί ούτε ράβουν ούτε κόβουν	288
Μια εξαγωγική βιομηχανία	291
Το τέλος του αγώνα	294
Το Παγκόσμιο Κύπελλο του '98	297
Αστέρια	300

Τιμές.....	301
Διά ποδός.....	302
Διαφημήσεις	304
Η προέλευση.....	305
Οι Αφιρκανοί	306
Πάθη	307
Οι Λατινοαμερικανοί	308
Οι Ολλανδοί.....	308
Οι Γάλλοι	309
Τα ψάρια	310
Βιβλιογραφία.....	311

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ «ΤΑ ΧΙΛΙΑ ΠΡΟΣΩΠΑ
ΤΟΥ ΠΟΔΟΣΦΑΙΡΟΥ»
ΤΟΥ EDUARDO GALEANO
ΔΗΜΙΟΥΡΓΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΟ
ΕΚΔΟΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
•ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ•
ΤΑ ΦΙΛΜ ΚΑΙ ΤΟ MONTAGE ΕΚΑΝΕ
Ο Π. ΚΟΝΤΟΜΗΝΑΣ
ΕΚΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ Χ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟ,
Δ. ΣΙΤΑΡΑ, Γ. ΖΑΧΑΡΟΠΟΥΛΟ ΟΕ
ΤΟΝ ΔΕΚΕΜΒΡΙΟ ΤΟΥ 1998
ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟ
ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
•ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ•

Φιστορία του ποδοσφαίρου είναι ένα θλιβερό ταξίδι απόλαυσης και καθίκοντος.

Στο βαθμό που το άθλημα έχει βιομηχανοποιηθεί, έχει χαθεί σιγά σιγά η ομορφιά που γεννιέται από τη χαρά που νιώθει κανείς μονάχα γιατί παίζει.

Σε αυτόν τον κόσμο του τέλους του αιώνα μας το επαγγελματικό ποδόσφαιρο καταδικάζει οτιδήποτε είναι άχρηστο, και είναι άχρηστο οτιδήποτε δεν αποφέρει κέρδη.

Οι τεχνοκράτες του επαγγελματικού αθλητισμού επέβαλαν ένα ποδόσφαιρο καθαρής ταχύτητας και πολλής δύναμης, που απεμπολεί την απόλαυση, ατροφεί τη φαντασία και απαγορεύει το Θράσος.